

پەرورده و فیرکردن

گۆفاریکی پەروردهیی وهرزییه و وزارتتی پەروردهی
حکوممهتی ههریمی کوردستان دهری دهکات
ژماره (2) سالی 2008

تییینی بو نووسه رانی به ریز ....

ئهو توژینه وهو لیکۆلینه وانه ی رهوانه ی
ئهم گۆفاره ده کرین پیویسته ئهم خالانه یان
ره چاو کرابیت:
- به خه تیکی جوان و شاش له سه ر پووی یه ک
لاپه ره نووسرابیت، ئه گه ر کۆمپیوتهر
کرابیت پیویسته (سیدی) له گه ل بیت.
- ئه گه ر وه رگێران بیت پیویسته ده قی بابه ته
ئه سلێیه که ی له گه ل بیت و ئاماژه به
سه رچاوه کرابیت.
- رینووسی کوردی تیدا ره چاو کرابیت
ئه گینه گۆفاره که رینووسه که ی یه ک
ده خات.
- ناوو ناو نیشانی ته واوی نووسه ری له سه ر
نووسرابیت.

پەرورده و فیرکردن

خواهونی ئیمتیاز

د. د. شاد عه بدولرهمان محهمه د

سه رنووسه ر

ئه محهمه د محهمه د قه ره نێ

ناو نیشان

هه ولیر - وه زاره تی پەرورده

ته له فۆن:

سه رنووسه ر : 2230135

به داله : 2233084

2233085

فاکس : 2230471

ئیمیل:

moe@web-sat.com

له م ژماره يه دا

- * له وانه وتنه وهی زمان ..... و: هه وران عه بدوئلا سه عید 5
- * رپیه ر له سستی دیمو کراتیدا ..... هومهر قهره داغی 11
- * پوولی کتیب و کتیبخانه کان ..... نه حمه د میرزا روسته می ژیرو 20
- * نامازی پیوه ندی (ه) له چهند ناوژییه کی ریزمانیدا ..... د. شیرکو بابان 35
- * خوفیرکردن ..... و: پهروه ده و فیرکردن 45
- * نه رک و مافه کانی ماموستا ..... و: موکه رهم رهشید تاله بانی 53
- * شانوی مندالان (مائی هاویه ش) ..... و: شاهین نه جمه دین 71
- * پیداچوونه وه بهک به پرۆسه ی دامه زرانندی ..... نا: بورهان عه بدوئلا نه رگوشی 81
- * پرۆسه ی پیوانه و هه ئسه نگاندنی ..... نا: نازاد عه زیز سلیمان 118
- * وانه وتنه وهی سرکه ووتوو ..... و: د. هیمداد عه بدوئله هار محه مه د 129
- * جیهانگیری و پهروه ده ..... و: پهروه ده و فیرکردن 133
- * کاریگری سرکه ی سیوو ..... نه سکه نده ر مسته فا عه بدوئله رحمان 146
- * رابه ری هاریکار بو ماموستایین زمانئ ئینگلیزی ..... نا: رهشید ته یب 157
- * شیواز و رپگه کانی وانه گوتنه وه ..... و: پهروه ده و فیرکردن 168
- * کارامه یی له بیرکردنه وه دا ..... و: پهروه ده و فیرکردن 176
- * دووباره بنیاتنا نه وهی سستی پهروه ده یی ..... ن: والتهر ئیگنهر 180
- * تاقیکردنه وهی باش ..... ن: نه حمه د محه مه د بنوئله حوسین 183
- * گه ران بو هه ئبژاردنی قوتا بخانه ..... و: پهروه ده و فیرکردن 191
- * پرۆسه ی فیرکردنی نا ئاسایی ..... و: شیار جه مه د حاجی 196
- * بنه ماو رینمایی تاییه ت به تاقیکردنه وه کان ..... نا: نه زموونه کان 203

نه و به ره مه مانه ی که له م ژماره یه دا بلا وکراونه ته وه راویوچوونی نووسه ره کانیا نه ،
وه زاره ت لییان بهر پرسیار نییه

وتهی ژماره....

ریزبه‌ندی بابه‌ته‌کانی ئەم ژماره‌یه‌ی گۆفاره‌که‌تان (پهروه‌ده و فیترکردن) له چوار ته‌وه‌ردا گۆکراونه‌ته‌وه:

ته‌وه‌ری یه‌که‌م، پرۆسه‌ نوێیه‌کانی فیتریوون و فیترکردن که لایه‌نی تیوری و کارامه‌یی پراکتیزه‌کردنی ئەزموونی گه‌لانی دیکه‌ن و، وه‌کو سه‌رچاوه‌ ئاماده‌کراون و خراونه‌ته‌ به‌رده‌ستی خوێنه‌ران، که له‌دوای سه‌رنجدان و ئی وردبوونه‌وه‌ی جدییه‌وه، هه‌ست به‌وه ده‌کریت که زۆربه‌ی ئه‌وه‌ ئه‌زموونانه‌ له‌گه‌ڵ گۆرپانکارییه‌ تازه‌کانی سستمی په‌روه‌رده‌بیمان یه‌که‌ ده‌گرته‌وه‌و له‌گه‌ڵیک شوینیشدا ئاوێته‌ی یه‌که‌ مه‌به‌ست ده‌بن.

ته‌وه‌ری دووه‌میش، چه‌ند بابه‌تیک له‌باره‌ی هه‌لسه‌نگاندنی ئه‌وه‌هه‌نگاوه‌ په‌روه‌رده‌بیانه‌ن، که له‌قوناغی ئەزموونگه‌ریدا تیده‌په‌رن و له‌لایه‌ن پسپۆرانی په‌روه‌رده‌بییه‌وه‌ ئاماده‌کراون و، به‌پاشکاوی په‌نجه‌ ده‌خه‌نه‌ سه‌ر خاله‌ لاوازه‌کان و ریگه‌چاره‌ی گونجاویشیان بۆ ده‌ستنیشان ده‌که‌ن، هه‌روه‌ها خاله‌ به‌هێزه‌کانیش ده‌خه‌نه‌ به‌ر پیوه‌ری پیداجوونه‌وه‌، له‌پیناوی چاکسازی و به‌وه‌دان به‌ره‌و باشترکردنی پرۆسه‌ی په‌روه‌رده‌و فیترکردن له‌هه‌ریمدا.

له‌ته‌وه‌ری سێیه‌میشدا، به‌شیک له‌ رینماییه‌ تازه‌ په‌سه‌ندکراوه‌کانی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده‌ بۆ سالی خویندنی 2008-2009 بلاوکراونه‌ته‌وه‌، بۆئه‌وه‌ی هه‌موو ئه‌وانه‌ی پیوه‌ندییان به‌ پرۆسه‌ی په‌روه‌رده‌و فیترکردنه‌وه‌ هه‌یه‌ له‌نزیکه‌وه‌ ئاگه‌داری گۆرپانکارییه‌کان و به‌رنامه‌ریزی نویی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده‌ به‌بن و، له‌جیبه‌جیگرانی ئه‌رکه‌کانیاندا پشت به‌ لیکدانه‌وه‌یه‌کی زانستی به‌سه‌تن، که جگه‌ له‌خویندنه‌وه‌و تیگه‌یشتنی خال و چاپته‌ر و به‌نده‌کان، ده‌رفه‌تی دیراسه‌تکردنی پیوه‌ندییه‌کانی نیوانیشیان بۆ به‌ر خسیت، بۆ ئه‌وه‌ی وه‌کو خاله‌تیک زیندووی گشتگیر مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ ورده‌کارییه‌کانی سستمه‌ تازه‌که‌دا بکریت.

ته‌وه‌ری چواره‌میش، جه‌خت له‌سه‌ر تیکست ده‌کات، تیکستی په‌روه‌رده‌بی، که ده‌کریت ببیته‌ ته‌واوکاری پرۆگرامه‌کان و له‌چه‌ندین قوناغی خویندندا سوود به‌ مامۆستا

پهروه‌رده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

به‌پیزه‌کان و قوتابی و خویندکاره نازیزه‌کان بگه‌یه‌نیّت. مه‌به‌ستی سه‌ره‌کیش له‌بالا‌و‌کردنه‌وه‌ی تی‌کسته په‌روه‌رده‌ییه‌کان ئه‌وه‌یه که سه‌کۆیه‌کی ئازاد دایمه‌زریّت و ده‌رگه‌ی داهینانیش بۆ هه‌موو به‌هره‌مه‌ند و پسیپۆرانی په‌روه‌رده‌ی هه‌میشه‌والاییت و، به‌پاده‌ی چه‌ندیتی فره‌وانبوونی ئاسۆیی پرۆسه‌ی په‌روه‌رده‌و فیترکردن و په‌ل هاویشتنی لق و پۆپی سه‌نته‌ره‌کانی خویندن، جووری هه‌لبژارده‌و ئاستی ئه‌ستوونی پله‌ نایابه‌کانیش هه‌لکیشانیکی به‌رچاو و دلخۆشکه‌ر به‌ره‌و ئاینده‌یه‌کی گه‌ش له‌بزافیکی به‌رده‌وامدا بیّت.

له‌کۆتاییدا داوا له‌مامۆستا و پسیپۆره‌ په‌روه‌رده‌ییه‌کان و هه‌موو ئه‌وانه‌ی خۆ به‌خه‌مخۆری ئه‌م لایه‌نه‌ مه‌عریفی و په‌روه‌رده‌ییه‌وه‌ ده‌زانن، به‌شداری له‌ژماره‌کانی داهاتوودا بکه‌ن و ئه‌و ته‌وه‌رانه‌ی سه‌ره‌وه‌ به‌بابه‌ته‌ به‌پیزه‌کانیان ده‌وله‌مه‌نتر بکه‌ن و هه‌ول بۆ دۆزینه‌وه‌ی بنه‌ما زانستییه‌کانی ته‌وه‌ری نوپتر به‌دن.

سه‌رنووسه‌ر

له وانه وتنه وهی زمان، ئایا کامه یان گرنگتره: زمان یان شیوازی وتنه وه؟

نووسینی: پینی یور

و: له ئینگلیزییه وه (هه ووران عه بدوئلا سه عید) (**)

دیکه وه،
پیداگۆگی (Pedagogy) واته
(زانستی چۆنیه تی وانه وتنه وه) باس له
سروشتی وانه وتنه وهی کاریگهر له
هۆلی خویندندا ده کات (نهک ته نیا
ئینگلیزی وهک زمانیکه
بیانی): بۆفوننه چ جۆره شتی
مندالان درکی پی ده کهن، تیدده گهن،
باشتر به بیران دیته وه و له چ
بارودۆخیدا. ههروه ها تاخو
مامۆستایان ده توانن چ
بکهن بۆ زیاتر هاندانی
فیربوون بۆ هه لاسوراندن و
کووترۆلکردنی

زمانه وانسه،
به زمانه وانسه
کاره که یه شه وه،
به سه رچاوه یه که ئه کادی
بابه ته یه لی کولینه وهی
وتنه وهی زمانه یه ئینگلیزی وهک
زمانیکه یه یه گانه
داده نریت. زمانه وانسه ته نیا له
بابه ته کانی وتنه وهی وانه ی زمان
ناکوئیته وه که بریتین له گۆکردن،
ریزمان، واتاسازی و یه کهاته ی
تاخوتن و چه ندین بابته تی تریش،
به لکو له بابته کانی چۆنیه تی
فیربوون و به کاره یانی
زمانیه ش. له لایه که

دوباره بونوه
 نامـاژه (frequency)
 بهوه ده کهن که وشه
 وهکو (تیمساح crocodile, فیل
 elephant و پهپوله butterfly)
 زور که متر به کار دین له وشه کانی
 وهکو (مه کینه machine, ویل
 wheel و جی یان کورسی
 seat).

تیمه
 ته گهر
 پرژگرامه که مان
 به گویره
 لیکولینه وهی
 زمانه وانی دابریژین ته وه
 تیمه به شپوهیه کی سروشتی به
 باشی ده زانین له ده ستپیکدا پتر وشه
 باوه کان بلیننه وه، به لام وشه ی وهکو
 تیمساح و هی دیکه ش
 سه رنجی مندالان راده کیشن
 ته مه ش به هوی
 مانا که یانه وه، چونکه تم وشانه
 بو گوتن خو شن و ئاسان دینه
 سه رزار (له بهرته وه هه ول ددهن
 بیلین) ههروه ها یه کیتک له
 بنه ماکانی کرده ی فیرکاری
 به هیز ته وهیه که هه رده م
 مندالان ته و وشانه ی لایان

هویه کان، پیوه ندی نیوان قوتابی و
 ماموستا و چندان شتی تریش.
 ههروه ک پروون و ناشکرایه
 ههردوو بواری لیکولینه وه له
 زمان (زمانه وانی) و چوئیه تی
 وانه وتنه وه (پیداگوگی) گرنکن بو
 ماموستای ینگیلیزی وهک
 زمانیکی بیانی.
 به لام نه گهر ههردووکیان گرنکن
 بوچی تیمه پیویست ده کات خو مان به م
 پرسیاره وه سه رقان بکه یین که ئایا
 کامه یان
 گرنگتیره؟
 پیماویه وه لامه که ته وهیه که له کرده ی
 پرؤفیشنالی دا
 زور جارار ناسازییه کی ناشکرا له
 نیوان تم دووه دا ههیه که به
 ئاسانی چاره سه رنارکیت و
 ته مه ش فشار ده خاته سه ر
 ماموستا که بو ته وه ی بریار بدات ناخو
 کامه یان گرنگتیره، جا ماموستا که
 ههستی پی بکات یان نا.

بو نمونه وا دابنی من پرژگرامی
 خویندنی سالی یه که م بو
 فیرخو زانی ته مه م ده سالان
 داده نیم، که ده یانه وی فیری زمانی
 ینگیلیزی بن. لیکولینه وه کانی تاییه ت
 به (زوری به کاره یان و

قسە بکەن. بەلام وانهوتنهوه له پۆل و فېربون له بارودۆخی ئاسايیدا دوو شتی تهواو جياوازن. ئیمه ههفتهی چوار وانهمان ههیه لهبری ئهوهی فېرخواز گشت کاته کهی بۆ ئهم کاره تهرخان بکات ههروهها ناتوانین پېشبینی بکهین که پرۆسه که بهسروشتی خۆی پروات، بهلکو پېویسته شتهکان خیراتر بکهین، ئهمهش بهوهی وا له فېرخواز بکهین چهندی بتوانیت زووتر قسه بکات. ههروهها کوردهی چالاک و کاریگه رانهی فېرخوازن وامان لی دهکات کاردانهوهی باشمان ههیت بهرانبهه بهم کارهیان که ئهمهش پرۆسهی فېربون بههیزتر دهکات و پتر ناستی پالنهر و هاندهر بهرزده کاتهوه، که ئهمه دیسان تاییهته به بنه ماکانی چۆنیهتی وانهوتنهوه.

لهم نمووانه دا تارادهیهک روونم کردوه که من چۆنیهتی وانهوتنهوه به گرنگتر دهزانم، بهلام بۆچی ؟ لیردها سییهم نمونه دهخمه روو بهلام ئهم جارهیان دژ به بۆچونه کهی خۆمه. ههم

سهرنجراکیشه زووتر فیری دهبن. وهکو مامۆستایهک بایهخ بهمه دهدهم، که قوتاییهکاتم ههست بهخۆشی دهکهن و خیرا وشه ی نوێ فیردهبن بهمهش دهتوانن زۆر سوود لهم وشانه وهربگرن و بۆ دهربرینی شتهکان به کاریان بهینن بۆیه من ئهو وشانهی که متر بان دهاخمه سههرووی لیستی کارکردنهوه.

ئه مجاریان نمونهیهکی دیکه لهسهه میتۆدۆلۆژی دههینینهوه، ههندیک بهلگهی تارادهیهک بههیز ههن ئهوه دهردهخن که ئهو مندالانهی فیری زمانیکی دیکه دهبن له بارودۆخیکی ئاسایی زۆر بیرکردنهوه دان بهر لهوهی قسه بکهن به (ماوهی بی دهنگی silent

period) دریت تپهر دهبن. بۆ جیه جیکردنی ئهم کاره له هۆلی خۆیندندا پېویسته ئهم مامۆستایه بهلایهنی کهمهوه ههفتهکانی سهههتایی تهرخان بکات بۆ قسه کردن لهگهلا خۆیدا یان پېویست ناکات چاوهروانی کاردانهوه بکات له قوتاییهکان که

پي بيه خشریت به لّام ده بیئ ئهم کاره
ته نجام نه دهین و به رگه ی ئهمه
بگرین.

به واتایه کی دیکه، کاتیک بریار
ده ده م چی بلیمه وه و چۆن په یامه که
بگه یه نم و تییان بگه یه نم شه وه
پیویسته ره چاوی هه ردوو بواری
زمانه وانای و پینداگوگی بکه م واته
پیویسته له هه ردوو لایه ن بکۆلمه وه
پاشان بریار بده م کامه یان گرنگتره یان
چۆن به یه کیان ببه ستمه وه و چۆن
پیوه ندیبه ک له نیوانیاندا دروست
بکه م. له کاتی بریارداندا پیویسته
گشت شه و زانیاریانه ی وتنه وه ی
ئینگلیزی وه ک زمانیکه ی بیانی له
میانه ی میانه ی کورس،
ئه زمون، خویندنه وه،
گفتوگو و زۆر بیرکردنه وه دا
ده ست که وتوون به کاریان
به ینم.

ئه و مامۆستانه ی له کۆرسه کانی
وتنه وه ی ئینگلیزی وه ک زمانیکه ی
بیانی یان زمانه وانای پرده کتیکه ی وانه
ده لینه وه وه ک خوئاماده کردنیک بو ئهم
کاره له وانه یه زۆر جارن هه ست به وه
بکه ن که ئه وان تاوه کو ئیستا وا
فیروونه که ته و او پشت به
زمانه وانای ببه ستن وه ک بناغه یه ک بو

دیسان لیکۆلینه وه کان له باره ی زۆر
به کاره ینان و دووباره بوونه وه.

به پیی لیکۆلینه وه ده رکه وتوه که
ده می رانه بوردوو به رده وام له
زمانی ئینگلیزیدا
که متر ده رده که ویت به
به راورد له گه ل رانه بوردوو
ساده دا (ده توانی خوئ ته مه
تاقی بکه یته وه شه ویش به
وه رگرتنی چهنده ده قیکه ی
نوسراو ئاخوتن به شیوه یه کی
ره مه کی ئینجا بیانۆمیره بزانه چهنده
که متر کاتی رانه بوردوو به رده وام
هه یه).

به لّام رانه بوردوو به رده وام زۆر
زوتتر فیتری ده بیئ،
پیکه اته که ی پیویسته ی
به هه ردوو فرمانی
یاریده ده ری "do/does" نیبه له
هه ردوو شیوه ی پرسیارو
نه ریډا هه روه ها ماناکه شه ی له ناو
پۆلدا به ئاسانی ده رده که وئ و
زۆر بو روونکردنه وه له ریگه ی
هیما و ئیماژی جه سته یی له ناو
پۆل و راهینانی وینه بییدا گوخواه.

به م پییه وا ده رده که ویت که
وتنه وه ی رانه بوردوو به رده وام یه که م
جار بوتریته وه باشتره و کاتیکه ی پتری

له لایه کی له وانیه خه لکانیک بیهروکی باشیان له سهەر چۆنیه تی وانه وتنه وه هه بیته به لام شاره زاییه کی که میان له سهەر بنه ماکانی چۆنیه تی وانه وتنه وه هه یه یان چۆن زمانه وانیه بتوانی زۆرتین سوودی لی وهر بگیری. بۆموونه، له وانیه وافی کران که سستی به گروپ کارکردن زۆر باشه که چی له وانیه نه زانیته چۆن نه هه لویست و شوینانه لیک جیابکاته وه که تییدا به گروپ کارکردن سوود به خش ده بیته له گه له هه لویست و بارودوخانه کی سوود ناگه یه نن. یان رهنگه هه زانیاری له باره ی رۆلی به گروپ کارکردن یان به جووت کارکردن له ستراتیژی گه شه سه نندی کرده ی پیه ندی کردنا نه بیته.

وه زۆر جار له پۆلدا ده بینین مامۆستایانی مه شق پیکراوی ئینگلیزی وه زمانیکه یانی له سه ره تادا، سه ره رای زه جمه تی، به لام هه ول ده دن هه ندیک له و زانیاریانه ی زمانه وانیه پراکتیکه ی کاره کی جیه جی بکه ن که به هوی لیکۆلینه وه ده ست که وتوون که چی هه رزوو وازی لی ده هیئن و ده ست

وانه وتنه وه. زۆر به ی کۆرسه تیۆرییه کانیا و خۆیندنه وه یان له سه ره بابه تی زمانه وانیه بوه به راده یه کی که میسه له سه ره چۆنیه تی وانه وتنه وه یه.

نه و به شه ی که له کۆرسه که بۆ نه زمونی وانه وتنه وه ته رخانکراوه پیه یسته به پیداکۆکی به سه رتیه وه به لام له ناستیکه ته وای پراکتیکیدا: ته کنیکه کانی ناو پۆل و چۆنیه تی وتنه وه. نه مه بۆته وه ی به شدار بووانی کۆرسه کان زانیارییه کی زۆر له سه ره زمانه وانیه تیۆری وهر بگرن، به لام بیهروکی که سه به رته چۆنیه تی

تی که له لیکیشکردنی له گه له چۆنیه تی وانه وتنه وه له ناو پۆلدا به شه یه کی کرداری. له وانیه زانیارییه کی ته وایان له به راری فۆنۆلۆژی له زمانی ئینگلیزیدا هه بیته به لام هیه چ بیهروکیه کیان له باره ی چۆنیه تی وتنه وه ی گۆکردن نییه.

باش، ئىمە پېيوسىتىمان بە كۆرسى
پتر ھەيە لە بارەى
بابەتەكانى
و ەككو كەشووھەوا و
ھاندانى ناو پۆل، نەخشەى
وانەكان، نەخشەى چالاكىيەكان و
ھەلسووراندنى پۆل، ھەرۋەھا
زىانبەخشى نىيە ئەگەر زانىارى و
بېرۆكەكانى وانەوتنەۋەى بابەتەكانى تر
و ەكو زانست، مېژوو، ھونەر و ەربىگىر.

دووم خۆزگە
دەخـوازىم تىككەلكىشى

پتر ھەبوايە لەنىوان
تىـژىيى

كردارىيى. كارە تىژىيەكانى
كۆرس كارىگەرى خۆى لە پىرۆسەى
فېربوونى بىنەماكانى ھەردوو بوارى
چۆنىەتى وانەوتنەۋە و زمانەوانى ھەيە،
بەلام ئەم بىنەمايانە لە كىردەى مەرۆف
سەرچاۋە دەگىر، بۆيە بە دىنبايەۋە ھەر
دەبىت بەم شىۋەيە فېرى بىن. بىنەماكانى
پىۋەندى نىوان قوتابى و مامۆستا يان
كارلىككردن لە ناو پۆلدا بۆ نمونە ئەمانە
خۆيان لەكاتى تىكەلاۋبوون لەناو پۆلدا
دەردەكەون و پىيوسىتە ئەمانە بە
شىۋەيەكى سەرەكى فېرىبىن، ئەمەش لە
پىگەى بېرلى كىردنەۋەى قوول و
شىكردنەۋەى رەخنەگرانە سەبارەت بە
چۆنىەتى كارلىككردنى مەشق پىكراوان
لەگەل قوتابىيان لەكاتى فىرکردىيان و

بەجىبەجىكردنى
ئەو تەكنىكانەى
وانەوتنەۋە دەكەن لە پىگەى
بىنىنى خۇدى و
پراكتىزەكردنى
راستەقىنەۋە بەدەستىيان ھىناۋە.
بەم شىۋەيە وانەوتنەۋە بەرادەيەكى
زۆر شىتىكى بى بنەما و ھەل
قۆستىنەۋەيە (ئەو شىۋازە كارىگەرە
بۆيە بەكارى دەھىنم ھىچ پىۋەندىم بە
شە تىژىيەكانەۋە نىيە)، ئەمە
بەداخەۋە زۆر جارن لە ئەدەبىياتى ئەم
بابەتەدا رەنگى داۋەتەۋە.

لەلايەكەۋە تۆ ئەو وتارانەى
ئامۆزگارى و رىنمايى دەبەخشىن
بە بى ھىچ بەلگەيەكى ماقول كە
لەگەلىاندا بگۇنجىت، لەلايەكى
دىكەۋە ۋەسەفى
ئەو تىۋىتىنەۋانەى
تارادەيەك يان بەتەۋاۋى
دەۋەستىنە سەر
لىكۆلىنەۋەى تىۋرى لەگەل تەنىا
بوونى پىۋەندى ئىجگار ناديار لەگەل
كارى پىرۆفىشئالدا.

كەۋانە مەبەستىم چىيە؟

يەكەم شت خۆزگە دەخـوازىم
لە كۆرسەكانى راھىئاندا
كاتى پتر تەرخان بىرپىت بۆ
گفتوگۆكردن لەسەر بىنەماكانى
چۆنىەتى وانەوتنەۋە بەشىۋەيەكى

لهوانه يه زور پيوسته
ريک بخريت.

مه به سستی سهره کی له کورسی له
چوره شهويه وا له مه شق پیکراوان
بکات به تهواوی له کرده ی وتنه وهی
زمان تیبگن که شه
ایان لیده کات بتوانن به
دلنیا یه وه به هوی
زانیاریه کانیان و به
ثاکیه وه شه بنه مایانه هه لبرترین که
کیشه و ناکوکیان له سهره.

(*) نه ندامی ناوه ندی لاس بو
کاروباری زمان و ده رگیان -
هه ولیر

- شه بابته له نینته ریته وه له
سایته و ده رگراوه:

www.tttjournal.co.uk
The Teacher Trainer

وانه وتنه وه دا، شه سهرنج و
تیبینیان هه به دلنیا یه وه
دهوله مه نتر ده کرین له ریگهی شه
زانیاریان هی له په رتوک و
وانه کان ده ست ده کهن. نمونه یه کی
ثا شکر او به به لگه له سهر شه مه
شه وه یه وانه وتنه وه ی کورداری
ده بیته به شیکی گرنگ و سهره کی
له کورسی میتود لوزی نه ک به شیکی
سهره خو.

سیه شت خوژگه ده خوازم تیک
هه لکیشی پتر له نیوان زمانه وان ی و
زانستی وانه وتنه وه واته پیداکوگی
هه بوایه. کورسی کی

میتود لوزی پيوسته
زانیاری پشه گه رانه بگریته خو
له باره ی چونیته ی کارکردن به پشت
به ستن به زانیاری له سهر هه ردوو
لایه نی زمانه وان ی و زانستی چونیته ی
وانه وتنه وه. کورسی له جوره

ریبه ره سستی دیموکراتیدا

پيشخان

پرسی پاشه‌پوژڅی کوردستان پوژ به پوژ گرنگترو نالوژتر ده‌بیټ. له‌لایه‌ک ویست و تاره‌زووی خه‌لکی کوردستان و له‌لایه‌ک هیژی دژایه‌تی دوژمنانی سه‌ریه‌خوی خا‌که‌که‌ی وه‌ک دوو هیژی دژ به یه‌ک به‌ران‌به‌ر یه‌ک وه‌ستاون.

له‌م باره‌ نالوژو چاره‌نووس‌سازده‌دا، ریبه‌رانی کوردستان پوژلی گه‌وره‌و یه‌کلا‌که‌روه‌یان هه‌یه.

ئه‌م نووسینه‌م هه‌ولپ‌که‌ بو‌ ک‌ردنه‌وه‌ی ده‌رگه‌یه‌ک له‌سه‌ر پرسی ریبه‌ر به‌شیوه‌یه‌کی گشتی، به‌و هیوایه‌ی که‌ ده‌یان ده‌رگه‌ی تر له‌ سه‌ر ئه‌م باسه‌ گرنگه‌ بکریته‌وه، چونکه‌ به‌دا‌خه‌وه‌ کتیب‌خانه‌ی کوردی له‌م بابه‌ته‌دا زور هه‌ژاره.

ریبه‌ری دیموکرات

گوی له‌ بیده‌نگیش ده‌گرت

چاره‌نه‌ووس و دوارپوژڅی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک به‌ تواناو دیدی ئه‌و

ریبه‌ران‌ه‌ی که‌ به‌ره‌ه‌میان ده‌هیټت، به‌نده‌ه. ریبه‌ه‌وه‌وه‌ ده‌سته‌ته‌ی

ریبه‌رایه‌ته‌ی ده‌بننه‌ه داریژه‌ری ستراتییژی دوور و ن‌زیک، دانانی ئاسوی پووناک و ئاوات و ئامانجی پوژشن. ریبه‌ری دیموکرات له‌سه‌ستی دیموکراتی‌ده‌دا، له‌ هه‌ر پله‌یه‌ک‌دا بیټ، حکومه‌ی، حزبی یان که‌رتی تایبه‌ت، ده‌بیټ کۆمه‌لیټ‌ک خه‌سه‌له‌ت و توانای تایبه‌ته‌ی تی‌دا بیټ که‌ بتوانیټ به‌ریبه‌رایه‌ته‌ی

حکومه‌ته‌که‌ی، حزه‌که‌ی یان کۆمپانیا تایبه‌تییه‌که‌ی پیټیکات و له‌ لایه‌ک کاره‌کانی پوژژانه به‌ریبه‌ ببات و له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌ تازه‌گه‌ری و پیشکه‌وتن له‌ کاره‌کاندا بکات.

سه‌رکه‌وتن و ژیرکه‌وتنی ریبه‌ر له‌ سه‌ستی دیموکراتی‌ده‌دا، به‌شیوه‌ی به‌ریبه‌رایه‌ته‌ی بو‌ کاره‌کان، پی‌وانه‌ ده‌کریټ. هه‌موو ریبه‌ریټک شیوازو خه‌سه‌له‌ته‌ی تایبه‌ته‌ی خوی هه‌یه. زور

دهیټ ماموستاگان بناسیټ و شاره‌زای لایه‌نه‌کانی توانا و لاوازیان بیټ. به‌لام له هه‌مانکاتدا دهیټ شاره‌زایی له‌سه‌ر سستمی دیموکراتی و پرنسیپه دیموکراتییه‌کان، که کومهل به‌رپوه ده‌بات، هه‌بیټ. دهیټ شاره‌زایی ته‌واوی له به‌ها بنه‌ماییه به‌رزه‌کانی مرؤقیه‌تیدا هه‌بیټ، له‌وانه به‌رز راگرتنی به‌های مرؤق، سه‌ربه‌ستی تاکه که‌س، یه‌کسانی ژن و پیاو، به‌راه‌بری مرؤقه‌کان و سؤلیداریتی له‌گه‌ل‌ئو قوتاییبانه‌ی پیوستیان به‌یارمه‌تی هه‌یه. ئه‌و هاوسه‌نگییه ده‌بیټه هه‌ووی بوونسی دیدیکی هه‌مه‌لایه‌نه‌و سه‌رکه‌وتنی له‌لایه‌ک له‌کاری رۆژانه‌و له‌لایه‌ک نویخوازی و ریفۆرمدا.

رېبه‌ری دیموکراتی هه‌موو کاره‌کانی له‌ژیر ده‌ستی خۆیدا ناهیلته‌وه، به‌لکه‌و ده‌بیټ برۆای به‌سستمی داموده‌زگه‌یی هه‌بیټ. ده‌بیټ باوه‌ری وایټ که داموده‌زگه‌کان کاری خویان ده‌کهن و سستمه‌که رېگه له هه‌موو کاریکی لابه‌لا و گه‌نده‌لی ده‌گرېټ. ئه‌م برۆایه له سستمی په‌رله‌مانسی

رېبه‌ر به‌ توانایه له‌وه‌ی که بتوانیټ کار دابه‌ش بکات به‌سه‌ر ئه‌وانه‌ی که له‌نزیکه‌وه کار ده‌کهن و به‌و شیوه‌ش کاته‌که‌ی خۆی به‌کارده‌هیټیټ بۆ دانانی پلانی ستراتیژی تازه‌گه‌ری و پیشکه‌وتن. رېبه‌ری تر هه‌یه که هه‌موو کاره‌کان لای خۆی ده‌هیټیته‌وه و کاریکی زۆری خۆی به‌ورده‌کارییه‌کانییه‌وه به‌سه‌ر ده‌بات. به‌و شیوه‌یه‌ش ورده‌کاری جېگه به‌کاری ستراتیژی لیژ ده‌کات.

له هه‌مان کاتدا ئه‌گه‌ر رېبه‌ر هه‌ر خه‌ریکی کاری ستراتیژی و درنژ خایه‌ن بیټ، ئه‌وه له‌ورده‌کارییه‌کان دورور ده‌که‌ویته‌وه و مرؤقی ئاسایی نابینیټ.

رېبه‌ری سه‌رکه‌وتوو ئه‌و رېبه‌ریه‌یه که بتوانیټ هاوسه‌نگی له‌نیوان قولبوونه‌وه له‌ورده‌کارییه‌کان و ئاسۆ و ئامانجه دوروره‌کاندا دروست بکات.

بۆمونه رېبه‌ری قوتابخانه‌یه‌ک ده‌بیټ بزانیټ ژماره‌ی پۆل و ماموستا و قوتاییه‌کانی چه‌نده،

وتەننىيەكان دەبىنران و جىيان دەبوۋەدە.
ھەر ئەوانىش دەيان بېرىرى ھەلەيان
دا كە زەرەرىكى مال ويرانكەربوۋ
بۇ ۋلاتتەكانيان. ھەلباردىنى
كەسى گونجاو بۇ جىگە
گونجاو ئەركى گەورە
رېبەرى
كۆكردنەۋەى ھاۋرى و ناسياۋ لە
دەوربەرى رېبەرى كارەكان سست
دەكات و نوئخۋازى بوۋنى
نامىنىت.
دەستپىشخەرى و پىشكەۋتن كەم
دەبىتتەۋەو پىۋەندى
جىگەى پرۆفېشۋنال و
بەتۋانايى دەگرىتتەۋە.
چۈنىتەى چارەسەركرنى مەلمانى و
بىرۋوچۋونى جىاۋاز
لە رېكخراۋىكدا تۋانۋ
ھىزى رېبەرى دەدەخات، رېگە
نەدان بەبىرو بۇچۋونى
جىاۋازى رېكخراۋەكە لە
دېمۇكراتىيەت و شەفافیيەت دەور
دەخاتەۋە، لە ھەمان كاتدا رېگەدان بە
گەورەبوۋنى مەلمانى و پىشت گۈى
خستنى گىرۋگرفت،
كېشەكان گەورەترو قوۋلتر
دەكاتەۋە.

و دامودەزگەبىدا ھەيە، ئەگەر نا، ئەۋە
بە دامودەزگەبى كەرنى سستەكە
يەككە لە كارە ھەرە گرنەكانى
رېبەرو دەستەى رېبەرايەتى.
تۋانای بېرىدان، سەربەخۋىى و
سەركەۋتۋىى سەرۋك و رېبەرى
دەردەخات. بىرۋونى پرس و راکردن و
نەبوۋنى گۈىگرتن، لە پتەۋ بنەماى
بېرارەكە كەم دەكاتەۋە. رېبەرى باش
گۈىگرىكى باشە. تۋانای ھەيە گۈى لە
بىدەنگى بگرىت،
ۋشە نەنوسراۋەكان بىنىت،
دېرە نەنوسراۋەكانى نىۋ
دېرە نوسراۋەكان
بىنىتتەۋە. پىش بېرىدان
گرنەكە رېبەرى گفۋگۋى
ھەمەلايەنە لەگەل دەوربەرىدا بكات و
تەنیا گۈى لەۋانە نەگرىت كە بەلى
ۋتەن.
ۋتەنەكان
زەرەمەتتەرىن
گروۋپن لەبەردەم
بېرىرى ھەمەلايەنەى رېبەردا.
نمۋنەى ئەۋ رېبەرانە زۆرن كە تەنیا
بەلى ۋتەننىيەكان لە دەورى
خۋىيان كۆدەكەنەۋە.
لەبەردەم سەدام حسەين و ھىتلەرو
ستالىندا تەنیا بەلى

رېبهري ديموکرات دهبيت توانای چارهسهر کردن و دؤزينه وهی هاوسهنگی ههبيت. ترسان له بهره و پروبوونه وهی بؤچوونی جياواز، يان چارهسهرکردنی به به کارهينانی هييز، ريکخراوه که، يان ده زگه که سست و لاواز دهکات و هه موو نوپخوازی و پيشکه و تنيک دهکاته قوربانی بيدهنگی و زالبوونی ترس له ناو تاکه کانا.

رېبهري دهبيت توانای ههبيت و وزه توانای نوپ بجاته ناو شوپنی کاره که يه وه. دهبيت تاکه کان هان بدات بؤ شه وهی هه ول بدهن بؤ تامانجه سهره کيبه کان و هه موو کات ئاسؤ خواست بن. ئاسؤ رېبهري، ئاسؤ ريکخراوه که يه تی. پروونی ئاسؤ له ناو ريکخراويکدا ههنگاويکی گه وره يه بؤ دؤزينه وهی ستراتيشی گونجاو بؤ گه يشتن به تامانجه سهره کيبه کان. له قوتابخانه يه کدا گرنه که هه موو مامؤستاکان زانياريبان ده ربارهی ئاسؤ

به رپوه بهری قوتابخانه که هه بيت.

له ريکخراويکی سياسيدا

دهبيت ئەندامان شاره زایی تامانجی دوورئاسؤی سه رۆک بن. له تپيکی تۆپتۆپیندا دهبيت ياريزانان به وردی له تاکتيکی دارپژراوی راهينه رايگه يشتن، وته کانی راهينه ربيته بزوينه ري هه موو تپيه که. که سايه تسي رپهرو قورسايی رپنمايه کان دهبيت هيلیکی سوور بيت و به هه موو ريکخراوه که دا بچپته خواره وه. شه رپه ره ی که خاوه نی که سايه تسي که لاوزه ته مهنی رپه رايه تپيه که ی له سستمیکی ديموکراتيدا کورت دهبيت. که سايه تسي به هييز له به کارهينانی هيزو زه برو زهنگه وه دووره. به پيچه وانه وه، به کارهينانی زه برو زهنگ نيشانه ی لاوزی که سايه تپيه، هه ر بؤيه توتاليترين سه رۆک له کاتی دهست به سه رکردن و گرتن و شکستيدا لاوزو ترسنۆک و خۆپه رستن، دادگه بی کردنه کانی ئەنفال و دوجهیل

برياردانسی بـرياری راست و چاره‌نووساساز. سهر ليشوآوی رپيهه له کاتی هه‌لکردنی گيژهلوکهي مال ويرانکه‌ردا کاره‌ساتی ليده‌که‌ويته‌وه که له‌وانه‌يه چاره‌سهرکردنی له‌پاشه‌رژژدا ناست ته‌نگ بيټ.

هه‌موو برياریکی گرنگ ده‌بيټ رپيهه پيش کات بير له لايه‌نی لاوازو لايه‌نی به‌هيزی بکاته‌وه. هيچ برياریکی گرنگ نييه که ته‌نيا لايه‌نی باشه‌ی هه‌بيټ. به‌لکو هه‌موو برياریکی گه‌وره نازاری لاوه‌کی له‌گه‌ل خوی ده‌هيټيټ، زور جار بريارى راست له‌ثايندده‌يه‌کی نزیکدا لايه‌نه گه‌شه‌کانی ده‌رناکه‌ويټ، به‌لکو زیاتر گرفته ته‌مهن کـورتـه‌کان ده‌بينريټ. خوراگری به‌پيوه‌به‌ر، رپيهه یان سه‌ره‌وک له‌و کاتانه‌دا مه‌رجی سه‌رکه‌وتنی برپياره‌که‌يه.

هه‌موو بريارپک به‌دواداچوونی گه‌ره‌که. هه‌لنه‌سه‌نگاندنی برپيار له کاتی خویدا یان برپيارى خرابی به‌ دوادا ديت یان گشتيینی ون ده‌کات. برپيارى ستراتيزی ته‌نيا له‌لايه‌ن سه‌ره‌وک، رپيهه‌رو پيشه‌واى بير فراوان و نازاوه ده‌دریټ. مرؤقی گه‌وره کار له‌گه‌ل پرسى گه‌وره‌دا ده‌کات، مرؤقی بچووک برپيارى ستراتيزی پي نادريټ.

لاوازی و بی هیزی رپيهه ته‌تاليتته‌ره‌کانی ئيراقی ده‌رخست. ته‌و رپيهه‌رانه به دريژايی به‌شداربوونیان له به‌رپيوه‌بردنی ئيراقدا هيټزيان به کارده‌هيټا، ته‌نجامه‌که‌شی ولايتیکی که‌لاوه ناساو ميلله‌تيکی برسی ليکه‌وته‌وه.

برياردان

له برپيارداندا ده‌بيټ رپيهه هه‌نگاوټک له پيش ته‌وانه‌وه بيټ که رپيهه‌رايه‌تبيان ده‌کات، بوغموونه به‌رپيوه‌به‌ه‌ری قوتابخانه‌يه‌ک ده‌بيټ بيرو بوچوون و دیدی گشتيینی له پيش ماموستاکانی قوتابخانه‌که‌يه‌وه بيټ، ته‌وه پيوستيه‌کانی برپياردان ناسان ده‌کات. رپيهه کاتيک رپيهه‌رايه‌تی ده‌کات که ناوری دايه‌وه له دوايه‌وه خه‌لک هه‌بيټ. له رپيهه‌رايه‌تی کردنیدا ناوات و ناماخی روون و ناشکرای هه‌بيټ. ليټلی و ناديارى ناماچه‌کان دوو دلّی و بی باوه‌ری دروست ده‌کات به‌تاييه‌تی ته‌گه‌ر رپيهه‌رايه‌تی رپیکه‌راویکی سیاسی بيټ.

له‌سه‌رخویبی و هيمنى رپيهه له‌کاتی روودانی کاره‌ساتی گه‌وره‌دا مه‌رجه بو

راویژکردن تا کاتی
برپاردان مهرجن بؤ په‌یداگردنی
پشتیوان بؤ برپاره‌کان و ناسانی
جیبه‌جی کردنیان. له‌هه‌مان کاتدا،
چهند راویژ کردن و گویگرتن گرنه‌گه،
نه‌ونده‌ش گرنه‌گه که کاتی
برپاردان هات، سه‌رؤک
به‌رپرسیاره‌تی وه‌رېگریټ و
ببیتته‌خاوه‌نی دهنگ و برپار.

وه‌ستان و دل‌ه‌راوکی کاتیکی به‌نرخ
له‌ده‌ست ده‌دات. رپبه‌ری وردین
ده‌زانیټ که‌ی کاتی راویژکردنه‌و
که‌ی کاتی برپاردان. دؤزیننه‌وه‌و
بینینی کاتی گونج‌او
له‌خه‌سله‌ته
پیوستیبه‌کانی رپبه‌ری گه‌وره‌ن.

روونکردنه‌وه‌و
شیک‌کردنه‌وه‌ی بناغه‌ی برپار له
نه‌رکه‌کانی رپبه‌ری
دیموکراته. رپبه‌ری گه‌وره
پیداگوکیکی به‌توانایه.

خاوه‌نی به‌ه‌ره‌یه‌کی تایبه‌ته له
شیک‌کردنه‌وه‌و روونکردنه‌وه‌ی بارودؤخی
سویکتیقی و ئویکتیقییه.
شیتله‌ل کردنه‌وه‌ی هیمنانه‌ی هوکاره
خویبه‌کان و دهره‌کیبه‌کان له پیش
برپارداندا، له رپزی برپاره‌که

روانین گه‌لی و گشت بینی مهرجی
سه‌ره‌کی بؤ برپاردانی ستراتییی رپبه‌ری
به‌توانا هه‌مه‌لایه‌ن بینه. به‌بی‌ته‌و
دیده برپاره‌کان کال و کرچ و نات‌ه‌واو
ده‌بن. نامانجه‌کان دوور ده‌خه‌نه‌وه‌و
ئاواته‌کان کال ده‌که‌نه‌وه.

وردینی و بیرکردنه‌وه‌ خه‌سله‌تی
گرنگی رپبه‌ری باشن. به‌رپوه‌به‌ری
کارگه‌یه‌ک یان کو‌مپانیایه‌ک، بؤ‌ته‌وه‌ی
برپاره‌کانی سوودبه‌خش بن، ده‌بیټ
وردین بیټ، له‌ماوه‌یه‌کی که‌مدا سوودو
زیانی پرؤژه‌یه‌ک ببینیټ. نه‌گه‌ر نا،
ئاساییه که‌راوه‌ستان له‌بیرکردنه‌وه‌و
دل‌ه‌راوکی له‌برپارداندا له‌شه‌مه‌نده‌فه‌ری
سوود به‌خشی پرؤژه‌یه‌کی گه‌وره‌ی
به‌جی به‌یټ.

راویژکردن به‌ده‌سته‌ی
به‌رپوه‌به‌ری قوتا‌بخانه‌یه‌ک،
رپ‌ک‌خراویک یان کو‌مه‌له‌یه‌ک
زامنی برپاردانیکی باش و جیبه‌جی
کردنیکی سه‌رکه‌وتوه‌و.

هه‌موو برپاریکی تاکه‌که‌س و
دیکتاتوربیانه له‌نایینده‌دا نه‌نجامیکی
خراپی لیده‌که‌ویته‌وه‌و. رپبه‌ری ئازاو
وردین خاوه‌نی توانایه‌کی گه‌وره‌ی راویژ
کردن و گویگرتنه.

لەناو دەستەى بەرپۆەبەرايەتيدا
زياد دەكات.

رېبەرى بە توانا

بەشپۆەبەى كى گشتى رېبەر خاوەنى
زانىنارى
لە دەستەى
بەرپۆەبەرايەتییە كەى.

بەرپۆەبەرى قوتابخانەى بە زانىارىيە كى
زۆرى بۆ دىت لە بەرپۆەبەرايەتى
پەرۋەردەو. شپۆەى بە كارھىنانى ئەو
زانارىيانە دلقرەوانى
بەرچاۋ تەسكى ئەو بەرپۆەبەرە
دەردەخات، بە كارھىنان و شاردنەو
زانارىيەكان وەك چەك بۆ رېبەرايەتى
لە خەسلەتى رېبەرى گەورەدا نىيە.

دلقرەوانى و دابەشکردنى زانىارى
لەناو دەستەى بەرپۆەبەرايەتى
و مامۆستاياندا بەرچاۋ
رۈونى مامۆستايان و گەورەى
بەرپۆەبەرەكە بەرھەمەكەيەتى.

خۆبەزلزانىنى رېبەر، لە گەورەى
رېبەر كەم دەكاتەو. رېبەرى
دىموكرات لە سىستىمى
دىموكراتيدا پىويستى بە خۆ گەورەكردن
و لووت بەرزى نىيە، بەلكو مرۆقى
بەرچاۋ رۆشن و ئاسا رەفتارن لەناو
كۆمەلدا. ئولوف پالمەى سەرۆك

ۋەزىرانى كۆنى سويد لەناو خەلكدا
خۆش قسەو ئاسا رەوشت بوو.

لەيەكك لە وتار خويندنەو كانىدا
مندالېك چوۋە بەردەمى، تا لە

وتارەكەى بوۋە دەستى لە ناو دەستى
مندالەكەدا بوو. چەند

بەلايەو ووتارەكەى گرنگ بوو،
ئەو دەندەش دەست گرتن و گرنگى

پيدانى مندالەكەى بەلاۋە گرنگ بوو.
رېز گرتنى ئولوف پالمە لەو مندالە،

رېز گرتن بوو لە خۆى. لەناو مىللەتى
سويديشدا ئىستاش بەرپۆەباس لەو

رۈوداۋە دەكرىت و وەك نمونەى
گەورەى پالمە سەير دەكرىت. سەرۆك

دەبىت خاوەنى ھەست و
ھۆشيارىيەكى گەورە

بىت، بەئاسانى
بتوانىت خۆى

بجگاتە جىگەى
خەلكەكەيەو ھەست بە

ئازارو پىويستىيان بكات. ئەگەر
سەرۆك مندالېكى

كۆمەلەكەى نەبىنىت و ئىمپاتى
بۆ ئەشكەنجەكانى نەبىت ناتوانىت

ببىتە سەرۆكىكى خاوەن بەھابەرز. ئەو
كۆمەلەى كە مندالەكانى

خاوەن تەندروستن، خاوەنى سەرۆكىكى
رەفتار بەرزو بە ھەستن. رېبەرى

دىموكرات خاوەنى تواناى لىبورنە، لە
دلرەقى و پەنگ خواردنەو دوورە. بە

بۆ گه له که بیان ده خه نه سه رده ستیان به لām گشتینی ون ده کهن و کاریان ده بیته به فیداکاری و خو به خشی له بری دۆزینه وهی چاره سه ری ستراتژی و وردینی. ریبه ر ههیه له دارستانه که دا له دوا ی هه موانه وه ده روات و سهیری راست و چه پی خۆی ده کات، هاوار ده کات بۆ لای راست برۆن، بوهستن، بۆ لای چه پ. ئەم ریبه رانه وردینن به لām ئامانجی ستراتژی بیان نییه، به لکو ته نیا ئامانجی تاکتیکی و کورتیان ههیه. ریبه ر ههیه له دارستانه که دا، هه موویان راده گریته و خۆی ده چیته سه ر داریکی به رز، به چوارده وری خۆیدا سهیر ده کات، ئاسۆ ده دۆزیته وه، ریگه کان دیاری ده کات، گشتبیننه. پلان داده نیته و پاشان خه لکه که ی به ره و ئاسۆ ئاوات و ئامانجه کان، ده خاته جو له. ده کریته زۆر زیاتر له سه ر ئەو نمونه یه ی سه ره وه قسه بکریته و زیاتر له باسه که دا قوولبینه وه، چونکه ده بینریته شیوه ی ره فتاری ریبه ر، له بارودۆخیکی نااساییدا کاریگه ری گه وری له سه ر ژیان و مان و نه مان ی میله تیک ده بیته. سه ره زک، ریبه ر،

میشکیکی کراوه وه ره فتار له گه ل رابووردو و داهاتوودا ده کات. توانای ههیه لاپه ری تازه هه لدا ته وه و لیبوردنی هه بیته. لیبوردن و له بیرچوون دوو شتی جیاوازن له یه کتر. سه ره کی به توانا لیبوردنی ههیه به لām له بیرچوونی نییه. به له بیرچوونه وه وان هه و په نده میژوو ییه کان ون ده بن.

شیوازه جیاوازه کانی ریبه ریه تی

ریبه ر جووری زۆره، لیبه ردا بۆ روونکردنه وهی مه به سه ته که م په نا ده به مه بهر نمونه یه کی دیار: ئەگه ریبه ریک له گه ل کۆمه لیک له خه لکه که یدا به ناو دارستانیکدا بروات، شیوه ی هه لسوکه و ته ی ریبه ره که بۆ دۆزینه وهی باشترین ریگه، توانا وردینی ریبه ره که ده رده خات. ریبه ر ههیه له دارستانه که دا پیته هه مووان ده که ویته، ریگه بۆ ته وانه ی دوا وهی خو ش ده کات. ئەم جو ره ریبه رانه له خو بردو خو شه ویستن، به لām سه خته بتوانن هه موو ریگه چاره کان بدۆزنه وه. ئاساییه له ورده کارییه کاندان ون بن و ریگه کان ون بکه ن. ئەم ریبه رانه ریسک وه رده گرن و ژیانیان بۆ کۆمه له که بیان،

دیموکرات خاوه نی هه ست و توانایه کی تایبته بو شه وهی مروقی به توانا ره وشت بهرز له ده وری خوی کوبکاته وه. هه ر پبهریکي نادیموکرات توندوتیژی به رانبر گه نجی ولاته که ی به کار بهینیت، ریسکی (مه ترسی) شه هه یه که له دوارژدا ده شه وندده له ریگه ی توندو تیژییه وه کوتایی به ژیان ی بیت. کوتایی هیئان به ژیان ی سه دام حسه یین و کوره کانی به و توندو تیژییه، شه نجامی به کار هیئان ی توندوتیژی بو له لایه ن پژییه خویناوییه که یانه وه. کوتایی هیئان به ژیان ی هیئله رو مؤسولینی له سه ر هه مان یاسا و ریسا به ریپه چوون. کولتوری ولاتیکی دیموکراسی به های به رزی مروقییه تی به دانیشته وانه که ی ده دات. به ها بنه ماییه به رزه کانی وه که یه کسان ی، به رابه ری ژن و پیاو، بهرز راگرتنی ژیان و یارمه تی، دلقره وان ی و لیبور دن له ولاتیکی دیموکراتی وه که سویدا ره نگ دانه وه ی له شیوه ی ژیان ی خه لکه که دا هه یه.

خویندنه وه ی کتیب مورالی بهرز به خوینهر ده دات شه که سانه ی که زور کتیب ده خویننه وه خاوه ن مورال و

وه زیر، به ریپه به ری قوتابخانه یان به ریپه به ری کارگه یه که هه موو کات له چه کی کاره ساته کانداهه یینریت. هه موو

جوولانه وه یه کی جیگه ی سه رنجه. مروقیکی ئاسایی نییه که به ئاسانی له ناو ماسه دا (کومه لانی خه لکه دا) ون بیت. ریپه ری دیموکرات هه موو ورده کارییه کان له ژیر دهستی خویدا ناهیلته وه. توانای هه یه زور له کاره کان دابهش بکات و خوی سه ره رشتی بکات، شه و ریپه به ری باوه ری به ده ورو به ره که ی نه بیت و هه موو کاره کان لای خوی به یلته وه، چونیته تی کاره کانی باش نابیت. له هه مان کاتدا ریپه ری گه وره له کاتی گه رده لوولدا ته نیایه. ده بیت بی ترس به رپر سیاره تی بخاته سه ر شانی خوی و بریار بدات. ریپه ری دیموکرات که لله ره ق نییه، ده نگ بهرز ناکاته وه، تووره نییه قین له دل نییه. هیمن و روو خوش و خاوه ن توانایه کی کومه لایه تی به رزه. ریپه ر گاندی له ژیانیدا له که س تووره نه بووه، ماندیلا قین له دل نییه. له هه مان کاتدا له زور ریپه ری جیهان زیاتر گویمان لی گبراوه. ریپه ری

کاتدا ترسناک دروست بووه، ثم کاته
میژووییه چاره نووسنازه کاریکی وای
کردوه که به جیاوازی ریکخواوو
نایدؤلؤژی و مهزه به به یهک ناسوو
ئاوات کوردستانیانی کؤکردوه ته وه،
ته ویش دابینکردنی دوارؤژیکی پرووناک
و گه شه داره بؤنه وهی نویی
خاکه که مان. له پرسى ثم پرسه یه دا،
وردبینی

ریبه رایه تیک ————— رردنی
گؤرناکارییه کان و هه لئبژاردنی ریگه و
ستراتیژ له لایهک و به شداری دلسؤزانه و
دروستکه رانهی هه مووان
له لایه کی دیکه وه ته نیا چاره سه ره
بؤ به هه میشه شه کاوه یی ئالای پیروزی
کوردستانی دیموکرات.

* به رپوه بهری پهروه ده
ستؤکهؤلم - سوید

ویژدانیکی بالان. بؤ نمونه زؤریه ی شه و
تورکانه ی که زؤر ده خویننه وه باوه رپان
وايه که نه ته وه ی کورد مافی برپاری
چاره نووسی خؤی هه یه. شه و تورکانه ی
که نه خوینده وارن یان
ناخویننه وه دوزمنی
سه رسه ختی نه ته وه ی کوردن.
ریبه ری دیموکرات
هانده ری خه لکه که یه تی که
بخویننه وه بؤ شه وه ی بینه خاوه ن
مؤرالیکی به رزو بلند.

کۆتایی:

له کوردستاندا، به هؤی شه و سستمه
میژووییه گه وره یه ی به رانه بر گه لی
کوردستان، به هه موو نه ته وه و ئایین و
مهزه هه ب و
توییه ژه
کۆمه لایه تییه کانیه وه کراوه،
بارودؤخیکی هیوا ئامیژو له هه مان

رؤلی کتیب و کتیبخانه کان

له ده قهري بيتوین و پشدهر

نه حمه د میرزا روسته می ژيرو*

ب - وهك كتيبخانه و ناوهندی كتيب و زانياريه كان: بریتيه له چهق و ناوهندی په خشکردنی شه به نگی تيشكى زانست و رۆشنبیری و زانياريه مرؤفایه تيبه كان به شیوه کی گشتی واته ناوهندی هوشيارکردنه وه و زانستکردن و رۆشنبیرکردنی گشت چين و تویژه کانی کومه لی مرؤفایه تی⁽¹⁾.

ئاوردانه وه یه کی میژووی

له كتيبخانه كان

کتیب و رۆلی خویان له په وتی کاروانی ژيانی مرؤفایه تیدا بینیه وه. له بهر چا و رۆشن کردنه وه و

پیناسه ی کتیبخانه

أ - وهك زانست: بریتيه له زانست و هونه رو ریڅخستن و پۆلینکوردن و به پیره بردن. ههروهها كوڼگره ی په یمانگه ی جورجا سالی (1961-1962) زانستی كتيبخانه كان و زانياريه كانی به م شیوه پیناسه کردوه:

بریتيه له و زانستسه ی که له سیفات و

گورانکاریه کانی زانياريه كان ده کولیتته وه، ههروهها له بنه ماو کۆله که کانی ده ست به سه رداگرتنی گه شه سندن و هه لچوونی شه و زانياريانه وه، هۆ هۆکاره کانی هینان و ده وله مه ندرکن و تاسانکاری بۆ سوود و هرگرتن لییان ده کولیتته وه.

سۆمەرىيە كانىسەۋە تا دەگاتە
نورسىن لەسەر گىلەلەي
(بەردى) و گەلەي دارخورماو لەسەر
پىست و چەرم و دواترىش لەسەر
كاغەزەو ئەم جار تۆمارکردن
لەسەر كاسىت و دىسك و كۆمپيوتەر
تۆرەكانى ئىنتەرنېت⁽²⁾.

مىژوۋى كىتەب و كىتەبخانەكان و
گىشت مەلەبەندو
سەنتەرە زانىارىيەكان لەكۆنەۋە تا
ئەمىرۆلەيەكى گىرنگى لە
زانستى كىتەبخانەكاندا
گرتوۋەتەۋە، چونكە ئەم مىژوۋە
لەسەرەتاي دروستبونى ژيارو
شارستانىيەتى مۇرۇقاتىيەۋە دەست
پى دەكات و بىكەيەكى
فەرەوانى ھەيەۋ
لەگەل رەۋتى
ناۋەندەكانى ئەم
رەۋتە شارستانىيەتەدا ھەنگاۋ
بەرەۋ پىش ھەلدېنى و لەگەلدا
ھەنگاۋەكانى سەرھەلدان و
گەشەكردن دەگوۋىتەۋە.
چەندە ئەۋ ناۋەندە شارستانىيەتە
پىش بکەۋىت ئەۋىش لەگەلدا پىش

ھۆشيارکردن ھەۋە
رۆشنىرکردن و ورياکردنەۋەي مۇرۇق،
لەتپىرامان و تپروانىن لە ژيارو
شارستانىيەت و ئاۋەدانکردنەۋەي
سەر پروۋى زەۋى و سەرکەۋتن بەسەر
ھەموۋ ناستەنگ و كەندو قۇرت و
كۆسپ و تەنگزەۋ كىشە تالەكانى ژيان
و مەلمانى و زۇرانبازى لەگەل كەندو
قۇرت و كۆسپ و
ناحەزەكانى ژيانى مۇرۇقاتىيەتى و
دانانى چارەسەر بۇيان.

بەلى، كىتەب و
كىتەبخانەۋە زانىارىيەكان
لەناۋ كۆمەلدا، لە
رۆشنىرکردن و
ھۆشيارکردنەۋەۋە ورياکردنەۋەي
مۇرۇق جى پەنجەي خۇي ۋەك مانگى
چوارە دىيارەۋ
دەدرەۋشىتەۋەۋە ھەر
لەسەرەتاي مىژوۋەۋە تا ئەمىرۆ.
ئىدى بەپى لى ھالى بوون و
تپگەيشتنى و بەپى
پىداۋىستىيەكانى سەردەم و چەرخ و
قۇتاغەكانى مىژوۋ كىتەبخانەش
قۇناغ بە قۇناغ رۇلى چالاكانەي خۇي
بىنيۋە ھەر لە ناشوورى و

ده که ویت، چونکه به شیکه له وو
لییشی جیا نابیتته وه.

هه ریویه شه هه روا به ئاسانی و
ساده و سانا ناتوانین
سه ره تای سه ره له دان و
شوینی سه ره له دانی کتیب و
کتیبخانه کان ده ستیشان بکه پین.

وه لی، نه وهی که تاکو نیستا
پشتی پی ده به ستین نه و
هه موو دۆزینه وه میژوو بیانه ی
هرۆ قایه تیبه که
له نه نجامی هه له کۆلینه
شوینه وارینه کان و له لایه ن
زانا

نه نترۆ یۆ لۆژییه کان هه وه
دلنیا کراوه ته وه، که یه که مین
کتیبخانه له میژوودا سه ری
هه له دابیت له ولاتی نیوان دوو رووباران
و دۆلی نیل (مایین النهرین و وادی
النیل) دا بووه. که له راستیدا نه گهر
سه ییری میژوو بکه مین ناو جه رگه ی
ده سه لاتی باب و باپیرانی کورد
ده گرتته وه که بریتی بوون له گۆتی
و لۆلۆبی و کاشی و میتانییه کان.

نه گهر به میژوودا رۆچینه خواره وه
ده بیین کۆنتریین کتیبخانه هه له
کولتور و

شارستانییه تی کوردا
له شاری نووزی بووه له گاوریباغی
که له شاری که رکوکوی
ئیستاییه و پری بووه له تابلۆ
قورینه کان و نووسراوه به ردینه کان و
که ره سه ته له سه ر

نووسراوه کانسی دیکه که
میژوو یان بوو دووه مین هه زاری
پیش له دایک بوون ده گه رپیتته وه و
به کتیبخانه ی نووزی
به ناویانگ بووه.

چهندان تابلۆ و
به لگه نامه ی میژوو یی
کۆمه له لایه تی و
بازرگانی و
سیاسی و دادوهری
تیدایه ... تد.

یه کیک له و تابلۆیانه ی که له نا و نه و
کتیبخانه یه هه بووه تابلۆیه ک بوو که
نه خسه ی شاری که رکوکوی نه و کاتی
تیدابوو. هه روه ها ده توانین بلین
نه و شاره ی که له
شوینه واره کانی گردی شمشاره ی
ناوچه ی بیتوین دۆزراوه ته وه،
ره نگه نه و هه موو تابلۆ و
که ره سه ته شوینه واریانه ی له و
دۆزراونه ته وه

په رستگه كاندا دژنبشیتش
هه بووه، به لام لامان پروون نییه.

چه مک و ده لاله تی
میژوی کتیبخانه کان به
گویره جیاوازی قوناغه کانی
میژوو ده گوریت، بو؟ چونکه نه و
کتیب و کتیبخانانه ی
سهره تاکانی میژوو له و کتیب و
کتیبخانانه زور جیاوازی بوون که له
رژگاری شه مپوماندا ده یانبینن، چ
له پرووی ناوهره که کهی و چه ندایه تی و
چونایه تی و چ له پرووی
شوه و ریگه کانی ریگخستن و پولین
کردن و نه و خزمه تانه ی
که به خوینه رانی
پیشکسه ش ده کات.

نه وه ته
سومهریه کان به خانه ی تابلو
گه وره کانیا ن او بردووه، چونکه نه و
خانانه پر له تابلوی قورینه به لگه
میژوویه کان بوون، به لام فیرعه ونه کان
پیان ده گوت: هوئی نووسراوه
میسریه کان یان جیگه ی
بووژانه وه ی گیان. کوردیش نه و کات
و له ناچیستادا به (دژنبشیت) واته
کتیبخانه ناویان بردووه.

شوینیکی تایه تیان
هه بوویت که تییدا
پاریزاین، که نیمه نیستا پیی ده لپین
کتیبخانه و له فهره نگی
ناچیستادا به و شوینه ده گوترا
(دژنبشیت) واته کتیبخانه.
هه روه ها جیگه که ی نه و هه موو
تابلویانه ی که له کیله شینه ی
ناوچه ی سهره دشت دوزراونه وه
یه کیکی دیکه بیت له و کتیبخانه
کونینانه ی ناوچه جور به جور کانی
کوردو کوردستان. یان
په رستگاکه ی دهره ندی بازیان
که کتیبخانه یه کی گه وره ی
هه بووه که پری له جوره ها تابلوی
به نرخه ی پر له زانست و
زانباریه کانی نه و کاتی پیوه ندیه
کومه لایه تییه کان و بازرگانییه کان و
سیاسیه کان بووه.

هه روه ها هه موو نه و شارو
گوندو لادیانه ی پیش زاین له
ناوچه جوره جور کانی
کوردستان به گشتی و ناوچه ی بیتوین
و پشده ر بی گومانه له پال
کوشک و سهرای
دهسه لاتداران و

مه لا *کتیبخانه‌ی

عه بدولای بیتوشی

*کتیبخانه‌ی مهرگه که خاوه‌نه‌که‌ی

مه لا سه‌مه‌دی مهرگه بوو

*کتیبخانه‌ی مه لا ره‌سوولی

سه‌رگه‌لوی

*کتیبخانه‌ی ته‌کیه‌ی دلیژه

*کتیبخانه‌ی مه لا محمه‌دی

خوشای

*کتیبخانه‌ی مه لا نه‌بی نه‌ستریلان

*کتیبخانه‌ی بنه‌ماله‌ی مه لا

عیسای هه‌رته‌لی یان بنه‌ماله‌ی

ماموستایان.

هه‌رته‌ل گوندیکی خنجیلان‌ه‌ی

خوش و دلگيرو دلرفینه، ده‌که‌ویته

نیوان دوو تویی دؤل و شیویکی پر له

باخ و باحات و دارو دره‌خت و

سه‌وزاییه‌کی دلگیر له‌دامینسی زنجیره

چپای ماکوک و له‌دریژه‌ی به‌ش‌سی

رژژئاوای نه‌و زنجیره چپایه. هه‌رته‌ل

خاوه‌ن میژوویه‌کی دورو دریژو

پرپایه‌خه.

گوندی هه‌رته‌ل خاوه‌ن‌سی چهند

بنه‌ماله‌یه‌کی مه‌لازاده‌یه‌و هه‌ر

بنه‌ماله‌یه‌ک له‌و بنه‌مالان‌ه

رژلی گرنگی‌سی خویان

ته‌گه‌ر بو لای

گریکه‌کان بگه‌رپینه‌وه،

ده‌بینین نه‌وان به

کتیبخانه‌یان

ده‌گوت (Bibliotheca):

که به‌و شوپنه‌یان ده‌گوت که

کتیب و چاپکراوو زانیاریه‌کانیان

تیدا هه‌لده‌گرت و تیدا ده‌پاریژین.

ثم زارویه هه‌تاکو نیستاش

له‌و ولاتانه‌ی که به‌شیوه‌ی

لاتینی قسه‌ده‌که‌ن

به‌تایبه‌تیش له‌فهرنسا، بو

کتیبخانه

به‌کارده‌هینریت، به‌لام رومان‌ه‌کان

و شه‌ی (Libran) یان به‌کارهینا

که واتای کتیب ده‌به‌خشیته.

پاشان ثم زارویه

گه‌شه‌ی سه‌نه‌دو

زارویه (Library) لیکه‌وته‌وه که

واتای کتیبخانه‌ شوینی

خویندنه‌وه‌و تویننه‌وه‌و

ده‌به‌خشیته⁽³⁾.

کتیبخانه‌کانی ناوچه‌که

*کتیبخانه‌ی مه‌لا سال‌حی بیژوی

هر فه قی و مه لایه ک نا هه ننگ و
ری و په سمی خوشی بو گپراوه،
سالانه چند مه لایه ک له سر
دهستی شو مه لایانه ی که له م
گونه دا هه بون
پروانامه ی مه لایه تییان

وهرده گرت. زوربه ی زوری
پیداویستییه کانی شو نا هه ننگ و ری و
په سمانه له لایه ن خه لکی شو نا واییه وه
دایین ده کرا.

شم بنه مالیه به بنه مالیه
ماموستایان یان به بنه مالیه مه لا
عیسا ناسراون. یه که م مه لای شم
بنه مالیه مان ده ست نه که وت،
هه رچهنده له ماموستا عه بدولحه مید
عه بدوللا محمه د یه کی ک له نه وه کانی
شم بنه مالیه م پرسی دیار بوو شه ویش
نهیده زانی. شم بنه مالیه وه ک بنه مالیه
مه لا زاده کانی دیکه رولیکه ی
باش و به رچاویان
له پیگه یاندنی مه لاو فه قی و
بلا و کردنه وه ی زانست و روشنیرییه
جوربه جوره کاند

هه بووه و پشته و پشته یان
پیشه یان مه لایه تی
بووه و رولیکه ی کاریگه ریان

هه بووه له بلا و کردنه وه ی
زانست و زانیارییه ثابینی و
زانسته جوربه جوربه کانی دیکه و
له باری روشنیرییدا مه لبه ندو
نا و نه دیکه ی کاریگه ر بوون له په خش و
تیشکدانه وه ی زانست و روشنیری.

هه رته ل له پرووی کاریگری و
به ریوه به رایه تییه وه سه ر
به شاره دی بیتواته ییه وه
پیشتریش له سه رده می عوسمانییه کان
مه خفه رو بنکه ی پولیسی لی بووه. شو
گونه ناویانگییه کی باش و
دورودریژی هه بوو که
خوتندنگه و قوتابخانه ی ثابینی
لی بووه مه لا و وانه ییژی
شاره زاو بلیمه ت و پسپورو لیها توی له
بوری زانستی شه ریعت و فیه و
زمانی عه ربه ی له (قه واعدو نه حوو
صه رف) هه بووه و زانی زور به توانای
لی هه لکه و توه و،
مه لبه ندی ده رچوونی
ماموستایانی ثابینی بووه.

بوخوی زانکویه ک بووه
که به سه دان مه لاو
فه قی لی ده رچوون.
بو ده رچوه ن و وه رگرتنی مؤله تی

له چاره سهرکردنسی

کیشه

کومه لایه تیه کانی

ده قهره که ی

خویاندا

هه بـووه. شهوی زانراوه تا نو

پشتیان له سهر ریږه وی مه لایه تی

رؤیشتون و دواتر ورده ورده له هیلی

مه لایه تی لایان داوه و پوهه و علمانیه ت

ملیان ناوه.

نهم بنه مالهیه هه ندیک جاریش

(مائی مه لا برایی ره سمانی) یان

پی گوتراوه، یه کیک لهو

مه لا به ناویانگانه ی ک

له ناو شهو بنه مالهیه

هه لکه وتوه ناوی (مه لا سمایل)

بووه، گوره که ی له گورستانی گوندی

ههرتمل له (سهرسیانگان) ه، که کونترین

گورستانه له ههرتمل. زنجیره ی

مه لایه تی شهو ره چه له که نه پچراوه و ههر

به رده و امه یه کیک لهو

مه لایانسه ماموستا مه لا

(نیسماعیل ئیبراهیم محمد مه د

عیسا) یه، ههروه ها

مه لا (عه بدوللا) محمد مه د

عه بدوللا محمد مه د) که شهویش

دانیشتووی کومه لگه ی شکارته یه.

هه ندیک له مه لاکانی نهم بنه مالهیه که

له ژیاندا نه مامون شه مانه ی خواره وه

بوون:

مه لا عیسا حاجی محمد مه د، مه لا

عیسا، مه لا ئیبراهیم، مه لا محمد مه د،

مه لا عیسا، مه لا محمد مه د،

مه لا سمایل. ههر لهو

بنه مالهیه دا زانایه کی به رزیان

تیدا هه لکه وتوه که ناوی

(مه لا سه عید) بووه. له

سه فهره لگ تور که کان گرتوویانه و

بردوویانه تا کو ئیستاشی له گه لدا بیت

بی سهر و شوینه. شه ماموستا به ریژه

هه بووه

پاسه پورتی

سهر دانیسی فهره نسای

کرپوه. شاره زایسی ته وای له

زمانی تورکی و

عه ره بییدا

هه بووه.

ههروه کو

ماموستا عه بدولله مید

عه بدوللا ده ئیت: گوندی ههرتمل

تاپوی ره شی به دهستی بنه ماله ی

ماموستایانسه وه بووه و شهو

بنه مالهیه خاوه نی گوندی ههرتمل

بوونه.

پيويستيشی به کتیب و سه چاوه ده بیټ. له بهر شهوی شه و کاته و دک نیستا چاپ و چاپه منی نه بووه، بویه ده بـوـو کتیب و سه چاوه کان به ده دست و به نوکی په ره موچ و خامه ی دارو قامیش بنوسرینه وه و شه جار شوی نیکیش هه بیټ که شه هه موو کتیب و سه چاوه ی تیډا هه ل بگریڼ بؤ شه مه به سته ییش له پـالـ مزگه و تدا کتیبخانه یه کیان ده کرده وه. شه بنه مالهی مه لازادانه ش بویه خاوه نی کتیبخانه ی تایبه تی خویان بوون نیستا شه و کتیب و سه چاوه له لای کوره کانی (مه لا عیسا حاجی محمد مه لا عیسا) که تا ماویه کی زور ماموستای قوتابخانه بووه و سالی (1988) کؤچی دوابی کرده وه له گؤرستانی هه رتهل به ناوی گؤرستانی (دیمی) به خاک سپیراوه. ده لین مه لا عیسا کتیبی ده ستونوسی هه بووه و نیستا له کتیبخانه ی شه وقافی سلیمانین.

شه مه لاو زانایانه ی که له سه ره وه
ناومان
هه ریه کیان
کتیبخانه یه کی

هه رتهل له کؤندا شوینی پاشاو ده سه لاتداران
هه وینه هه وارو ناری سازگارو
میوه ی زوری هه یه. یه کیک له مه لا
به ناویانگه کانی شه و بنه مالیه
له سه ده ی (18) هه ژده له هه رتهل
ژیاوه و مه لایه کی زور به تواناو زیره ک
بووه و شاگردی موفتی
زه هاوی بووه و له به رده سته ی
شه و ده رچووه و پروانامه ی
مه لایه تی له و وه رگرتووه و موفتی
کچه که ی خوی پیداوه، به لام
شه و نه یویسته وه و گوتوویه تی
من هه ر ده بیټ بچمه وه هه رتهل و شه
کچه ش له و دوره ده سته به خومه وه
گرفتار ناکهم. موفتی زه هاوی
زوری هه ز کرده وه مه لا عیسا له به غدا
می نیسته وه، به لام شه و شه می قبول
نه کرده وه گه راوه ته وه هه رتهل.

شه و بنه مالیه کتیبخانه یه کی
باش و خنجیلانه یان هه بووه و زوربه ی
زوری کتیب و سه چاوه کانی
ده رباره ی ثابین و فیهی نیسلامی و
زمانی عه ره بی بوون. دیاره شوینیک
شه و نه ده مه لاو زانای به رزو زیره کی
هه بن بؤ درس خویندن و وانه گوتنه وه

ده لئین هوی سهره کی تیداچوونی
کتیبخانه گه وره که ی بنه مالهی
مه لایسای ههرته لی له به کومه لکوژی
و کاول کردن و تیکدانی گوندی ههرته ل
بوو.

که نه و سالهی ههرته لیه کان
(علمی به گ) بیان
کوشت و به ته تک کراوی
فرپیان دایه بن ناو ده سته کانی
ههرته ل، علمی به گ سهر کرده یه کی
تورکان بوو له سهر بی نه ندازه ی سته م و
سته مکاری و بی ره وشتی نه و بهر پر سه
تورکه له خه لکی ناوچه ی
ههرته ل. لئیان قبول نه کردو کوشتیان
و به و دهره دیان برد. بویه تورکه
عوسمانیه کان برپاری کاول کردن و
ویران کردن و سوتاندنی نه و
گونده یان داو برپاریان دا که نابجی تا
حهوت سالی دیکه نه و گونده ناو ده دان
بکریته وه.

له دهره نجامی نه مه دا دانیشتونانی
نه و گونده په رته وازه بوون و ههر
که سه به لایه کداو که متر
خه لکی گه راونه ونه ته وه
گونده که و رهنگه که سانیک هه بن

باشیان هه بووه
کومه لئیکی باش کتیب
و ده ستنوسیان هه بووه، باشتر بلین
کتیبخانه که ی
بنه مالهی ماموستایانی
ههرته لی پشتا و پشت بوو نه وه کانی
دواروژیان گویرا و ده ته وه تا نه و کاته ی
به راستی له سهر رپیره وی
مه لایه تی رپیشتون.

بویه نه و هه موو کتیب و
ده ستنوسانه ش هه م به هوی نه م
هوکاره و هه م به هوی بارودوخی
ناهه مواری کوردستان و به هوی
دوژمنایه تی

کردن و قه لچو کردنی گه لی
کوردو کومه لانی خه لکی کوردستانه وه
ویرای سهر و مال و سامان،
هه موو نه و کتیب و ده ستنوس و
کتیبخانه ی
بنه مالیه وه
و هک
کتیبخانه کانی دیکه ی

بنه مالهی مه لازده کانی
کوردستان سوتاون و
نه مـاون. ههروه کو نه وه کانی
نه و بنه مالیه بویان نووسیوین و

تاکو نیستاش
نه گه رابوونه وه.

له ده ره نجمامی ته مه شدا
کتیبخانه گه وره که ی ته م

بنه ماله یه ش سه د
مه خابن چاره نووسی

له چاره نووسی خه لکه که روونتر
نه بوو که وته بهر سووتان و

له ناوچوون. ته و کتیبخانه
گه وره و پرپایه خه مان

له کیس چوو. کتیبه کانیش
که نزیکه ی (1500) کتیب

ده بوون له گه ل ماله کاندا
سووتان، له و کتیبانه (جمع الجامع،

الرسالة الحسابية والفلكية و صفوة
التفاسیر) و چنه ندین

کتیبی جوړاو جوړی دیکه.
نیدی بهم جوړه به هاتنی رۆژو مانگ

و سال ورده ورده ته م ده ستنوو
و کتیبانه ته و دانه

گه وهه رانه ی کولتورو
ته رشیفی کورده واریمان تییداچوون

و چوونه تاریکایی بنی گومی
مه ندی له ناوچوون و

که مته رخمیه وه.
ته مه ش به هو ی نه بوونی خه مخوړی و
ده ستلآت و قه وار دیه کی خومالی

کوردی و بوونی
بیگانه و داگیرکه رانه وه، له دوای

رپه رینه وه و بهه زاران
ده ستنوو و پارچه

شوینه وارو په یکه رو تابلوی قورینی
له سه ر نو سراوی خه تی بزماری و

ته رمی مؤمیا کراوی به نرخ نه ماون.
هه روه ها کاک عه بدولر ه همان

رِه سوول دربارهی
کتیبخانه که ی ته ستریلان

ده لیت: باب و باپیرانی نیمه،
مه لاو زانا به رزه کانمان هه رده م ته دریس

و فه قی و قوتابییان هه بوون و سه دان
مه لاو زانایان پی گه یاندوه، کتیب

و ده ستنوو سیکی زوریان هه بووه.
ته و کتیبانه ی مه لاو فه قی دیاغخویند.

کتیبخانه ی وه حاجی

(مه لا نه حمه د و مه لا حاجی)

له سه رچیای گوندی حاجی قه لا

هه روه ک ماموستا مه لا ته حمه دی
حاجی قه لا په کیکه له نه وه کانی ته و

بنه ماله یه ده لیت:
بنه ماله که مان کتیبخانه یه کی

گه وره یان هه بووه که پری له کتیب
و ده ستنوو سیکی به هادارو
سوود به خش بووه که له

ناوبراوه که ئیستا له گوندی (حاجی قه لایه سه ربه قه زای کویه)یه.

کتیبخانه کانی میرنشین و دهسه لاتدارانی کورد له هه موو کوردستانی گه وره ته مانه به کتیبخانه هی تاییه ت ناوده برین. لیره دا باسیان ناکه م و هیچ زانیاریه کیشم له باره یانه وه نییه.

کتیبخانه ی مزگه وته کان

له کوردستاندا به گشتی و له ناوچه ی بیتوین و پشده ر به تاییه تی مزگه وت نه بووه که کتیبخانه یه کی تاییه تی نه بوویت، جا ئه و کتیبخانه یه له لایه ن ماموستا و ئیمام و وتارییژو وانه بیژی ئه و مزگه وت ه وه کتیب و دهستنوسه کانی بو داین کرابیت، یان له لایه ن ده وله مه ندان و خه لکی ئه و شارو گوندو لادیانه وه کرابن بو دهرس تیدا خویندنی فقه ی و میرزاو قوتاییان و فیرخووانی ناوچه که یان له لایه ن حکومته ت و دهسه لاتدارانی سه ه رده مه جوره جوره کانه وه، گرنگ ئه وه یه هه رگیز په کی نه که وتوو له کتیب و

مزگه وتی سه رچیای گوندی حاجی قه لادا بووه، که ئیستا ئه و مزگه وته ته نیا شوینه واری ماوه و ته نیا چهند ده لاقیه کی تیدا ماوه که کاتی خو ی کتیبه کانی تیدا پاریزراوه. ئه م کتیبخانه یه له سه رده می عوسمانیه کان و تا کوتایی ئه و سه رده مه ماوه ته وه، دوآتر هه روه کو ده گی پر نه وه به هو ی نه خو شیه کی کوشنده وه که له وانه یه تاعوون بوویت خه لکی کی زور له ناوچوون و ناچار ئه و گونده یان به جی هیشتوو وه ئه نجام گونده که ویران بووه و په رته وازه بوون و له ده رته نجامی ئه مه دا مزگه وت و کتیبخانه که ش ویران بوون و له ناوچوون و هه روه کو گوتمان ئیستا شوینه واری مزگه وت و خانووه روخواه کان چیاکه ماونه ته وه. ته نیا کتیبیک که له و بنه ماله یه ماوه ته وه دهستنوسی (خزینة الأسرار)ه و به رگه که ی که وله و په ری کۆن و زه ردن. ئیستا ئه و دهستنوسه نایابه لای مه لا ئه حمه دی

خویندن دهنیران و تهوانه پلهی
نزمترین هه بوو بو شوینی دیکه
دهنیران، به گوتسهی (ماموستا
مه لا محمه دهلگهیی) ته قوتابخانهیه
له لایهن (مه لا زهینه دین کوردی
به لاتیی) یه وه که بهرترین زانی
سه رده می خۆی بووه هه لسوورپینراوه
به شیوهیه کی باش گه شهی کردوه.
تهم زانا پایه بهرزه خه لکی گوندی گه ناو
بووه، ههروه ها مه لا دهلگهیی پیی وایه
که بو یه که م جار مۆلت
پیدانی مه لایه تی له سه رده ستهی
تهو له کوردستاندا دراوه
واته (مه لا زهینه دین به لاتیی)
دایه پیناوه.

تهمه له لایهک، له لایه کی دیکه وه
گوندی گه ناو تاکوو
ساله کانهی هفتاکانیش خاوه نی
گه وره تهرین کتیبخانه بووه.
ناوه رۆکی ته م کتیبخانهیه پر
بووه له کتیبی نایینی و کتیب و
سه رچاوهی جوړ به جوړ که خزمه تیکی
بی پایانی به خوینه ران و
خوازه رانی خۆی کردوه،
زۆربهی کتیب و
سه رچاوه کانیشی

سه رچاوه زانسه ت و زانیارییه کان.
وهک قوتابخانه نایینییه که ی گه ناوی و
مزگه وتی گه ناو که له
هه موه لایه که وه وهک فهقی و
خویندکارو چ وهک خوینه رو خوازه ر
له هه ر چوار لاره له نیران و له
تورکیاوه بۆی هاتوون و سوودیان له و
کتیبخانه و قوتابخانه نایینییه
وهرگرتوه.

به قسه و گوتهی زانیانی
نایینی و رۆشنیرانی ناچه که که به
بنار ناوداره، له رابوردودا به به لاتان
ناودار بووه که گوندی گه ناوی
له ناوه ندی ناچه که دا بووه له هه موو
گونده کانی دیکه ناودارتر بووه و
چه نیدین سه ده
له مه وه بهر قوتابخانهیه کی نایینی
به ناویانگی لی بووه و
به رده وام له 50 فهقی و
میرزای که متر نه بووه.

هه میشه وهک زانکو وا بووه
له (10) پۆل پتریشی هه بووه. تهو
فیترخوازو خویندکارانهی که
پلهی یه که میان ده پینا و زیرهک بوون بو
شوینه کانی دیکه ی
بهرزه تری کوردستان بو

رہسـوولـی مہرزہوان، کتیبخانہی
مہلای دہشتیوی، ماموستا
مہلاحسین پشودہری، کتیبخانہی
بیناسی. ئەم کتیبخانہیہ لہ سالی
1978 بہہوی باری ناہہمواری
کوردستانہوہ لہناو چووہ. کتیبخانہی
شیخ بیلالی ہیرو، کتیبخانہی مہلا
دہلگہیی - مہلای بالہکی - مہلا
دہلگہیی، کتیبخانہی مہلا سلیمانی
دوگومان، کتیبخانہی مہلا شیم
حمہدی شہروہ، کتیبخانہی موفتی
گہورہی قہلادزی - مہلا عہلی
کہرسونان. کتیبخانہی
مہلا محمہدی نورہدینی.

کتیبخانہی بنہمالہی دہوژان

لیرہدا زور پپویستہ ناماژہ بہو
شالاوہ ترسناکہی
مافیاکانی کۆنینهو
کہلہپووورو شوینہوارو
ئەرشیفدز بدہم کہ لہ سالانی
(1975-1976)
کوردییانہ
سہردہستنسوس و کۆنینهکافان و
بریکی زوریان لیرہو لہوی لہ کہسانی

دہستنسوسی زاناو مہلا بہپرتزہ
بلیمہتہکانی ئەو سہردہمہ بوون،
بہلام بہداخوہوہ کتیبہکانی
ئەم کتیبخانہیہ وردہ وردہ بہم لاو
بہولادا پەرت و بالو بوونہو
چارہنوسی کتیبخانہکہمان لا روون
نییہ.

دوای (زہینہدین بہلاتی کوردی)
کتیبخانہکہ بو بنہمالہیہکی دیکہ
گوژراوہتہوہ بہناوی (غہزایی) کہ
ئیسنا نہوہکانیان لہگونہدہکانی
(دہژوان و پاژان) مہاون
لہ (مہلا غہزای
گہورہ)وہ، ئەو بنہمالہیہ چہند
سہدہیہک ئەو قوتابخانہیان
بہرپوہ بردووہ.

ئەم قوتابخانہیہ تا سالی 1960
(ماموستا مہلا سالچی بیژوی) وانہی
تیدا گوتووہتہوہوہ گرمہی ہاتووہ ،
بہلام بہداخوہ لہو میژووہ بہدواوہ
گلۆلہی کہوتووہتہ لیژی و بہرہو کزی
رۆیشتووہ⁽⁴⁾. ہەرہوہا
ویپرای کتیبخانہکہی گہناو ئەم
کتیبخانانہش لہدہقہرہکہدا ہہبوون:

کتیبخانہی مہلا پیرۆتی چنارنی،
کتیبخانہی بنہمالہی مہلا

ههروها له دوای دروستکردنی
مزگهوتی قه لاچوالان له سالی 1784
کتیبخانهیه کیشی له تهنیشته وه
دروست کرا که بابانییه کان دروستیان
کردبوو، کاتیك شاری سلیمانی
دروست کرا ئه و کتیبخانهیه بو
سلیمانی گویزرایه وه،
ئیستتسا ئه و کتیبخانهیه
گه وره تهرین کتیبخانهیه
ئه وقافه له سلیمانی بگره
له کوردستاندا تاکه. ئه حمده کوری
سلیمان کوتا ئه میری بابانییه کان بوو
کاتیك له ولات بو ئه سه مبول دورور
خرایه وه دواتر له ولاتانی جیاجیا
فه رمانی پی سپیراوه و بو نمونه له
یه مهن له ویوه کتیبی باش باش و
نایاب و به نرخی بو ئه و کتیبخانهیه
ده نارده وه، که له پارهی خوی بوی
ده کرین⁽⁶⁾.

کتیبخانه گشتیه کان

کتیبخانهیه گشتیه
هر له ناوه که یه وه دیاره که
شویئیکی گشتیه بو
خویندنه وه و خو روشنیرکردن

ساده و ساویلکه و نه دار به پارهییه کی
زورکه م له ده ست دهره یئنان
و به پارهییه کی زوری خه یالی به ولاتانی
ده ره وه و به بیگانه کان فرۆشتیان که
هه موو کات پارهی گرانبه ها بو گهل و
نه ته وه په یدا ده کات، یه کیک له وانه ئه و
کتیبه ده ستنوسه یه که
له سالی (1975-1976)
له هیرو له مه لاکه ی
به (15) دینار ده کرین و خویشیان
به (700) دیناری چاپی سویسری
ئه و کات ده یفرۆشنه وه، میژووی
ئه و دستنوسه به نرخی
بو (1050) سال
له مه و به ر ده گه ریته وه⁽⁵⁾،
ههروه ها ئه و کومه له کتیب و
ده ستنوسه ی که له هه مان
سالانه دا له بن ده ستی یه کیک له
بنه ماله ی مه لا نه بی ئه ستریلانی که
ناوی مه لا ئه حمده بووه دهر دینن، که
پری یه ک (ته لیس) گوئییه ی گه وره بوون
و به بیگانه کان به پارهییه کی زورخه یالی
له چاو ئه و پاره که له خاوه نه که یان
کرپوه فرۆشتووه ته وه.

*محمد مه‌د ته‌مین عارف
له 3 2000/9 - 2005/6/15

*ع‌لی
ئی‌راهم له 2005 /6/16 -
2006/ 3/ 30

*سه‌باح محمد حس‌ن
له 2005/11/ 14

دوای نه‌وی کتیبخانه‌ی گشتی رانیه
بوو به به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی
کتیبخانه‌کان له (2005/11/14) و
دوای نه‌وی ئیسیوه بوو به شاره‌دئ
له‌رؤژی 2001/5/10

له‌لایهن کومه‌له که‌سیکی
رؤشنبریو کتیب دؤست و زانست دؤست
خۆبه‌خشانه‌ئهم کتیبخانه‌یان به‌ناوی
کتیبخانه‌ی (بنار) کردووه‌ته‌وو
خزمه‌تیان به‌خوینه‌ران و رؤشنبریان
خویندکاران و قوتاییانی ده‌قهره‌که‌ی
خۆیان کردوو، تا نه‌نجام له‌رؤژی
2003/3/19 به‌فرمی

له‌لایهن حکومته‌تی
هه‌ریمی کوردستانه‌وه کراوه‌ته‌وو
به‌فرمی ناسینراوه‌وو له

شاره‌دیی
چارقورنه‌ش
2006/11/14 کتیبخانه به‌فرمی
کراوه‌ته‌وه.

له‌شاره‌دیی حاجیاواش له
سالی 2004 کراوه‌ته‌وو

و سوودوه‌گرتن، که هه‌موو چین و
تویژه‌کانی کومه‌له بی‌جیاوازی ده‌توانن
سوود له‌و جوژه کتیبخانه
وه‌ریگرن.

له کوردستان هه‌ر له دیر زه‌مانه‌وه
بایه‌خیان به‌رؤشنبری و خویندنه‌وه‌و
خوړرؤشنبری‌کردن داوه‌و بو‌ئهم
مه‌به‌سته‌ش

کتیبخانه‌یان دامه‌زراندوو
به‌تایبه‌تی کتیبخانه‌ی گشتی له هه‌موو
کوردستاندا هه‌یه وه‌ک: کتیبخانه‌ی
گشتی هه‌ولیرو زۆریه‌ی شارۆچکه‌و
شاره‌ دئییه‌کانی و، کتیبخانه‌ی گشتی
سلیمانی و زۆریه‌ی شارۆچکه‌و
شاره‌دئییه‌کانی ، کتیبخانه‌ی
گشتی که‌رکوک و
زۆریه‌ی شارۆچکه‌و شاره
دئییه‌کانی و، کتیبخانه‌ی گشتی
ده‌وک و زۆریه‌ی شارۆچکه‌و شاره
دئییه‌کانی. سه‌باره‌ت به‌ناوچه‌ی بیتوین
و پشده‌ر:

له‌رانیه له‌سالی 1977 کتیبخانه
کراوه‌ته‌وه و تاکوئیستا ئهم به‌ریزانه
به‌رپوه‌یان بردوو:

*عوسمان مسته‌فا عوسمان
له 1977 - 1980/6/12

*مه‌مه‌د محمد مه‌مه‌ند
له 1980/6/12 - 2000/9/2

(مهسعوود محمد، نيراهيم
ته محمد، مهلا مهسعووم، كاكه زياد،
مهلا حهويژ، كاكه حاجي
مه محمود، سهعيد قهزاز، عهلي
كه مال، زهكي ته محمد
ههناري، فاتح رهسول، محمد
حهيدري، شهفيق سابير، دكتور
فهخري دهباغ) لهسه رته تاهو تاكو
نيستا ته به ريزانه به ريو به ري
كتيبخانه كه بوون:

(زهكي ته محمد ههناري،
عهبدو لا كاكه، سه مه حاجي
تاهير، كازم قادر كه خهلكي ههولير
بوو، سهباح عهوني، نه جات
عهبدوول، كازم قادر، مه مه مند
تاه، نيشتمان حه مه
ته محمد⁽⁷⁾ .

كتيبخانه ي قوتا بخانه و خويندنگه كان

ههرله كاتي
دامه زراندي قوتا بخانه و
خويندنگه و په يمانگه و
زانكوو كوليژه كانه وه

له قه لادزي له سالي 1969
كراوه ته وه ته مه به ريزانه ي
خواره وه به ريو به ربوو: (عهلي
سه بري كه خهلكي سليمان ي بوو،
محمد حه سه خدر).

له گوندي سوره دي
له سالي 2005 وه بريكي باشي
كتيب و سه رچاوه ي بوو و پيشكه ش
كراوه وه كتيبخانه له ناوچه كه دا
ناسراوه، به لام له روي
18/5/2006 كراوه ته وه به فه رمي
ناسيراوه! پيم واييت برياري
دروست كردي ته لاري تايه تيشي
بوو و رچاوه. له شاره دي سه نكه سه ر
له روي 28/4/2006 كتيبخانه ي
گشتي كراوه ته وه.

له شاري كويه كتيبخانه ي گشتي
له روي 1/12/1957
كراوه ته وه له سه رده مي قايمي
كويه (هادي چاوشلي). له لايه ن
چه ند كه سيكي رويشنيرو ته ديب و
نوسه ري كه وه كومه له كتيبيكيان
پيشكه ش به م كتيبخانه يه كر دو وه كه
ته مانه ي خواره وه بوون:

بیرله‌وه‌ش کراوه‌ته‌وه که کتیب‌خانه‌ش
له‌پالیاندا بکریته‌وه بو هاریکاری و
یارمه‌تی دانسی
پرۆسه‌ی خویندن
خویندنه‌وه و رۆشن‌بیر کردن و زانست
و زانیاریه‌کان له‌و مه‌ل‌به‌ندو ناوه‌نده
خویندن و فیرکارییه‌دا. دیاره
وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده
ئه‌وه‌نده‌ی توانیویه‌تی
دریغی نه‌کردووه
له‌خویندنگه‌و

قوتابخانه‌کاندا

کتیب‌خانه‌ی

خویندنگه‌و قوتابخانه‌کانی
کردوونه‌وه، به‌لام له‌گه‌ل
ئه‌مه‌شدا له‌ئاستی پیوست و
به‌رجه‌سته‌دا نه‌بوون و نه‌وتۆ نه‌بوون که
شایه‌نی باسکردن بن و
بۆشاییه پیوستییه‌کانیان
پرئه‌کردووه‌ته‌وه.

له‌قوتابخانه‌وه
خویندنگه‌کانی هه‌ریمی
کوردستان به‌گشتی و
ده‌قه‌ری بیتوین و پشده‌ر به‌تاییه‌تی
کتیب‌خانه‌ی خویندنگه‌و
قوتابخانه‌کان وه‌ک پیوست نین و ئه‌وه‌ی
هه‌ش بیت له‌چهند کتیب‌ک پتر نین و
له‌دۆلاییکه‌ی بچووکدان و تاکو ئیستا
خویندکارو قوتابیان و
مامۆستایانیش سوودیان لی
وه‌رئه‌گرتوون.

*به‌رپۆه‌به‌ری کتیب‌خانه‌کانی

به‌رپۆه‌به‌ریتی گشتی په‌روه‌ده‌ی رانیه

ئامرازی پیوهندی (ه)

له چند ئالۆزییه کی ریزمانیدا

د. شیرکو بابان*

1- دهسپیک

پۆلی ئامرازی (ه) له ریزمانی کوردیدا، زۆر له ئهوه گرنکتر و رهنگینتره، که به (نووسین) یك، یان به چند به سهه کردنه وه یه که لایه بکریته وه. له لایه نی ئیمه وه، ئیمه هه له سهه تاهه، ئه ئامرازه مان کردوه به نیشانه یه کی پرسیار و له بهر چاوی خۆمان دامان ناوه. هه له بهر ئه وه، له ناخاوتنی خه لکی و له خویندنه وه ی دهقه نووسراوه کان، که لکمان وه رگرتوه و رۆژ به رۆژ به په یژدی ریزمانه کهیدا سهه که وتووین و ئیستاش هه به رده و امین له سهه که وتن. ئه وه ش له یاد نه که یین که ریزمانی ئامرازی (ه) بریتییه له گه مه یه کی زۆر زۆر هورد و ئالۆز، به لام به ته واوی سفت و خنج و بنه مادار. زاراوه ی (سفت) واتای ئه وه ده گه یه نی ت که له ریزکی ریک و پیکدایه و جیی ئه ندازیاریانه ی خۆی هیه و ئه گه له جیی خۆیدا نه بی ت، به سفتی داناخه ویت. زاراوه ی (خنج) به واتای ئه وه هاتوه، که هه ل و مه رجه که ی زۆر ورده و پوخساره که ی له یه که بزوی نی نه گو پ (ه) پیکهاتوه. زاراوه ی (بنه مادار) یش بۆ ئه وه ده گه رپته وه که ریزمانی ئامرازی (ه) نارپکی په سه ند ناکات. واته، ریزمانه که ی ته واوه و ئه وه ی له بهر چاوی ئیمه به (نارپک) و به (ناته وار) ده بینریت، ئه وه هیشتا تینه گه یشتوو و له بریار دانا په له ده که یین. له دوو تویتتی ئه م نووسینه دا، جاریکی دیکه و به شیوه یه کی کاریگه رتر و به بۆچوونیکی وردتر، روو ده که یین له ئه و روو به رانه ی که (گیتهن) یکی ریزمانی

پهروهده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
ئالۆزیان دهکات. له گهڵ ئەوهشدا، دهزانی که ئەمه کۆتایی رینگاکه نییه، بهلام
بریتیه له چهند ههنگاوێکی هورد و کاریگهر بهرهو رێزمانی ئامرازی (ه).

2- پوخسار و ئهرکی ئامرازی (ه):

له پرووی پوخسارهوه، ئامرازی پێوهندی (ه) له یهك (بزوین) پیکهاتوه و ئەو
بزوینهش سادهیه و هیچ دهنگێکی (خپ) ههڵ ناگریت. کهواته، ئەگهر دهنگێکی
(نامۆ) کهوته نیو ئەو ریزهوه که ئامرازی (ه)ی تیدا ههیه، ئەوه ئەو دهنگه
نامۆیه دهگهڕیتهوه بۆ جیهی کی دیکه، ههچهند که ئامرازی (ه) بووبیت به هۆی
دهرخستنی. ههر بۆ نمونه، دهگوتریت:

نامهکه کهوتوو(تا) (ه) سهر زهوی

له ئەم رستهیهدا، دهنگی (ت) نامۆیه له ریزهکهدا و له ههمان کاتدا به هۆی
ئامرازی (ه) ههاتووته نیو ریزهکه. له راستیدا، ئەو دهنگه نامۆیه (ت) بریتیه
له دهنگێکی (خپ) له قهواره ی مۆرفیمی ئیستاییدا، وهك:

نامهکه کهوتوو (ه)

له جۆره ههلمهرجی ئاوهادا، سهری بزوینی (ه) له کلکی مۆرفیمی ئیستایی
(ه) خشاوه له ئەو دهنگه خپه و زیندووی کردووتهوه و به برگی (ته) دهری
خستوو. کهواته، ئامرازی پێوهندی (ه) له پرووی پوخسارهوه سادهیه و ئەگهر
بووبیتیش به هۆی دهرخستنی دهنگێکی (نامۆ)، ئەوه ئەو دهنگه له
که رستهیه که وه پهیدا بووه که کهوتووته پێشهوهی.

له پرووی ئهرکهوه، ئامرازی پێوهندی (ه) بالێکی نوێ پهیدا دهکات له
میکانیزمی رووداوی کارهکهدا. ئهرکی ئەو بالهش ئەوهیه که رووداوی کارهکه
به رهو ئاوه لکارێک بگۆزریتهوه، وهك:

پینووسه که کهوت (ه) ژێر میزه که

له ئەم رستهیهدا، چهند توخمێکی رێزمانی ههیه، وهك:
یه کهم: توخمی ئاراسته داری ههیه و جۆری رووداوی کهوتنه که ی داری کردوو.

دووه م: توخمی راگوژی تیډایه و رووداوی کاری (کهوتن) راگوژی بووه بو (ژیئر میزه که).

سیهم: به پیتی ټه وهی گوترا، کاتیک که وشه ی (پینوسه که) که وتووه ته بهر رووداوی کاری (کهوتن)، راگواستنیکی (ناراسته دار) هاتووه به سه ریدا و ناوه لکاری (ژیئر) بریتییه له دوا پیگه ی ټه و راگوژییه ناراسته داره.

چوارهم: سه ره رای ټه رک ی (راگواستن) ی رووداوی کاره که، زور جار نامرازی (سه) ده بیته به (واتا گوړ)، به تابیته ی له ټه و بارانه دا که ده که و پتته پیش (ناوه لکاریکی رووت)، وه که ده کړیت:

- چوون (سه) سهر

وه که ده گوتړیت:

بوټ ناچیته سهر

- دان (سه) ناو

وه که ده گوتړیت:

پوئیسه کان دزه کان دایه (سه) ناو

- دان (سه) بهر

وه که ده گوتړیت:

شیلان نیسه که ی داوه تا (سه) بهر

ههر بو نمونه، واتای چاوگی (چوونه سهر) زور جیاوازه و گوړاوه له بنجه که ی، که بریتییه له (چوونه سهر چشتیک).

3- نامرازی (سه) و ههل و مهرجه گانی:

نامرازی (سه)، کاتیک که بریتی بیته له نامرازی پیوه ندی، ټه وه له قهواره ی (کار) ټیک دایه و له ټه و قهواره یه دا، ټه رک ی راگواستنیکی ناراسته دار جیبه جی ده کات. به واتایه کی دیکه، نامرازی (سه) ههر له قهواره ی (کار) دا هه یه، نه که له قهواره ی (ناو) دا، یان له قهواره ی (ناوه لئاو) و (ناوه لگوزاره) دا. له گه ل گشت ټه وانه شدا، ټه م نامرازه ههل و مهرجی خو ی هه یه و ټه و ههل و مهرجه به سه ر قهواره ی (کار) ده چه سپیت، وه که:

پهروه‌ده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
یه که م: گشت کاتیک نامرازی (ه) ده که ویتته دواى کار، نه ک پیشی کار، وه ک:

نیمه چوون (ه) ناو ناوه که

له نه م نمونه یه دا، ناتوانین نامرازی (ه) بگویتینه وه بو پیش کاری (چوون)، مه گهر به (بزرگاندن).

دووه م: نامرازی (ه) بریتیه له پردی پیوه ندى له نیو پروداوى (کار) ده که و (ناوه لکاریکی شوین دا. له نمونه ی پیشوودا، نامرازی (ه) پردیکی دروست کردووه له نیوان پروداوى کاری (چوون) و ناوه لکاری (ناو) دا. که واته، هه بوونی (ناوه لکاریکی شوین) بریتیه له (بهردی بناغه) له قه واره ی نامرازی (ه) دا و له نارایشتی پرسته ی ریزمانیدا.

سییه م: وه نامرازی (ه) پردیک له نیوان پروداوى (کار) و (ناوه لکاریکی شوین) دا دروست ده کات، له سه ر شه و پردی پیوه ندى، راگواستنیکی (تاک ناراسته) هه یه و پروداوى کاره یه ک ناراسته ده گریت، که له سه ر ناوه لکاره که ته و او ده بییت.

چواره م: وه نامرازی (ه) چووه سه ر قه واره ی کاریک، شه وه ده شیته بچیته سه ر گشت ریژه کانی، ته نانه ت ده چیته سه ر شه و چاوگه ی که ده بیته به کوکه ره وه ی گشت ریژه کان، وه ک:

چوون (ه) ناو ....

چوون (ه) ژیر ....

چوون (ه) بهر ....

چوون (ه) سه ر ....

یان، ده شیته ناوه لکاره که به (ناوی ناوه لکاره) بگویرین، وه ک:

چوون (ه) ناوه وه

چوون (ه) ژیره وه

چوون (ه) بهر وه

چوون (ه) سه ر وه

له هه مان کاتدا، ده شیته ناوه لکاره که به راسته و خوینی ته و او بکه یین، وه ک:

چوون (ه) ناو

چوون (ه) ژیر ناو
چوون (ه) بهر کار
چوون (ه) سهر کورسی

4- نامرزی (ه) به په نامه کی:

زور جار نامرزی (ه) ده که ویتته نیو ریزه وه و به دیار دهیسه کی دهنگسازیه داده پوشریت. ثم داپوشینهش ته نیا ههر روخساره کی ده گریته وه، ته گهرنا، واتاکه ی له ریزه که دا ههر به بهر جهسته یی ده می نیته وه و کاریگهری خو ی درده خات، وهک:

پینووسه که بخه سهر میزه که

پینووسه که که و ته وه ژیر میزه که

به پپی ریسای نامرزی (ه) که بریتیه له ریزه بونی له جیپی ثم ره گه زانه:

(کار)، پاشان، (نامرزی (ه))، پاشان، (ناوه لکار)

ده شیت نامرزی (ه) له ریزه که دا بیت، چونکه ناوه لکاری (سهر) و (ژیر) به ریزه که و تونه ته پاش کاره کانی (خستن) و (که وتن). له هه مان کاتدا، واتادانه وه ی هه بونی نامرزی (ه) له په ریزی ههر دوو کاره که دا زور به جوانی هه سستی پی ده گریت. سه باره ت به سه مانندی ته و راستیه، ده توانین رسته کان به چه شنیک هه ل بسور پین، که نامرزه که در بکه ویت، وهک:

یه که م: له رسته ی یه که مدا، نامرزی (ه) به جیناوی فرمانی راسته وخو (ه) بو دوو هه مین که سی تاک تیکه ل بووه. ثم جیناوه ش دهنگیکی (خپ) هه ل ده گریت له چه شنی (ر)، واته له ره سندا بریتیه له (ه)، وهک:

پینووسه که بخه (ه) ه سهر میزه که

له راستیدا، ته گهر خو له گیلی نه ده بین و ریچکه ی زمانی نو سینی ریزماندار بهر نه ده بین، ته وه ده بیت دهنگی خپی (ر) وندا نه که بین و نه هیلین نامرزی (ه) داپوشریت. بی گومان، له جوړه کرده وه ی ناوهادا، دوو که لکی کاریگهر هه ن،

یه که میان بریتییبه له دۆزینه وهی دهنگی خپی (ر)، له جیناوی فهرمانی راسته و خۆدا. ههروهها، که لکی دووهم بریتییبه له دهرخستنی ئامرازه که له (وندابوون) له ریزی ره گهزه ریزمانییبه کاندای. دووهم: له رستهی دووهمدا، که بریتییبه له:

پینووسه که کهوته وه ژیر میزه که

ئامرازی (ه) ئاویتته بووه له گه ل (ه)، که بریتییبه له دهنگی سییهم له پاشگری دوویاتی (هوه) دا، له ئهم هه ل و مهرجه دا، ریزمانه که ری نادات و هیچ دیاردهیه کی ریزمانی ئاوها نییه، که بتوانیت ئامرازی (ه) له پاشگری (هوه) جودا بکاته وه. ههر له بهر ئه وه، دهشیت پاشگری دوویاتی (هوه) لابه به پین و واتای رسته که بگۆرین، تا به چاوی خۆمان ئامرازه که له ریزه که دا ببینین ، وهک:

پینووسه که کهوت (ه) ژیر میزه که

5- هه ل و مهرجه کانی خستنه بری:

له گشت نووسینه کاندای، هه ولمان داوه که نه هیلین ئامرازی پیوهندی (ه) بخریتته بری ئامرازی دیکه. زۆر جاریش نه مان هیشتووه، که له دهقی نووسینه کانیشدا، ئه و جوړه په رپووتییبه دهر بکه ویت، به لام به هۆی چاپکردنه وه و به هه له ی کهسانی دیکه وه، ئه و دیاردهیه رپوی داوه. له تیره شدا، ده مانه ویت جاریکی دیکه کیشه که به جوړیکی دیکه که مارۆ بدهینه وه و ئه و هه ل و مهرجانه دیاری بکه پین که دیاردهی خستنه به ری تیدا رووده دات:

یه که م: وهک له گشت نووسینه کاندای گوتوومانه، ئامرازی پیوهندی ته نیا و ته نیا ههر له (قه واره ی کار) دا هه پیه، ناشیت و ناییت له قه واره ی ئاوه لگوزاره دا بیان له قه واره ی ناودا هه بییت. واته، ئامرازی (ه)، ته گهر به (ناریزمان) بخریتته جیبه ک، ئه وه ده خریتته جیی ئه و ئامرازانه ی که له قه واره ی کاردان، نه ک له قه واره ی بابته کانی دیکه دا.

دووهم: ته گهر بیر بکۆشین له تاستی خالی سه ره وه، تی ده گه پین که دیاری (خستنه بری) له ئامرازی (ه) دا، ته نیا له ئه و کارانه دا هه پیه که (ئامرازدار)ن.

که‌واته، وه‌ک نامرزی (هه) له قه‌واره‌ی کاردایه، ده‌شیت بچیتته جیی تهو نامرازانه‌ی که ته‌رکی چی کردنی کاری (نامرازدار) یان هه‌یه.

سییه‌م: به پیی تهو دوو خالهی پیشه‌وه، ده‌شیت نامرزی (هه) وه‌ک (ته‌ندازه) به‌کار بهینین بۆ دانانی (هیلی سوور)، له نیوان دوو جوړ له نامرزی پیوه‌ندی.

یه‌که‌م جوړ بریتیه له تهو نامرازانه‌ی که له (قه‌واره‌ی کار) دان و کاری (نامرازدار) یان چی کردوه و دووهم جوړ بریتیه له تهو نامرازانه‌ی که له

(قه‌واره‌ی ناوه‌لگوزاره) دان و له قه‌واره‌ی (کار) دا نین.

چوارهم: نامرزی پیوه‌ندی (به) له‌بهر ته‌وه‌ی به توخمی (گواستنه‌وه) و (ناوه‌لکار) هوه‌ئالوده و ناویتیه، ده‌شیت به شیوازیکی تاسانتر به نامرزی (هه)

بگورپیت.

تۆگه‌یشیت (به) هه‌ولیر: تۆگه‌یشیتته هه‌ولیر

تۆگه‌یشیت (به) شیلان: تۆگه‌یشیتته شیلان

به‌سه‌رنجیکی ورد و زرنگ، ده‌توانین (ناوه‌لکار) یش ریز بکه‌ین، وه‌ک:

تۆگه‌یشیتته هه‌ولیر: تۆگه‌یشیتته نیوه‌ولیر

تۆگه‌یشیتته شیلان: تۆگه‌یشیتته لای شیلان

پینجه‌م: به پیی ته‌وه‌ی گوترا، ته‌نیا ههر نامرازه‌کانی (کاری نامرازدار) ده‌توانین بن به نامرزی (هه). له ته‌م رووه‌وه، ده‌توانین روو بکه‌ین له چهند جوړیکی دیکه له نامرزی (به) که به هیچ جوړیک ناشیت و نابیت به نامرزی (هه) بگورپین، وه‌ک:

1- ناوه‌لگوزاره‌ی ده‌سته‌به‌ره‌ی رووداو:

شیلان (به‌ده‌ست) نان ده‌خوات

2- ناوه‌لگوزاره‌ی شیوازگری رووداو:

شیلان (به جوانی) ئیشه‌که‌ی کرد

3- ناوه‌لگوزاره‌ی نرخ و بابی:

شیلان (به دوو دینار) کراسه‌که‌ی فروشت

4- نامرازی تی پیراندن (دووجار تی پیر):

من نه و کراسه م (به شیلان) کری

5- تی پیراندن به کاری (دان):

من نه و کراسه م (به کرد) داوه

بی گومان له نه و نمونانه‌دا، نامرازی (به) له چند بابته‌تیکدا دهرکه‌وتووه و نه و بابته‌تانه به هیچ جوریک له (قه‌واره‌ی کار)‌دا نین. ههر له‌بهر نه‌وه‌یه که ناتوانین هیچ نامرازیک له نه و نمونانه بگورین به نامرازی (ه). به واتایه‌کی دیکه، نه و نامرازانه‌ی سه‌روهه، نه و توخمانه هه‌لناگرن که له نامرازی (ه)‌دا هه‌یه، وه‌ک (توخمی گواستنه‌وه، توخمی ناراسته، توخمی ناوه‌لکار). به‌لام له نمونه‌یه‌کدا، وه‌ک:

کراسه‌که‌م دا (به) شیلان:

کراسه‌که‌م (م) دایر (ه) ده‌ست شیلان

ههرسی توخم هه‌یه له هه‌ردوو نامرازه‌که‌دا، ههر له‌بهر نه‌وه دیارده‌ی (خستنه بری) به‌را‌ده‌یه‌کی باش پرووی داوه.

شه‌شم: له‌ئاستی نامرازی پی‌وه‌ندی (بۆ) بابته‌که نه‌ختیک ئالۆزه، چونکه دوو توخمی تیدا هه‌یه له چه‌شنی (توخمی گواستنه‌وه و توخمی ناراسته). واته، (توخمی ناوه‌لکاری) تی دا نییه. له نمونه‌یه‌کدا وه‌ک:

ناردی (بۆ) هه‌ولیر: نارد ی (ه) هه‌ولیر

ده‌شیت وشه‌ی (هه‌ولیر) جیی ناوه‌لکاره‌که بگریته‌وه. ههر له‌بهر نه‌وه ده‌شیت که نامرازی (بۆ) بگورین بۆ نامرازی (ه). له نمونه‌یه‌کی دیکه‌دا، وه‌ک:

تۆ ناردت (بۆ) شیلان

ناتوانین نامرازی (ه) بخه‌ینه بری نامرازی (بۆ) چونکه وشه‌ی (شیلان) توخمی ناوه‌لکاری تیدا نییه. ههر بۆ نمونه ده‌شیت (ناوه‌لکار) یک بکه‌ینه سه‌ربار، وه‌ک:

تواندات (بۇ) بۇشیلان : تواندات (ه) لای شیلان

له ئیره‌دا، ده‌بینین که ئاوه‌لکاری (لا) به‌واتای (کن، ده‌ف) کی‌شه‌که‌ی چاره‌سه‌ر کردووه. هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه، ده‌توانیین بلئین، خستنه‌به‌ری) له‌نیوان ئامرازی (بۆ) و ئامرازی (ه) دا به (خپچی) و به (له‌نگی) پیاده ده‌گریت، چونکه هه‌ردوو ئامرازه‌که له (توخمی واتایی) دا له‌یه‌کدی جیاوازن.

به‌کورتی و به‌کوردی، دیارده‌ی خستنه‌بری، ته‌نیا و ته‌نیا ئه‌گر هه‌بیّت له ئاستی (کاری نامراز) دا هه‌یه و ئه‌و دیارده‌یه له نیو (قه‌واره‌ی کار) دایه، نه‌ک هیچ قه‌واره‌یه‌کی دیکه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا، خستنه‌بری ته‌واو کاتیک به‌ته‌واوی روو ده‌دات که توخمه واتاییه‌کانی هه‌ر دوو ئامرازه‌که به‌سفتی و به‌هوردی به‌رانبه‌ر به‌یه‌کدی بن.

پوخته‌کاری:

* ئامرازی پیوه‌ندی روخساریکی په‌تی و ساده‌ی هه‌یه و له بزوینی (ه) پی‌ک هاتووه. واته، ئامرازی (ه) هیچ ده‌نگیکی خپ (silent) له ناخی خۆیدا هه‌ئاگریت.

* ئامرازی پیوه‌ندی (ه) له په‌ریزی (ریژمانی کار) دایه و له هه‌رجیه‌کی دیکه‌دا ده‌رکه‌ویت، ئه‌وه به‌هه‌له‌ لیک دراوه‌ته‌وه.

* ئامرازی پیوه‌ندی (ه) له نوکه‌وه ده‌لکیت به‌دوا کۆلکه‌ی کاره‌وه و له کلکه‌وه بارگه‌یه‌که هه‌ل ده‌گریت، له چه‌شنی (ئاوه‌لکار).

* به‌پیتی خالی پیشوو، ئامرازی (ه) ده‌بیّت به (گۆنجینه‌ر) بۆ گواستنه‌وه‌ی (رووداوی کار) بۆ سه‌ر ئاوه‌لکاری شوین.

پهروهردده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
*ژۆر جار ئامرازی (سه) وندا دهییت له (شهپهزویین)دا، بهلام دهییت چاوی
رێزمانی بیدۆزیتتهوه.

*ناریکتین کردوه له ئاستی ئامرازی پیوهندی (سه) بریتییه له (خستنه بهری)
ئهم ئامرازه له جیی ئامرازهکانی دیکه. بی گومان، نریکتین ئامرازی پیوهندی له
ئامرازی (سه) بریتییه له ئامرازی (سه)، بهتاییهتی له شهو بهکارهیئانهدا که
(ئاراسته داری) دیاری بکات.

*ئیمه به هیچ جۆرێک له گهڵ شهو کردهوهیهدا نین که په ریزی ئامرازی (سه)
تیکهڵ و پیکهڵ بکریت له گهڵ ئامرازهکانی دیکه، چونکه ههر ئامرازیێک شهرو
بهکارهیئانی خۆی ههیه.

سه رچاوه:

*د. شیرکو بابان، ههندیك له نوسینه بلاو کراوهکانی خۆمان له مهه (ئامرازی
پیوهندی).

*مه سهوود محمه د، چهند ههشارگهیهکی رێزمانی، کۆری زانیاری کورد، بهغدا
1976.

*نووری عهلی شهمین، رێزمانی کوردی، سلیمانی 1960.

*پرۆفیسۆری هاریکار

خۆفیرکردن

و: پەرۆدە دە و فیرکردن

کوئوه سهراوه کانی فیربون
دهسه ته بهر بکات.

باهه خی خۆفیرکردن

1- خۆفیرکردن
ئهوسا و ئیستهش له لایهن
دهرووناسان و پەرۆدە کارانه وه
باهه خیکی زۆری پێ ده دریت، به وهی
که باشتین شیوهی فیربونه، له بهر
ئه وهی فیربونیکه باش بو هه
فیرخوازیک دهسته بهر ده کات له گه
توانا و خیرایی شت فیربونیدا
دهگونجیت و پشت به و ناره زوو و
نیازهی ده بهستیست که به رانه
به فیربون ههیه تی.

2- فیرخواز رۆلئیکی پۆزه تیقانه و
چالاک له فیربوندا و هه ده گریت.

3- خۆفیرکردن وا له فیرخواز
ده کات شاره زایی بنه رتهی پیویست فیر
بییت بو ئه وهی درپژه به پرۆسهی

پیناسهی خۆفیرکردن

ئه و
فیربونیه که فیرخواز به خۆی
ئه نجامی ده دات و ناره زوو یه کی خۆیی
پالی پیوه ده نیت به مه بهستی
په ره پیدانی توانا و ناماده گییه کانی
خۆی به مه بهستی به رسق دانه وهی
ئاره زوو و بایه خ پیدانه کانی
خۆی، به شیوه یه که په ره به
که سه یه تهی خۆی بدات
و بیگه یه نیته ناسته
به رز و سه رکه و توهانه، تا
تیکه لاوی کۆمه له بییت، ئه ویش
له ریگه ی پشت به خۆ به ستن و
پروابون به توانای خۆی له پرۆسه ی
فیرکردن و فیربوندا، به و شیوه یه
فیرخواز فیرده که یین چۆن فیر بییت و له

خۇفېرکردنەكە بدات و بە
درېژايى ژيانى لەگەلېدا بەردەوام
بيت.

4- نامادەکردنى رۆلەكانى خۇى بۆ
تايىندە و وايان رابەيىتتەكە بە خۇيان
پشت بە خۇيان بەستەن.

5- رايىنانى قوتايان لەسەر
چارەسەرکردنى كېشسەكان و،
دروستکردنى ژينگەيەكى بەپيت بۆ
داھىتان.

6- لەرووى زانباريەو جيهان
تەقىنەوئەيەكى پەرەئەستين بە خۇو
دەيىنيتتەكە سستم و شىوازەكانى
فېرکردن ناتوانن پييانرا

بگەن، ئەمەيش پيويست بە
ستراتيىيەتتەك دەكات وا لە فېرخواز
بكات فيرى كارامەيەكانى
خۇفېرکردن بيتت و لە دەرەوئەي
فېرگەو بە درېژايى ژيان لەگەلېدا
بەردەوام بيتت.

كارامەيەكانى خۇفېرکردن

پيويستە
شارەزايى پيويستى بۆ
خۇفېرکردن پى بدريت واتە فيرى ئەو
شىوازە بكرىتتەكە چۆن فير دەبيتت.
لەو شارەزايىانەيش:

1- كارامەيەكانى بەشدارى كردن لە
رادەربېرېن.

2- كارامەيەكانى
خۇھەئسەنگاندىن.

3- رېژگرتن لە ھاريكارى.

4- سوودوئەرگرتن

لەو ئاسانكارىيانەي لە
ژينگەي خۇجىيەتيدا ھەيە.

5- نامادەيى بۆ فيرېوون.

نامانجەكانى خۇفېرکردن

1- دەستەبەرکردنى شارەزايى و
نەريتىى فيرېوونى

بەردەوام بۆ درېژەدان بە پرۆسەي
خۇفېرکردن بە خودى خۇى.

2- تاك بەخۇى بەرپرسىاريەتى
خۇفېرکردنى خۇى لە

ئەستوؤ دەگرىتت.

ھاندەرەكان. پتر لە يەك
شيئەواز بۆ بەرنامەداريێزى
بابەتەكانى خويندن ھەيە:

أ- پرۆگرامدانانى ھيلىانە:

ئەم پرۆگرامە لەسەر
بەھەمى شىكردەنەوى بابەتى
خويندن بۆ چەند بەشيك دامەزراو ھەر
يەكەيان بە چوارچيۆ ناو دەبريت و
بە ھيلىكى راست يەك بە دواى
يەكدا دین و پرسىيارەكان بە
شيۆھيك دەخرينە روو فيترخواز بىر
دەكاتەو ھەولامەكەى دەنوسيت،
دوايى دەچيئە سەر
چوارچيۆكەى ديكە كە لەوى ھەولامى
دروست دەبينيت و ئيدى بەو شيۆھيە
درئەھى پى دەدات.

ب - پرۆگرامى لق و پۆدار:

ليردەدا چوارچيۆكان بە چوارچيۆھى لق
و پۆدارەو ھەيۆستەن كە پتر لە يەك
ھزر لەخۆ دەگرن و، پرسىياريش لە
شيۆھى ھەلبژاردن دەبيت لە چەند
ھەولاميك، فيترخواز
ھەولامەكە ھەلدەبژيريت ئەگەر
ھەولامەكەى دروست بوو دەچيئە
چوارچيۆھى دواترى سەرھەكى،
ئەگەر ھەولامەكە دروست نەبوو، لە نيۆ
چوارچيۆھى لق و پۆدارەكاندا

جۆرەكانى خۆفيترکردن

يەكەم: خۆفيترکردنى پرۆگرام بۆ

دانراو

بەبى يارمەتى مامۇستا
ئەنجام دەدریت و فيترخواز
بەخۆى برپىك لەو زانيارى و شارەزابى و
تاراستەو نەريتانە فيتر دەبيت كە
ئەو بەرنامە دەستنيشانىيان دەكات
كە لەبەر دەستيدايە، ئەويش بە
ھۆى ھۆكارو ناميرو
ئامرازەكانى فيترکردنەو
(بابەتى چاپكراوى فيترکردن يان
بەرنامەى ناو كۆمپيووتەر يان سەر
كاسيتى دەنگى يان بينراو لەبارەى
بابەتيكى ديارىكراو
يان كەرەستەيەك يان
بەشيىك لە بابەتيك)، ئەم
بەرنامانە ھەل لەبەردەم
ھەر فيترخوازيكدا
دەرەخسيئن بۆ ئەوھى درئەھى بە
خويندنى خۆى بدات بەپيى خيىرايى
خۆى لەگەل ھەبوونى
فيدياكى بەردەوام و
پيشكەشكردنى
پتەوكردنى گونجاو بۆ زيادكردنى

وه لآمدانه وهی پرسیاره کانی له بواری
پسپوری و بواری
یاریه کانداه من (زانیاری
و کارامه یسی جوراوجور) له
ناستی جیا جیادا کاتیک ناستی
یه کهم فیره بیت ده چیتته ناستی
دووم.

ئهو گله بیانه ی له م شیوازه ده کرین:

- 1- گرانی نرخ و تیچووی نامیرو
به رنامه کان.
- 2- پشت گوی خستنی لایه نی مرژیی.
- 3- تیکه لآویوونی نیوان
فیرخوازو نامیره که.

سییه م: خو فیرکردن به هه گبه و

روزمه ی فیرکردن

هه گبه ی فیرکردن به رنامه یه که به
شیوه یه کی پوخت و مکوم ریک خراوه،
پیشنیازی کۆمه لیک چالاکی و
ئه لته رناتیقی فیرکردن ده کات
که یارمه تی به دیه پینانی
چهند نامانجیکی دیاریکراو
ده دات و، پشت به
پره نسپیه کانی خو فیرکردن
ده به ستیت که پال به فیرخاوزه وه
ده نیت تیکه لآوی باه ته که بیت به
پیی توانای پیروه وکردنی ریبازیکی
دیاریکراوی فیربوون، ئەم به رنامه یه

ئهو چوارچیه ده گریت که هه له که ی
بو راست ده کاته وه پاشان بو
هه لباردنی وه لآمی دروست به ره و
چوارچیه ی دیکه ی کار
ئاراسته ده بیست، دوا ی
ئهو وه ی به
چوارچیه ی
چاره سه ریه دا تیده په ریت
بو چوارچیه ی سه ره کی
ده گه ریتته وه دریزه ی پی ده دات.

ئهو گله بیانه ی له م شیوازه ده کرین:

- 1- باه ته ی فیربوونه که به گوکردن
کۆنترۆل کراوه.
- 2- تیکه لآویوونی تاک
له گه ل گروپ
هه لده وه شینیتته وه.
- 3- ته نیا یه ک شاره زایی پیشکesh
ده کات و نوی کردنه وه داهینان لای
فیرخوازان به خو وه نابینیت.

دووم: خو فیرکردن به کۆمپیووتره

کۆمپیووتره
فاکتوریکه ی
خو فیرکردن داده نریت، جیاوازی
تاک و خیرایی خو ی فیرخواز
ره چاو ده کات و زور به رنامه ی
تایبته به ری پیشان دانی فیرخاوزه

کاریگه رانه نه بوو، تهو کات
فیربونی یه که که دوو باره
ده کاته وه تا به ته واو تهی فیر ده بیته.

بایه تی ریک و پیک و
پیکه وه به ندی چاپکراو یان
وینه گراوی فیرکردن له خو ده گریت،
هه گبه که له چنه ند تورگانیک
پیکدیت.

پینجه م: بهرنامه ی پهروه ده ی

ناراسته کراوی تاک

پرژگراهه کانی هر بابه تیک
له م بهرنامه دا به سه ر چوار ناستدا
دابهش کراون (أ - ب - ج - د) بویه
فیرخواز پاش فیربونی ناستی
پیشوی هر بابه تیک ده چیتته ناستی
دواتره وه، تهویش به پینی خیرایی
خو ی و بهو شیوازی که
ناره زوی ده کات و له گه ل
تایه تمه ندی و
توانا کانی دا ده گونجیت،
لیره دا ماموستا و
فیرخواز له
ده ستینشان کردنی تامانج و
چالاک ی و هه لسه نگاندندا به شداری
ده کن.

چوارم: بهرنامه ی یه که بچووکه کان

ته م بهرنامه له یه که ی دیاریکراو
پیکدیت که به شیوه یه کی یه که به دوی
یه کدا ریکخراون، فیرخواز نازاده به
پینی خیرایی خو ی به ره و پیشه وه بروات
و فیر بیته، بو به دیهینانسی ته م
مه ب هسته ییش ناوهر و که که به سه ر
چند یه که یه کی بچووکه دا دابهش
کراوه و هر یه که ش له
رووی ره فته تاره وه
تامانجی
دیاریکراوی هه یه،
بو ده ستینشان کردنی خالی
گونجای ده ست پیکردنیش
پیویست به تیپه راندنی چنه ندین
تاقیکردنه وه ده کات، پاش ته واو کردنی
فیربونی یه که که فیرخواز
تاقیکردنه به کی هه لسه نگاندانه ی بو
ده کریت تا ناستی تاماده یی
بو رویشتنه نیو یه که ی دواتره وه
بزانریت، ته گه ر تاقیکردنه وه که

شه شه م: شیوازی فیربونی

بۆباشتر زاین

ئەم فیربوونە بە پێی سێ قۆناغی
بنه‌رەتی ئەنجام دەگریت:

باش فیربوون:

مەبەستی دڵنیابوونە لە بەدیھاتنی
هەموو ئامانجە
دیاریکراوەکانی هەر
یەکەییەکە فیربوون یان ئەوەی بریارە
فیتری ببێت ئەویش بە ئاستییکی باش،
هەرەھا هەلسەنگاندنی
کوۆتایی هەر یەکەیی
فیربوون لەخۆ دەگریت و،
یەکسەریش تاقیکردنەوێکە
راست دەکریت ئەو فیرخواز لە
ئاکامی فیربوونەکان
ئاگەدار
دەکریت ئەو،
ئەگەر
سەرکەوتووانە
تاقیکردنەوێکە تیپەراند ئەو کات
دەچیتە یەکەیی دواترەو تا لە خویندن
و فیربوونی هەموو یەکەکانی
بەرنامەکان دەبیتەوێکە بریاریان لەسەر
دراو، ئەم قۆناغە بەکارھێنانی
فیربوونی چارەسەریانە
لەخۆ دەگریت، چونکە ئەو
فیرخوازی لە تاقیکردنەوێکە

1- قۆناغی ئامادەکردن: بریتی
دەبێت لە دابەشکردنی
ناوەرۆک بەسەر چەند یەکەیی
بجوو کدا کە هەر یەکەیان لە رۆوی
رەفتار و هەلس و کەوتەو
ئامانجی هەیه لەگەڵ
ئامادەکردنی رێبەرێک بۆ
لیکوۆلینەو لەگەڵ پتر لە
نموونەییەک بۆ
تاقیکردنەوێک
کوۆتایی و،
هەلسەنگاندنی دەستنیشانکردن
و تاقیکردنەوێکانی
لەو پێش بۆ
دەستنیشانکردنی ئاستی هەر
فیرخوازی و خالی سەرەتا لە
هەر پرۆسەییکی فیربووندا.

2- قۆناغی فیربوونی پرەکتیکی: ئەم
قۆناغە لیکوۆلینەوێکە بەتە
زانستیەکی هەر یەکەیی و تەواو
فیربوونی لەلایەن فیرخوازی لەخۆ
دەگریت، نایبیت فیرخواز لە

جۆراوجۆرو چالاکی
 جۆراچۆر له خۆ ده گریت که ده کریت هم
 بنکانه له ژووری پۆل یان دهره وهی پۆل
 نه نجام بدرین، به باشتیش ده زانریت که
 بنکهی فیبروونه که نیوه چلی داخراو
 بیته ویش به دانانی ناو پر له نیوان
 هر شوینی دانیشتنیکا (کورسی) بۆ
 نه وهی ها هر یه که یان نه وهی
 دیکه نه بینیت، هم بنکانه بۆ
 به کارهینانی پیشکهشکردنی زانیاری
 نوو به شیوهیهک تاک یان
 نه نجامدانی راهینان بۆ چه سپاندن و
 پتهوترکردنی فیبروونیکي
 پیشت به کار ده هیترین، ههروهها
 ده کریت وهک بنکهیهکی
 چاره سهرکردن بۆ یارمهتیدانی نه وه
 فیرخوازان به کار بهیترین که
 له هه ندیک بواردا
 پیوستیتیان به به هیترکردن
 ههیه، نه مهیش نمونهی نه وه بنکانهن:

1- گۆشه ی فیبروون:

که بریتیه له گۆشهیهک له ژووری
 پۆلدا کومه لیکي
 جۆراوجۆری چالاکی و
 بابته له خۆده گریت که
 فیرخوازان به شیوهی تاک نه نجامیان
 ده ده ن ویش له پیناوی چهن

کۆتایی یه که که
 سه رنه وکه وتوه دوو ریگه چاره ی
 بۆ ده ستنیشان ده کریت، یان ده بیته
 یه که که دووباره بکاته وه یان زانیاری
 نه لته رناتیقی پی ده دریت وهک
 بینینی فیلمی فیترکردن
 یان مو حازه ریه کی
 دیاریکراو، ههروهها
 هه لسه نگان دیکي کۆتایی هه مو یه که
 بریار له سه ر دراوه کان له خۆ
 ده گریت و فیرخوازان له
 تاکامه کانیا ن
 ده کرینه وه، نه گهر فیرخوازان
 گه یشته نه و ئاسته ی خوازان نه وه
 کات له بابه ته بریار له سه ر
 دراوه که سه رده که ویت. به لام
 نه گهر ئاسته ی خوازان
 به ده ست نه هیته ی نه وه راده سپیریت
 جاریکي دیکه بابه ته بریار له سه ر
 دراوه کان دووباره بکاته وه یان
 راده سپیریت چالاکی چاره سه ریا نه
 نه نجام بدات.

هه وه تم: بنکه کانی فیترکردن

له پۆلدا

ژینگه یه کی تایبته به
 فیرخوازان نامرازی

ههنگاوی کارکردن بۆ ته‌نجامدانی
تاقیرکردنه‌وی زانستیانه.

3- گروپی خۆفیرکردن:

بریتییه له پینچ تا ههشت فیرخواز
به‌بی یارمه‌تی مامۆستا هاریکاری
یه‌کدی ده‌که‌ن بۆ ته‌وه‌ی یه‌کدی فیر
بکه‌ن..

کیشه‌یه‌ک یان ئه‌رکیک یان پرسیک
به‌گرووپه‌که‌ ده‌دریت له
نیو خۆیاندا لی‌ی
ده‌کۆننه‌وه‌و، هه‌ر
گرووپیک بریارده‌ریکی هه‌یه‌ بپرو
راکانیان تۆمار ده‌کات، له‌کۆتابی
تاوتوی کردنه‌که‌دا بپریاردەر
ئه‌و ته‌نجامانه‌ ده‌خاته‌پروو که
پییان‌گه‌بشتوون.

رۆلی مامۆستا له‌خۆفیرکردندا

رۆلی له‌سایه‌ی ستراتژییه‌تی
خۆفیرکردندا له‌رۆلی ناسایی
خه‌وی که‌گواستنه‌وه‌ی زانیاری و
فیرکردنی قوتاییانه‌ دوور ده‌که‌وتیه‌وه‌و،
رۆلی ئاراسته‌کارو
ئامۆژگاریکاری قوتاییان
له‌خۆ ده‌گریت، ئه‌و رۆله‌یش به‌م
شی‌وه‌ی خواره‌وه‌ درده‌که‌وێت:

ناماخیکی فیرکردندا که‌ ئه‌م خه‌سه‌له‌تانه‌یان
هه‌یه:

*له‌پرووی ئاستی گرانییه‌وه‌،
چالاکییه‌کان پله‌ به‌ پله‌ به‌ دوا‌ی
یه‌کدا دین.

*چه‌ند برگه‌ هه‌لبژاردنیک له‌خۆ
ده‌گریت و کتییی خۆیندن و گۆفاری بۆ
ناسته‌ جیا‌جیا‌کانی خۆیندنه‌وه‌ تیدایه‌،
له‌گه‌ڵ یاری په‌روه‌ده‌یی،
کاسیتی فیدیوی و کاسیتی ده‌نگ و
شتی دیکه‌.

*شیوازی تۆمارکردنی به‌لگه‌یی ئه‌و
چالاکییانه‌ له‌خۆ ده‌گریت که‌
ته‌واو ده‌کرین.

*رینوینی جیبه‌جیکردنی
چۆنیه‌تی جیبه‌جیکردنی
چالاکیی و شیوازی هه‌له‌سه‌نگاندن
له‌خۆ ده‌گریت.

*پییوست ناکات مامۆستا له‌و
گۆشه‌یه‌ ئاماده‌ بێت.

2- بنکه‌ی باه‌خ پێ‌دانه‌کان:

مه‌به‌ستی ئه‌م بنکه‌یه‌ ئه‌وه‌یه‌
ئاره‌زووی فیرخوازن
بدۆزیته‌وه‌و په‌ره‌یان پێ‌بدات و هک:

- + وێنه‌ له‌باره‌ی ژینگه‌وه‌
- + ئه‌و کیشانه‌ی پییوستیان به‌
چاره‌سه‌رکردنه‌

4- راهینانی فیرخوازان لهسه هر کارامهیی نووسینگهیی که بریتین له: کارامهیی گهیشتن به زانیاری و سهرچاوه کانی فیربوون و کارامهیی کارامهیی زانستییانسه ی زانستییانسه ی سهرچاوه کان و کارامهیی یاریده ره پهروه زده بیه کان که له کتیبخانه ی قوتابخانه یان له دهره وه دهسته بهر کراون.

5- دانانی پلانی چاره سهرکردن که وا له فیرخواز دهکات که لینه کان پر بکاته وه و شهاره زاییه پیوستیه کانیشی ته واو بکات.

6- رۆلی راویژکاری هاریکار له گه ل فیرخوازاندا ده گپرت له هه مه وو قوناغه کانی فیربووندا له پلاندانان و جیه جیکردن و هه لسه نگاندندا.

سهرچاوه:

www.almuallem.net

1- زانینی توانای فیرخوازان و تاره زوو و رپره ویان ته ویش له تاکامی تییبینی راسته و خو و و تاقیکردنه وه ی هه لسه نگاندنی بنیاتنانی و کو تایی و دهستنیشان کردن و پیشکه شکردنی یارمه تی پیوست به فیرخواز بو په ره پیدانی تواناو تاره زوو و رپره وه کانی.

2- ناماده کردنی بابه ته کانی فیرکردن وه ک روزمه ی فیرکردن و، سهرچاوه ی فیربوون و سوود و هرگرتن له ته کنه لۆژیای نوئ وه ک ته له فزیون و فیلم و کو مپیوتهر له کاتی خو فیرکردندا.

3- ناراسته کردنی فیرخوازان بو شه وه ی نامانجه لیک هه لبرترین له گه ل خالی دهسته پیکدا بگونجین که تاقیکردنه وه ی دهستنیشان کردن دیاری کردوه.

نهرک و مافه‌کانی ماموستا

(نمونه‌ی به‌ریتانیا)

ن: کنیت نایرلاند

و: موکه‌ره‌م ره‌شید تائه‌بان

نهمه دووه‌مین به‌شی کتیبی (نهرک و مافه‌کانی ماموستا)یه، له‌نووسینی (کنیت نایرلاند) که (د. محمه‌د شحاته‌لخه‌تیب) کردوویه‌تی به‌عه‌ره‌بی و نیهمه‌یش به‌پیوستمان زانی بیخه‌ینه به‌رده‌ستی خوینه‌رو په‌روه‌ده‌کاران بوئه‌وه‌ی سوودی لی وهر‌بگیریت و یه‌که‌مین به‌شی نهم کتیبه له ژماره (1) ی نهم گوشاره‌دا بلا‌وبووه‌ته‌وه.

بسه‌لینریت.
پئوسیت بوو
ژماره‌ی کارمه‌ندان له
قوتابخانه‌ که‌م بکریتته‌وه،
ئه‌وه ده‌سته‌لات ناچاره‌و هیج
ئه‌لتته‌رناتیفیکسی
له‌به‌رده‌مدا نامینیتته‌وه ئه‌وه
نه‌بیت ژماره‌یه‌ک له کارمه‌ندان
ده‌ربکات،
به‌رده‌وامی‌ش
راوی‌شکاری
له‌گه‌ل
پیشه‌یه‌کاندا ده‌کریت ته‌گه‌ر

(2)

پاژی دووه‌م

ده‌رکردن و راگرتن و

خانه‌نشین کردن

یه‌که‌م: ده‌رکردن

شتیکسی ئه‌وه‌نده‌ دژوار
نییه ده‌سته‌لات ماموستا
له‌سه‌ر کار ده‌ربکات، به‌لام زور
پیوسته‌ ئه‌وه له‌به‌ر هژیه‌کی
مه‌ترسیدار بیت و پیش ئه‌وه‌ی برپاری
ده‌رکردنه‌که جیبه‌جی بیت به‌به‌لگه

پس ددهينريټ ټه وپش له 31 ډيسه مبهه ريان 30 ټه پريل يان له ماوه ي سي مانگدا كه له 31 ډي ټاب كوټايي ديټ.

پيويسټه دهسټ له كاركيښانه وه يان راگه يه نراوي ده ركردي ماموستاياني ياريددهه له 31 ډي ټوكتوبه ريان پيش ټه و كاته پيشكه ش بكرټ، له كاتي كوټايي هاتي قوناغي خويندن له پاييز، يان له دوايه مين روژي مانگي فبرايه ر له كوټايي قوناغي يه كه مي خويندن له به هارداو، له 31 ډي مايو له كوټايي قوناغي هاوينه ي

خويندن گريبه سټي به رپوه به ري قوتابخانه ري به وه ددهات به سي مانگ يان چوار مانگ پيش ده ركردي برپاري ده ركرده كه ي پي رابگه يه نريټ ټه گه ر هات و ټه به خوي نيازي ده سټ له كاركيښانه وه ي هه بوو ټه وپش له 31 ډي ټاب.

1/1 تاقيركردنه وه

هه موو ماموستا نوپيه كان به لايه ني كه مه وه بو ماوه ي يه ك سا له حاله ټي تاقيركردنه وه دا ده بن. به لام ټه گه ر ماموستا كه ده رچويه ك بو له

هات و كه مكرده وه ي ژماره ي كارمه نده كان زور پيويسټ بوو، زور جاريش ټه وه هه نگاوانه وه رده گيريټ نه كه ده بن نه هه ي كه مكرده وه ي كارپه گه ري ده سټ لي هه لگرتني ټه و كارمه نده.

ده كريت هه ر يه ك له هه ر دوو لا گريبه سټي ماموستا كوټايي پي به ينن به مه رجيك له كاتي گونجاودا ټه و كاره رابگه يه نريټ، هه روه ها خاوه ند كار مافي ټه وه ي هه يه برپاري ده ركردي ماموستا رابگه يه نيټ وه ك چو ن ماموستايش ده توانيټ، لي له حاله ټي خاوه ند كاردا پيويسټه مه رجه كاني ياساي پاريزگاري كردن له دامه زراندي كارمه نده ان ره چا و بكوټايي.

له سه ر ټاسټي نه ته وه يي له سه ر ټه وه ريټ كه وه ټون كه ده كريت گريبه سټي ماموستا كوټايي پي به ينريټ دواي دوو مانگ پاش ټه وه ي پي راده گه يه نريټ كه گريبه سه ته كه ي كوټايي

خۆجییه تی بواری فيرکردنسه،
بهريوه بهری قوتابخانه راپورتیک بو
دهسته لاتى خۆجییه تی دنووسیت و
ئامازه بهوه دهکات که ماوهی
تاقیکردنه وه که جیی پهسه ند
بووه، یان پیویسته
ماوهی تاقیکردنه وه که دريژ
بکریته وه (رهنگه له قوتابخانه یه کی
دیکه دا)، یان ماوهی تاقیکردنه وه که
هه رگیز جیی پهسه ند نه بووه، دواى
ئه وه دهسته لاتى خۆجییه تی
به نوسراو ناوچه ی فيرکردن ئاگه دار
دهکاته وه.

پیویسته دهسته لاتى خۆجییه تی
بواری فيرکردن، مامۆستا که له
ناوه رۆکی راپورته تاییه ته که ی بهو
ئاگه دار بکاته وه، ئه گه ر
راسپاردنه که
دریژکردنسه وهی
ماوهی تاقیکردنه وه که یان
کۆتایی پی هیئانی گریه ستی
مامۆستا بوو ئه وه کات وه زیـری
دهولت بو پـهروه رده و زانسته کان
ری به مامۆستا که ده دات
روونکردنه وهی خۆی پیشکهش بکات
به ره له وهی بگه نه بریاری کۆتایی.
بریاری وه زیریش بریاری کی کۆتایی
ده بیته.

باهه تیکدا خولی نه دیبیت که ژماره ی
مامۆستایانی ئه وه باه ته که م بیته ئه وه
ماوهی تاقیکردنه وه که دوو
سال ده خایه نیته، ئه گه ر
تاقیکردنه وه ییش جیی پهسه ند
نه بوو ده شیته

دامه زرانده که
هه لوه شیئریته وه یان ماوه که شهش
مانگی دیکه دريژ بکریته وه.
پیشبینی ده کـریته
کاربه ده ستانی ناوچه یی بواری فيرکردن
گره نته تی ئه وه بـدهن
ئه وه مامۆستایانه ی
تاقیکردنه وه یان بو ده کـریته
بارودۆخی گونجای کارکردنیان بو
دهسته بهر بکریته، له گه ل بوونی هه لی
ئامۆژگاری و
پینـویـنی کـردن
و یارمه تیدان له لایـهن به ریوه بهری
قوتابخانه یان مامۆستاکانی دیکه ی به
ئه زمونه وه. ئه مه ییش
ئه وه ده گه یه نیته که
ناییت ئه وه مامۆستایه
دامه زیریته
تاقیکردنه وه ی بو ده کریته و له
جۆری کارمه نده سه ربه خۆکان
یان جۆری پۆلی چاره سه رکردنه له
کۆتایی ماوهی تاقیکردنه وه که دا که
ئه وه ماوه یه مامۆستا
ده که ویتته ژیر تیبینی دهسته لاتى

تهو ماموستایه ی ته زمون و شاره زایی
هه یه له قوتابخانه یه کی
سه ربه خو یان له دهره وه ی
به ریتانیا وانه ی گوتووه ته وه، نه وه
دهسته لاتی خو جییه ته ی
رهنگه ماوه ی
تاقیکردنه وه که کم بکاته وه
به شیوه یه که رهنگه هه ر له بنه رته دا
ماوه ی تاقیکردنه وه که نه بیته ته گه
تهو شته به گونجاو بزانیته .

سه بارت بهو ماموستایانه ی
که به سستمی به شیکی
کات کار
ده کهنه ن ته وه
وه زارته ی
فیرکردن و
زانیا رییه کان
بیریاری ماوه ی
تاقیکردنه وه که ده دات،
رهنگه تهو ماوه یه به لایه نی زوره وه
بگاته چوار سال.

2/1 له سه ر کار دهرکردنی

ماموستایانی لیته اتوو

ماموستا لیته اتوو ده کان
که به شیوه یه کی
په سه نده
تاقیکردنه وه یان

ماموستا که به پیی
یاسای پاریزکاری کردن
له دامه زانندن ده توانیته له دادگه
سکالانامه یه که تو مار بکات.

تا ته م سه رده مه یه ته نیا یه
کیشه ی له م
جو ره له دادگه
وروژیتراوه. تهو یه ش دوای
تهو وه ی ماموستایه که پشاش
ماوه یه که تاقیکردنه وه له سه ر کار
دهرکار چونکه لیته اتوو نه بووه.
تهو بنه مایه ی ماموستا که پشتی پی
به سته بوو تهو بوو که له ماوه ی
تاقیکردنه وه که دا یارمه ته ی و
تاموژگاری پیوستی له لایه ن
سه رۆکی به ش و
به ریوه به ری قوتابخانه که وه
پیشک شه نه کراوه. سکالاکه ی
سه ری نه گرت چونکه سه لیتر
که راده یه کی باش یارمه ته ی و
تاموژگاری پیشک شه کراوه تهو
سوودی لی وه رنه گرتوون.

ماوه ی تاقیکردنه وه که دوای تهو
ده ست پی ده کات که ماموستا که له
که رتی فیرکردنی
پیوه ندیدار داده مه زریته.
له لایه کی دیکه وه سه بارت

پټوهندی به سهندیکای پیشه‌یی خوځیه وه بکات بو ټه وهی رټنمایي وه ربگریت. زور جاریش ری و شوینی دیداریک ده‌گیرته بهر، تیدا به وردی ناگه‌داری ناوهرؤکی سکا لاکه ده‌بیت، لهو چاوپټکه وتنه‌دا ماموستا که نوینه‌ریکی سهندیکاکه‌ی له‌گه‌ل ده‌بیت.

پیشیلکردنی

گه‌لا له‌نامه‌کانی

ده‌سته‌لاتی خوځیه‌تی بواری فیرکردن به پیشیلکردنی یاسا ده‌ژمیرریت و، به بنه‌مای ده‌رکردن داده‌نریت. له‌گه‌ل ټه‌ویشدا ټه‌گه‌ر ده‌سته‌لاتی خوځیه‌تی نه‌یتوانی هه‌نگاوی به‌رابی به‌اویت که یاسا به کاریکی جه‌وه‌ری داده‌نیت بهر له‌وهی ماموستا که له‌سه‌ر کار ده‌ربکریت، ټه‌وه ناتوانیت له‌سه‌ر کاری ده‌ربکات (جگه له هه‌لس و کهوتی خراب یان هه‌ر هوځیه‌کی له‌ناکاو نه‌بیت).

ده‌کریت ماموستا به هوځی لاوازی به‌رپوه‌بردنی پؤل (چاودیری ریک و پیکی ناو پؤل) ده‌ربکریت (پرسی Weddell دژ به کومپانی‌ای

تټپه‌ران دووه‌سه‌بارت به پرؤسه‌ی ده‌رکردن خوځیان له هه‌لوځیستیکی به‌هیزدا ده‌بیننه‌وه، ټه‌ویش پاش ټه‌وهی بو ماوه‌ی بیست و شه‌ش هه‌فته ماموستایان لی داده‌مه‌زیرریت. له کاتیکدا گریه‌سته که ټامازه به‌وه ده‌کات که رهنه‌گه پیوست بیت ماموستا که بهر له‌وه به دوو یان سی مانگ یان ماوه‌که هه‌رچه‌ند بیت ماموستا که له کوتایی پی هینانی گریه‌سته که ناگه‌دار بکریت‌وه به‌لام به پرده‌کتیکی دژواره خاوه‌ند کار بتوانیت ټه‌و کاره بکات.

پیوسته هه‌نگاوه‌کانی یاسای پاریزگاری کردن له دامه‌زاندن زور به وردی به‌رپوه بچن و، پیوسته بهر له ده‌رکردنه‌که دوو ناگه‌دارکردنه‌وه پیشکه‌ش بکریت، ټه‌گه‌ر خاوه‌ن کار بنه‌مایه‌کی بو سکا لاکردنه‌که به ده‌سته‌وه نه‌بیت، ټه‌و کات ناگه‌دارکردنه‌کان هیچ بایه‌خیکیان نابیت.

ټه‌گه‌ر هه‌ر بنه‌مایه‌کی پیشبینی کراو بو سکا لایه‌کی یاسایی له نارادا هه‌بیت که ده‌سته‌لات بیکات، ټه‌وه پیوسته ماموستا

به نهقهست دهژمیږریت و، دهشیت لهو باروه ههنگاوځک ههلبگیریت.

دهبیت بهلگهیهکی تهواو سهلمینراو لهمههر گوی رایهل نهبوون به رینماییهکان ههبیت، تهگهر جیگری سهروکی بهش رینماییهکانی سهروکی بهش جیبهجی نهکات، دهبیت بهلگهیهک به دهستهوه ههبیت تهوه سهلمینیت. لیږدها دهبیت سهروکی بهش رینویښییهکانی دواتر به نووسراوی پیشکesh بکات و داوا له جیگرهکهی دهکات نیمزای بکات بو تهوهی بیسهلمینیت که ناگهی لییهتی. تهو کات سهروکی بهش دهتوانیت گوی رایهل نهبوون به جیبهجیگردنی رینویښییهکان سهلمینیت تهگهرچی یاساین و رینان تی دهچیت و له بهرژهوهندی قوتابخانهکهدان.

تهگهر جیگر نیمزاکردن رهدت بکاتهوه تهوه کات زور دژواره یاخیبوونهکه سهلمینریت.

تۆمهتبارکردن به تاوانیکی کهتن بنهماییهکی باش دهبیت بو لهسهرکار دهکردن، بهپیی یاساکانی سالی 1959ی قوتابخانهکان تهگهر مامۆستایهک لهسهر کار دهکران

نیو کاسل سالی 1973

تهمهسه دهسهلمینیت) لی شتیکی دژواره تهوه سهلمینریت که مامۆستا له کوئترۆلکردنی پۆلدا لاوازه.

دهکریت مامۆستا لهسههر کار دهبریکریت تهگهر هات و له رهچاوکردنی کات ورد نهبوو یان به شیوهیهکی بهردهوام رهچاوی کاتی نهکرد (تههویش دواي ناگهدارکردنهوهی).

دهشیت گوی رایهل نهبوون به رینماییهکانی بهرپوهبهری قوتابخانه به نهقهست بیته بنهمایهک بو لهسهرکار دهکردنی مامۆستا.

تهگهر مامۆستا تهو رینماییه جیبهجی نهکات که سهروکی بهشهکهی یان جیگرهکهی دهریان دهکات تهوه دهشیت سهروکی بهشی لی ناگهدار بکریتتهوه.

تهگهر مامۆستا دواي تهوه له گوی رایهل بوون بهسه رینماییه یاساییه ماقوولهکان که پیوهندیان به کارهکویهوه ههیه له قوتابخانهدا سهر نهکوت تهوه به یاخیبوونیکی

له‌بهر ئه‌م هۆیه یان هۆی دیکه‌ی پیوه‌نیدار به هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌ی په‌یه‌ست به‌ر‌ه‌شت و ره‌فتاره‌وه ئه‌وه پیویسته وه‌زیری ده‌ولت بۆ په‌روه‌ده و زانسته‌کان له ر‌استیه‌کان ئاگه‌دار بکریته‌وه، که ئه‌ویش له‌لای خۆیه‌وه ره‌نگه‌ نه‌شیاوی ئه‌و مامۆستایه بۆ دام‌ه‌زراندن له ناینده‌دا به‌پیشه‌ی مامۆستایه‌تی ر‌ابگه‌یه‌نیته، پیویسته مامۆستا هه‌موو هه‌له‌ گونجاوه‌کان ده‌سته‌به‌ر بکات بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و تاوانه‌ر‌ه‌ت بکاته‌وه، له‌کاتی‌کدا بریاری وه‌زیری ده‌ولت بۆ په‌روه‌ده و زانسته‌کان دوا بریار ده‌بیست به‌لام مامۆستا ده‌توانیت داوا بکات له‌و بریاره‌ پاشگه‌ز بیته‌وه.

ئه‌و مامۆستایانه‌ی به‌سستمی به‌شیک له‌کات کارده‌که‌ن له‌گه‌ڵ ئه‌و مامۆستایانه‌دا که به‌سستمی کاتی ته‌واو کارده‌که‌ن له‌ پرووی پرۆسه‌ی ده‌رکردن و ر‌اگرتنه‌وه یه‌کسان.

دوه‌م: ر‌اگرتن

به‌رپه‌به‌ری قوتابخانه‌ ده‌توانیت له‌بهر ره‌فتار نزمی یان هه‌ر هۆیه‌کی له‌ناکاوای دیکه‌ مامۆستا له‌کار ر‌ابگریته به‌مه‌رجیک پیویسته

به‌نوسراویک ده‌ست به‌جێ ده‌سته‌لاتی خۆجییه‌تی فیترکردن و سه‌هرۆکی ته‌نجومه‌نی ته‌میندارانی قوتابخانه‌کان ئاگه‌دار بکاته‌وه. ره‌نگه‌ ره‌فتاری نزم بۆ نمونه‌ وه‌ک: دروستکردنی پیوه‌ندییه‌کی سیکی له‌گه‌ڵ قوتابییه‌کدا له‌ناو ته‌لاری قوتابخانه، یان هه‌یرشی جه‌سته‌یی بۆ سه‌هرۆکی به‌ش یان یه‌کێک له‌ ئه‌ندامانی ده‌سته‌ی فیترکردن یان ته‌نجامدانی کاریکی ناپه‌سه‌ند، یان ده‌ستگیرکردنی له‌کاتی دزی کردندا. قوتابخانه‌ تایبه‌ته‌ سه‌ره‌به‌خۆکان ده‌توانن مه‌رجی ر‌اگرتنی تایبه‌ت به‌ خۆیان دانین، به‌ ده‌ست نیشانکردنی ئه‌و چالاکییانه‌شه‌وه که ده‌بنه‌ هۆی ده‌ست به‌جێ ر‌اگرتن به‌ مه‌رجیک ئه‌و مه‌رجانه‌ به‌ پیچه‌وانه‌ی یاساوه‌ نه‌بن (یاسای

گریبه‌سته‌کانی دامه‌زراندن سالی 1972)، هه‌روه‌ها ته‌میندارانی قوتابخانه‌کان ده‌توانن فه‌رمانی ر‌اگرتنی

ده‌بژیږیت ناماده‌ی دانیشتنی
 گوئ لی گرتنه‌که بیټ، ده‌توانیت
 به‌لگه‌یش له‌باره‌ی خویشه‌وه یان نه‌و
 به‌لگه‌یه‌ی پیټی دراوه
 پیش‌ک‌ش بکات،
 نه‌گ‌ر ماموستایش راگ‌را
 پیوسته ده‌ست به‌جی سه‌ندیکا
 پیشه‌یه‌که‌ی ناگ‌دار بکرټت‌وه،
 ده‌شکریت نه‌و برادره‌ی له‌گه‌ل
 ماموستا‌که‌دا ناماده ده‌بیت نوینه‌ری
 ده‌سته‌ی پیشه‌یی بیټ، یان پاریزه‌ر
 بیټ، یان پاریزه‌ری تاییه‌تی
 ماموستا‌که بیټ (نه‌گ‌ر نه‌ندامی
 ده‌سته‌ی پیشه‌یی نه‌بیټ).

به‌ده‌گ‌من له‌ کاتی راگرتندا موچه
 ده‌پرریت، به‌لام له‌ چ‌ند حاله‌تیک‌ی
 که‌مدا موچه‌یش ده‌پرریت،
 له‌گه‌ل پیدانی موچه نه‌دراوه‌کان نه‌گ‌ر
 بیټ و راگرتنه‌که لا ببریټ.

ره‌نگ‌ه نه‌میندارانی
 قوتابخانه‌کان نه‌توانن ماموستا
 له‌سه‌ر کار ده‌ریکه‌ن، به‌لام
 ده‌توانن

پیش‌نیازی
 ده‌رکردنی پیش‌ک‌ش
 بک‌ن. به‌پپ‌چه‌وانسه‌وه
 نه‌گ‌ر سکا‌لانامه‌که‌ی
 ماموستا له‌داد‌گه‌ گوئی لی

نه‌ندامیک‌ی ده‌سته‌ی
 فیترکردن یان سه‌رؤکی به‌ش بدن له‌سه‌ر
 بنه‌مای تۆمه‌تیک
 یان پیش‌ک‌شکردنی
 سکا‌لانامه‌یک یان راپۆرتیک که
 کار ده‌کاته سه‌ر هه‌لس و که‌وت یان
 توانای نه‌م ماموستایه، به‌لام
 پیوسته ده‌ست به‌جی
 به‌رپوه‌به‌ری فیترکردن له
 ده‌سته‌لاتی خو‌جییه‌تی
 فیترکردن ناگ‌ه‌دار بکاته‌وه.

هه‌رچۆنیک بیټ پیوسته له
 هه‌موو باریک‌دا به
 نووس‌راو

روونکردنه‌وه‌یه‌کی ورد
 له‌مه‌ر تۆمه‌ته‌که یان
 سکا‌لانامه‌که یان راپۆرتی دژ به
 ماموستا پیوه‌ندیداره‌که
 بخریته روو. له‌گه‌ل

پیش‌ک‌شکردنی ناگ‌ه‌داریه‌کی نووسراو
 که شوین و کاتی لیکۆلینه‌وه‌ی پتر
 ده‌ستیشان ده‌کات به‌ لایه‌نی که‌مه‌وه
 به‌ چ‌واره‌ رۆژ به‌ر له
 کاتی ده‌ستیشان‌ک‌راو.

ماموستای پیوه‌ندیدار
 نه‌گ‌ر ناره‌زووی لی بوو ده‌توانیت
 له‌گه‌ل برادره‌ریک‌یدا که به‌ خو‌ی هه‌لی

راگرتن يان دهرکردن له
ئەنداميه‌تی تیناپه‌ریت.

ئەگەر ئەندامی ئەو
کۆرپه‌نده پيشه‌بیه سزاكهی ر‌هت
ك‌رده‌وه ئەو كات ده‌توانیت ده‌ست
له ئەنداميه‌تی بکیشیت‌وه، به‌مه‌یش
کاره‌که کۆتایی پ‌ی د‌یت.

1/2 زیاد له‌پ‌یوستی کار (ب‌یکاری

نیوه‌چ‌ل)

ئەگەر مامۆستا له‌ پ‌یوستی کار
زیاد بوو، ئەوه ده‌سه‌ته‌لات ه‌ه‌و‌ل
ده‌دات سه‌ر له‌نو‌ی
به‌سه‌ر قوتابخانه‌یه‌کی
دیكه‌یدا دا‌ه‌ش ب‌كات.

ر‌ه‌نگه
سه‌ره‌له‌نو‌ی ر‌یک‌خسته‌وه‌ی
قوتابخانه‌کاندا ه‌ه‌مان ه‌ه‌لو‌یست
دوو‌باره‌ ب‌یت‌ه‌وه. نامانج له‌ ه‌ه‌ردوو
حاله‌تدا ئەوه‌یه کارێک بۆ مامۆستا
بدۆزریت‌ه‌وه ن‌زیک ب‌یت له‌ کاره‌ی که
به‌ پ‌یوست نه‌زانرا. به‌لام ئەگەر
مامۆستا به‌ پ‌ی‌ی ئاره‌زووی خۆی بۆ
يارمه‌تیدانی ده‌سته‌لات له‌و
کیشانه‌ی ر‌وو به‌ ر‌ووی ده‌بنه‌وه دا‌ه‌ش
ب‌کریت ئەو کات پ‌یوسته‌
ئەو مامۆستایه‌ی کارێکی هاوچه‌شنی
ئەو کاره‌ی خۆی قبول ب‌كات به‌

گیراو گو‌ی له‌ س‌کالا‌نامه‌ی
ئەمین‌تدارانی قوتابخانه‌کان
گیراو ر‌هت کرایه‌وه ئەو کات
ده‌سه‌لاتی خۆج‌یه‌تی فيرکردن
مافی ئەوه‌ی نامینیت
مامۆستاکه له‌سه‌ر کار ده‌ر‌ب‌كات.

له‌و پ‌رسه‌ راسته‌قینانه‌یش ئەوه‌یه
که سه‌رۆک به‌شێک به‌وه تۆمه‌تبار کرا
که به‌ ش‌یوازیکی نادروست نه‌یه‌پ‌شتوو
قوتاییان ناماده‌ی خ‌ویندن بن، به‌لام
ه‌ه‌نوکه پ‌ره‌نسیبه‌که وای ل‌یه‌هاتوو،
بۆ ج‌یه‌ج‌ی کردنیشی مامۆستای
ئەوتۆ ه‌ه‌ن پ‌شتگیری ل‌ی ده‌که‌ن.

نابیت مامۆستا له‌سه‌ر کار
ده‌ر‌ب‌کریت یان ر‌اب‌گیریت ته‌نیا له‌به‌ر
ئەوه‌ی بنه‌ماکانی ر‌ه‌فتاری پ‌یشه‌یی
پ‌یشیل کردوه که کۆرپه‌ندی پ‌یشه‌یی
دیاریکراو دایاناون، له‌به‌ر ئەوه‌ی
ئەنجومه‌نیکی ن‌یشتمانی نییه‌ به
ته‌واوته‌ی بریار بدات که جۆری پ‌یوه‌ره
پ‌یشه‌بیه‌کان چ‌ین. ئاکام ئەم بنه‌مایانه
ته‌نیا ئەندامانی ئەو ک‌ۆرپه‌نده
پ‌یشه‌بیانه ده‌گریت‌ه‌وه ئەو سزایانه‌یش
که

ک‌ۆرپه‌نده‌دانه

ده‌توانن ب‌یانسه‌پ‌ینن
له‌ ئاگه‌دارکردنه‌وه یان
سه‌ره‌نشتی یان سزای پاره، یان

همه مان موچهی له کاره که ی دیکه وه ری ده گرت، نه گهر بیټ نه و تنیا کاره ی هه یه موچه که ی که متر بیټ، نه وه دهسته لاتی پیوه نیدار پی له سهر که مکرده وهی موچه که داده گریټ.

نه گهر پیویست بوو ماموستا ناره زوومه ندانه بگوییژیټه وه نه و کات هه لویسته که نالوژتر ده بیټ. له کاتی سهر له نوی ریټ که خسته نه وه دا قوتابخانه دانخریټ و، وه که وه اریه کی یاسایی به رده وام ده بیټ له کار بو کۆتایی پی هیئانی گریبهستی کارمهنده کانی ده کریټ. ژماره یه کی زور که می دهسته لاتسه کان نه وه جوړه پرؤسه ی سهر له نوی ریټ که خسته وه یه یان به و شیوازه نه نجام داوه. که ماموستایان به گشتی زیانمنه ند بوون کاتی که گریبهسته کانیان یه که جاره کی کۆتایی پی هیئنا. سهر له نوی ریټ که خسته وه ی یه کی که له به شه کانی ناوچه ی ساندویل (Sandwell) له سالی 1974 دا یه کی که له و نمونانه، نه وه بوو ده رگی

همه مان موچهی له کاره که ی دیکه وه ری ده گرت، نه گهر بیټ نه و تنیا کاره ی هه یه موچه که ی که متر بیټ، نه وه دهسته لاتی پیوه نیدار پی له سهر که مکرده وهی موچه که داده گریټ.

نه گهر پیویست بوو ماموستا ناره زوومه ندانه بگوییژیټه وه نه و کات هه لویسته که نالوژتر ده بیټ. له کاتی سهر له نوی ریټ که خسته نه وه دا قوتابخانه دانخریټ و، وه که وه اریه کی یاسایی به رده وام ده بیټ له کار بو کۆتایی پی هیئانی گریبهستی کارمهنده کانی ده کریټ. ژماره یه کی زور که می دهسته لاتسه کان نه وه جوړه پرؤسه ی سهر له نوی ریټ که خسته وه یه یان به و شیوازه نه نجام داوه. که ماموستایان به گشتی زیانمنه ند بوون کاتی که گریبهسته کانیان یه که جاره کی کۆتایی پی هیئنا. سهر له نوی ریټ که خسته وه ی یه کی که له به شه کانی ناوچه ی ساندویل (Sandwell) له سالی 1974 دا یه کی که له و نمونانه، نه وه بوو ده رگی

همه مان موچهی له کاره که ی دیکه وه ری ده گرت، نه گهر بیټ نه و تنیا کاره ی هه یه موچه که ی که متر بیټ، نه وه دهسته لاتی پیوه نیدار پی له سهر که مکرده وهی موچه که داده گریټ.

نه گهر پیویست بوو ماموستا ناره زوومه ندانه بگوییژیټه وه نه و کات هه لویسته که نالوژتر ده بیټ. له کاتی سهر له نوی ریټ که خسته نه وه دا قوتابخانه دانخریټ و، وه که وه اریه کی یاسایی به رده وام ده بیټ له کار بو کۆتایی پی هیئانی گریبهستی کارمهنده کانی ده کریټ. ژماره یه کی زور که می دهسته لاتسه کان نه وه جوړه پرؤسه ی سهر له نوی ریټ که خسته وه یه یان به و شیوازه نه نجام داوه. که ماموستایان به گشتی زیانمنه ند بوون کاتی که گریبهسته کانیان یه که جاره کی کۆتایی پی هیئنا. سهر له نوی ریټ که خسته وه ی یه کی که له به شه کانی ناوچه ی ساندویل (Sandwell) له سالی 1974 دا یه کی که له و نمونانه، نه وه بوو ده رگی

نابیت ماوهی پاراستنی موچه کان له
سئ ساڼ پتر بیت به لّام له راستیدا
ماوه کسه والا یسه و
پاراستنی

موچه کانیش به رده و امه .
پرؤسه ی سهرله نوی ریکخستنه وهی
قوتابخانه کانی ناوچه ی
(Kent) سالی 1968

به ریوه بهری قوتابخانه کی
به رکوت و نهو کاره ی بوی پیشنیاز
کرا بیته ماموستا له یه کی
دهسته به رکردن، نه مه یش نه وه
ده گه یه بیت کسه ده شیت بۆ
کارکردن له ههر قوتابخانه یه ک و به ههر
پانتاییه ک بیت بانگ بکریت، کاتیک
ژماره ی ماموستایه کان کسه م بیت.
به ریوه بهری قوتابخانه که نهو پیشنیازه ی
رهدت کورده وه و،
داواکارییه کی

قهره بوو کوردنه وه ی
بیکاری پیشکesh کرد له سهر نهو
بنه مایه ی که بۆ ماوه ی ده ساڼ
به ریوه بهری قوتابخانه بووه نهو کاره
نه لته رناتیفه ی پیشنیاز کراوه گونجاو
نه بووه . نه گهرچی دادگه ی پیشه سازی
نه وه ی رهدت کرده وه، که چی سه رۆکی
نه نجومه نی راویژکاران له دادگه ی
پیداچونه وه پالپشتنی له داواکه

کردو گوتی: (پیویسته بیر له وه
بکه ی نه وه که به ریوه بهری قوتابخانه به و
شاره زاییه ی وای بۆ ده چیست که
نهو کاره ی بوی پیشنیاز کراوه له
پله و پایه ی که م ده کاته وه، نه گهرچی
هه مان موچه ی بۆ داین
ده کات، بزیه پیشنیازه که ههرگیز
گونجاو نییه).

نهو کارانه ی پالپشتنی
له داواکردنی یارمه تی بیکاری
ناکه ن نه وه یه که خواهن کار
کاریکی نه لته رناتیفی گونجاو
پیشنیاز بکات و فرمان بهر به بی
هۆیه کی دروست رهدتی ده کاته وه.
شتیکی پروونه که پیویسته کاره
نه لته رناتیفه که بی هیچ گومان لی
کردنیک گونجاو بیت، ناشیت کارمهند
داوا ی یارمه تی بیکاری بکات کاتیک
کاریکی نه لته رناتیفی قبول کرد بیت.
یارمه تی نیوه چلی بیکاری
که پیشکesh به پیاوان له
خوارووی شهست و پینج سالی
و ثافره تان له خوارووی شهست
سالییه وه ده کریت، به سالی ته من و
دریژی ماوه ی کارکردن و
موچه و

خزمه تکرډنی کارمه نده وه
په یوه سته .

هر ماموستایه ک
هفته ی شه ست
کاتژمی

له قوتابخانه یان هر ده زگه یه کی
فیرکردنی دیکه دا به سهر ببات و به
زیاد له پیوستی کارکردن
داینریت، نه وه یارمه تی بیکاری
ده دریتی.

یارمه تی بیکاری نیوه چلی پشت
به وه ده به سیت که
خاوه ندرکار که سانیک کی که متری
ده ویت بو نه وه ی کاریک کی دیاریکراو
نه نجام بدهن.

نه گهر
ماموستایه ک

به هو ی که مکردنه وه ی
ژماره ی کارمه ندانه وه له سهر
کار دهر کراو کاریک کی دیکه ی بو
ده سته بهر نه کرا نه گهر ته نانه ت
ماموستا که یش به سستمی هه ندریک
کات بو شه ست ساعات له هه فته یه کدا
کار بکات، نه وه ده توانیت داوای
یارمه تی دارایی بکات، نه گهر نه وه
کاره بکات، نه وه پاره که وه دره گریت.

برپاری سالی 1983 ی حکومه ت ری
به حسیب کردنی سالانی خزمه ت
له گهل ده سته لاته
جیاوازه کاندادا ده دات کاتیک
حسیبی یارمه تی بیکاری ده دریت،
نه ویش له بیری حسیب کردنی
خزمه ت له م ده سته لاته ی
هه نوو که دا، نه مه یش ته نیا وه ک چون
پیشتر و ابوو بهر
له کاریک کردنی برپاری حکومه ت.

ویرای نه وه یش نه و ماموستایانه ی
پیوست به خزمه ته کانیا ناکریت
ده توانن یارمه تی نیوه چلی
بیکاری وه ربگرن له گهل وانه گوتنه وه
له گهل ده سته لاتی جورا و جوړی
فیرکردن مادامه کی ماوه یه ک
ده که ویتته نیوان هه ردوو کاره که وه که
له یه که هه فته که متر نییه .

پرسیکی
به ناووده نگ
هه یه
کاریه ریه کی به رفره وانسی
هه یه له رووی یارمه تیه کانی
بیکاریه وه
ده یخه یه نه روو .

نه وه بوو ماموستایه کی ثا فرته
له وانه ی به سستمی به شیکی کات
کاری ده کرد له سهر کار دهرکراو،

به تایبته‌تی ته‌گهر هات و گریه‌ستی
مامۆستایان به پیی
مه‌رجه نیشتمانییه‌کانی
دامه‌زراندن نه‌گۆرابوون. نه‌وه
ههر کارتیك
مامۆستا له‌ده‌ره‌وه‌ی
کاری قوتابخانه‌دا نه‌نجامی ده‌دات
مۆرکی ئاره‌زوومه‌ندانه وهرده‌گریت و
شایه‌نی قهره‌بووکردنه‌وه نییه، نه‌م
حوکه‌میش گهرنگییه‌کی تایبته‌تی
هه‌یه.

2/2 پیشک‌ه‌شه‌کردنی سکالا

مامۆستا ده‌توانیت له‌ ههر
کاتی‌دا بیت سکالا‌نامه‌یک به‌رز
بکاته‌وه، مه‌رج نییه له‌ کاتی راگرتن
یان ده‌رکردنی‌دا بیت.
پیوسته ههر خواهند
کاریك پروونه‌کردنه‌وه‌یه‌ك
پیشک‌ه‌ش به‌ هه‌موو نه‌وانه
بکات لای کار ده‌که‌ن تییدا پروونی
بکاته‌وه که‌ی و له‌ کوی ده‌توانن
سکالا‌نامه‌ی خویان پیشک‌ه‌ش بکه‌ن و
نه‌و سکالا‌نامه‌یه‌ چی تییدا
بنوسن (ورده‌کارییه‌کان له
خواهند کاریکه‌وه بو‌یه‌کی
دیکه‌ ده‌گۆرین).

دادگه‌ی پیشه‌سازی برپاری دا یارمه‌تی
بیکاری وهربگریت ته‌گهرچی
گریه‌سته‌که‌ی له‌ ئاستی خواره‌وه‌ی
ژماره‌ی کاتژمیهره
پیوسته‌کانی
کارکردنکه‌مه‌تربوو،
به‌لام ئاماده‌کردنی
وانه‌که‌کان و
چاک‌کردنه‌وه‌ی کتیبه‌که‌کان وای
لی کردبوو ئاستی خواره‌وه‌ی
کاتژمیهره پیوسته‌کانی کارکردن
تیپه‌رینیت که‌ له‌ یاساکه‌دا ئاماژه‌ی
پی‌کراوه.

ده‌سته‌لاتی خو‌جییه‌تی فیترکردن
پیداچوونه‌وه‌ی بو‌ برپاره‌که‌ه‌ کردو
پیداچوونه‌وه‌که‌میش په‌سه‌ند
کرا. دادگه‌ی پیداچوونه‌وه
رایگه‌یانده‌ که‌ شتیکی دژواره‌ داوا له
مامۆستا بکه‌ین له‌ ده‌ره‌وه‌ی
کاتژمیهره‌کانی ئاماژه‌ پیکراوی ناو
گریه‌سته‌که‌ کار بکات. پیشینی
ده‌گریت مامۆستا نه‌و کاره‌ بکات،
گریمانه‌ی نه‌وه‌میش هه‌یه‌ ناچار بیت نه‌و
کاره‌ بکات کاتیک وانه‌کان ئاماده
ده‌کات، به‌لام دادگه‌ به‌لگه‌یه‌کی وا
نابینیت که‌ داوا له‌ مامۆستا
کرایت نه‌و کاره‌ زیاده‌یه‌ نه‌نجام بدات.
ئاگام نه‌و کاره‌میش کاریکی بی‌گریه‌.

ته گهر سكالانامه كه دژ به دهسته لاتی خو جیبیه تی فیرکردن بوو پیویسته په نا بو بهر پوه بهری گشتی فیرکردن یان سه رۆکی ته نجوومه نی ته میندارانی قوتا بخانه کان بهریت، ته گهر هات و سكالانامه كه دژ به كه سایه تیبیه کی پله داری ناو هه مان ده زگی فیرکردن بیت ته وه پیویسته سكالانامه كه بو خو ی بهرز بکریت ته وه. ته مه شیوازی نافه رمییه. ته گهر ته وه کاره سه ری نه گرت ته وه کات هه ننگاوی دواتر شیوازی فه رمی ده بیت، ته ویش پیشکه شکردنی

سكالانامه یه کی نو سراوه بو هه مان كه س، له گه ل هه لگرتنی دوو کویپیکراوی ته وه سكالانامه یه ه وهك سه رچاوه و پیشکه شکردنی یه کیکیان بو ههر دهسته یه کی پیشه یی كه رهنگه خو ی له هه پرسسه كه تیهه لفقورتی بیت.

له راستیدا باشتر وایه زووتر کوربه ندی پیشه یی تاگه دار

بکریت ته وه، به شیوه یه ك بکریت پیداچونه وه ته نجام بدریت (یه کیه تی یان کوربه ندی راسته و خو بو پیوه ندی دهسته لاتی خو جیبیه تیبیه وه ده کات بو ته وه ی یارمه تی پیشکه ش بکات). ماموستا ده توائیت براده ریکی خو ی له گه ل خو ی بو ههر دیدار یك بیات پاش پیشکه شکردنی سكالای فه رمی و ده شیت به لگه شیش پیشکه ش بکریت.

(زور جار کاره كه به لایه نی كه مه وه ده رور ده خایه نیت له نیوان پیشکه شکردنی سكالانامه فه رمییه كه وه دیاری کوردنی دیداره كه).

ته گهر چارسه ریك بو ته م پرسه نه دوزرایه وه پیویسته مافی پیداچونه - بو ههردوو لا - هه بیت بو ههر دهسته یه کی شاره زاو پیوه نیدار به پیی ریكکه وتنی خو جیبیه تی نیوان

به‌شداری کردندا بمینیتته‌وه دواى شه‌وى
که خانه‌نشین ده‌گریت، شه‌میش شه‌وه
ناگه‌یه‌نیت که ماموستا گه‌یشته شه‌وه
ته‌مه‌نه ئیدی ناتوانیت وانه بلیتته‌وه.

ده‌شیت ماموستا له‌ته‌مه‌نى شه‌ست
یان په‌نجاو چوار سالی خانه‌نشین بیت
ته‌گه‌ر بیه‌ویت زووتر خوی خانه‌نشین
بکات.

له‌گه‌ل
ده‌سته‌لاتى
فیرکردن پالپشتى سالی خانه‌نشینی
پره‌کتیکی ده‌کات شه‌میش له‌به‌ر چند
فاکته‌ریک که پیوه‌ندیان به‌حسیب
کردنی شه‌وه خانه‌نشینی‌یه‌وه هه‌یه که
پیوسته بییسات، به‌لام
هه‌ندیک ده‌سته‌لات تا ماوه‌ی
شه‌ش سال پالپشتی خانه‌نشینی
ده‌کات. چند مه‌رجیکی ناسایی
دیاریکراو هه‌ن که پیوسته ره‌چاو
بکرین، به‌لام ده‌سته‌لاته‌وه خوجیه‌کان که
شه‌م پلانانه به‌کار
ده‌ه‌یینن شه‌وه
ورده‌کاریه‌کان پیشک‌ش به‌وه
ماموستایانه ده‌کهن که نیازیان هه‌یه
سالی گونجاو بو‌خانه‌نشین کردن
هه‌لبژین (به‌لگه‌ی
مووجه‌ی خانه‌نشینی تا

ده‌سته‌لات و
ریک‌خواه‌کانی ماموستایان له
ناوچه‌که‌دا.

سییه‌م : خانه‌نشین کردن:

هه‌موو ماموستایان دواى شه‌وى
ته‌مه‌نیان ده‌گاته شه‌ست و پینج سال
له‌کو‌تایی وهرزی خویندن له‌هاویندا
خانه‌نشین ده‌کرین، به‌لام به‌پیی
ریک‌که‌وتنی نیوان هه‌ردوو لا ده‌گریت
خزمه‌تی ماموستا دریژ بکریتته‌وه،
شه‌میش شه‌وه کاته‌ی که گریه‌ستی
ناسایی ریگه‌ی خوی ده‌گریت و ده‌شیت
له‌کو‌تایی شه‌وه ماوه‌یه‌دا که هه‌ردوو لا
له‌سه‌ری ریک‌که‌وتوون کو‌تایی پی
به‌یتریت.

له‌گه‌ل شه‌وه‌یشدا خاوه‌ند کار هه‌یج
ناچار ناگریت تا خزمه‌تی ماموستا
دریژ بکاته‌وه، شتیکی ده‌گه‌میشه‌که
ده‌سته‌لاتی خوجیه‌تی فیرکردن ری به
ماموستا بدات پاش خانه‌نشین کردن
له‌پله‌ی خویدا بمینیتته‌وه، ره‌نگه‌به
پله‌و پایه‌یه‌کی که‌مه‌تر به‌کاری به‌نیت.
ته‌گه‌ر ماموستا له‌وانه‌گو‌تنه‌وه
به‌رده‌وام بیت، شه‌وه کات له‌خزمه‌تی
به‌شداری کردندا تا ته‌مه‌نی‌ه‌فتا
سالی ده‌مینیتته‌وه، چونکه‌ناشیت
ماوه‌یه‌کی له‌وه زووتر له‌ماوه‌ی

به شيکی چل ساله که داده نريت بهر له وهی بگاته ته مه نی شه ست سالی.

نهو قسته پاره یه ی که خانه نشین وهی ده گريت باجی لی ودرناگريت و له (37,5%) بهرترين موچه ی ههر هه مو سالیك له سالانی خزمهت پيك ديت بهر له یه کی ٹوكتوبه ری سالی 1956، بويه چند زارواهیه کی دیاریکراو ههن پیویسته له کاتی حسیب کردنی خانه نشینیدا ره چاو بکرین له وانه یش: ویرای (3,3%) له بری ههر سالیکی پیش نهو بهرواره.

أ- سالانی کارکردنی حسیبکراو: سالانی کار له نیوان 18 و 65 سالیدا.
ب- سالانی خزمهتی به شداری کردن (سالانی کارکردن له 65 و تا 70 سالی).

ج- سالانی خزمهتی پراهینان (سالانی کارکردن له ههر کاریکی فهرمی که وک چالاکیهک بیته نه ژماردن بو نه وهی موچه ی له سهر وهریگریت وک: خزمهتی سه ربازی یان نیشتمانی، خزمهتی دهره وهی په سه ندرکراو، ماموستایانی ټنگلته ره و

ته مه نی په نجاو پینج سالی ده ست پی ناکات).

نهو موچه یه ی که به پیی پلانی خانه نشین ماموستایان دهریت، دوو به شه:

قستیکی دارایی، له گهل خودی موچه که دا.

ههر دوو کیشیان به پیی بهرترين موچه دهرین که ماموستا له ههر ماوه یه که له ماوه ی س سهدو شه ست و پینج رژی یه که له دوا یه کی ماوه ی دوا یه مین سی سالی خزمهت کردن بهر له خانه نشین کردن وهریگریت.

موچه که (12,5%) ی نهو موچه بهرزه دنویت له ژماره ی سالانی خزمهت درایت که شایه نی نه وهیه موچه ی له سهر وهریگریت، له گهل ره چاو کردنی مانگ و رژه کان.

نهو په ری ماوه ی خزمهت که ماموستا مافی نه وهی هه یه موچه ی له باره وه وهریگریت چل و پینج ساله، له وه به زوری چل سالی پیش نه وهیه ته مه نی بگاته شه ست سالی، ههرچی خانه نشینی پیش وخته یه نه وه ره گهزی پیشتیوانی به

بۆ شه‌وه‌ی به‌رزبونه‌وه‌که قه‌ره‌بوو بکریته‌وه.

ته‌گه‌ر ماموستا دوا‌ی خانه‌نشین بوون وه‌ک ماموستا ده‌ست به‌کار بکاته‌وه ته‌وه ده‌توانیت بری پارهی بۆ ته‌رخانکراوی خو‌ی به‌یلیت‌ه‌وه، به‌لام ته‌گه‌ر مووچه‌ی سالانه‌ی وه‌ک ته‌وه مووچه‌یه بیت که به‌ر له‌خانه‌نشین بوون وه‌ری ده‌گرت ته‌وکاته‌وه مووچه‌که‌ی راده‌گیریت.

له‌گه‌ل ته‌وه‌یشدا ته‌گه‌ر مووچه‌یه‌کی که‌متر وه‌ربگریت ته‌وه کات مووچه‌یه‌کی ته‌وتۆ وه‌رده‌گریت به‌ شیوه‌یه‌ک بگاته ته‌وه ئاسته‌ی له‌کاتی خانه‌نشینیدا به‌سه‌ری ده‌برد، هه‌ر سالیک تی‌ی په‌ریت دوا‌ی گه‌رانه‌وه سه‌هه‌ر کار، ده‌شتیت

پیداچوونه‌وه‌یه‌که به‌وه تاییه‌تمه‌ندیانه به‌خۆوه بینیت که ده‌شت وه‌ریان بگریت، به‌لام هه‌رچۆنیک بووه ناییت مووچه‌که‌ی که‌م بیت.

ته‌گه‌ر ماموستا بریاری دا بۆ کارکردن بگه‌ریتته‌وه به‌لام به‌ سستی (به‌شیکی کات- نیوه‌چل)، ته‌وه کات که‌مکردنه‌وه یان

ویلز ته‌وانه‌ی له‌ سکۆتله‌نده یان ئیرله‌ندی باکوور وانه ده‌لیته‌وه‌وه، وانه‌گوتنه‌وه له‌ زانکۆکان یان له‌ دیوی ده‌ریاکان یان کارکردن له‌ ئیزگی به‌ریتانیا بی بی سی.

1/3: چۆنیه‌تی خه‌رج کردنی مووچه‌ی خانه‌نشین:

پێویسته ماموستا به‌ر له‌ خانه‌نشین بوون به‌ چوار مانگ نووسراوی پێویست پێشکه‌ش به‌ به‌شی مووچه له‌ وه‌زاره‌تی فیرکردن و زانسته‌کان بکات هه‌روه‌ها پێویسته زانیاری و به‌لگه‌ی پێویستیش پێشکه‌ش به‌ ده‌سته‌لاتی خۆجییه‌تی بکات، دوا‌ی ته‌وه بری پاداشته‌که به‌ ماموستا که راده‌گه‌یه‌نریت و دواتر داواکاری پێشکه‌ش به‌ ژمیریاری گشتی ده‌کریت.

به‌رده‌وام و به‌ شیوه‌یه‌کی ریک و پیک به‌ مووچه‌کاندا ده‌چنه‌وه ته‌وه‌یش به‌ پێی یاسای گشتی مووچه‌کان 1971، به‌ شیوه‌یه‌ک رده‌چاوی هه‌ر زیادبوونیکی باری گوزهران ده‌کریت. ته‌گه‌ر ئاماژه‌کانی گوزهران به‌رپژه‌ی 4% به‌رز ببیتته‌وه ته‌وه پێویسته مووچه‌کان به‌رز بکریته‌وه

دهدات ده که ویتسه بهر وتوویژی
نیوان ماموستا و دهسته لاتی
خو جییه تی فیترکردنسه وه.

ته گهر ماموستای
خانه نشینیش کاریکی له
دهر وهی که رتی فیترکردن دهست
بکه ویت، نه و کات هیچ
کیشه یه که له نارادا ناییت.

2/3 موچه و به خششی دیکه

ته گهر ماموستا دوی پینج سال
خزمت نه خو شیه کی نه وتو بکه ویت
حالی شر بیت، ته گهر نه خو شیه که
جسته یی یان نه قلی بیت نه و کات
ده توانیت موچه یه کی
باش وهر بگریت. دهرماله ی
ناتوانایی و بری پاره ی دیاریکراو
حسیب ده کریت و هک بلیت ماموستا که
بیست سال خزمتی کوردوه،
ته گهر چی خزمته که ی زور له وه
که متره، به مهرجیک نه وه پیش نه و
کاته بیت که ته مهنی بگاته شهست و
پینج سالی.

ته گهر نه وه به دی نه هات نه و کات
ژماره ی سالانی خزمته که که متر
ده کریته وه.

ته گهر ماموستا که متر له پینج سال
خزمتی هه بوو، پیوستیشی کرد

له ده ستدانی موچه جیبه جی
ناکریت، نه و کاته نه بیت که
سه رجه می موچه ی
خانه نشینه که له گهل موچه که دا له
موچه ی نه وسای زورتر بیت.

له حاله تیکدا ته گهر ماموستا بریاری
دا خانه نشین نه بیت و له خزمت
به رده وام بیت به لام له ناستیکی نرمتر
له گهل نرمکردن وهی موچه ده دا،
له م حاله ته دا ده توانیت دهست بهرداری
موچه ی خانه نشینیه که نه بیت له سه ر
بنه مای به رزترین موچه ی پیشووتر به
مهرجیک و هزاره تی فیترکردن و
زانسته کان ره زامهنی بنوییت، ته گهر
ماموستا

تیکرایه کی گهره تر
بدات له و به شداریانه ی و هک بلیت
هیشته موچه ی به رز وهر ده گریت، نه و
کات پیویسته به شی گونجاو له
به شداری خاوندکار بدات، نه مهیش وا
ده کات باری دارایی خراپتر بیت.

چاره سه رکردنی نه م کیسه یه ش
خانه نشین بوونه ته نانه ت بو یه ک
رژیش بوویت. لیسه شدا
مافی ماموستا له موچه ی
خانه نشین بوون و بری پاداشت
دهسته بهر ده کات. نه وهی دواتر روو

ئاستی مووچهی سی مانگ، هه نديك
رئ و شوینی تايهت به
به خيوکه ره کانیس هه یه.

ئافره تان و پیاوان که ژنیان نه هیناوه
یان میردیان نه کردووه ده توانن دهست
نیشانی ئه و که سه به ته مه نانه بکه ن
که ده کریت له مووچه کانیان سوودمه ند
بن.

پيوسته ماموستا ئه و
کاته ی هیشتسه وانسه
ده لیتسه وه له وه سیه تنامه ی
خویدا ئه و رئ و شوینانه تو مار بکات
که رئ به جیبه چیکاران نیشان ده دات
داوا له به شی مووچه له وه زاره تی
فیترکردن و زانسته کان بکه ن
مووچه ی خانه نشینی بو
برنه وه، ته گهر بیته و کوچی دواپی
بکات.

پيوسته ئه و داواکردنه به زووترین
کات بیته، له حاله ته سی مووچه ی
خانه نشینی باش و به خششی خزمه تی
کورت و به خشش کوچی
دواپی پيوسته داواکردنه که له ماوه ی
شهش مانگدا بیته.

3/3 به شدارییه کانی مووچه ی خانه نشینی

ئه و ماموستایانه ی به
شیوه یه که سی به رده وام واز له وانه
گوته وه دینن مافی ئه وه بیان هه یه

له بهر هوکاری ته ندروستی خانه نشین
ببیته، ئه و کات به خششی خزمه تی
کورت و رده گریت به ریژه ی 8,3%
(یه که له دوازده ی تی کرای مووچه ی
ههر سالیك له سالانی خزمه ت.
وه رگرتنی به خششی خزمه تی کورت
پیویسته به وه ده کات
یه کسه ر گریه سی
کارکردنه که کو تایی پی بهینریت، به
بی ئه وه پیویسته به ناگه دارکردنه وه ی
کو تایی پی هینانی خزمه ت بکات.

ته گهر ماموستا له کاتی خزمه تدا
کوچی دواپی بکات ئه وه مافی ئه وه ی
ده بیته به خششی کوچکردنی بو خه رج
بکریت که ده گاته باشترین مووچه له
ماوه ی سی سه دو شهست و پینج رژی
به رده وامی سی سالی
پیشووی خزمه تیدا وه ری گرتیته،
یان بره پاره یه کی دیاریک راو که
ده بو ماموستا له کاتی خانه نشین بوون
به هوکاری ناتوانایی وه ری بگرتیته
که کامیان زوتر بیته.

به لام مه رجه که ئه وه یه که کوچ
کردنه که له کاتی خزمه تی
به شداری کردندا روو بدات، یان
دوا ی دوازده مانگ پاش واز لی
هینانسی. مووچه یه کی بر او هیش
هه یه که خیزانی کوچکردووه که وه ری
ده گریت، یان ئه و بیوه پیاوه ی که خو ی
به خيو ناکات، به شیوه یه که بگاته

هه مـوو و ئه و به شدارییانه
وه برگرتهوه که داویانه سه ره رای
بریککی که می قازاجی
موره که ب، ئه ویش کاتیگ بۆ ماوهی
سی مانگی بهردهوام ناماده نه بوون واز
له وانه گوته وه دینن.

له گه ل ئه وه یشدا
ده شیست مووچهی
خانه نشینییه که ره وانه بکریت ئه گهر
کاره که له گه ل دهسته یه کی گشتییدا
بوو.

ئه ویش
له چوارچیی وهی
ئاگه دار کردنه وهی به شی مووچهی سه ر
به وه زاره تی فیکردن و زانسته کان
ده بیست بهر له سی مانگ پیش
گواستنه وه به مه بهستی دلنیا بوون له
گواستنه وهی مووچهی خانه نشینی.

ئه و مامۆستایانه ی تاره زوو ده که ن بۆ
ده ره وه بگوێزیننه وه پیویسته
مافه کانیان له باره ی مووچه ی
خانه نشینییه وه بپاریزن ئه ویش
له رینگه ی پیوه ندی کردن به
به شی مووچه وه پیویسته به
هه لویستی خویاندا
بچنه وه له باره ی
تایبه تمه ندیه کانی
خزمه تی

ته ندروستی
نه ته وه یی له گه ل وه زاره تی

ته ندروستی و بیمه ی کۆمه لایه تی پیش
ئه وه ی بچنه ده ره وه.

ئه و مامۆستایه ی بهر له و ساله ی
خانه نشین ده بیست که مافی خۆیه تی
مووچه ی خانه نشینی
فه رمی وه برگریت و نایه ویست به
دوای کاریککی دیکه دا بگهریت،
پیویسته ناوی خۆی له نووسینگه ی
ناوچه یی سه ر به وه زاره تی ته ندروستی
و بیمه ی کۆمه لایه تی بنووسیت که له
لیستی (اعتمادات) مووچه خۆره.

ئه و هه نگاوه ئه وه ی بۆ دهسته بهر
ده کات هه مـوو

به شدارییه کانی مووچه ی بیمه ی
نه ته وه یی ره وانه ی ئه و (اعتماده)
بکریت، ئاکامیش مافی ئه وه ی
ده پاریزیت که متری ن ئاستی
مووچه ی خانه نشینی فه رمی بۆ
دهسته بهر بیست.

به لام ئه گهر مامۆستا له بهر
ره وشت نرمی له سه ر کار ده برکریت ئه و
کات وه زاره تی فیکردن و زانسته کان
ده توانیت هیچ به خششیککی پی نه دات،
یان به ئاستیککی نرمتر ئه و به خششانه
مسۆگهر بکات، ئه م بریاره ییش له
دهسته لاتی وه زیمری
په ره ورده و فیکردنه.

- ماویه تی -

شانوی منداآن

مالی هاوبهش

نا: فلاح هاشم

و: شاهین نه جمه دین

نه گهرچی گوڤاری (پهروه رده و فيرکردن) گوڤاریکی زانستی و پړوشنبریه و زورتر بایه خ به لیکوئینه ووی زانستی له باره ی نه و بابه تانه و ده دات که پیوه نندیان به پهروه رده و فيرکردنه و هه یه ، به لام نه گهل نه و هیشدا ده قی پیوه نندیار به پروسه ی پهروه رده و فيرکردن بلا وده کاته ووه ، بوئه ووی بخریته بهرچاوی پسپوران تا له رووی چه مک و ناوهرؤکه ووه لیبی بکوئنه ووه لایه نه پهروه رده ییه کانی روون بکه نه ووه بو پیوه نندیاران ی شی بکه نه ووه ، له بهر نه ووه ییه نه م ده قه ییش ده خه یینه بهرچاوی خوئنه ران .

به ییـــــــــــــــــه که ووه دینه نیو
دارستانه که

مراوی : (بو مشک) غاک .. غاک ..
غاک، نه لاله ده سه بیرکه نه ی مشکی
هاوریم .. ئیره شوئینیکی چند خوشه ؟!
مشک: (به سه رسوورمانه ووه) سیو ..
سیو .. سیو، به راستی شوئینیکی
دلگیره .. نار و هه وایه کی پاک و
دارستانیکی رهنگاو رهنگ .. نه مه
یه که مجاره شوئینی ناوا ببینم .

کاراکتیره کان:

- مراوی

- مشک

- چوله که

- قهله رهش

شوئین: (دارستانیکی چرو پره ،
روویاریک له لایه کی شانۆکه دهنگی
خوره ی ناوه که ی دیت .. مراوی و مشک

مشك: بە خېرىبى چۆلەكە گيان..

ئەو چۆن گەيشىتتە ئېرە؟!

چۆلەكە: من يان ئىوہ؟! من بالم

ھەيەو دەتوانم بۆ ھەموو شوئىنىك بغرم.

مراوى: ئىمە بىرمان لىرە

دەكردەو بۆ خۆمان لىرە مالىك

دروست بکہەين.

چۆلەكە : مال؟!

مشك: سىو.. سىو، بەلا مال..

مالىكى ھاوبەش.. بۆ خۆمان دروست

دەكەين.

چۆلەكە: (جىو.. جىو.. جىو)

بەراستى بېرىكى چاكە.. دەلىن چى

ئەگەر منىش ھاوبەشيان بکہەم لەو

مالە؟!

مراوى : غاك .. غاك .. غاك، من

لەلايەن خۆمەوہ زۆر پېم خۆشە!

مشك: ھەرۋەھا منىش.

چۆلەكە: سوپاستان دەكەم.. ھىوادارم

لىم رازىبن.. دەى با ھەر لەئىستاوہ

دارو بەرد كۆكەينەوہو دەست

بەدروستكردنى خانووەكە بکہەين.

ھەموو: دەى با دەست پى بکہەين.

(مۆسىقا.. دواى كەمىك كاركردن..

شانۆ تارىك دەبى و پاشان دەبىنن

خانويەكى خنجىلانە دروستكراوہ)

مراوى: سەيركە .. سەيرى ئەو

رۇوبارە بکہە.. ئاوەكەى چەند رۇونە؟!

لەپۆڭچىكى وەك ئەمپۇدا مەلەكردن زۆر

خۆشە.

مشك: ئەى مراوى ھاوپىم؟! شتىكم

ھاتە خەيال.

مراوى: دەتەوئى بلىبى چى؟!

مشك: دەلىبى چى لەو شوئىنە خۆشە

بۆ خۆمان خانويەك دروست بکہەين؟

مراوى: غاك .. غاك .. غاك،

بەراستى بېرىكى چاكە منىش ھەز

دەكەم.

مشك: سىو .. سىو، دەى با بۆ

خۆمان شوئىنىك دىارى بکہەين و

خانويەكى لەسەر دروست بکہەين.

(ھەردووكيان بىدواى شوئىنىكى

گونجاوۋا دەگەرپىن)

مراوى: من دەلىم با خانووەكە

لىرە دروست بکہەين.. تۆ دەلىبى

چى؟!

مشك: ئىنجا بەراستى ئىرە

شوئىنىكى چاكە

(چۆلەكە دېت)

چۆلەكە: (جىو.. جىو .. جىو) ئەم

كاتەتان باش!!

مراوى: غاك .. غاك .. غاك، ئەم

كاتەت باش ئەى چۆلەكەى

ھاوپىمان.

مراوی: غاك .. غاك .. غاك،
ته‌للاه .. به‌راستی خانوویه‌کی
خنجیلانه‌یه!!

مشك: سیو.. سیو، چۆن خانوویه‌کی
خنجیلانه ناییت؟! ته‌گهر ئیمه
هاوکاری و یارمه‌تی یه‌کتر بده‌ین
ده‌توانین هه‌موو شتیک بکه‌ین.

مراوی: هاو‌پریان ئیستا ته‌نیا
شتیکمان ماوه پیوسته له‌سه‌ری ریک
بکه‌وین.

چۆله‌که: (جیو .. جیو .. جیو) ته‌و
شته‌چییه؟!

مراوی: با له‌نیوان خۆماندا کاری
رۆژانه‌مان دابه‌ش بکه‌ین.

چۆله‌که: بیگومان.. پیوسته هه‌ر
یه‌کینک له‌ ئیمه به‌گوێره‌ی توانای خۆی
کاریک بکات.

مراوی: غاك .. غاك .. غاك، زۆر
چاکه.. من هه‌ر له‌ئیستاهه‌ویر
ده‌که‌م به‌ نان و چیشتی‌ش لیده‌نیم.

مشك: سیو.. سیو، منیش ناو ماڵ
پاک ده‌که‌مه‌وه‌و ناو له‌ رووباره‌که
ده‌هینم و باخچه‌که‌ ئاو ده‌ده‌م.

چۆله‌که: منیش له‌ دارستانه‌که
چیلکه‌دار کۆده‌که‌مه‌وه.

مراوی: رازین؟!

هه‌موو: به‌لا رازین.

(هه‌موو گۆرانی ده‌لین)

باخچه‌که‌مان دلگیره

جینگه‌ی مندالی ژیره

ته‌وه‌ی ژیره‌و خاوینه

تیا دیاره وه‌ک ناوینه

ته‌م باخه‌ ته‌م به‌هه‌شته

جیی په‌روه‌رده‌و په‌وشته

بو ته‌م جگه‌ر گۆشانه

خه‌ریکی تیکگۆشانه

مشك: سیو.. سیو، نای ته‌گهر
ده‌مزانێ ژیان ته‌وه‌نده‌ خۆشه هه‌ر زوو
بیرم له‌مالیکی هاویه‌ش ده‌کرده‌وه.

مراوی: غاك .. غاك .. غاك، من
به‌و خانووه‌ خنجیلانه‌یه زۆر دلشادم.

چۆله‌که: سه‌یرکه‌ن ته‌و خانووه‌ی که
ئیمه‌ دروستمان کردووه هه‌ر ده‌لینی
کۆشکی شاهانه‌یه..

مراوی: جاران چونکه‌ بئ ماڵ و
خانوو بووم نه‌مه‌دەزانی بو کوی بچم
به‌لام ئیستا هه‌ست به‌ هه‌سانه‌وه
ده‌که‌م.

مشك: هاو‌پریان بو ته‌وه‌ی ته‌و
خۆشیه‌مان له‌ده‌ست نه‌چچ پیوسته
هیچ جیاوازییه‌ک له‌نیوانماندا نه‌بێ..

ئیستاش هه‌ر که‌س بچیتته‌ سه‌ر کاری
خۆی.

چۆلەكە: سوپاست دەكەم، منىش
بىرتم دەكرد.. مالىشمان لېرەۋە نزيكە.

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، چى يە
دەلىنى لەو دارستانە دەژىت؟

چۆلەكە: بەلا لەگەل مشك و مراوى
هاورپىم.. فەرموو فەرموو بچىنەۋە
ماللا..

(بۆ لاى مالىكەيان دەچن و لەدەرگا
دەدەن)

مشك: ئەى چۆلەكەى هاورپىم زۆر
دواكەوتى.

چۆلەكە: (جىوو.. جىوو.. جىو) راست
دەكەيت.. بەلام مىوانىكى خۆشەويستم
لەگەل خۇمدا هېناۋە.

مشك: سىو، سىو، ئەو مىوانە بەخىر
بىت.

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، سوپاست
دەكەم.

مشك: فەرموو.. فەرموو..
(ھەرسىكىيان دەچنە ژوورەۋە)

مراوى: غاك.. غاك.. غاك، ئەى
قەلەرەشى هاورپىمان بەخىر بىت.

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، سوپاست
دەكەم.. بەراستى مالىكى رىك و پىك
و خۇشتان ھەيە، ئەۋە كى بۆتانى
دروستكردوۋە؟!

چۆلەكە: ئىمە.. ھەرسىكىمان
دروستمان كردوۋە.

مراوى: غاك.. غاك.. غاك، زۆر
چاكە.. من داۋاى لىبوردن دەكەم
چىشتەكەم لەسەر تاگرە.

مشك: سىو، سىو، منىش دەچم
گۆزەكە لە رووبارەكە پىر لەئاۋ دەكەم.

چۆلەكە: (جىوو.. جىوو.. جىو) منىش
دەچم ھەندىك چىلكەدار لە دارستانەكە
كۆدەكەمەۋە.

(لەلايەكى شانۆكەدا چۆلەكەكە
بەتەنيا لە دارستانەكەيە)

چۆلەكە: (لەپىشە خۇيدا گۆرانى
دەلا) بەراستى چىلكەدارىكى زۆرم
كۆكردەۋە، بەلام زۆر قورسە ناتوانم
بىگەيەنمەۋە ماللا ۋا چاكە كەمىكى
بىمەۋە.

(دەنگى قەلەرەش)
قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، ئاى.. ئەۋە
كىيە؟!

چۆلەكە: قەلەرەشى هاورپىم ئەۋە
تۆى؟!

قەلەرەش: ئەۋە تۆ لەكويىت
ماۋەيەكە ديار نىت؟!

چۆلەكە: ئەۋە ماۋەيە كارىكى زۆرم
ھەيە.

قەلەرەش: بەراستى زۆر بىرتم دەكرد.

قەلەرەش: ئاۋا.. زۆرچاگە.. ئىتر
چىتان دەۋى؟! ئامادە دەكات)

پىۋىستە —————
بىانھېنمەۋە. (خۆى
ئامادە دەكات)

مراۋى: بۇ خۆمان لىرە ۋەك خوشك و
براىان دەژىن.

قەلەرەش: (لەگەل
خۆىدا) قغ.. قغ.. قغ، سەير..

قەلەرەش: (بەدلپىسىيەۋە)
قغ.. قغ.. قغ، پىرۇزتان بى.

سەير ئەۋانە چەند دلخۆش و بەختىاران؟
ئەۋ چۆلەكەيە چەند زىرەكە.. ئەى تۆ
قەلەرەشە فەندى.. تاكەى ئاۋا
دەمپىتتەۋە.. تاكەى؟!

مشك: سىۋ، سىۋ، سوپاست دەكەين.
مراۋى: غاك .. غاك .. غاك، با..
چىشتەكەتان بۇ نامادە بگەم.

چۆلەكە: (جىو.. جىو.. جىو) ئەۋە
چىتە ھاۋرپىكەم.. دەلىي..

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، نا..
خوشكەم نا.. پىۋىست ناكات.

قەلەرەش: (قسەكەى دەپرى)
قغ.. قغ.. قغ، نا.. نا، ھىچ نىيە.. پىم

مراۋى: نانا.. چىشتەكە نامادەيەۋ
ئىمە ھەموو شتىكىمان ھەيە.

بلا ھاۋرپىكانت لەگەلتا چۆن.. باشن؟!
چۆلەكە: سوپاس بۇ خوا ھەرسىكىمان
دلشادىن.

قەلەرەش: راستىيەكەى من داۋاى
لىبوردن دەكەم چونكە نام خواردوۋەۋ
تۆزىكىش كارم ھەيە.

قەلەرەش: ئىۋە ھەمووتان بەيەكەۋە
كار دەكەن؟!

چۆلەكە: ھىشتا زوۋە..
قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، ناۋەللا..

چۆلەكە: ھەرىەكىك لەئىمە كارى
تايبەتى خۆى ھەيە.

پىۋىستە كارەكانم جىبەجى بگەم..
ئەۋەندە بەسە كە ئىۋەم بىنى،

قەلەرەش: ئاۋا؟!
چۆلەكە: بەلا.. ئىمە زۆر تەباين و

خوئاخافىز.
مراۋى: غاك .. غاك .. غاك، خوا

بەھىمنى دەژىن.
قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، باشە كارى

خافىز.
(قەلەرەش دەروات)

تۆ چى يە؟!
چۆلەكە: من ھەموو رۆژى

چۆلەكە: بوەستە منىش لەگەلت دىم
چونكە ھەندىك

لەدارستانەكە
چىلكە دار لەدارستانەكە مەۋە.

چىلكە دار لەدارستانەكە مەۋە

دەچىتە دارستانەكە و ماندوو دەبىت و
ژيانت دەكەۋىتە مەترسى.

چۆلەكە: ئەي قەلەرەشى ھاورېم بىرت
نەچى ئىمە لەنىۋان خۇماندا زۆر
تەباين.

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، ئەو قسەيە
چىيە؟ ئەو كارەي بە تۆي دەكەن زولمە
زولم، باشە تۆ بۆچى بايەخ بە
تەندروستى خۆت نادەي؟ ھەروەك
خزمەتكار
چىلكەدار

كۆدەكەيتەۋەو
ئەوانىش ھەساۋنەتەۋە.
چۆلەكە: ئەي قەلەرەشى ھاورېم مەن
ھىچ ھەست بە ماندوو بوون ناكەم.

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، تۆ شايەنى
ئەۋەي گالتەت پىبەكەم، چونكە زۆر
گىلى.. بەھەر حال مەن لەرپىي خوا
ئامۆزگاريت دەكەم، تۆش سەربەستى..
خوئافىز

(قەلەرەش دەۋات)

چۆلەكە: كەۋاتە قەلەرەش راست
دەكات، مشك و مراوى ۋەكو
خزمەتكار كارم پىدەكەن.. بىئ ئەۋەي
مەن ئاگادارم و ھەست بەكەم ئەۋان
گالتەم پىدەكەن.. تۆ بلىيى ۋابى؟
لەۋانەشە ۋابى چونكە ھەر لەۋ پۆژەي

قەلەرەش: سەيرە.. تۆ ھەموو پۆژى
بەتەنيا دەچىتە دارستانەكە.. ئەي
مشك و مراوى ئەۋان چ كارىك
دەكەن؟!

چۆلەكە: ئەۋانىش لەمالەۋە كارى
تايبەتى خۇيانيان ھەيە.

قەلەرەش: (بەدلپىسى پىدەكەنى)
قغ.. قغ.. قغ، ئەي بەستەزمان! تۆ
خزمەتكارى مالەكەيت، مەن ۋامزانى
ئىۋە لەنىۋان خۆتاندا كارەكاتتان
دابەشكردوۋە.

چۆلەكە: (بەتۋورەيى) جىو.. جىو..
جىو.. تكات لىدەكەم مەن خزمەتكار
نيم، ئىمە ھەرسىكمان ھابەشەين
لەكارى مالەكە.. ھەروەكو پىم وتى
كارەكانىشمان دابەشكردوۋە، مەن
چىلكەدار كۆدەمەۋە ئەۋانىش چىشت
لىدەنەين و مالەكە پاك دەكەنەۋە.

قەلەرەش: تۆ بەدرىژايى تەمەنت
ھەروا دەمىننيتەۋە.. ئەي قور بەسەر
ئەۋ چىلكەدار كۆكردنەۋەيە پۆژىك
سەرت دەخوات.

چۆلەكە: جىو.. جىو.. جىو، پىم بلا
چۆن؟

قەلەرەش: قغ.. قغ.. قغ، مشك و
مراوى لەمالەۋە پالەكەوتوون و ھىچ
ترسىكىيان نىيە، بەلام تۆ بە تەنيا

چۆلەكە: جيو.. جيو.. جيو، جيو، ئىۋە
ھىچ كارىك ناكەن.. ھەر تەنيا من
چىلكە دار كۆدەكە مەۋە دەيخە مە
سەرشانە كام و ماندوو دەم، جگە
لەۋەى لەدارستانەكە
ژيانم لەمە ترسيداىە.

مشك: سيو.. سيو، باشە ئەى چۆلەكە
كى لە ئىمە تەمبەلى كىردووە و كار
ناكات؟ بەتايىبەتى كارەكەى تۆ زۆر
لە كارەكەى ئىمە ئاسانترە.. دارستانەكە
لېرەۋە نزيكە رۆژانە چەند چىلكە دارىك
دەھىنيتەۋە پاشان لىي پال
دەكەويت.. بەلام ئىمە رۆژ تا ئىۋارە
كارى ناو مالەكە دەكەين.

چۆلەكە: بۆچى مراوى چ كارىك
دەكات؟!
مشك: مراوى ھاورپىمان ئاردەكە
دەكاتە ھەۋيرو جوان دەشىلى، پاشان
نان دەكات و قاپ و قاچاخەكان
دەشوات و تاۋەكو جەنابت نان بۆچىت.
چۆلەكە: باشە تۆچى دەكەيت؟

مشك: سيو.. سيو، منىش جلوبەرگ
دەشۆم و ھەلىان دەخەم.. ئنجا
ژورەكان گسك دەدەم، پاشان گۆزەكە
لە رووبارەكە پىر ئاۋ دەكەم و باخچەكە
ئاۋ دەدەم.. ئەۋە كارەكانى من و
مراوى ھاورپىمانە.

ئەۋ خانوۋەمان دروست كىردووە تەنيا
من چىلكە دار كۆدەكە مەۋە پشتم
شكاۋە.. چىتر ناچمە دارستانەكە
چىلكە دار كۆناكە مەۋە، بەدەست
بەتالى دەگەرپىمەۋە مالا، خۆ من
خزمەتكار نىم!

(چۆلەكە دەگەرپىتەۋە مالا)

مشك: سيو.. سيو، ھا چىتە ئەى
چۆلەكەى ھاورپى؟! ئايا ھىچ كەسىك
لە دارستانەكە ئازارى داۋى؟ يان
نە خۆشى؟ دەى قسە بكە..

چۆلەكە: (بەتورپىي) جيو.. جيو..
جيو، لاچۆ لەبەر چاۋم.
(مراوى دىت)

مراوى: غاك .. غاك .. غاك، ئەۋە
چىتە ئەى چۆلەكەى ھاورپىم؟ بۆچى وا
زوو لە دارستانەكە گەرپايتەۋە؟! ئەى كوا
چىلكە دارت ھىناۋەتەۋە؟

چۆلەكە: من خزمەتكارى ئىۋە نىم
تاۋەكو بە تەنيا بچم چىلكە دار
كۆيكە مەۋە.

مراوى: باشە كى پىي وتوويت
خزمەتكارىت؟! ئىمەش كارى خۆمان
ھەيە.. خۆ ئىمەش كارى خۆمان بەجى
ناھىلېن تاۋەكو لەگەلتا بچىن چىلكە دار
كۆيكە يىنەۋە.

گۆزەيەکی تر بېنم، بەلام پيويسته
مشک و مراوی بەمە نەزانن.

(مۆسیقا)

(دەنگی مشک ھاوار دەکات)

مشک: سیو..سیو، ئای باوکه قاچم!
ئای باوکه قاچم!

چۆلەکه: ئەی مشکەکه چیتە؟

مشک: قاچم.. قاچم سووتا!

چۆلەکه: وەرە لیترە دانیشە، بەلام
نەجوو لییتەوہ؟

مشک: سیو..سیو، ئای باوکه قاچم!!
ئای باوکه قاچم!!

چۆلەکه: جیو.. جیو.. جیو، من
دەچم گۆزەکه پر دەکم، ئەی کوا
مراوی ھاوړیمان ئەی بۆچی تا ئیستا
نەگەراوہتەوہ؟

مشک: نازانم!! زۆر درەنگی
بەسەرداھات.. لەپښگای خۆت بەدوایدا
بگەړی.

چۆلەکه: جیو.. جیو.. جیو، باشە وا
دەرۆم..

مشک: (لەگەڵ خۆیدا) سیو، سیو،
وابزانم ئەو چۆلەکە یە گۆزەکە ی
شکاندووہ، بۆیە گەراپەوہ تاوہکو
گۆزەيەکی تر ببات!

(مۆسیقا)

چۆلەکه: ئەو مراوی بەکوئیە؟ زۆر
بەدوایدا گەرام (لەناکاو) ئەوہ چییە؟

مراوی: غاک.. غاک.. غاک، بەھەر
حال گوی بگرە ئەی چۆلەکه، ئیمە هیچ
یەکیکمان خزمەتکار نین.. ئیمە تەنیا
ھاوړی یەکتزین و دەمانەوی بەیەکەوہ
ژیانیکی خۆش بەیەنە سەر.. ئەگەریش
ھەست دەکە ی کہ تۆ زۆر ماندوو
دەبیست فەرموو تۆ کاری مشکەکه بکەو
با مشکەکەش کاری تۆ بکات، منیش
لەبەیانییەوہ دەچمە دارستانەکەو
چیلکەدار کۆدەکەمەوہ.

چۆلەکه: جیو.. جیو.. جیو، زۆرچاکە
من پازیم.

مراوی: ئەی مشکەکه تۆ پازیت؟!

مشک: سیو..سیو، منیش پازیم.
(مۆسیقا)

مراوی: غاک.. غاک.. غاک، دە ی
ئەمپۆ ھەرکەس دەستبەکارە تازەکە ی
خۆی بکات.. من وا دەچمە
دارستانەکەو چیلکەدار کۆدەکەمەوہ.

مشک: منیش دەچم گۆزەکه
لەپروبارەکه پر لەئاو دەکم.

(مۆسیقایەکی توند)

چۆلەکه: (لەگەڵ خۆیدا) ئای باوکه
چەند ماندوو بووم تاوہکو گۆزەکەم پر
کرد؟! باشە چۆن بیگە یەنمەوہ مالاً؟
دە ی با ھەولتیک بەدم! ئۆف!! ئای!!
(گۆزەکه دەکەویتتە خوارەوہو دەشکی)
جیو.. جیو.. جیو، واچاکە بچم

مشك: سيو..سيو، لاجۆ له بهر چاوم.. من ئيره جي دههيلم..

چۆله كه: بۆ كوێ دهچیت؟!

مشك: دهچمه دارستانه كه (دهروات)

چۆله كه: با ههستم چيشته كه گهرم بكه مهوه.. كوا شقارته؟؟ ته وهتا..

(دهنكه شقارته بهك داده گيرسين،)

دهنگي قاپ و قاچاخ دیت) مه نجه له

بچو كه كه له كوێيه؟! (به دايدا

ده گه ریت).

(لايه كي تری دارستانه كه)

مشك: (ده گريت) سيو..سيو، ئای!!

مراوی هاورپم تۆ له كوێیت؟!

دهنگي مراوييه كه: غاك .. غاك ..

غاك

مشك: ئای!! ئەمه كييه؟

(پیده كه نيئت) ئەی هاورپي نازيم تۆ

زيندوویت؟! زۆر سوپاس بۆ خوا.. ئيمه

وامانزانی رپوی تۆ خواردوه.

مراوی: رپوييه كه ويستی بمخوات..

به لام خۆم له دههستی پرگار كرد.

مشك: سيو..سيو، زۆر سوپاس بۆ

خوا..

مراوی: منيش زۆر سوپاست ده كه م.

مشك: دهی با بچينه وه مالا،

چۆله كه م به ته نیا له ماله وه جي هيشتوه.

چيلكه داری كۆكردوه ته وه به لام خۆی

ديار نييه له كوێيه؟ (به دهنگي كي نزم)

ئەي مشكي هاورپم وابزانم رپوييه كه

مراوييه كه ی خواردوه.

مشك: چۆن؟ چۆن؟ ئەوه تۆ چی

ده نيئت؟

چۆله كه: جيو.. جيو.. جيو،

مراوييه كه.. مراوييه كه..

مشك: سيو..سيو، چييه تي؟

چۆله كه: (ده گري) سيو.. سيو،

هه موی خه تاي تۆ بوو.. تۆ بوويه

هۆی مردنی ئەو مراوييه.

چۆله كه: جيو.. جيو.. جيو، براكه م

من چيم كردوه؟

مشك: هه موی خه تاي تۆ بوو..

ئەگەر تۆ نه بوويتايه ئەوه ته ویش

نه ده چوه دارستانه كه و رپوی

نه يده خوارد..

ئيسستا چی بکهين؟!

چۆله كه: ده ههسته نانه كه ت بخۆ وا

سارد بووه وه..

مشك: ناخۆم.. به ته نیا تۆ بيخۆ،

له مه ولا من چيۆ له خواردن وه رناگرم

(ده گري)

چۆله كه: جيو.. جيو.. جيو،

هاورپكه م تكيه مه گري، چونكه گريان

هيچ دادت نادات!

چۆله که: به لآ قهله پرش.. تهو هانی
دام و میشکی تیکدام .. من زور
په شیمانم به لام هاورپیان به لاین بی
له مه ولا به گوئی هیج که سیکی
ناحزو ناپه سهند نه که م.

مشک: سیو.. سیو، خه مبار مه به
هاورپی تازیز.. ئیمه ده زانین دلت
پاکه.

مراوی: غاک .. غاک .. غاک، دهی
خه فته مه خو.. با جاریکی تر
له دروست کردنی خانویه کی
نوی هاوکاری و
یارمه تی یه کتر بدهین.
مشک: به لام به مه رجی ته وهی
به سه رمان هات بیته وانه یه که هه رگیز
له بیرى نه که یین.
هه موو: زور چاکه..

(به گۆرانیه وه ده ست
ده که ن به دروست کردنی خانویه کی
تر)

گۆرانی:

باخچه که مان
دلگیره

(مۆسیقا)

چۆله که: (هاوار ده کات) جیو..
جیو.. جیو، فریاکه ون.. فریاکه ون
ماله که سووتا..

مشک: سیو.. سیو، ئای.. ته مه چی
رووی داوه؟!

مراوی: غاک .. غاک .. غاک،
ئاگر.. ئاگر وا ماله که ده سووتیت.

مشک: (ده گری) هاورپیان
فریاکه ون وا ماله که ده سووتیت.

مشک: دهی با هه موومان ئاگره که
بگورئینه وه.

(شانۆ تاریک ده بیته .. پاشان پروناک
ده بیته وه به لام خانوه که سووتا وه)
مراوی: غاک .. غاک .. غاک، تهی
هاوار هیچمان نه ما.. خانوه که مان
سووتا.

مشک: به داخه وه تهو خانوه
جوانه مان سووتا.

چۆله که: (به خه مباریه وه) جیو..
جیو.. جیو، هه مووی گوناھی من
بوو.. من دان به وه هه لهی خوّم ده نیم..
نه فته لهو قهله پرشه بدات.

مشک و مراوی: قهله پرشه؟!

جىڭگاي مىندالىسى خەرىكىسى
ژىرە تىكشۈش شىخانىسى

ئىسەۋەي ژىرو
خاۋىنە تىسا

دىيارە ۋەك ئاۋىنە *ھۆنراۋەي / كاكەي فەلاح

ئەم باخە ئەم
بەھەشتە جىيىسى

پەرۋەردە ۋە پەۋشەتە

بۆ ئەم
جىگەرگە شىخانىسى
تېيىنى / ئەم ھۆنراۋەيە لەلايەن
ۋە رىگىرە ۋە خراۋەتە نىۋو شىخانىسى كە.

پېداچوونە ۋە يەك بە پىرۇسەي

دامەزاندنى مامۇستايانى قۇناغى ئامادەيى

سالى خويىندى 2007 - 2008

نا: بورھان عەبدوللا نەرگوشى *

پېشەكى:

خولی دنیایی Quality Assurance - QA که له لایهن نه‌نیستیتییوتی کوردستان بو کارگیږی گشتی Kurdistan Institute of Public Administration-KIPA یه وه ریځ‌خرابوو بو (31) ږاویژکار و به‌ږیوه‌به‌ری گشتی له حکومه‌تی ههریمی کوردستان که ههر یه کیکیان نوینه‌رایه‌تی وه‌زاره‌تیکی ده‌کرد سه‌ره‌رای نه‌نجومه‌نی وه‌زیران و ده‌سته‌ی وه‌به‌ره‌یئان. خوله‌که له 2007/7/15 ده‌ستی پی‌کردو له 2008/8/19 کۆتایی پی‌هات. ثم خوله بریتی بو له (8) هه‌فته‌ی چروپری وان‌ی تیوری و پراکتیکی ده‌رباره‌ی QA. وان‌ه‌بیژان و ماده‌ی خوله‌که له لایهن قوتابخانه‌ی نه‌ته‌وه‌یی به‌ریتانی National School of Government دا‌ین کرابوون. له‌نیوان ههر هه‌فته‌یه‌ک و یه‌کیکی دیکه‌دا ئه‌رکیک به‌به‌شداربووان ده‌سپیدردا ده‌رباره‌ی ئه‌و بابه‌ته‌ی که خویندراوه‌و مه‌رج بوو بابه‌تی ئه‌رکه‌که له‌سه‌ر ئه‌و که‌رته‌ بیټ که به‌شداربووه‌که کاری تیدا ده‌کات، ثم پیداچوونه‌وه‌یه‌ش بریتییبه له ئه‌رکی هه‌فته‌ی چواره‌می خولی ناوبراو له‌پیشه‌وه‌و له‌به‌ر گرنگی بابه‌ته‌که‌و زه‌قی کیشه‌ی میلاک به‌پیوستمان زانی له‌بلاوکراوه‌ی (په‌روه‌رده و فیترکردن) دا بلاوبکریته‌وه.

ناونیشانی پیداچوونه‌وه

پروسه‌ی دامه‌زاندنی مامۆستایان له قوناعی ناماده‌یی بو سالی خویندنی 2007-2008 له ههریمی کوردستان.

نامانجی پیداچوونه‌وه‌که

بو دیاری کردنی چۆنیه‌تی جیبه‌جی‌کردنی دامه‌زاندنی مامۆستایانی نوی به‌پی پیوستی وه‌زاره‌تی په‌ره‌رده‌و کاریگه‌ری له‌سه‌ر بودجه‌و جوریتی فیترکردن له کوردستان و پیشکه‌شکردنی ږاسپارده‌کان بو چاک‌کردنی ته‌دای نرخ به‌رانسه‌ر پاره (Value for money).

هوی پیداچوونه‌وه‌که

کیشی زوری فرمانبهران له حکومتی هه‌ریمی کوردستان کیشیه‌کی دیارو به‌رچاوه که به هۆی ئەو بارودۆخانه‌ی کوردستان له سالانی دواییدا پیدایا تیه‌په‌په‌وه خه‌لکیکی زۆر دامه‌زراوه به شیوه‌یه‌که پتره له پیوستی فرمانگه‌کان و زۆر جاریش له رووی کارامه‌یی و لیها‌تووییه‌وه له ناستی پیوستدانین، ئەمه‌ش بو‌وته هۆی ئەوه‌ی زۆربه‌ی بودجه‌ی حکومت بۆ موچه‌ته‌رخان بکریت، که جیاواز له ستانداردی جیهانی نزیکه‌ی 67% ی بودجه بۆ دایینکردنی موچه‌ده‌روات، ئەمه‌ش بو‌وته هۆی که مبه‌ونه‌وه‌ی بودجه‌ی پیوست بۆ پرۆژه‌کان.

وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده‌ش وه‌زاره‌تیکی گه‌وره‌یه‌وه یه‌کینکه له‌وه‌زاره‌تانه‌ی ژماره‌یه‌کی زۆر فرمانبهری حکومت له‌خۆ ده‌گریت (پتر له 120 هه‌زار) فرمانبهری موچه‌خۆر له‌خۆده‌گریت و به‌پیی سه‌رچاوه‌کانی ژمی‌ریاری وه‌زاره‌ت سالی (2006) بری ته‌رخانکراو بۆ موچه 90% بو‌وه له‌نیوه‌ی یه‌که‌می سالی (2007) وا ماوه‌ته‌وه بگره که‌میک زیاتریش بو‌وه بۆ 90.1%. واته‌گرفته‌که له‌وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده به‌هراورد له‌گه‌ل که‌رته‌کانی تر گه‌وره‌تره، هه‌روه‌ها له‌بهر ئەوه‌ی بریکی زۆری بودجه‌ی په‌روه‌رده بۆ موچه‌ی مامۆستاو فرمانبهران ته‌رخان ده‌گریت ئەمه‌ کاری کردووته سه‌ر که مبه‌ونه‌وه‌ی بودجه‌ی پیوست بۆ لایه‌نه‌کانی تری پرۆسه‌ی په‌روه‌رده و فیترکردن و کاریگه‌ری نیگه‌تیفانه‌ی له‌سه‌ر جو‌ریتی فیترکردن و ئەو راژه‌یه هه‌بووه که وه‌زاره‌ت پیشکه‌شی ده‌کات.

ئهمه‌یش وایکردووه وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده له‌ ژیر پال‌په‌ستۆدا بیت که پاده‌یه‌که بۆ زیاد‌ی میلاک دانیت و دووباره‌ریکی بخاته‌وه به شیوه‌یه‌که بتوانیت بریکی پاره‌له‌و بو‌ارده‌دا بۆ بو‌اره پیوسته‌کانی دیکه‌گل بداته‌وه.

بواری پید‌اچوونه‌وه‌که

پید‌اچوونه‌وه‌که دوو لایه‌نی گ‌رنگ و سه‌ره‌کی له‌خۆ ده‌گریت که پیکه‌وه کاریگه‌رییه‌کی گه‌وره‌یان له‌سه‌ر بری پاره‌ی سه‌رفکراو هه‌یه له‌لایه‌ن خزمه‌تگوزاری په‌روه‌رده‌یی نیشتمانییه‌وه له‌سه‌ر دامه‌زاندنی مامۆستایان:

1- کارایی و کاریگه‌ری له‌ دامه‌زاندنی مامۆستایان:

أ- کارایی له‌ دامه‌زاندنی مامۆستایان.

- ب- کاریگه‌ری مامۆستایانی تازه دامه‌زراو له‌سه‌ر پرۆسه‌ی پهروه‌ده‌و فیترکردن.
ت- کاریگه‌رییه‌کانی سه‌ر پرۆسه‌ی دامه‌زاندن.
2- به‌ فیپرۆدانی بودجه‌ی وه‌زاره‌ت له‌ بواری دامه‌زاندندا.

په‌یره‌وی پرۆگرامی پینداچوونه‌وه‌که

- 1- کۆکردنه‌وه‌و شیک‌کردنه‌وه‌ی زانیارییه‌کان له‌سه‌ر دامه‌زاندنی مامۆستایان له‌ هه‌ریه‌که‌ له‌ ئاسته‌کانی وه‌زاره‌ت و به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی پهروه‌ده‌کان (پاریزگا) و به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی پهروه‌ده‌کان (قه‌زا).
- 2- به‌سه‌رکردنه‌وه‌و وردبین‌کردنی نوسراو و فهرمانه‌کانی تاییه‌ت به‌ دامه‌زاندن و تۆماره‌کانی خۆیه‌تی و میلاک له‌ هه‌ر یه‌که‌ له‌ وه‌زاره‌ت و به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی پهروه‌ده‌کان و به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی پهروه‌ده‌کان هه‌روه‌ها وردبین‌کردنی دۆسیه‌ی که‌سی مامۆستا تازه دامه‌زراوه‌کان.
- 3- چاوپێکه‌وتن و وه‌رگرتنی رای به‌رپۆه‌به‌ره‌ گشتیه‌یه‌کانی پهروه‌ده‌ له‌ پاریزگاگان و به‌رپۆه‌به‌ری پهروه‌ده‌کان له‌ قه‌زاگان و سه‌ره‌رشته‌یارانی پهروه‌ده‌یی ده‌ربه‌ری پرۆسه‌ی دامه‌زاندنی مامۆستایان.
- 4- دیاریکردنی چۆنیه‌تی دابه‌شکردنی مامۆستایان به‌سه‌ر ناوچه‌و قوتابخانه‌کاندا به‌ پیتی پێویستی و پسپۆرییه‌کانیان.
- 5- دیارکردنی هۆیه‌کانی به‌ فیپرۆدانی بودجه‌ی وه‌زاره‌ت له‌ بواری دامه‌زاندندا.

پێرستی زاراوه‌کان

- وه‌زاره‌ت:
وه‌زاره‌تی پهروه‌ده‌ی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان - عێراق.
- به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی پهروه‌ده‌ (ب. گ. پ.):
له‌ هه‌ر پاریزگایه‌که‌ له‌ هه‌ریمی کوردستان ده‌زگه‌یه‌که‌ (ریک‌خراوتیک)ی پهروه‌ده‌یی هه‌یه‌ که‌ له‌ به‌رپۆه‌به‌ردنی پرۆسه‌ی پهروه‌ده‌و فیترکردن له‌ سه‌رتاسه‌ری پاریزگه‌

به‌پرېسه و راسته‌وخۆ سه‌رپه‌رشتی قوتابخانه‌کان ناکات به‌لکو سه‌رپه‌رشتی به‌پړيوه‌برايه‌تېيه‌کانی په‌روه‌ده له قه‌زاکان ده‌کات (بۆ نمونه له هه‌ولير 10 په‌روه‌ده‌ی قه‌زا هه‌يه).

- به‌رپړيوه‌برايه‌تی په‌روه‌ده:

بریتیه له و فەرمانگه (رېکخراو) هی په‌روه‌ده که له‌تاستی قه‌زا سه‌رپه‌رشتی پرۆسه‌ی په‌روه‌ده و فیترکردن ده‌کات و راسته‌وخۆ سه‌رپه‌رشتی ژماره‌یه‌ک ناوه‌ندی په‌روه‌ده و فیترکردن (باخچه‌کانی ساوایان، قوتابخانه‌ بنه‌رپه‌تېيه‌کان، قوتابخانه‌ ئاماده‌یه‌کان و پېشه‌یه‌کان و په‌یمانگه‌کان) ده‌کات.

- سه‌رپه‌رشتیاری په‌روه‌ده‌یی:

که‌سانیکي خاوه‌ن ته‌زمون و شاره‌زان له بواری په‌روه‌ده‌دا که هه‌ر یه‌که‌یان به‌پرېسی ژماره‌یه‌ک قوتابخانه‌ن که سه‌رپه‌رشتییان ده‌کات که کاریان رېنمایی کردن و به‌دواداچوون و هه‌لسه‌نگاندنی مامۆستایان و پرۆسه‌ی په‌روه‌ده و فیترکردنه‌و سه‌رپه‌رشتیاران پسرپوریان جیاوازه‌ به‌پیی وانه‌کان و سه‌رپه‌رشتیاری تایبه‌تیش به‌ کارگيری قوتابخانه‌ هه‌ن.

- پسرپوری:

هه‌ر مامۆستایه‌ک له قۆناغی ئاماده‌یی داده‌مه‌زیت خاوه‌ن پسرپوریه‌کی دیاریکراوه‌ به‌ پیی‌ ته‌و بړوانامه‌یه‌ی به‌ ده‌ستی هیناوه‌و ده‌توانیت‌ ته‌و بابه‌ته‌ بلیته‌وه‌ که شاره‌زایی لی‌ هه‌یه‌و خویندوویه‌تی، پسرپوریه‌کانیش ته‌مانه‌ن: (زمانه‌کان: کوردی، عه‌ره‌بی، ئینگلیزی، بابه‌ته‌ زانستیه‌کان: بېرکاری، زینده‌وه‌رزانی، کیمیا، فیزیا، بابه‌ته‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کان: میژوو، جوگرافیا، په‌روه‌ده‌ی مه‌ده‌نی و مافی مرۆف و دیموکراسی) سه‌ره‌رای بابه‌ته‌کانی ودرزش و هونه‌ر.

- ده‌رماله‌ی پېشه‌یی:

ته‌و ده‌رماله‌یه‌ی که مامۆستا له‌ بری پېشه‌که‌ی ودرده‌گریت و بریتیه‌ له (75000) دینار مانگانه‌ ته‌نیا بۆ مامۆستایانی پله (7 و 8)، خه‌رج ده‌کریت.

- ده‌رماله‌ی خۆجییه‌تی:

ته‌و ده‌رماله‌یه‌یه‌ که مامۆستا به‌ پیی جوړی خزمه‌ت گوزاری له شوینی کارکردنی ودریده‌گریت و به‌ (20000) بیست هه‌زار دینار ده‌ست پیده‌کات و به‌

پهرووده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
پیئی دووری لهسهنته ری شار بهرز دهیتهوه بو 35000 و 50000 و 75000
دینار).

- دهرماله ی هاتوچۆ:

ئهو دهرماله یهیه که دهریته ئهو مامۆستایه ی که دهوامی له قوتابخانه یه که که له شویئی دانیشتن و ژبانی نییه و پیژیست بهوه دهکات رۆژانه هاتوچۆی بو بکات ئهم دهرماله یهش له نیوان (20 ، 35 ، 50 ، 65) ههزار دیناردایه به پیئی دووری و نزیکی.

- دۆسیه ی کهسی:

ئهو دۆسیه یه که سه رجه م به لگه نامه و نووسراوه کانی تاییهت به مامۆستای تیدا هه لده گیریت وهک:

پروانامه ی دهرچوون و وینه ی پیناسه و ره گه زنامه و زانیاری دهرباره ی شیانه کانی و شویئی دانیشتن. سه ره رای فه رمان و نووسراوه کانی تاییهت به دامه زرانندی و، به درژیایی کارکردنی هه ر فه رمانیک دهرباره ی دهر بچیت وینه یه کی له م دۆسیه ییدا هه لده گیریت وهک ریز و سوپاس و سزاو به رزکردنه وه و سه رموچه ..... هتد تا رۆژی خانه نشین بوونی.

- گواستنه وه ی مامۆستایان:

به مه به ستی ریکخستنی میلاکی مامۆستایان و نزیککردنه وه ی ئه وانه ی له ناوچه دووره کانن له شویئی دانیشتنیان دوا ی سالانی دیاریکراوی خزمهت و ره چاوکردنی داواکاری مامۆستایان له گۆرینی شویئی دهوام کردنیان سالانه پرۆسه ی گواستنه وه ی مامۆستایان له نیوان پهرووده کان و قوتابخانه کان ئه نجام دهدری

خشته ی زه مه نی پید اچوونه وه که

پید اچوونه وه که که له 1-3-2008 دهستی پی کردووه له 2008/5/10
راپۆرته که ته و اوبووه.

تی می پید اچوونه وه که

تی مه که له سی کهس پیکدیته وهک ئه ندامانی کاری دلنیایی جو ری له گه ل
(بورهان عه بدوللا عادل) وهک سه رۆکی تی مه که و ده کریته پیوه ندی به م ژماره ی
ته له فۆن و تی مه یله پیوه بکریته:

شوینی پیداجوونهوکه

له بهر شهوی کهرتی پهروهده زور فراوانه و سهرجه م ناوچه کانی ههریمی کوردستانی داپوشیوه و زوربهی ههره زوری گونده کانی قوتاجخانهیان لیبه و سهرجه م قهزا کانی بهرپوه بهرایه تی پهروهده تی تابهت به خوی هیه، ناسان نیبه کار له سهر هه موو شوینه کان بکریت، له بهر شهوه له ههر پاریزگه یه که پهروهده تی سهنته ری شارو ده وروبه ری وه که نمونه وهرگیراون به شیوه یه کی چرو به شیوه یه کی که متریش هه ندیک پهروهده تی دیکه ییش به مبهستی بهراووردکردن کاریان له سهر کراوه، هوی سهره کی هه لپژاردنی پهروهده کانی سهنته ری شاره کان بو شهوه ده گه ریته وه که تیبینی کراوه ژماره یه کی بهرچاوی ماموستایان بو دامه زراوه سهره پرای شهوی که له روی ماموستایانه وه ده له مه ندرتین ناوچه م، چونکه ژماره ی ههره زوری ده رچووی زانکوکان خه لکی سهنته ری شاره کان و سالانه ژماره یه که له ماموستایانی شه و ناوچانه به هوی ته و اوکردنی ماوه ی خزمه تیان له ناوچه دووره کان ده گه ریته وه سهنته ره کان، له لایه کی دیکه ییشه وه له کاتی هه بوونی شاعر له قوتاجخانه کانی ناو شاردن ده کریت پاره ی وانه بو ماموستایان سهره بکریت له ده وامی پیچه وانه ی ده وامی ته سلی خوی که شهوه له گوندو ناوچه دووره ده سته کان کاریکی ناسان نیبه و تیچوونی پتری ده ویت به هوی دوری نیوان قوتاجخانه کان و که می هویه کانی هاتووچوه.

نه نجام و راستیبه کان

یه که م: داوا کردنی پله و په زامه ندی وهرگرتن و ودامه زرانندی راسته قینه:
له سهرجه م پهروهده کان شه و پلانه ی بو دامه زراندن داواکراون و شه وانه ی له لایه م و ه زاره ته وه په زامه ندییان له سهر دراوه له لایه که و شه و ماموستایانه ی به فیعلی دامه زریتراون جیاوازیبه کی بهرچاویان له نیواندا به دی ده کریت که نیشانه یه بو

پهروهرده و فیتکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
ناوردی و کهمترخه می له بواری پلاندانان و کارکردن و، ناماژیه که بو نا بهرچاو
روونی دهزگه پهروهرده بییه کان.

أ - له ب . گ . پ . ههولیر (ب) . پ . ههولیر -1، ههولیر - 2، دهشتی
ههولیر، خهبات):

له سنووری ئه و پهروهرده دانه می سهروهوه بو سالی خویندنی (2007 - 2008)
داواکراوه 748 مامۆستایان بو دامه زرتین، به لām دوای ورد بینی کردنی داواکانیان
له لایهن وهزاره ته وه ژماره که بو (647) کهم کراوه ته وه، که کهمکردنه وه بییه کی
(لۆژیکییه) چونکه له پسرپورییه پیوسته کان هیچ کهمکردنه وه بییه که نه کراوه وه که
(بیرکاری و بابه ته زانستییه کان و وهرزش و هونه ر. به لām له هه ندیک بابه تی وه که
کۆمه لایه تی و زمانی کوردی و عه ره بی به رتۆیه کی کهم ژماره ی داواکانیان کهم
کراوه ته وه چونکه به پیتی تۆماره کانی وهزاره ت و یاداشته کانی سه ره رشتیارانی
پهروهرده یی کیشه ی میلاک له و پسرپورییه نه نییه ئه گه ر هه شبیت هی خراب
دابه شکرنی ئه و پسرپورییه به سه ر قوتابخانه کاندایان. به لām سه ر له وه دایه به به راورد
له گه ل داواکانیان و ره زامه ندییه که ژماره یه کی کهم مامۆستا دامه زراون که به
هه موو پسرپورییه کان ژماره یان (288) مامۆستایه، واته به (360) مامۆستا
که متر له وه ی ره زامه ندییه له سه ر وه رگرتوه. ئه مه ش ئه وه ده گه یه نیت که پله ی
شاغریان ده میتیت و ژماره یه ک قوتابخانه له هه ندیک پسرپوری پیوست بی به ش
ده بن.

ب - ب . گ . پ . سلیمانی (ب) . پ . مه لبه ندی سلیمانی):

لیره دا کیشه که جوریکی دیکه یه، به هه مان شیوه ی ههولیر جیاوازی له نیوان
ژماره کانی (پله ی داواکراوه)، پله کانی ره زامه ندی له سه ر دراو، دامه زراوه
راسته قینه کان) هه یه، به لām جیاوازییه که ئه مجاره له وه دایه ژماره ی دامه زراوه کان له
هه ر یه که له پله ی داواکراوه ره زامه ندی له سه ر دراوه کان له وهزاره ته وه به رز تره،
واته له دامه زرانندا تیپه راندنیک هه یه وه ئه مه ش کیشه له گه ل وهزاره تی داراییدا
دروست ده کات. له سلیمانی سه رجه م پله داواکراوه کان (335) پله بووه، که چی
له وهزاره ته وه ته نیا (288) پله ره زامه ندی له سه ر دراوه، ئه ویش به هه مان شیوه ی
ئه وه ی ههولیر له به ر ئه وه ی هه ندیک پسرپوری پتر له را ده ی پیوست داواکران وه که
زمانی کوردی، زمانی عه ره بی، کۆمه لایه تی. به لām به پیچه وانه ی ههولیر که

نهیانتوانیوه پله کانیان پر بکه نه وه، به لگو ماموستای پتریان دامه زران دووه، که ژماره یان (400) ماموستایه، واته (160) ماموستا به در له ره زامه نندی دامه زراون، که شه مهش کاریکی نائاساییه و نیشانه ی پابه ندنه بوونه به رینماییه کان و به لگه ی بی سهر و بهری کارکردن و بی پلانیه.

ج - ب . گ . پ . دهۆک (ب . پ . قهزای دهۆک):

لیره دا جیاوازی له نیوان ژماره کاندا به دی ده کریت به لام به رادیه کی که متر له ههردوو حالته تی پیشه وه. لیره دا کی شه که جوړیکی دیکه یه. بو دامه زران دنی ماموستایان داوا ی (465) پله یان کردوه که چی (340) ماموستایان دامه زران دووه، به لام ته نیا ره زامه نندی (331) پله یان هه بووه، واته (9) ماموستا پتر دامه زراوه له وهی ریگه یان پی دراوه، له مه یان هاوشیوه ی سلیمانین، واته تیپه راندنیان هه یه که نیشانه ی پابه ندنه بوونه به رینماییه کان و نه و کاره ی کراوه له ده سه لاتیاندا نییه، له لایه کی دیکه ی شه وه جیاوازی نیوان پله داوا کراوه کانیان و دامه زراوه کانیان، نیشانه ی بی پلانی و نابه رچاو روونی (هاوشیوه ی هه ولیر) که دامه زران دنه کانیان له داوا کردنه که یان که مترن.

به شیوه کی گشتی له هه رستی خالی سهر وه دا نه وه ناشکرا ده بیته که میلاکی ماموستایان له پرووی که م و زیادیه وه گرفتی هه یه، دامه زران دنه کانیش به پلانیکه ی گونجاو نه کراون و پیوستیه کانی قوتا بخانه کان چاره سه ریان به وردی نه کراوه له ماموستایان و پهرووده کان به رینماییه کانه وه پابه ندن.

دووه م: پسیورییه کانی ماموستا دامه زراوه کان

أ- دامه زران دنی ماموستایان به پی پی پیوستی پسیورییه کانیان:

له هه مرو پهرووده کان تیبینی ده که ین که له هه ندیک پسیوری پتر له ژماره ی پیوست ماموستایان دامه زران دووه و له هه ندیکه دیکه که متر له ژماره ی پیوست به پی پی داوا کارییه کان و ره زامه نندی وه زارته.

شه مهش ده بیته هو ی نه وهی که ماموستا ناچار بکریته هه ندیک وانه بلیتته وه که پسیوری خو ی نییه و کاریگه ریه کی نیگه تیقانه ده کاته سه ر جوړی خویندن و ده بیته مایه ی دابه زینی ناستی زانستی و شه مهش پیچه وانه ی تاما خه کانی

وهزارهته. سه رهراي شهوي دهبيته هوئي نااسودهيي شه ماموستايانهو له ههمان كاتدا دامه زرانديني وا به فيرژوداني بودجهي وهزارهته، چونكه بهراستي پيويستيه كان دابين ناكريين، واته تهنيا جهخت كردنهويه له سه ره چهندياهه تي و لايه ني چؤنايه تي پشت گؤي خراوه. وهك دياره پسپورييه كان و هك: زماني كوردي، زماني عه ره بي، بابه ته كؤمه لايه تيهه كان كه متر پيويستن، كه چي پتر له ژماره ي داواكراو و ره زامهندي له سه ره دراو دامه زراون و به پيچه وانوه بابه ته كان و هك: زماني ئينگليزي و بابه ته زانستيهه كان (بيراكاري، كيميا، فيزيا، زينده وهه رزاني) كه متر له ژماره ي داواكراو ره زامهندي له سه ره دراو (شهو پسپورييه له بهر شهوي پيويستن و به لگه ي حاشا هه لئه گر هه يه له سه ره كه ميبان وهك خويان چؤن داوا كراون ره زامهنديان له سه ره دراوه) دامه زراون.

كيشه كه شهوي له ههنديك پسپوري كه زؤر پيويست نين ژماره يان له زياد بوندايه و ههنديك پسپوري كه زؤر پيويستن ژماره يان له كه م بوندايه به ره چاوكردني ژماره ي قوتايان و قوتابخانه كان.

رهنگه هوكاركي ته مه شه وهه بيت كه ده رچواني ههنديك پسپوري له زانكؤكان له ههنديكي ديكه پتر بن (ده رچواني به شه كانني زماني كوردي و زماني عه ره بي و كؤمه لايه تي) له ده رچواني به شه كانني (زماني ئينگليزي و بيراكاري و بابه ته زانستيهه كان به شيويه كي گشتي) پترن.

هوكاركي ديكه هيش شهويه كه زؤر له ده رچواني ههنديك به شه جگه له بواري پهروره ده به مووجه ي پتر له شويني ديكه داده مه زرين (وهك ده رچواني زماني ئينگليزي كه له ريكخراوه بيانيهه كان و كؤمپانياكانني تايهت وهك وهرگيتر داده مه زرين، يان ده رچواني به شي زانستي وهك بايؤلؤژي له وهزاره تي ته ندروستي و نه خوشخانه شه هلييهه كان له بواري تاقبگه و شيكردنه وي خويين كار ده كه ن).

بو زانيني كه م و كوري دامه زرانديني ماموستايان به پي پيويستي پسپوريان سه يري خشته كانني (ژماره 1 و 2 و 3) بكه (كه له گه ل شه م پيداچوونه ويه دا پاشبه نند كراون). له خواره وهش ههنديك نمونه ي زهق له م رووه وه ده خه ينه روو:

1- له ههولير

لە پىسپۇرى كۆمەلەيتى بۇ خۇيان (34) پەليان داواكردوبو، بەلام لە ۋەزارەت رەزامەندى لەسەر نەدراپو، واتە مافيان نەبوو ھىچ مامۇستايەكى پىسپۇرى كۆمەلەيتى دابمەزىنن، كەچى (60) مامۇستايان لەو پىسپۇرىيە دامەزراندوۋە!!
لە پىسپۇرى (زمانى ئىنگلىزى) داواى (157) پەليان كىردوبو لەبەر پىيۇستى زۆر بەو پىسپۇرىيە لە ۋەزارەت سەرجم داواكەيان (157) پەسند كراوۋ رەزامەندى لەسەر دراو، كەچى توانىويانە تەنيا (29) مامۇستا دابمەزىنن واتە بە جياوازى (128) پەلە.

2- لە سىلمانى:

لە پىسپۇرى (كۆمەلەيتى) بۇ خۇيان داواى (20) پەليان كىردوۋە، لە ۋەزارەتەش تەنيا (10) پەليان پى دراو، كەچى (139) مامۇستاي كۆمەلەيتى دامەزراون واتە بە جياوازى (129) پەلە زىدە رۇيىيان ھەيە.

لە پىسپۇرى (كىمىيا) داواى (25) پەليان كىردوۋە ھەر 25 پەلە كە رەزامەندى لەسەر دراو لە ۋەزارەتەو كەچى تەنيا يەك مامۇستاي كىمىيان دانمەزاندوۋە!!

3- لە دەۋك:

لە پىسپۇرى (كۆمەلەيتى) داواى (30) پەليان كىردوۋە تەنيا رەزامەندى (10) پەليان بەدەست ھىناو، كەچى (63) مامۇستايان دامەزاندوۋە، واتە (53) مامۇستاي پىسپۇرى كۆمەلەيتى زىاد دامەزراون.

لە پىسپۇرى (پەرۋەردە ۋەرزىشى) داواى (60) پەليان كىردوۋە ھەر (60) پەلە كە رەزامەندى لەسەر دراو كەچى تەنيا (3) مامۇستا لەو پىسپۇرىيە دامەزراو واتە بە جياوازى (57) مامۇستا كەمتر لە پىيۇست.

بە پىيى ئەو ئامارانە سەرۋە لە ھەندىك پىسپۇرى كەمى مامۇستا ۋەك كىشە بەردەوام دەبىت و لە ھەندىكى دىكەيش زىاد بوون ھەيە، ۋەك لە پىشەوۋە باسى لىۋە كرا مامۇستا زىادەكان ناچار دەبن پىسپۇرى تر بلىنەوۋە كە شارەزايان لى نىيە، لەلەيەكى دىكەيشەوۋە بەشى ناۋچەكانى دوورو سنوورىيەكان دەخۇن ، چونكە ئەو پىسپۇرىيانە لە ناو شارەكان و دەوروبەريان بە زىادە دادەمەزىنن، لە ناۋچە دوورە دەستەكان پىيۇستىيان بەو پىسپۇرىيانەش ھەيە.

ب- وردى پىسپۇرىيەكان و گونجايان لەگەل پىرۇگرامەكانى خويىندن:

له دامه‌زراندنی مامۆستایان په‌چاوی وردی پسیپۆرییه‌کان نه‌کراوه یان به واتیه‌کی دیکه نه‌و که‌سه شیاوانه دانه‌مه‌زاون که بتوان به باشی پرۆگرامی برپار له‌سه‌ر دراو له قوتابخانه‌کاندا بلینه‌وه، سه‌ره‌پای ته‌وهی که زۆربه‌شیان (جگه له کۆلیژه‌کانی په‌روه‌ده و په‌روه‌ده‌ی بنه‌رته) بۆ مامۆستایه‌تییان نه‌خویندوه و بابه‌ته‌کانی ریگه‌کانی وانه‌وتنه‌وه د‌ه‌روونزانیان له کۆلیژ نه‌خویندوه واته به پیی مه‌رجه‌کانی وه‌زاره‌ت زۆر شیاو نین پۆل به‌رپوه به‌ن و هه‌لسوکه‌وت له‌گه‌ڵ قوتاییاندا بکه‌ن، هه‌رچه‌نده سالانه مامۆستایانی دامه‌زراو له قۆناغی ناماده‌یی (جگه له ده‌رجوونی کۆلیژه‌کانی په‌روه‌ده) بۆ ماوه‌ی (2.5) مانگ و له پشویی هاویندا به‌شداری له خولی شیانن بۆ کاری مامۆستایه‌تی ده‌کهن که وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده ته‌نجامی ده‌دات به‌لام هه‌ر به راپۆرت و هه‌لسه‌نگاندنی به‌رپرسیانی په‌روه‌ده‌یی ته‌و خولانه کاریگه‌ری زۆریان نییه به هۆی که‌می ماوه و کۆنی زانیاری و سه‌رچاوه‌کانی. ریژه‌ی ده‌رجوونی کۆلیژه‌کانی په‌روه‌ده له سلیمانی له کۆی سه‌رجه‌م دامه‌زراوه‌کان (13%) و له ده‌هۆکیش (59.4%) ه.

وا له خواره‌وه هه‌ندیک نمونه‌ی ته‌و پسیپۆرییانه ده‌خه‌ینه روو که دامه‌زراون له‌گه‌ڵ ته‌وه‌ی که بۆ کاره‌که‌یان شیاو نین و جوۆی پروانامه‌و بواری خویندنیان له‌گه‌ڵ کاری مامۆستایه‌تی له هه‌ریمی کوردستاندا ناگۆنجیت:

1- له هه‌ولیر:

یه‌ک ده‌رجووی کۆلیژی یاساو رامیاری - به‌شی رامیاری دامه‌زراوه. چوار ده‌رجووی کۆلیژی زمان به‌شی فارسی دامه‌زراون، هه‌رچه‌نده له سه‌رجه‌م پرۆگرامه‌کانی خویندنی هه‌ریمی کوردستان له قۆناغه‌کانی خویندنی پیش زانکۆیی هیه‌چ بابه‌تیکی فارسی نییه.

2- له سلیمانی:

ده‌رجووی (راگه‌یانن، شوینه‌وار، جیۆلۆجی، ژمییریاری، کارگێری، ده‌روونزانی) دامه‌زراون. ته‌نیا له به‌شی ژمییریاری (10) که‌س دامه‌زراون، له کارگێریش (7) که‌س.

ده‌رباره‌ی مامۆستایانی پسیپۆری بایۆلۆژی له‌کۆی (16) دامه‌زراو (10) یان ده‌رجووی کۆلیژی کشتوکالین واته (37.5% پسیپۆری بایۆلۆژین) به پسیپۆری وردی جیاوازه‌وه (1) باخدار، 6 خاك، 1 کشتوکالی کێلگه، 2 به‌ره‌می

گیانه وهر). هر یه که له و پسیپورییه وردانه ی سهر وه ناتوانن ریژهی (5%) ی پرژگرمی بایؤلۆژی له قوناعی ناماده پیدا دابپۆشن ، جا چۆن ده توانن بابه ته که به سهرکه وتوویی بلینه وه؟ نه وانهی پسیپوریشیان بایؤلۆجی یه هه موویان ده رچووی کۆلیژه کانی پهروه ده نین، به لکو ده رچووی کۆلیژهی زانستیشیان تیدایه، که بۆ مامۆستایه تی ناخوینن، به لām هه رچۆنیک بیت بۆ وتنه وه ی پرژگرمه کانی خویندن له ده رچووانی کشتوکالی باشتن.

3- له دهۆک: ده رچووی : زمانی فهره نسی ، کارگپری ، (اصول الدین) دامه زراون . سه باره ت به پسیپوری بایؤلۆژی به هه مان شیوه ی سلیمانی که پیشتر پروون کراوه ته وه له کۆی (60) مامۆستای دامه زراو (53) ی ده رچووی کۆلیژهی کشتوکالین واته (11.6 %) پسیپوری بایؤلۆژین . نه وانهی ده رچووی کشتوکالیشن له پسیپورییه که یاندا جیاوازیان هه یه که بۆ کاری مامۆستایه تی شیواو نین و پسیپورییه کانیان نه مانه ن:

به شی به ره هه می گیانه وهر، به شی ئاو و خاک، به شی ریئمایی کردنی کشتوکالی، به شی بیستانکاری، به شی دارستان، به شی ئابووری چاندن . مامۆستایانی بابه تی کۆمه لایه تیش ده رچووی جوړاو جوړن و پسیپورییه کانیان بریتین له میژوو و جوگرافیاو ئابووری و کۆمه لئاسی و شوینه وارو .. تاد . سهره رای نه وه ی ته نیا یه کیئک له و پسیپورییه ی هه یه که چی ناچار ده بن سه رجه میان بلینه وه .

ده رچووانی نامار له کۆلیژهی به ریوه بردن و ئابووری به مامۆستای بیرکاری دامه زراون که چی (نامار) ریژه یه کی زۆر که مه له پرژگرمی بیرکاری و ئه م جوړه مامۆستایانه له وتنه وه ی وانه کانی بیرکاری له جه بر و ئه ندازه و سیگۆشه کاری و ته واکاری و جیاکاری .. تاد .. زۆر سهرکه وتوو نین .

به شیوه یه کی گشتی ده گه یه نه و ئه ئه نجامه ی که له دامه زراوندنی مامۆستایاندا ره چاوی پسیپوری مامۆستا نه کراوه به شیوه یه ک له گه ل پرژگرمه کانی خویندن و کاری مامۆستایه تیدا بگنوجیت .

ج - ئه و پسیپورییه ی داوانه کراون و دامه زراون:

له هه‌موو په‌روه‌ده‌کان هه‌ندیك پسیپۆری داوانه‌کراوه (که داواش نه‌کریت ره‌زامه‌ندی له‌سه‌ر وه‌رناگیریت) که‌چی سه‌ره‌رای شه‌وه‌ش دامه‌زراندن له‌و پسیپۆریانه‌دا هه‌بووه. جا داوانه‌کردنه‌که بۆ شه‌وه ده‌گه‌رپه‌ته‌وه دیاره پیوستییان پی نه‌بووه، له‌م حاله‌ته‌شدا زیده‌رۆییه‌و به‌فیرۆدانی بودجه‌یه، یان پیوستییان هه‌بووه له‌دیاریکردنی پیوستیه‌که‌یان وردنه‌بوونه‌و به‌واتایه‌کی دیکه پلانیان توکمه نه‌بووه، له‌م حاله‌ته‌شدا لاوازی کارگیرتی نیشان ده‌دن. بۆ زانیاری پتر سه‌یری خشته‌ی ژماره (4) بکه که له‌گه‌ل شه‌م پیداچوونه‌وه‌یه‌دا پاشبه‌ندکراوه.

سی‌یه‌م: کم و کورپیه‌کانی دامه‌زراندنی مامۆستایان له‌به‌شه‌کانی خۆیه‌تی و میلاک:

أ- لیژنه‌ی (دامه‌زراندن و چاوپێکه‌وتن و دابه‌شکردنی مامۆستایان) له‌به‌شه‌کانی خۆیه‌تی و میلاک له‌په‌روه‌ده‌کان:

سالانه لیژنه‌یه‌ک بۆ چاوپێکه‌وتنی شه‌وانه پیکده‌هینریت که داواکاری پێشکه‌ش ده‌کهن تا به‌ مامۆستا دامه‌زرین. شه‌و لیژنه‌یه‌ چاوپێکه‌وتن له‌گه‌ل داواکاران ده‌کات بۆ دلنیا‌بوون له‌ شیوا‌ییان بۆ کاری مامۆستایه‌تی له‌ رووی جه‌سته‌یی و ده‌روونی و زمانه‌وانی و ناستی زانستی.. تاد. دوا‌ی شه‌وه‌ی سه‌رجه‌م کاره‌کانیان ته‌واوده‌بیت له‌ وه‌رگرتنی به‌لگه‌نامه پیوسته‌کان له‌ داواکاران و ره‌زامه‌ندی دامه‌زراندنیان له‌ وه‌زاره‌ته‌وه وه‌رده‌گیریت، هه‌مان لیژنه مامۆستایان به‌پیی پسیپۆریه‌کان و پیوستی دابه‌شی سه‌ر په‌روه‌ده‌کان ده‌کات و شه‌گه‌ر لیژنه‌که له‌سه‌ر ناستی په‌روه‌ده‌ی قه‌زا بوو مامۆستایان دابه‌شی سه‌ر قوتابخانه‌کان ده‌کات. هه‌بوونی لیژنه شه‌فافیه‌تیکی پتر ده‌سته‌به‌ر ده‌کات و به‌ره‌رسایه‌تی دابه‌شی سه‌ر ژماره‌یه‌کی پتر ده‌بیت و له‌ شه‌نجامدا رینماییه‌کان به‌ شیوه‌یه‌کی باشتر جیبه‌جی ده‌کرین و پیوستی په‌روه‌ده‌کان و قوتابخانه‌کانیش باشتر دا‌بین ده‌کرین و دادپه‌روه‌ری پتریش سه‌باره‌ت به‌ مامۆستایانی تازه دامه‌رزوو په‌یره‌و ده‌کریت (نۆینه‌ری یه‌که‌یتی مامۆستایانی کوردستان له‌و لیژنه‌یه‌ شه‌ندامه). له‌ سالی خویندنی (2007-2008) دانان و کاری لیژنه‌کانی ئاماژه‌پیکراو له‌ پێشه‌وه به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه بوو:

1- له‌هه‌ولێر:

ته‌نیا له‌سه‌ر ناستی به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی.پ. (لیژنه‌ی دامه‌زراندن و چاوپێکه‌وتن و دابه‌شکردنی مامۆستایان) دانرا‌بوو به‌ سه‌رۆکایه‌تی به‌رپۆه‌به‌ری

گشتی پهروودده و ئەندامیهتی یاریدهدهرهکهی بۆ کاروباری کارگێپری و بهرپۆهبهیری سههرپرشتی کردنی پهرووددهیی (قۆناعی نامادهیی) و بهرپۆهبهیری خۆیهتی و میلاک و بهرپرسی خۆیهتی مامۆستایانی قۆناعی نامادهیی و نوینهیری یهکیتتی مامۆستایانی کوردستان - لقی ههولێر. بهلام وهک دهرکهوت له ئەنجامی پێداچوونهوهماندا که ئەو لیژنهیه بهباشی کارهکانی جێبهجێ نهکردوه و پرچاوی رێنماییهکان نهکراوه. له پهرووددهکانی خوارتر (قهزاکان) هیچ لیژنهیی هاوشیوه دانهنراون.

2- له سلیمانی:

لهسهر ئاستی (ب.گ.پ) و پهرووددهی مهلبهندی سلیمانی پێشتر هیچ لیژنهیهک بۆ مهبهستی ئاماژهپێکراو دانهنراوه لهبهر ئەوهش نایهکسانی له دابهشکردنی مامۆستایان بهسهر پهرووددهکاندا ههبووه، سههرپای کهم و کورپی له دامهزراندن و له رووی شیای و ئەوانهیی داواکارییان پێشکەش کردوه.

3- له دهۆک:

به ههمان شیوهی سلیمانی که له خالی پێشهوهدا دیاری کراوه هیچ لیژنهیهکی تایبەت به (دامهزراندن و چاوپێکهوتن و دابهشکردنی مامۆستایان) لهسهر ئاستی ههريهکه له بهرپۆهبهرايهتی گشتی. پ.دهۆک و ب.پ.قهزای دهۆک دانهنراوه.

ب- رێنماییهکانی دامهزراندن و دابهشکردنی مامۆستایان:

1- له ههولێر:

هیچ رێنماییهک بۆ دامهزراندنی مامۆستایان دهنهکراوه، ههريهبهر ئەوهش ئەوانهیی بروانامهیی جۆراوجۆریان ههیه دامهزران، که ههندیکیان بۆ مامۆستایهتی ناشین.

سهبارت به رێنماییهکانی دابهشکردنی مامۆستایان، له سنووری (ب.گ.پ). ههولێردا (10) بهرپۆهبهرايهتی پهرووددهی قهزا ههیه، تهنیا چواریان لهرووی دانانی مامۆستایانهوه رێنمایی تایبهتیان بۆ دهرکراوه که دووانیان له ناو سهنتهیری شارن (ههولێر 1 و ههولێر 2)، دووانهکهی دیکهیش له دهوروبهیری شارن (دهشتی ههولێر و خهبات). سهبارت به پهرووددهکانی دیکهیش ههريهکهسیک ئەو مهرجانهی تیدا نهبیئت لهو پهرووددانه دادهنرین. رێنماییهکانی تایبەت به چوار پهرووددهی ناوبراو له پێشهوه ئەم خالانهی خوارهوه له خۆ دهگرن:

1- خیزاندار(تەنیا بۆ ڕهگەزی می)، پێویسته گریهستی مارهپرین که له لایهن دادگاوه پهسند کرابیت، پیشکەش بکریت.

2- خاوهن شههید یان ئەنفالکراوی پله یهك (باوك، دايك، برا، خوشك). پێویسته پشتگیری وهزارهتی شههیدان و ئەنفالکراوهکان به نووسراوی فهرمی پیشکەش بکات.

3- مهرجی شوینی نیشته جیبون بۆ پسیپورییه کانی (کۆمپیوتەر و وهرزش). ههردوو مهرجی خاله کانی 1 و 2 پەرۆدهی ههولێر-1 ناگرهوه که دهکهوێته ناو جهرگهی شار.

ئهو مهرجانه له سههر بنه مای پێویستی پەرۆده دانهراون به لکو پتر رهچاوی داب و نهزیتی کۆمهڵ و واقعی سیاسی کوردستان کراوه به تایهستی خاله کانی 1 و 2. سهبارهت به خالی سیبهم بۆ پسیپوری (کۆمپیوتەر) تا رادهیهك گونجاوه، چونکه له ناو شارهکاندا تاقیگهی کۆمپیوتەر پتر دابین کراون و سهراوهی وهزهش بۆ کاریبکردن یان پتر دهسته بهر دهکریت و ژمارهی مامۆستایانیش لهو پسیپورییه کهمه. بهلام بۆ (وهرزش) به گونجاو نایبیریت چونکه مامۆستای پسیپوری وهرزش له ناو شاردا ژماره یان کهم نییه به هۆی ئهوهی چهند سالی که ئهو مهرجه جیبه جی دهکریت و زۆر یانه و دهزگهی وهرزشی له ناو شاردا ههمن که لهو روهوه یارمهتیده رین و له گوندهکانیش بارودۆخ له باره بۆ خویندنی وانهی وهرزش و ئهو کۆسپانهی بۆ بابهتی کۆمپیوتەر له گوندهکاندا دینه پیشهوه بۆ وهرزش زۆر کهمترن.

سههرای ههبوونی رینماییش بهلام پابه ندنه بوونیان پتوه بهدی دهکریت و کهم و کوری زهق ههبوون که له خوارهوه ئامازه به ههندیکیان دهدهین: *به دهر لهو رینمایانه (53) مامۆستایان دامهزراندوه (27) مامۆستا له پەرۆدهی خهبات ، 18 مامۆستا له پەرۆدهی ههولێر 2 ، 6 مامۆستا له پەرۆدهی دهستی ههولێر).

*له پەرۆدهی ههولێر 1 (24) مامۆستای وهرزشیان دامهزراندوه که تهنیا پێویستیان به (10) مامۆستای لهو جۆره ههبووه.

*له بهر ئهوهی مامۆستایانی (وهرزش) به ژۆیهکی زۆر دامهزراون جاری و ههبووه پتر له مامۆستایهك له یهك قوتابخانه دانراوه (بۆ نمونه: دوو مامۆستای

پهروه‌ده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
 وهرزشی تازه دامه‌زراو له دواناوه‌ندی نانه‌کله‌لی کچان دانراون له ناو سه‌نته‌ری
 شاری هه‌ولپیر) که زۆر قوتابخانه هه‌یه مامۆستای وهرزشی نییه.
 *هه‌ندی‌ک له مامۆستایانی تازه دامه‌زراو له قوتابخانه‌کانی که‌رتی تاییه‌ت و
 نمونه‌یه‌یه‌کانی حکوومی دانراون له‌ناو شاری هه‌ولپیر (وه‌ک دواناوه‌ندی نیلۆفه‌ری
 کچان، که سه‌ر به کۆمپانیای فه‌زاله‌ری په‌روه‌ده‌یی تورکییه‌و دواناوه‌ندی هه‌ولپیری
 نمونه‌یی).

2- له سلیمانی:

هیچ پینمایی تاییه‌ت به دامه‌زراندن و دابه‌شکردنی مامۆستایان ده‌رنه‌کراوه
 له‌به‌ر ئه‌وه ژماره‌یه‌کی زۆر مامۆستا دامه‌زران که جۆری خویندن و پڕوانامه‌یان بۆ
 کاری مامۆستایه‌تی گونجاو نییه‌و سه‌باره‌ت به دابه‌شکردنی مامۆستایانیش بۆ
 سه‌روه‌به‌ریه‌کی زۆر به‌دی ده‌کریت و نایه‌کسانی له پڕکردنه‌وه‌ی پپۆیستی
 په‌روه‌ده‌کان هه‌یه‌و که‌م و کورپی زۆریش ده‌ستنیشان کراون وه‌ک:

*ژماره‌یه‌ک مامۆستا (توانیمان 21 حاله‌ت ده‌ست نیشان بکه‌ین) به دوو
 فه‌رمانی وه‌زاری جیا له دوو په‌روه‌ده‌ی جیاواز یان دوو جار له هه‌مان په‌روه‌ده
 دامه‌زران و دواتر مامۆستا دامه‌زراوه‌که به ویستی خۆی په‌روه‌ده‌یه‌کی
 هه‌لپێاردوه‌و. دواتر ئه‌م حاله‌تانه به هه‌لۆه‌شانده‌نه‌وه‌ی یه‌کێک له فه‌رمانه‌کان
 چاره‌سه‌رکراون.

*ژماره‌یه‌ک مامۆستا (توانیمان 5 حاله‌ت ده‌ست نیشان بکه‌ین) به یه‌ک فه‌رمانی
 وه‌زاری دامه‌زراندن دوو جار ناویان هاتوه‌و له دوو بڕگه‌ (زنجیره‌ی جیاوازه‌ر
 جاره‌ی ناوی له په‌روه‌ده‌یه‌ک دانراوه‌.

*ژماره‌یه‌ک مامۆستا به (فه‌رمانی وه‌زاری) شوینی دامه‌زراندن (په‌روه‌ده‌یه‌کی
 دیاریکراوی) بۆ ده‌ست نیشان کراوه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئه‌و په‌روه‌ده‌یه‌ی زۆر پپۆیستی به
 مامۆستا هه‌یه، به‌لام له (فه‌رمانی کارگی‌پری) ی به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی
 په‌روه‌ده‌ی سلیمانیدا شوینی دانانی گۆراوه (له زۆره‌ی هه‌ره زۆری حاله‌ته‌کاندا له
 په‌روه‌ده‌یه‌کی دوور بۆ ناو مه‌لبه‌ندی سلیمانی گۆراوه). ته‌گه‌ر ناوی ئه‌و
 مامۆستایانه له کاتی به‌رزکردنه‌ویاندا بۆ دامه‌زراندن له ناو مه‌لبه‌ندی سلیمانی
 دانرابانایه له‌وانه‌یه په‌زانه‌ندیان له‌سه‌ر نه‌درابا له وه‌زاره‌ت (توانیمان 10 حاله‌ت
 ده‌ستنیشان بکه‌ین). لی‌ره تاکه‌کان رازی کراون له شوینی نیسته‌جیبوونیان

پەروەردە و فېرکردن _____ ژمارە (2) سالی 2008
دامەزرین ئەگەر پېویستیش بە راژەیان نەبیّت ، کەچی بەرژەوہندی و پېویستی
پەروەردە پشت گوی خراون.

*ھەندیك مامۆستا بە فەرمانی وەزاری لەسەر میلاکی قۆناعی بنەرەت
دامەزران (بە پېی نووسراوی بەرپۆوەرایەتی گشتی.پ. سلیمانی کاتیک بۆ
دامەزرانیدیان بەرزکراوەتەوہ بە ھەلە ناماژە بە پروانامەکانیان کراوہ گوايە
دەرچووی پەیمانگە مامۆستایان، کەچی لە راستیدا دەرچووی کۆلیژی بازرگانین)
دواتر لەلایەن خۆیانەوہ بە مامۆستای قۆناعی دواناوەندی دایانەزراندوون.
(توانیمان 2) ھالەت دەست نیشان بکەین).

* (48) دەرچووی بەشەکانی کۆمەڵناسی و دەروونزانی بە مامۆستا دامەزران و
دواتر بە فەرمانیک ناوونیشانیان بۆ (تویژەری کۆمەڵایەتی) لە قوتابخانەکاندا
گۆراوہ، ھەرچەندە تویژەری کۆمەڵایەتی پېویست بەلام ئەمە پېچەوانە
رینمایەکانە چونکە تەنیا رینگە بە دامەزراندنی مامۆستایان دراوہ بەلام تویژەری
کۆمەڵایەتی فەرمانبەرن. بەمەش ژمارە ی زیدەپرۆییان لە (112) بۆ (160) پلە
زیاد دەکات.

*ژمارەبەک مامۆستا (توانیمان 10) ھالەت دەستنیشان بکەین) ھیچ
پروانامەبەکی دەرچوون لە ناو دۆسیەکانیاندا نەبوو، کە مەرچیک سەرەکی
دامەزراندە.

* ھالەتی سەرتر ھەبوون وەک:

✓ مامۆستا دامەزران کەچی چەند رۆژیک پېش دامەزراندنی
مۆلەتی دایکایەتی وەرگرتووە!!

✓ مامۆستای دەرچووی کۆلیژی (بەرپۆوەردن و ئابووری - بەشی
گەشت و گوزارو ھۆتیلکاری) بە پسرۆری زمانی ئینگلیزی ناوی
بۆ دامەزراندن بەرزکراوەتەوہ.

ئەو ھالەتانە سەرەوہ گەواھی ئەوپەری بێ سەرۆبەری کارکردن و بێ توانایی
کارمەندانی پەروەردە بە تاییەتی بەشەکانی خۆیەتی و میلاک دەدەن. سەرەرای
ئەوہی ئەوہ دەسەلمینن کە وەزارەت و فەرمانگەکانی پەروەردە سوودیان لە بواری
IT وەرئەگرتووە، جگە لە کاری چاپکردن ھەرچەندە وەزارەت پارەبەکی گونجایی
بۆ دابین کردنی ئامییر و راھینانی کارمەندان لەو بواردەدا تەرخان کردووە. لەلایەکی

پەرۆهردە و فێرکردن _____ ژمارە (2) سالی 2008
دیکه‌بیشه‌وه ئاماژە‌یه‌ بۆ گە‌ندە‌لی و هە‌ست نە‌کردن بە بە‌رپر‌سیارە‌تی و دیارە
پرۆسە‌کانی چاودێری و بە‌دواداچوون و هە‌لسە‌نگاندن لە‌لایە‌ن بە‌رپۆ‌هە‌رانە‌وه
جێبە‌جێ ناکرین.

1- له دهۆك:

بە‌ هە‌مان شیوه‌ی سلیمانی هێچ لیژنە‌یه‌ك بۆ (دامە‌زراندن و چاوی‌پێ‌كە‌وتن و
دابە‌ش‌کردن)ی مامۆستایانی تازه‌ دامە‌زراو دانە‌نراوه‌ له‌ هە‌ریه‌ كە‌ له‌
بە‌رپۆ‌هە‌رایه‌تی گشتی. پ. دهۆك و ب. پ. قە‌زای دهۆك . بۆیه‌ بە‌ هە‌مان شیوه‌
خە‌لكی خاوه‌ن برۆ‌نامە‌و شیان‌ی جۆر بە‌ جۆر دامە‌زراون كە‌ هە‌موویان بۆ پەرۆه‌ردە
شیاو نین، بە‌لام بە‌ پێی و ته‌كانی بە‌رپۆ‌هە‌بری گشتی پەرۆه‌ردە‌ی دهۆك ئە‌م خاڵە‌ی
خواره‌وه‌ له‌ دامە‌زراندن و دابە‌ش‌کردنی مامۆستایاندا رە‌چاوكراون (هە‌رچە‌نده‌ بە
نووسراو دەر‌نە‌كراون):

- 1- توانای بە‌باشی قسە‌کردن بە‌ زمانی كوردی.
- 2- دەر‌چووانی كۆلیژ و زانكۆ‌كانی كوردستان بن.
- 3- دیاری‌کردنی شوینی دامە‌زراندن بە‌ پێی پش‌تگێ‌ری شوینی نی‌شته‌جێ‌بوون
دە‌ییت.

دە‌رباره‌ی سییه‌مین خاڵی مە‌رجە‌كانی پێ‌شه‌وه‌ گ‌رفتی پەرۆه‌رد پ‌تر دە‌ییت له‌
جیات‌ی چاره‌سەر‌کردنی چو‌نكە‌ زۆریه‌ی دەر‌چووان خە‌لكی سە‌نتە‌ری شارو
شارۆ‌چكە‌كان و ژمارە‌ی مامۆستایانیش له‌و ناوچانه‌ باشت‌ره‌ بە‌ بە‌راو‌ورد له‌ گە‌ل
ناوچه‌ گوند‌نشینە‌كان و دوورە‌ده‌سته‌كان.

له‌ خواره‌وه‌ هە‌ندێك كە‌م و كورپی له‌ دامە‌زراندنی مامۆستایان له‌ دهۆك دە‌خە‌ینه‌
روو:

*(50) مامۆستای تازه‌ دامە‌زراو تاكو بە‌رواری سە‌ردانمان بۆ پێ‌داچوونە‌وه
برۆ‌نامە‌ی دەر‌چوونیان له‌ ناو دۆسیه‌كانیاندا نە‌بوو.

* مامۆستایه‌ك سە‌ره‌رای هە‌بوونی فەرمانی وه‌زاری دامە‌زراندن بە‌لام له‌ دهۆك
دايانە‌مه‌زراندووه‌ به‌ بیانوی ئە‌وه‌ی كە‌ بە‌بێ‌ ئاگاداری خۆیان دامە‌زراوه‌ (ئە‌مه‌ش
له‌لایه‌ك پابه‌ندنە‌بوونه‌ به‌ فەرمانە‌كانی سە‌ره‌وه‌و له‌لایه‌كی دیکه‌بیشه‌وه‌ قایل نە‌بوونه
به‌وه‌ی كە‌ خۆیان دا‌وایان نە‌کردووه‌).

* مامۆستایەکی تازە دامەزراو دوای تێپەرپوونی ماوەی کەمتر لە (1.5) مانگ کراوە بە یاریدەدەری بەرپۆهەری قوتابخانە کە ئەمەش پێچەوانەی رێنماییەکانە چونکە بەلای کەمەوه پێویستە مامۆستا (3) ساڵ خزمەتی لە کاری مامۆستایەتی هەبێت ئینجا دەکرێتە یاریدەدەر.

* چوار مامۆستا دوای ماوەیەکی کەم لە دامەزراندنیان بۆ پەرۆردەکانی تر گوێزاروانەتەوه، ئەمەش پێچەوانەی رێنماییەکانە چونکە پێش چەسپاندن (دوای سالیك کارکردن بە باشی) فەرمانبەر ناگوێزێتەوه.

ج- دابەشکردنی مامۆستایان بەسەر پەرۆردەکاندا:

هەرۆک ناشکرایە کە ناوچە سنوورییەکان و دوورەشارەکان کە زۆربەیان دوای راپەرینی 1991 ئاوەدان کراوەتەوهو خەلکیان بۆ گەراوەتەوهو لەبەر ئەوەی لە سەردەمی رژێمە یەک لە دواوە کە کانی عێراق و بە تایبەتی رژیمی بەعس دووچاری کاولکاری و ویرانییەکی زۆر ببوون. پڕۆسەی پەرۆردەو فیکردنیش زۆر زەرەرمەند ببوو و خەلکی ئەو ناوچانە ناچارکران کە نەتوانن قۆناغەکانی خوێندنیان تەواو بکەن. هەرۆهە دوای راپەرینیش بە شێۆهەکی کەمتر ئەو ناوچانە ناچگیربوونیکیان بە خۆیەوه بینی بە هۆی تۆپبارانەکانی حکومەتەکانی تورکیا و ئێران و ئەو بارودۆخە ی هەریمی کوردستانی پێدا تێپەرپوو. لەبەر ئەوه دەرچووانی کۆلیژ و پەیمانگەکان لەو ناوچانە کەمترن بە بەراورد لەگەڵ شارو شارۆچکەکان (هەرچەندە وەزارەتی پەرۆردە هەولێ داوه بۆ چارەسەرکردنی ئەو گرفتە بە کردنەوهی پەیمانگە ی پێگەیانندی مامۆستایان لەو ناوچانە، سەرەرای وەرگرتنی دەرچووانی پەیمانگەکانی دیکەو هەندیک جار دەرچووانی ئامادەییەکان لە خەلکی ناوچە کە بە مامۆستا دامەزراون دوای بەشداری یی کردنیان لە خۆلیکی شیاندن، بەلام تا ئێستاش نەتوانراوه هەموو پێداویستییەکانیان لە مامۆستایان دابین بکریت). بۆیە بەردەوام پەنا دەبرێتە بەر دەرچووانی پەیمانگە و کۆلیژەکان لە خەلکی شارەکان بۆ دامەزراندنیان وەک مامۆستا لەو ناوچانە. لەبەر ئەوهی ئەوانەش لە خیزانەکانیان و شوپینی دانیشتنیان دور دەکەونەوه، بۆیە بەردەوام هەول دەدەن بۆ شارەکان بگوێزێنەوه. هۆیەکی دیکەیش ئەوهیە کە مووچەکەیان وەک سەرچاوەیەک بۆ ژیان و گوزەرانیان بە هۆی گرانی کریسی هاتوچۆو خواردن و

پهرووده و فیکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

شویینی حهسانهوهو .. تاد .. بهشیان ناکات (ههرچهنده وهزارهت لهو رووهوه له دابین کردنی دهرمالهی تاییهتی بۆ ناوچه دوورهکان و جارجارهش پاداشت کردنی مامۆستایان لهو ناوچانه ههندیك ئاسانکاری کردوهو له ههندیك شویتیش له تهنک بینایهی قوتابخانه خانوو بۆ مامۆستایان کراوه، بهلام لهگهل نهمانهشدا پیویستی به ههنگاوی گهورهتر و ئاورلیدانهوهی پتریشه).

کاتیك سهیری دامهزراندنی مامۆستایان دهکهین له سالی خویندن(2007-2008)دا ههمان گرفت دووباره بووتهوه. لهو پهروهردانهی دهکهونه ناو سهنتهیری شارهکان یان دهووبهریان ژمارهی مامۆستایانی دامهزراویان تیدا له رادهی پیویست پتربووهو پتر لهوهی ریگهیان پیدراوه دایامهزراندونن. تا دوور دهکهوینهوه نهوه دهردهکهویت که پله ریگه پیدراوهکان بهشیکیان ماونهتهوهو به مامۆستا پرئهکراونهتهوه.

تیبینی دهکهین له ههولیر، له قهزاکانی ناوشارو دهووبهر (ههولیر1 و ههولیر2 و دهشتی ههولیر و خهبات) زیدهرۆیی له دامهزراندن کراوهو له قهزای شهقلاوه که له روهی دوورییهوه مامناوهنده به ریژهیهکی که متر زیدهرۆییان کردوهو (تهنیا 2 پله)، له قهزای مهخموور که هاوشیوهی شهقلاوهیه سهرحهم پلهکانیان به بی کهم و زیاد پرکردوهتهوه. بهلام کاتیك بهرهو قهزا دوورهکان دهچین (وهک: میرگهسۆر، سۆران، چۆمان) دهبینین که پلهکانیان به ریژهیهکی بهرچاو به بهتالی ماونهتهوه.

له سلیمانیس به ههمان شیوه، له قهزای مهلبهندی و نزیکهکان (وهک: شارباژیرو دوکان و چه مچه مالن) زیدهرۆیی له دامهزراندنی مامۆستایان ههیه. له قهزاکانی (رانیه، پینجوبین، سهیدسادق، شارهزور) که ناوچهی دوورن یان به ریژهیهکی زۆر له سهردهمهکانی پیشوودا دووچاری ویرانکاری ببون دهبینین دیسان زۆر له پلهکانیان به تالی ماونهتهوهو گرفتی که می میلاکیان بهردهوامه، جگه له قهزای ههلهجهی شههید که قهزایهکی دوورهو زیدهرۆیش له دامهزراندن کراوه، بهلام دهبیت نهوهش له بهرچاو بگرین که نهو شارۆچکهیه له زوهوه مهلبهندیکی رۆشنبیری بووهو خهلهکه می پتر روویان له خویندن کردوهو و پهیمانگهی تیدا کراوتهوهو پیش نهوهی کارهساتی کیمیا بارانه کهی 1988 رووبدات یه کیک له گهورهترین و کۆنترین قهزاکانی عیراق بووه.

پهرووده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

له دهۆكیش به هه مان شیوه له قهزاکانی ناو شارو نزیکهکان (دهۆك، سیمل، شیخان) زیده پۆیی له دامه زراندن کراوه یان سه رجهم پله کانیان پرکردوه تهوه. کهچی له قهزا دووره کانی (وهك: نامیدی، زاخۆ، ئاکری) زۆر له پله کانیان ماونه تهوه و دیسان گرتی که می مامۆستا بهرۆکی بهرنه داون.

بۆ زانیاری پتر ده باره ی دامه زراندن به پپی قهزاکان سهیری خشته کانی (ژماره 5 و 6 و 7) بکه که پاشبهندی ئهم پیداجوونه وهیهن.

د- کات و ماوه و رۆتین له دامه زرانندی مامۆستایاندا:

1- کات: دامه زرانندی مامۆستایان له هه ولپرو دهۆك له 11-10-2007 دهستی پپی کردوه و له سلیمانیش له 21-10-2007.

به لآم دهوامی قوتابخانه کان له 15-9 ی ههر سالیك دهست پپی ده کات، که واته ئهو مامۆستایانه له سه ره تای سالی خویندنه وه بۆ دهوام کردن ئاماده نابن و ده بیته ئه وهش له بهرچاو بگراین که لهو دهست پپی کردنه دا ته نیا ژماره یه کی که مامۆستا دامه زراون نه ک هه موویان ته وانه بوونی پرۆسه ی مامۆستایان له گه ل سه ره تای سالی خویندن مانای ئه وه یه که پرۆسه که به که موکوری دهست پیده کات.

2- ماوه: ماوه ی دامه زراندن دوور و درپژ بووه.

له هه ولپرو دهۆك له 11-10-2007 دهستی پپی کردوه و به شهش وه جبه به شیوه یه کی پچرپچر و بهرده وامی هه بووه به درپژیایی سالی خویندن و ته نانه ت له کاتی تاقیکردنه وه کانی کۆتایی سالییش دامه زراندن بهرده وام بووه.

له سلیمانیش دامه زرانندی مامۆستایان له 21-10-2007 دهستی پپی کردوه و به درپژیایی سالی خویندن بهرده وام بووه له بهرواری 13-4-2008 ییش دامه زراندن کراوه.

دهرکردنی چهند فه رمانیکی جیا جیا له نیوان وه جبه کاندا دووره له شه فافیه ت و ده رگای گومان له چۆنیه تی دامه زرانده کان ده کاته وه به تاییه تیش له دیاریکردنی شوینی دامه زراندن ئهو ماوه دوورو درپژه ی پرۆسه ی دامه زرانندی مامۆستایان هۆیه کی نارێکیی بهرده وامی میلاکه و پیویسته ئه وهش بزاین که ههر دامه زرانندیك له زۆریه ی جارندا ده بیته مایه ی گواستنه وه ی مامۆستایانی دیکه و گۆرانی مامۆستای یه ک بابه ت بۆ کۆمه لێك قوتابی دیاریکراو جوژه پشیویه ک

پهرووده و فیترکدن _____ ژماره (2) سالی 2008
دروست دهکات له پروسه که داو راهاتنی قوتاییان له سهر ستاییک و شیوازیکی
دیاریکراو ده شله ژنییت.

3- رۆتین: ههروهه له سهره تادا لهم (میکانیزی می دامه زرانندی مامۆستایان) دا
باسکراوه پۆتینیکی زۆر به دی ده کریت، زنجیره یه کی دوورو دریت له کرده وه
ههنگاو له خۆده کریت و سهره پای هه بوونی مه رکه زیهت . هه ره له بهر شه وهش که م و
کورپی زۆر هاتووه ته کایه وه به تاییه تی له دۆسیه ی تازه دامه زراواندا و ژماره یه که
له دۆسیه کانیش دیار نین.

له هه ولیر و سلیمانی دۆسیه کان له لایهن (به رۆه به رایه تی گشتی په روه رده) وه
رپیکه خراون، له بهر شه وه دوا ی ته وا بوونی دامه زراننده کان وه کو پیویست نه گه یه نراون
به په روه رده ی قه زاکان، به لام له دهۆک ههنگاو یکیان که م کردووه ته وه به وه ی
دۆسیه کان له لایهن په روه رده ی قه زاکانه وه (شوینی پیشکهش کردنی داواکاری بو
دامه زراندن) رپیکه خراون، شه مهش به شیوه یه که له شیوه کان که م کردنه وه ی رۆتینه .
زۆر جار بیزار بوون له دواکه وتنی پروسه ی دامه زرانندن و رۆتینی بوونه ته هۆی
شه وه ی داواکار واز له داواکاریه که ی بهینییت بو دامه زرانندن.

پوخته ی نه نجامه کان

1- جیاوازییه کی بهرچاو له نیوان ژماره ی پلهکانی داواکراو له لایهن
په روه رده کانه وه، یان شه و پلانه ی له لایهن وه زاره ته وه ره زامه ندییان له سهر دراوه
هه یه له گه له شه و پلانه ی به فیعلی پرکراونه ته وه (ژماره ی شه و مامۆستایانه ی
دامه زراون).

2- ره چاوی پسپۆری مامۆستا دامه زراوه کان نه کراوه به شیوه یه که له گه له
پیوه ره په روه رده یه کان بگنجین له رووی بروانامه و شه و بواره ی شاره زایی لئی هه یه
و راده ی شیوا ی بو کاری مامۆستایه تی.

3- هه ندیک مامۆستا دامه زراون که پسپۆریه کانیا ن نه له لایهن په روه رده کانه وه
داواکراون و نه له لایهن وه زاره تیشه وه ره زامه ندی له سهر دامه زراندىان هه بووه .

پهرووده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

4- به شیوهیه کی گشتی هیچ رینماییه کی روون و ناشکراو نووسراو له وهزارهت و پهرووده کان نییه بو دامهزاندنی مامۆستایان، نه گهر هه شیبیت به وردی و زانستیایانه دانهریژراون و به باشیش کاریان پی نه کراوه.

5- رینماییه کانی دابهشکردنی مامۆستایان به سهر پهرووده کان و قوتابخانه کاندایان نین یانیش لاوازن، وه کو پیویست کاریان پی ناکریت، له دابهشکردنی مامۆستایاندا پیویستی پهرووده کان له رووی ژماره و پسپورییه وه ره چاو نه کراوه.

6- بی سهروبهرییه کی زور له موعامه لاتی دامهزاندنی مامۆستایان له ههریه که له وهزارهت و بهرپوه بهرایه تی گشتی پهرووده له پاریزگه کان و بهرپوه بهرایه تی پهرووده له قهزاکان به دی ده کریت. که م وکوری زور له دۆسیه ی مامۆستا تازه دامهزراوه کان به دی کراوه. زور کاری بی یاسایی و به دهر له رینماییه کان کراوه که به نه نجامی نه ریتی به سهر پرۆسه ی پهرووده و فیترکردندا ده شکینه وه.

7- کات و ماوه ی دامهزاندنه کان گونجاو نین و پیویستی قوتابخانه کان بو مامۆستایان له کاتی گونجاو دا دهسته بهر ناکه ن به لکو له جیگیربوونی میلاکی قوتابخانه کان شپزه یی و شله ژانیک دیننه ناراوه که کاریگه ری نه ریتی له سهر پرۆسه ی پهرووده و فیترکردن ده بیت.

نه و خالانه ی سهروههش نه وه ده سهلمینن که:

1- بهرپوه بردن له گشت ئاسته کانی وهزاره تدا له پرۆسه ی دامهزاندنی مامۆستایاندا به تایه تی له به شه کانی خویه تی و میلاک لاوازه. له و باره یه وه پلانیک ی توکمه و گونجاویان نییه و ئامانجه کانیان به وردی دیارنن و پرۆسه کانی چاودیری و به دوا داچوون و هه لسه نگاندن نه نجام نادرین.

2- گهنده لی ئیداری هه یه، چونکه له دامهزاندنی مامۆستایاندا پتر ره چاوی بهرژه وندی تاکه کان کراوه (جا له ژیر ههر کاتیکردنیکدا بو بیت) له وه ی ره چاوی بهرژه وندی پرۆسه ی پهرووده و فیترکردن کرابیت. لادان له رینماییه کان هه بووه و شه فافیه ت بهیره و نه کراوه و پرتینیک ی زور هه بووه.

3- شیان و تواناکانی ستافی بهشه کانی خویه تی و میلاک له ناستی پیویستدا نییه، کهم تواناییان له بهرپویه بردنی توّماره کان و موغامه لاتی دامه زراندن و سوود وهرنه گرتن له ته کهنه لۆژیای زانیاری و گه یاندن به پروونی به دی ده کریت.

4- بودجهی وه زارعت به فیروّ دهروات، چونکه ههر دامه زرانندیک ته گهر له شوینی خویدا نه بیّت و ته نیا جهخت له ژماره و چه ندایه تی بکاته وه و لایه نی جوژی تی فه رامۆش بکات ته وه ته و مووچانه ی بوّیان سه رف ده کریت شوینی خویان ناگرن و کاریگه ری نه رینیان له سه ر بودجه ی پیویست بوّ بواره کانی دیکه ده بیّت. (ده بیّت ته وه شمان له بیر بیّت که زۆری فه رمانبه رو مووچه خۆر کی شه یه کی گه و ره ی حکومه تی هه ری می کوردستانه).

نه نجامه کان بوّ نرخ به رانه بر پاره

1- ده کریت له هه ندیک پسیووری (وهک زمانی کوردی و زمانی عه ره بی و ئایین و بابه ته کۆمه لایه تیه کان) دامه زرانندی مامۆستایان رابگی ریّت، به تاییه تی له ناوچه ی شارو شارۆچکه کان، چونکه که می مامۆستا له و پسیوورییانه به دی نا کریت ته گهر هه شبیّت زۆر که مه و له ته نجامی خراب دابه شکردنیه نه وه هاتوه ته کایه وه. ته گهر دووباره رپیکه ستنه وه و دابه شکردنه وه یان بکریت هه لی چاره سه ربوونی ته و گرفته به ریژه یه کی به رز دیتسه ئاراوه. به پیی ئاماری په روه رده یی پار سالی خویندن (2006-2007) مامۆستایانی (زمانی عه ره بی) ژماره یان (3086) مامۆستا بووه، که ریژه که ی نزیکه ی (16.5%) به له کۆی گشتی مامۆستایانی قوْناغی دواناوه ندی له هه ری می کوردستان، به لّام به پیی هه مان ئامار ژماره ی مامۆستایانی زمانی ئینگلیزی ژماره یان (1850) مامۆستا بووه، که ریژه که ی له کۆی گشتی مامۆستایان له (10%) که متره. هه رچه نده ژماره ی به شه وانه کانی بابه تی زمانی ئینگلیزی له هه فته یه کدا له به شه وانه کانی زمانی عه ره بی پته.

ژماره ی وانه کانی عه ره بی له سه رجه م پۆله کانی قوْناغی دواناوه ندی (4) به شه وانه یه، به لّام به شه وانه کانی زمانی ئینگلیزی بوّ سه رجه م پۆله کانی قوْناغی دواناوه ندی له یه که هه فته دا (5) به شه وانه یه.

لەگەن ئەو ھەشدا تىيىنى دەكەين كە مامۆستايانى زمانى غەرەبى پتر لە پىيويست دامەزراون و مامۆستايانى زمانى ئىنگلىزىش كەمتر لە رادەى پىيويست دامەزراون، ئەو زىادە دامەزراوندەى مامۆستايانى زمانى غەرەبى بە فيرۆدانى پارەى وەزارەتە كە شوينى خۇى ناگرىت ھەمان شتىش بۆ بابەتەكانى دىكە ھەيە. 2- ھەندىك پىسپۆرى ھەن بەھىچ شىۋەيەك بۆ كارى مامۆستايەتى ناشىن بە ھۆى نەبوونى بوارى پىسپۆرىيان لە ناو پرۆگرامەكانى خویندندا وەك دەرچووانى بەشەكانى ژمىريارى، ياسا و رامبارى، زمانى فارسى، زمانى فەرنسى. دامەزراوندى ئەو جۆرە مامۆستايانەش بە فيرۆدانى بودجەى وەزارەتەو تەنيا بىنەھەى مووچەيە بۆ كەسانىك بەبى ئەوھى پەرۋەردە سووديان لى وەربگىرئىت (لە ولاتى ئىمە مامۆستا بە گرىبەست دانامەزرىت، بەلكو وەك مووچەخۆر ھەتا خانەنشىن بوون يان وازھىنان بە شىۋەيەكى ھەمىشەيى دادەمەزرىت). جا دەكرىت ئەو جۆرە دامەزراوندانە رابگىرئىت و بەمەش رادەيەك بۆ بە فيرۆدانى بودجەى وەزارەت دادەنرىت.

3- ھەندىك پلەى دامەزراوندى مامۆستايان بە پىسپۆرىيەكى دىكە پر دەكرىنەو بە بيانوى ئەوھى بۆ ھەمان پىسپۆرى دەشىن. وەك دامەزراوندى دەرچووانى كۆلىژى كشتوكالى بە مامۆستايانى بايۆلۆژى يان دەرچووانى بەشى ئامار بە مامۆستايانى بىركارى. ئەو پىسپۆرىيانە رىژەيەكى زۆركەم لە پرۆگرامەكانى ئەو بابەتانە دادەپۆشش كە بۆيان دادەمەزرىن.

بەم شىۋەش ناتوانن بىنە بەدىلى ئەو پىسپۆرىيانەى كە بۆيان دادەمەزرىن و لە واقعىشدا پلەكان پر دەكرىنەو و لە تۆمارەكانى پەرۋەردەش بە مامۆستاي ئەو پىسپۆرىيانە دادەنرىن و بەشىۋەيەكى نەرىنى كاردەكەنە سەر جۆرىتى فيركردن.

جا دەكرىت ئەو جۆرە دامەزراوندانەش رابگىرئىت بۆ ئەوھى پارەى وەزارەت لە شوينىنك سەرف نەكرىت كە ئامانجەكانى وەزارەت نەھىنئىتەدى.

4- دەكرىت دامەزراوندى مامۆستايان لە ناوچە شارنشىنەكان يان دەرۋەسەرەكانيان يان ئەو شوئىنانەى بەپىيى ئامارەكانى پەرۋەردە ژمارەى مامۆستايان يان گونجاو رابگىرئىت يان رادەيەكى بۆ دابنرىت بەرانبەر بەوھە دامەزراوندن لە ناوچە پىيويست و بى بەشەكان و دوورەدەستەكان زىاد بكرىت،

پهروهده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
چونکه زیاد دامه‌زاندنی مامۆستایان له و ناوچانه‌ی که پیوستیان نیسه دیسان
به‌فیترۆدانی بودجه‌ی وه‌زارته له سه‌ر حیسابی ناوچه‌کانی دیکه و پیوستیه‌کانی
دیکه له هه‌مان ناوچه و سه‌رجه‌م ناوچه‌کان جگه له بواری دامه‌زاندن.

راسپارده‌کان

له سه‌ر بئه‌مای ئه‌و پیداجوونه‌وه‌یه‌ی کردوومه‌مانه ئه‌م راسپاردانه‌ی لای خواره‌وه
پیشکەش ده‌که‌ین:

یه‌که‌م: پیوسته له سه‌ر به‌پۆه‌به‌رایه‌تی په‌روه‌ده (ب.پ.) له قه‌زاکان:

1- سالانه له کۆتایی سالی خۆیندندا پیوستی قوتابخانه‌کانی سنووری خۆیان له
مامۆستایان به وردی ده‌ستنیشان بکه‌ن به‌پشت به‌ستن به راپۆرت و یادداشته‌کانی
به‌پۆه‌به‌ری قوتابخانه‌کان و سه‌ره‌رشته‌یارانی په‌روه‌ده‌یی به له‌به‌ر چا‌و‌گرتنی
ژماره‌ی ئه‌و مامۆستایانه‌ی: خانه‌نشین ده‌بن، ده‌گوازینه‌وه، واز له ده‌وام ده‌هینن،
ئه‌وانه‌ی مۆله‌تی جۆراوجۆر وهرده‌گرن (هی: خۆیندن، نه‌خۆشی، بی‌مووجه..تاد) و
دواتر یه‌ک‌خستنی پیوستی سه‌رجه‌م قوتابخانه‌کان و به‌رزکردنه‌وه‌ی بۆ
(به‌پۆه‌به‌رایه‌تی گشتی.پ. له پارێزگا).

2- وهرگرتن و به‌رزکردنه‌وه‌ی داواکاری بۆ دامه‌زاندن به‌پی‌ی مه‌رج و
پپوه‌ه‌کانی وه‌زاره‌ت له رووی بروانامه و پسپۆری و...تد. وه‌ دوا‌ی ئه‌وه‌ی له ری
ی چا‌و‌پیکه‌وتنه‌وه‌ دانیاده‌بن له شیاوی داواکاران بۆ کاری مامۆستایه‌تی. بۆ
جیبه‌جی کردنی ئه‌م خاله‌ باشت‌ر وایه لیژنه‌یه‌ک پیک به‌یتریت به سه‌رو‌کایه‌تی
به‌پۆه‌به‌ری په‌روه‌ده و ئه‌ندامیه‌تی سه‌ره‌رشته‌یاری یه‌که‌م و به‌رپرسی خۆیه‌تی و
نۆینه‌ری یه‌کیتی مامۆستایانی کوردستان.

3- ریک‌خستنی دۆسیه‌ی که‌سی داواکاران به وردی و به شیوه‌یه‌ک که سه‌رجه‌م
زانیاری و به‌لگه‌نامه پیوسته‌کان به بی‌که‌مو کورپی له نایاندا هه‌لگه‌یرابن. هه‌ر
دۆسیه‌یه‌ک ته‌واو نه‌بی‌ داوا‌ی خاوه‌نه‌که‌ی به‌رزنه‌کریتته‌وه به مه‌به‌ستی دامه‌زاندن.

4- ده‌رکردنی رینمایی (به‌نوسراو) تاییه‌ت به دابه‌شکردنی مامۆستایان به‌سه‌ر
قوتابخانه‌کاندا به ره‌چا‌و‌کردنی به‌رژه‌وه‌ندی پرۆسه‌ی په‌روه‌ده و فیترکردن پیش
هه‌موو شتی‌ک و پابه‌ندبوون به جیبه‌جی کردنی ئه‌و رینماییانه.

دوهم: پټویسته به‌رټیوه به‌رایه‌تی گشتی په‌روه‌ده له پارټیزگانان هم کارانه نه‌نجام بدهن:

1- په‌کخستنی داواکاری سهرجه‌م په‌روه‌ده‌کان دواي وردبین کردنیان له‌گه‌ل ټوماره‌کان و زانیارییه‌کانی ههر یه‌که له به‌شی نامارو سهرپه‌رشتیاریانی په‌روه‌ده‌یی و دووباره ړیکخستنه‌وه‌یان ته‌گهر پټویست بیټ و دواتر په‌سندکردنیان و به‌رزکردنه‌وه‌یان بو وه‌زاره‌ت.

2- دهرکردنی رټنمایی (به‌نووسراو) پټویست به‌دابه‌شکردنی ماموستایان به‌سه‌ر په‌روه‌ده‌کانداو پابه‌ندبوون به‌جټبه‌جی کردنیانه‌وه.

سیټهم: پټویسته وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده هم کارانه نه‌نجام بدات:

1- په‌کخستنی سهرجه‌م داواکارییه‌کانی دامه‌زراندن له سهر ناستی پارټیزگه‌کان دواي وردبین کردنیان له‌گه‌ل ټوماره‌کانی وه‌زاره‌ت و زانیارییه‌کانی به‌رټیوه‌به‌رایه‌تی نامار له وه‌زاره‌ت و راپورته‌کانی به‌رټیوه‌به‌رایه‌تی گشتی سهرپه‌رشتی کردنی په‌روه‌ده‌یی له وه‌زاره‌ت و دواتر په‌سندکردنیان و وهرگرتنی ره‌زامه‌ندی نه‌نجومه‌نی وه‌زیران و وه‌زاره‌تی دارایی. پاشان ناگه‌دارکردنه‌وه‌ی به‌رټیوه‌به‌رایه‌تی گشتی په‌روه‌ده له پارټیزگه‌کان له نه‌نجامه‌کان.

2- دهرکردنی رټنمایی پټویست له‌سه‌ر دامه‌زراندنی ماموستایان به‌پی پیوهر و مهرجه‌کانی وه‌زاره‌ت و پابه‌ندبوونیان پټیانه‌وه.

3- دهرنه‌کردنی هیچ فهرمانټیکی وه‌زاری تاییه‌ت به‌دومه‌زراندنی ماموستایان ته‌گهر پټویست نه‌بیټ و له‌سه‌ر داواي په‌روه‌ده‌یه‌ک نه‌بیټ.

4- به‌هیچ شیوه‌یه‌ک زیده‌رټی له‌پله تهرخان کراوه‌کانی وه‌زاره‌ت بو دامه‌زراندنی ماموستایان نه‌کرټ.

چوارهم: پټویسته ههریه‌که له (وه‌زاره‌ت و به‌رټیوه‌به‌رایه‌تی گشتی.پ.له پارټیزگه و ب.پ.له قه‌زا) په‌ره به‌توانای ستافه‌کانی خوټیه‌تی و میلاک بدهن، به‌تاییه‌تی له ړیکخستنی ټوماره‌کان و به‌رټیوه‌بردنی زانیارییه‌کان. زور پټویسته توانایان له بواری IT دا به‌رزبکرټیته‌وه‌وه هه‌ول بدرټ ټوماره‌کان و دوسییه‌کانی ماموستایان به‌شیوه‌یه‌کی له‌لیکترټونی رټک بخړین و داتابه‌یسی تاییه‌ت به‌سهرچاوه مرټییه‌کان دابنرین.

پینجه‌م: پټویسته له سهرجه‌م ئاسته‌کاندا له پرۆسه‌ی دامه‌زراندنی مامۆستایاندا شه‌فافییه‌ت په‌یره‌و بکریټ و یاساو رینماییه‌کان به وردی جیبه‌جی بکریټ و سهرجه‌م داواکاران هه‌لی یه‌کسانیان پټ بدریټ و به پټی شیان و توانا کانیان و به‌پټی به‌رژوه‌ه‌ندی په‌روه‌ده هه‌لسوکه‌وتیان له‌گه‌لدا بکریټ.

شه‌شه‌م: له گشت ئاسته‌کاندا له پرۆسه‌ی دامه‌زراندنی مامۆستایاندا پټویسته بایه‌خ به هه‌ریه‌که له چاودیری کردن و به‌دواداچوون و هه‌لسه‌نگاندن بدریټ.

هه‌وه‌تم: پټویسته پرۆسه‌ی دامه‌زراندنی مامۆستایان له کاتی گونجاودا ده‌ست پټ بکات و بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراویش درټژه‌ی هه‌بیټ به‌شپوه‌یه‌که که مامۆستایانی تازه دامه‌زراو بتوانن له قوتابخانه‌کاندا له‌سه‌ره‌تای سالی خویندندا ده‌ست به‌کار بن.

هه‌شته‌م: پټویسته وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده برپارو رینماییی پټویست بۆ دووباره ریکخستن‌ه‌وی میلاکی مامۆستایان له سهرتاسه‌ری هه‌ریم ده‌ربکات ، پټویسته به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی.پ. له پارټیزگه‌کانیش پابه‌ندبن و دووباره ریکخستن‌ه‌وی دابه‌شکردنی مامۆستایان بکه‌نه‌وه له نیوان ب.پ. له قه‌زاکان، په‌روه‌ده‌ی قه‌زاکانیش دووباره ریکخستن‌ه‌وی میلاکی مامۆستایان بکات له نیوان قوتابخانه‌کاندا به له دوویه‌ک بردنی زیادو که‌مه‌کان. به‌مه‌ش رټژه‌یه‌کی به‌رچاو له گرتی که‌می میلاک چاره‌سهر ده‌بیټ به تاییه‌تی له هه‌ندیک پسیوریدا.

نۆیه‌م: پټویسته وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده دامه‌زراندنی مامۆستایان له ناو سه‌نته‌ری شاره سه‌ره‌کییه‌کان (پارټیزگه‌کان) رابگریټ و که‌می مامۆستایانیان به‌و مامۆستایانه چاره‌سهر بکات که له ناوچه‌کانی دیکه‌وه به هۆی ته‌واوکردنی ماوه‌ی خزه‌تیا ن له‌و شوینانه ده‌گوازینه‌وه. به‌مه‌ش هه‌لی دامه‌زراندن له ناوچه‌ دورره‌کان پتر ده‌بیټ و که‌له‌که‌بوونی مامۆستایانیش له ناو شاره‌کاندا راده‌یه‌کی بۆ داده‌نریټ.

ده‌یه‌م: پټویسته وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده گه‌توگۆ له‌گه‌ل وه‌زاره‌تی خویندن بالادا بکات به مه‌به‌ستی دارشتنی پلانیکی گونجاو بۆ زیادکردنی ده‌رچووانی شه‌و به‌شانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده وه‌ک مامۆستا پټویستی پټیان هه‌یه‌و به پټی پټوه‌ره دیاریکراوه‌کان.

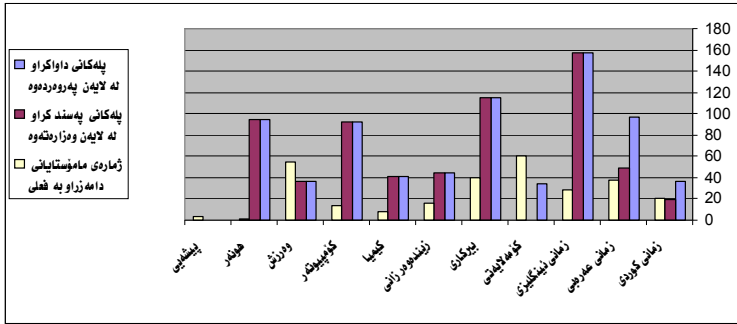
ژماره ماموستایانی دامهزراو له قونای نامادهیی

له سالی خویندنی 2007-2008

له پاریزگای ههولیر (پهروهده کانی ههولیر 1 و ههولیر 2 و دهشتی ههولیر و خبات) به پیتی پسیورییه کان

خشتهی ژماره (1)

ژ	پسیوری	پله کانی داواکراو له لایهن پهروهده وه	پله کانی په سه ندرکراو له لایهن وهزاره ته وه	ژماره ماموستایانی دامهزراو به فعلی	جیاوازی نیوان پله کانی په سه ندرکراو و ماموستایانی دامهزراو
1	زمانی کوردی	37	19	20	1
2	زمانی عه ره بی	97	49	38	-11
3	زمانی نینگلیزی	157	157	29	-128
4	کۆمه لایه تی	34		60	60
5	بیرکاری	115	115	40	-75
6	زینده وهرزانی	45	45	16	-29
7	کیمیا	41	41	8	-33
8	کۆمپیوتهر	92	92	14	-78
9	وهرزش	36	36	55	19
10	هونه ر	94	94	1	-93
11	پیشه یی			3	3
	کۆی گشتی	748	648	284	-364

ژماره ی ماموستایانی دامه زراو له قوناعی ناماده یی

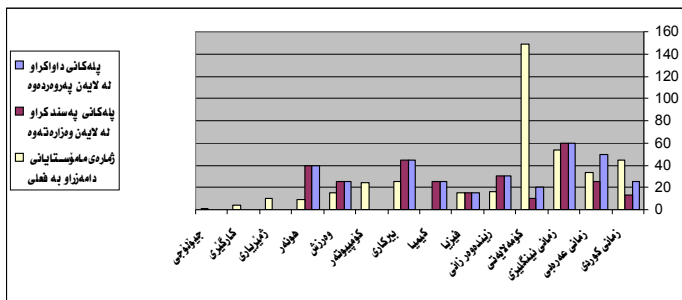
له سالی خویندنی 2007-2008

له پاریزگای سلیمانی (پهروه دهه کانی مه لبه نندی سلیمانی و قه زای شارباژیر) به پپی پسیورییه کان

خشته ی ژماره (2)

ژ	پسیوری	پهله کانی داواکراو له لایه ن پهروه دهه	پهله کانی په سه ندرکرا و له لایه ن وه زاره ته وه	ژماره ی ماموستایانی دامه زراو به فعلی	جیاوازی نیوان پهله کانی په سه ندرکرا و ماموستایانی دامه زراو
1	زمانی کوردی	25	13	45	32
2	زمانی عربی	50	25	33	8
3	زمانی نینگلیزی	60	60	54	-6

4	کومه لایه تی	20	10	149	139
5	زینده ووزانی	30	30	16	-14
6	فیزیا	15	15	15	0
7	کیمیا	25	25		-25
8	بیرکاری	45	45	25	-20
9	کومپیوتهر			24	24
10	وهرش	25	25	15	-10
11	هونه ر	40	40	9	-31
12	ژمپیریاری			10	10
13	کارگیری			4	4
14	جیولوجی			1	1
	کوی گشتی	335	288	400	112

ژمارى مامۇستايانى دامەزراو ئەقۇناغى نامادەيى

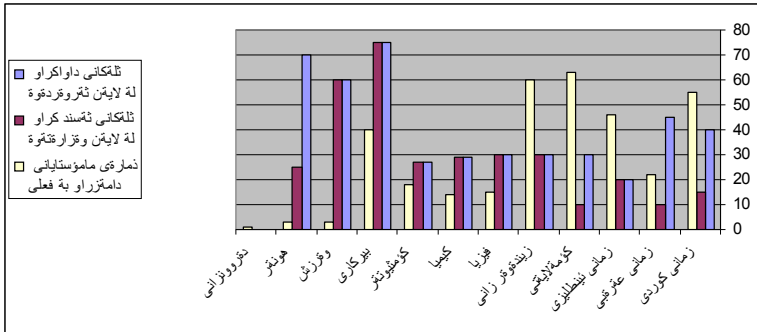
ئەسالى خويۇندى 2007-2008

ئەپارىزگاي دەۋك (پەرۋەردەي قەزاي دەۋك) بەيى پىسپورىيە كان

خىشتەي ژمارە (3)

ژ	پىسپورى	پلەكانى داواكراو ئەلايەن پەرۋەردەوۋە	پلەكانى پەسەندكراو ئەلايەن وۋەزارەتەوۋە	ژمارى مامۇستايانى دامەزراو بە فەلى	جياوازي نيوان پلەكانى پەسەندكراو و مامۇستايانى دامەزراو
1	زمانى كوردى	40	15	55	40
2	زمانى عەرەبى	45	10	22	12
3	زمانى ئىنگلىزى	20	20	46	26
4	كۆمەلايەتى	30	10	63	53
5	زىندەوۋەرزانى	30	30	60	30
6	فېزىيا	30	30	15	-15
7	كىمپيا	29	29	14	-15
8	كۆمپىوتەر	27	27	18	-9
9	بېركارى	75	75	40	-35
10	وۋەرزى	60	60	3	-57
11	ھونەر	70	25	3	-22
12	دەرۋونزانى			1	1
	كۆي گىشتى	456	331	340	9

وا له خواره ده به خشته يهك ټو پسيپوريپانه ده خينه روو كه سه رپاي ټه وه ي داوانه كراون يان رهامه ندييان له سه ر ورنه كپراوه و ماموستايان لي دامه زرانده وه نه

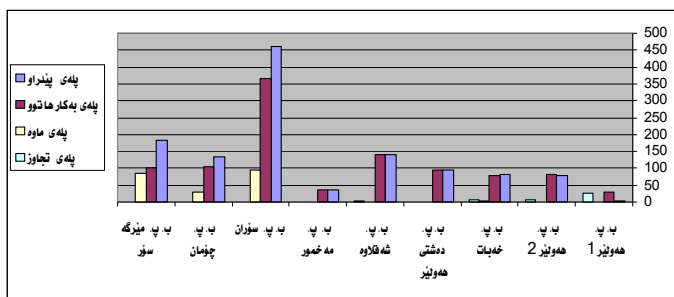
خشته ي ژماره (4)

ژ	پهروه ده	پسيپوري	ژماره ي نهو ماموستايانه ي دامه زراون	كوي گشته
1	ههولير	كومه لايه تي	60	63
		پيشه يي	3	
2	سليهماني	كوميپوتهر	24	39
		ژمير ياري	10	
		كارگيري	4	
		جيولوجي	1	
3	دهوك	دروونزاني	1	1
		كوي گشته	103	103

پەرۆردە و فیتکردن _____ ژمارە (2) سالی 2008
 پلەکانی تەرخان کراو و پپرکراو و ماوہو (تجاوز) لەدامەزراندنی مامۆستایانی
 قوئەغی ئامادەیی لەپارێزگای ھەولێر بەپێی قەزاکان (بەرپۆلەبەرایەتی
 بەرۆردەکان)

خشتەى ژمارە (5)

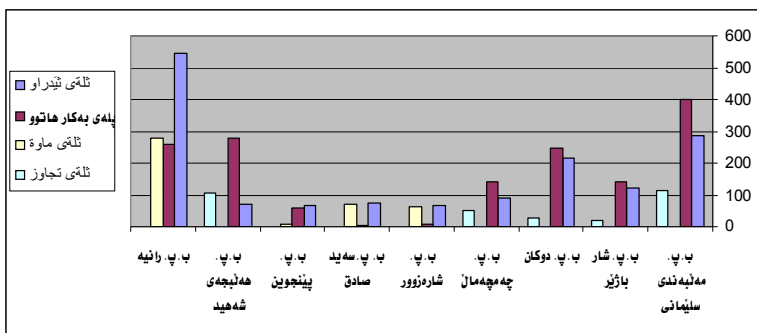
ژ	بەرپۆلەبەرایەتیبەکان	پلەى پیندراو	پلەى بەکارھاتوو	پلەى ماوہ	پلەى تجاوز
1	ب.پ. ھەولێر 1	4	29	0	25
2	ب.پ. ھەولێر 2	77	82	0	8
3	ب.پ. خەبات	83	79	4	7
4	ب.پ. دەشتی ھەولێر	94	95	0	1
5	ب.پ. شەقلاوہ	140	142	0	2
6	ب.پ. مەخمور	37	37	0	0
7	ب.پ. سووران	461	366	95	0
8	ب.پ. چۆمان	133	104	29	0
9	ب.پ. مێرگەسۆر	184	100	84	0
	کۆى گشتى	1213	1034	212	43

پله کانی ته رخان کراو و به کارهاتوو و ماوه و (تجاوز) له دامه زرانندی
 ماموستایانی قوناعی نامادهیی له پاریزگی سلیمانی به پیی قه زاکان
 (به ریو به رایه تی پهرونده کان)

خشتهی ژماره (6)

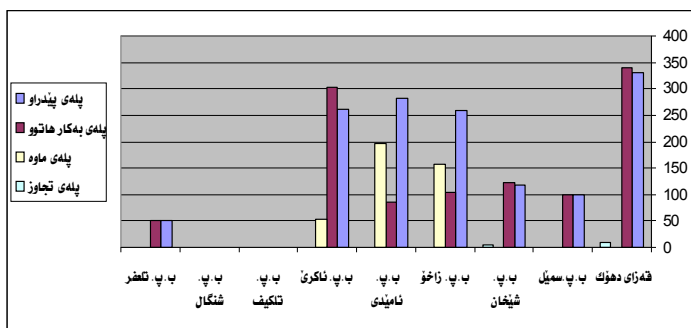
ژ	به ریو به رایه تییه کان	پلهی پندراو	پلهی به کارهاتوو	پلهی ماوه	پلهی تجاوز
1	ب. پ. مه ئه ندی سلیمانی	288	400	0	112
2	ب. پ. شارباژیر	121	141	0	18
3	ب. پ. دوکان	217	246	0	29
4	ب. پ. چه مچه مان	92	142	0	50
5	ب. پ. شاره زوور	67	6	61	0
6	ب. پ. سهید سادق	76	5	71	0
7	ب. پ. پینجویین	66	59	7	0
8	ب. پ. هه له بجهی شه هید	70	278	0	107
9	ب. پ. رانییه	547	260	278	0
	کۆی گشتی	1544	1537	417	316

پله کانی تهرخان کراو و به کارهاتوو و ماوه (تجاوز) له دامه زانندی مامۆستایانی قۆناغی نامادهیی له پارێزگای دهۆک به یی قهزاکان (به رپوه به رایه تی پهروه ده کان)

خشتهی ژماره (7)

ژ	به رپوه به رایه تییه کان	پلهی پیندراو	پلهی به کارهاتوو	پلهی ماوه	پلهی تجاوز
1	قهزای دهۆک	331	340	0	9
2	ب.پ. سمیل	99	99	0	0
3	ب.پ. شیخان	118	122	0	4
4	ب.پ. زاخۆ	260	103	157	0
5	ب.پ. نامیدی	283	86	197	0
6	ب.پ. ناكرئ	261	304	53	0
7	ب.پ. تلکیف	0	0	0	0
8	ب.پ. شنگال	0	0	0	0
9	ب.پ. تلعفر	51	52	0	0
	کۆی گشتی	1403	1106	407	13

Kurdistan Regional Government. DG Quality Assurance training programme

National School
of Government

Kurdistan
Regional
Government

Feedback on assignments	
Assignment:	Post module 4
Participant:	Burhan Addulla Adil Argoshi
Ministry:	Ministry of Education
Comments:	<p>An excellent assignment. I am really impressed.</p> <p>The subject you have chosen is very worthwhile. Your terms of reference are very good. You select and use appropriate techniques and methodologies and do some excellent analysis to reach sound conclusions.</p> <p>Your recommendations are excellent.</p> <p>Reading your report it became clear to me that there was one possible strategic option that could solve a lot of the problems – that is to work with the Ministry of Higher Education to develop a programme of teacher training. This may involve say one extra year but those that complete it would receive a teaching certificate. This would save all the vetting/interviewing of people and would give you better trained and committed teachers, people trained to a standard and a fairer system. You could also allow people onto the teacher training programme who want, and are qualified, to teach certain subjects in line with your estimated strategic plan of required teachers. You could also encourage people from outlying towns etc by making the teacher training more accessible to people. This is definitely something worth exploring.</p> <p>Did you show you report to the Minister? Was he impressed? Will your recommendations be actioned?</p> <p>Well done though – an excellent piece of work that opens up many opportunities for improvement.</p>
Trainer:	Nigel Freeman

یه کیك له به لگه کانی هه لسه نگانندی (دهزگهی په یمانگهی نه ته وه یی حکومی - به ریتانی) تاییهت به به شدار بووانی خولی دنیایی جۆری که له (20 - 24 / کانونی دووه می / 2008) له لهنده ن ساز کرابوو.

*به رپوه بهری گشتیی سه رپه رشتی کردنی په رو ده یی

پروژه‌ی پیوانه و هه‌لسه‌نگاندنی مامۆستایان و سه‌رپه‌رشتیاران

ئا: نازاد عه‌زیز سلیمان*

پیداچوونه‌وه: بورهان عه‌بدوئلا عادل**

(به‌شی یه‌که‌م)

پروژه‌ی پیوانه و هه‌لسه‌نگاندن له هه‌ر ئاستیکی پله و پایه‌دا، پیگه‌یانندی نه‌وه‌یه‌که که ئاویتته‌ی پر له هه‌لئویستی، کارایی، ره‌خه‌گر و چوست و چالاک‌ی، به‌رپرسیار، به هه‌لئویست، ته‌سلیم نه‌بوو به کولتووری دو‌اکه‌وتوو و موقه‌ده‌سی کۆمه‌لگا، پیوانه و هه‌لسه‌نگاندن گه‌شه‌کردنی هه‌زرو بیره، ده‌ست خۆشییه بو‌ ئه‌وانه‌ی به‌توانا و کاران سزادانیش نییه بو‌ ئه‌وانه‌ی که‌م توانان.

پروژه‌ی هه‌لسه‌نگاندنی مامۆستایان سالانه له‌لایه‌ن سه‌رپه‌رشتیاران‌ی پ‌سپۆری به‌پێی میکانیزمیکی کارپێکراو ئه‌نجام ده‌دریت له ئه‌نجامی (2) سه‌ردانی پ‌یش

وهخت بهر له دهست پیکردنی پرۆسه‌ی هه‌لسه‌نگاندن، سهردانی مامۆستایان ته‌نجام ده‌دریټ:

1- سهردانی یه‌که‌م: به‌مه‌به‌ستی رینمایی کردن وئاراسته‌کردنی مامۆستایه.

2- سهردانی دووه‌م: بۆ به‌دواداچوونی راده‌ی جیبه‌جیکردنی رینماییه‌کان ته‌نجام ده‌دریټ.

بۆیه له‌دوای ته‌م دوو سهردانه هه‌لسه‌نگاندنی‌ک له‌لای سهرپهرشتیار بۆ مامۆستا که ته‌نجام ده‌دریټ که‌به‌پیی فۆرمی‌کی ئاماده‌کراو له‌لایهن به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی سهرپهرشتیکردنی په‌روه‌ده‌یه‌وه که به‌سه‌ر به‌رپۆه‌به‌رایه‌تییه‌کانی سهرپهرشتیکردنی په‌روه‌ده‌یی له‌ پارێزگه‌کان دابه‌ش ده‌کریټ، له‌و‌یشه‌وه بۆ په‌روه‌ده‌ی قه‌زا و سالانه له‌ کۆتایی مانگی (3) دا پرۆسه‌ی هه‌لسه‌نگاندن ده‌ست پیی ده‌کات، ناوړۆکی فۆرمه‌که‌ش چه‌ند ته‌وه‌ریه‌ک له‌ خۆده‌گریټ که هه‌موو لایه‌نه‌کانی (که‌سایه‌تی، پلان دانان، شیوازی وانه و تنه‌وه ، به‌کاره‌ینانی هۆیه‌کانی فیترکردن .....تاد) له‌ خۆده‌گریټ.

به‌هۆی بایه‌خی به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی سهرپهرشتیکردنی په‌روه‌ده‌یی به‌پرۆسه‌ی په‌روه‌ده‌ و فیترکردن له‌ سه‌رووی هه‌موویانه‌وه به‌ پرۆسه‌ی هه‌لسه‌نگاندن له‌ به‌رنامه‌ی به‌رپۆه‌به‌رایه‌تییه‌که‌دایه که فۆرمی‌کی یه‌گرتوو بۆ سه‌رتاسه‌ری هه‌ریمی کوردستان ئاماده‌ بکریټ که سوود له‌ شیوازی هه‌لسه‌نگاندنی ولاتانی پیشکه‌وتوو وه‌گراره‌وه بۆ دارشتنی فۆرمه‌که و له‌چه‌ند رۆژی داها‌توو فۆرمه‌که ئاماده‌ ده‌کریټ له‌ سالانی داها‌تووشدا سه‌رجه‌م مامۆستایانی کوردستان به‌یه‌ک فۆرم و به‌یه‌ک شیوازی له‌سه‌رتاسه‌ری هه‌ریم پرۆسه‌که ته‌نجام ده‌ده‌ن و هه‌ر سه‌رپهرشتیارێک وه‌ک ته‌رکی سهرپهرشتیکردن پێویسته له‌ (50-60) مامۆستا سالانه هه‌لسه‌نگینن.

لېردە ھەلسەنگاندىن مامۇستايانى پارىزگە (ھەولېر) بلاۋدەكەينەۋە:

قۇرمى ژمارە (1)
قۇرمى ھەلسەنگاندىن بەرپۇمبەر

حكومتى ھەرىمى كوردستانى عىراقى فېدېرال
وزارتى پەرۋەردە
بەرپۇمبەرايەتتى گىشتى پەرۋەردە ( )

بەرۋار: ژمارە:

پەكەي سەرپەرشتىياري پىسپۇرى

ناۋى بەرپۇمبەر / بەرۋارى پەكەم دامەزئاندىن / ناۋى قوتابخانە / ژمارەى ھۇبەگان / نەم وئانەنى كە دەپلېتەمە /
كۆلېزۇ بسپۇرىو سالى دەرچوون / بەرۋارى دەست بەگارى ۋەك بەرپۇمبەر / جۇرى دەوام / كۆى گىشتى قوتابيان / بەرۋارى دولپىن سەردان /

نەرى ھەلسەنگاندىن	نەرى %	بۋارەكانى ھەلسەنگاندىن	ز
	10	كەسايەتىۋولپھا توۋپى شياۋى لەرۋى بەرپۇمبەردىن.	1
	10	تۇنار شارەزايى لە دارشتى پلان و كارنامەى سالى خۇيىدىن ۋە رېكخىستى دابەشى كارەكان و رېئىمايى كىردى و سەرپەرشتى كىردى بۇ كەيشتن بە ئامانچىكى پەرۋەردەيى گونچاۋو لەبار بوو.	2
	10	شارەزايى لە ياساۋ رېئىمايى يەكان و سىستەم و پەپىرەۋى قوتابخانەكان ۋە پاينەدىۋى بە جىيەجى كىردىلە ئەرك و كارەكانىدا.	3
	10	پاينەدىۋى بە دەۋامى خۇۋى سەرپەرشتى دەۋامى ئەۋانەى لەگەلىدا كارەكەن ۋە بە ئواداچوۋنى دەۋامى قوتابيان و رېئىمايى كىردىن بۇ رەقتارى چاك.	4
	10	رادەى گىرگىدانى بە بىنايەى قوتابخانەۋ دابىن كىردن و پاراستى كەل رپەلىۋ بايەخدانى بە پاك و خاۋىنى قوتابخانە.	5
	10	گىرگىدانى بە تۇمارەكانى قوتابخانەۋ سەرپەرشتى كىردى رېكخىستىن.	6
	10	رادەى بە ئواداچوۋنى چۇنئەتى بەرپۇمبەردىن خۇيىدىن لە روۋى جىيەجى كىردى پىرۇگرامەكان، پلانى مامۇستا، ئەزمۇنەكان، بۇ بەرى ئاستى زانستى.	7
	10	بايەخدانى بەكارو چالاكىيە پەرۋەردەيى و زانستى ۋە ھونەرى ۋە رەزىۋى رۇشنىرى پىرۇكخانە بە ئواداچوۋنى كارى لېژنەكان لەم بوارانە.	8
	10	پەپوھندى بە مامۇستايان و كارەمندان و خودانى قوتابيان ۋە گىرگىدانى بە ئەنجومەنى باۋكان و داىكان و مامۇستايان و تۋاناي بەستتەرەى قوتابخانە بە ژىنگەۋ دىرۇستكىردى كىيائى ھاۋكارى.	9
	10	پەپوھندى ۋە ھاۋكارى لەكەل سەرپەرشتىياري پىسپۇرى جىيەجى كىردى راسپاردەۋ رېئىمايى يەكان.	10
		كۆى نەرىكان	

پوختەى ھەلسەنگاندىن بۇ سالى خۇيىدىن: 200 / 200 برىتپىيە لە ( )

تېپىنىۋو راسپاردەكان:

.....
.....
.....

ناۋو واژۋى سەرپەرشتىياري پىسپۇرى كارگىرى

حکومته هی ریزی کوردستان

وزارتی پهرورده

په ریو بهی راهی ته گشتی سه ری هشتی کردنی پهروردی

په ریو بهی راهی ته سه ری هشتی کردنی پهروردی نه نامادینی .....

په کی سه ری هشتی کردنی پهروردی .....

(ژور نهینی)

ژماره:

پهرواری پی شکهش کردن:

پسپور:

ژورنی هه له سه تگاندنی سه ری هشتیار

ژوری چواری سه ری هشتیار: .....
 پهرواری په کمه نامرژاندی: .....
 پهرواری بوونی په سه ری هشتیار: .....
 پروانامه سالی در چوون: .....
 رهگژ: .....

ژورنی و پهرواری له دایک بوون: .....
 ژماره له ژورنی یخانه له له ستو بیاهه: .....
 ژماره له نوموستیایه له له ستو بیاهه: .....
 ژماره له نوموستیایه هه له سه تگاندنی بژ کر دوون: .....

ژ	بوارى هه له سه تگاندنی	(۵۰) نمره تاییهت په سه ری هشتیارى په کمه		(۵۰) نمره تاییهت په کوی گشتی نمرکاش هه له سه تگاندنی	
		نمره	په نووسین	نمره	په نووسین
۱	کسه یه ته له رووی پهروردی و کومه لایه ته و په ریو بهی له کاشی له گه ژورنی یخانه و په رووین				
۲	شهرایه له بوارى په ریو بهی په کوی خویله و توالی له پهروان چوونیا				
۳	توالی له په ریو بهی له کاشی په ریو بهی په ریو بهی				
۴	توالی له بوارى هه له سه تگاندنی په ریو بهی له کاشی په ریو بهی				
۵	توالی له دایکتان و چن به چن کردن و پهروان چوون پلانی سالانه				
۶	زاده یه یه خدای په بوارى کاشی: سالی مرژ، ورینگه پاریزی و ههستی نهشتان پهروردی				
۷	زاده یه یه خدای په چالاکه پهروردی په کاشی وانه راهیندان، کور، سیمیلار، کورنیه و گه گشتیار کاشی				
۸	پیشانی و بژ چوون کاشی بژ پی شکهستی پر ژگار کاشی و پر و سدی پهروردی له (پلاکراوه) و (نووسین له ژورنه و کورنیا کاشی) و (ژورنی یخانه)				
۹	زاده یه یه خدای په ریو بهی په کاشی و هر کاری کردن و درنگی سه ری هشتیار کردن				
۱۰	زاده یه یه خدای په (ژورنی تاییهت بوز) ژورنی سه ری هشتیار سه ری هشتیاران (و ژورنی کردن ژورنی و ژورنی پیوست له ههرو ژورنی کاشی)				
	کوی نمرکاش				

له نهجاسی هه له سه تگاندنی په زارگی: .....
 په سپارد کاشی سه ری هشتیارى په کمه: .....
 په سپارد کاشی په ریو بهی په ریو بهی: .....

په ریو بهی سه ری هشتیارى پهروردی

په ریو بهی په ریو بهی

په ریو بهی سه ری هشتیارى پهروردی په کمه

قۇمىسى (7-نومۇر)

حۆكۈمەتنى شەرىئەتتىكى كۆرۈنمىسىنى ئىشلىتىش ئورنى

ۋەزىرەتتىكى پەرۋەردە

نومۇر/

پەرۋەردە بىلەن بىرلىكتە ئىشلىتىش پەرۋەردىسى ( )

نومۇر/

پەرۋەردىسىنى ئىشلىتىش ئورنى / / 200 / /

200 يىلى ئىشلىتىش ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى

قۇمىسىنى ئىشلىتىش ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى

نومۇر/

ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى

نومۇر/

نومۇر	نومۇر	بىرلىكىنى ئىشلىتىش ئورنى	ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى	نومۇر/
1	20	1/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ب/ پەرۋەردىسىنى ئىشلىتىش ئورنى ج/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى د/ پەرۋەردىسىنى ئىشلىتىش ئورنى	روالەتو كەسپىنى ئىشلىتىش ئورنى مامۇتو	
2	20	ا/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ب/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ج/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى د/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى	كارنامە مامۇتو	
3	20	ا/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ب/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ج/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى د/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى	ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى مامۇتو	
4	20	ا/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ب/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ج/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى د/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى	ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى مامۇتو	
5	20	ا/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ب/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى ج/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى د/ ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى	ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى مامۇتو	

پەرۋەردىسىنى ئىشلىتىش ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى: 200 / 200 پىرىنتىپى ( ) كۆپ نۇسخا

ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....

ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنىنى ئىشلىتىش ئورنى

پاريزگای ههولير

ههلسهنگاندنی مامۆستايان و بهرپوه بهر وياريدده دهری قوتابخانه و خویندنگاکان له سنووری پاريزگای ههولير به شيوهیه کی گونجاو و به پي رينمايه کانی کار پي کراو نه نجامدراوه به شيوهیه که له سهرتاسه ری پاريزگای ههولير له سهرحم پهروه دهی قهزاکان سهرحم مامۆستايان بينراون وه سهپه رشتياریانی پسپۆری به شيوهیه کی ريك به سهر قوتابخانه و خویندنگاکان دابهش کراون وه هوکاري ته مهش ده گه ريته وه:

1- بۆ ته وهی بهرپوه بهری سهپه رشتيکردنی پهروه دهی کاره کانی بهر يک و پيکی راپه راندوه وه (به پرسانی پسپۆری) له پاريزگای ههولير به ته رکي خو یان ههلساون.
2- بوونی ژماره ی پيوست و گونجاو له سهپه رشتياریانی پسپۆری له سنوورپاريزگای ههولير.

3- نه بوونی ناستهنگی دارایی له رووی سهردانیکردنی سهپه رشتياریان به وواتایه کی تر (سهردانه کانیان کراون و سنووردار نه کراوه بۆ (8) سهردانی له مانگی کدا).

4- پابه ندبوونی سهپه رشتياریانی پسپۆری له قهزاکان به بریارو راسپارده و رينمايه کان.

له خواره وه هوکاري ههلسهنگاندنی (2352) مامۆستای پسپۆری له سنووری پاريزگای ههولير بۆتان ده خه پنه روو:

1- (576) مامۆستا به هو ی مۆله تی دایکایه تی ههلسهنگینراون.
2- (372) مامۆستا به هو ی ته وهی دوا ی نیوهی سال دهستیان به کارکردوه ههلسهنگینراون.

3- (323) مامۆستا به هو ی ته وهی که یاريدده دهری قوتابخانه له پسپۆری خو یان ههلسهنگینراون (له بواری کارگيري ههلسهنگینراون).

4- (228) مامۆستا به هو ی ته وهی که بهرپوه بهرن له پسپۆری خو یان ههلسهنگینراون (له بواری کارگيري ههلسهنگینراون).

پەرودە دە و فیکردن _____ ژمارە (2) سالی 2008

5- (66) مامۆستا بەھۆی ئەوەی مامۆستای سەرەتایین و تەنسیب کراون
هەلنەسەنگینراون.

6- (24) مامۆستا بەھۆی مۆلەتی خۆیندن هەلنەسەنگینراون.

7- (50) مامۆستا بەھۆی ئەوەی تەنسیب کراون لە دام و دەزگاگان
هەلنەسەنگینراون.

8- (114) مامۆستا بەھۆی ئەوەی مۆلەتی نەخۆشیان وەرگرتووە
هەلنەسەنگینراون.

9- (68) مامۆستا بەھۆی ووتنەوەی پەسپۆری تر و اتا پەسپۆری خۆیان نالینەو
بۆیە هەلنەسەنگینراون.

10- (58) مامۆستا بەھۆی مۆلەتی منداڵ بوون هەلنەسەنگینراون.

11- (207) مامۆستا بەھۆی ئەوەی تەنھا یەكجار بینراوەن هەلنەسەنگینراون.

12- (50) مامۆستا بەھۆی مۆلەتی بێ مووچە هەلنەسەنگینراون.

13- (96) مامۆستا بەھۆی ئەوەی تەمەنیان گەرە بوو هەلنەسەنگینراون.

14- (7) مامۆستا بەھۆی ئەوەی کە کراون بەرابەری پەرودەیی لە پەسپۆرییە
جیاوازدەکان هەلنەسەنگینراون.

15- (10) مامۆستا بەھۆی ئەوەی کراون بە (تەمینیاری پەرتووکخانە)
هەلنەسەنگینراون.

کۆی گشتی (2352) مامۆستایە

پيشنيز و راسپاردهگان:

1- ټو ماموستايانهی پلهی (ناياب)يان ههيه ټاگاداری پهرووردهی گشتی پاريزگاگان بکريت که (ريز و سوياس)يان ټاراسته بکريت.

2- ټو ماموستايانهی لاوازن ناوهکانيان يهک بخرين وه بخرينه خولیکي بههيز کردن له ريگای په يمانگای راهيتان وگه شه پيدانی پهرووردهی.

3- ټاگاداری پهرووردهگان بکريتهوه که ماموستايانی پسيپوری ټوانهی که کراون به (ټه مينداری په رتووکخانه) يان (رابهري پهرووردهی) فهريمان هه لېوه شپتهوه ته نها ټوانهی ده رچووی (دهروونزانی وکۆمه لئاسی)ين که بۆ رابهري پهرووردهی ټاسایی بيت.

4- ټو سه ره رشتيارانهی که ريژهی هه لسه نگاندنی ماموستايان له (نصاب)ی خويان که متره ټاگادار بکريتهوه له پهرووردهيه کی نزيک له خويان که سه ره رشتياريان نی يه به شه کهی ته واو بکات بۆ ټوهی ريژهی سه ره رشتيار به شپوهی ټيستا که هه يه ريکبخرين له سه ر ټاستی پاريزگا.

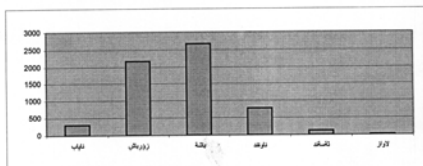
5- داوا له پهرووردهگان بکريت که وينه يهک له هه لسه نگاندنی ماموستايان بخرينه ناو دؤسيه ی که سی ماموستا وگرنگی پی بدریت بۆ کاتی پالوتنی ماموستايان بۆ هه ر شوينيک سوودی لی وه بگيریت.

هولنیر

نامارکائی ههسهنگاندنی ماموستایان یو سالی 2007-2008

ردیف	باید تانگان	ژماردی ههسهنگاندنی ماموستایان	ژماردی ههسهنگاندنی	ژماردی ههسهنگاندنی	پرزکمی	تئیینی
1	کارکیزی	1199	1077	122	٪10,17	
2	کوردی	1002	701	301	٪30,02	
3	عەرهبی	1108	782	326	٪29,44	
4	ئینگیزی	795	612	183	٪23,01	
5	کۆمهلاپهتی	1499	927	572	٪38,15	
6	پیرکاری	808	589	219	٪27,10	
7	زیندوبیر زانی	533	349	184	٪34,52	
8	کیهیا	418	311	107	٪25,59	
9	فیزیا	382	288	94	٪24,60	
10	دورووزانی	62	41	21	٪33,87	
11	کۆمپوتەر	126	86	40	٪31,74	
12	وهرتشی	381	231	150	٪39,37	
13	هولنر	64	48	16	٪25,00	
14	تورکمانی	15	6	9	٪60	
	سەرچه میمان	8392	6048	2344	٪28,15	

ژماره	نایاب	نۆزوش	پاشه	ناوهند	پهسهنگ	لاواز
	296	2169	2674	774	120	15
زیادی	٪4,89	٪29,86	٪44,21	٪12,79	٪1,99	٪0,24

**پوخته‌ی هه‌ئسه‌نگاندنی سه‌ره‌رشتیارانی پ‌سپوری پارێزگای (هه‌ولێر) سالی
خویندنی (2007 – 2008)**

تیبینی	ئاستی سه‌ره‌رشتیاران					ژماره‌ی سه‌ره‌رشتیاران	پ‌سپوری	ز
	نایاب	زۆرباش	باش	په‌سه‌ند	لاواز			
	-	6	-	-	-	8	سه‌ره‌رشتیاری یه‌که‌م	1
هه‌ئنه‌سه‌نگینراون	-	-	-	-	-	13	به‌رپرسی پ‌سپوری	2
	7	19	12	1	-	51	کارگیری	3
	2	5	6	1	1	16	کوردی	4
	1	5	8	-	-	15	عه‌ره‌بی	5
	2	8	1	1	-	12	ئینگیلیزی	6
	1	9	4	-	-	15	کۆمه‌لایه‌تی	7
	5	7	3	-	-	16	بیرکاری	8
	2	7	3	-	-	12	زینده‌وه‌رزانی	9
	3	9	1	-	-	13	کیمییا	10
	1	9	4	-	-	14	فیزییا	11
	1	1	-	-	-	2	هونه‌ر	12
	2	5	1	-	-	9	وه‌رش	13
	-	2	-	-	-	2	کۆمپیوته‌ر	14
	3	1	-	1	-	5	ده‌روون‌زانی	15
	-	1	-	-	-	1	پیشه‌یی	16
	-	1	-	-	-	1	تورکمانی	17
	-	-	-	-	-	1	سریان‌ی	18

	30	95	43	4	1	206	كۆي گشتى	
--	----	----	----	---	---	-----	----------	--

سەرئىچ و تىيىنى:

- 1- (13) بهرپىرسانى پىسپۆرى هەلنەسەنگىنراون.
- 2- (12) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى كارگىرى هەلنەسەنگىنراون به هۆى ﴿ (8)
يان تەنسەيب كراون + (1) يان مۆلەتى نەخۆشى + (3) يان لە وەرزى دووهم دەست به كاربوينه ﴿.
- 3- (1) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى زمانى كوردى به هۆى مۆلەتى نەخۆشى هەلنەسەنگىنراوه.
- 4- (1) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى زمانى عەرەبى به هۆى مۆلەتى خویندن هەلنەسەنگىنراوه.
- 5- (1) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى بىركارى به هۆى مۆلەتى نەخۆشى هەلنەسەنگىنراوه.
- 6- (1) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى كۆمەلايهتى به هۆى دەست به كار بوونى لە وەرزى دووهم هەلنەسەنگىنراوه.
- 7- (1) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى وەزش به هۆى گواستنه وەى بۆ پەرۆدەدەيه كى تر هەلنەسەنگىنراوه.
- 8- (1) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى سريانى هەلنەسەنگىنراوه.
- 9- (2) سەرپەرشتىياري يەكەم هەلنەسەنگىنراون به هۆى (1) وەرزى دووهم دەست به كاربووه (1) به دوا داچوونى بۆ نەكراوه.

كۆي گشتى: (33) سەرپەرشتىياري پىسپۆرى و بهرپىرسى پىسپۆرى هەلنەسەنگىنراوه

- ماویه تی -

*ب. سهرپه رشتيکردنی پهروه دهی نامادهی و پیشهیی

*ب.گ. سهرپه رشتيکردنی پهروه دهی

وانه وتنه وهی سهرکه وتوو :

10 پيداويستی سهرکی

ن : ریچارد نیبلانک*

له نینگلیزیییه وه : د. هیمداد عه بدو لقه هار محه مه د

به لکو فیریان بکهیت چوڼ فیږ بن، به
شیوهیه که و اتابه خش و په یوه ست و
جوړتیک بیت له بیرنه کریت.
وانه وتنه وهی سهرکه وتوو واته
بایه خدان به پیشه کهت و سؤزت بوئی
هه بیټ و له گه ل گواستنه وه و گه یاندنی

وانه وتنه وهی سهرکه وتوو
پیوه ندییه کی زور پته وی به سؤز هه یه
وه ک چوڼ پیوه ندی به نه قلله وه هه یه .
وانه وتنه وهی سهرکه وتوو ته نیا نه وه
نییه قوتابیان هان بدهیت که فیږین،

ټه و سۆزه بۆ هه موو كه سيك به تاييه تي بۆ قوتاييه كانت.

1— وانه وتنه وهی سه ركه وتوو ده رباره ی كه ره سه ته یه و مامه له كردن له گه ل قوتاييان وهك به كار هینه ر و سوو ده ندانی زانیاری.

وانه وتنه وهی سه ركه وتوو واته به كار خستنی هه موو توانای خۆت بۆ ټه وهی به رده وام له سه رلیستی بواره كه ی خۆت بیست و سه رچاوه بخوینیته وه تاييه ت به پسۆری خۆت و خویندنه وهی ديكه یش و ټه نجامدانی هه موو شتیك بۆ ټه وهی له پیشه وهی بواره كه ت بمینیتیه وه، به لام زانیاری ته نیا تاييه ت نییه به گۆقاری زانستی.

وانه وتنه وهی سه ركه وتوو بریتیه له دروستکردنی پردیك له نیوان تیۆر و پراکتیکدا، واته گریدانی هه ردووکیان به یه كه وه، به واتیه کی دیکه پیویسته له ناو مه یداندا کاربکه ی ت نهك ته نیا به شیوه یه کی تیۆری، پیویسته پرس و راویژ به پسپۆر و خاوه ن ټه زموونه كان بکه ی ت و هه ول بده ی ت سوو د له ټه زموونه كان وه ربگریت.

2— وانه وتنه وهی سه ركه وتوو بریتیه له گو ی لینگرتن و پرسیارکردن و هه بوونی کاردانه وه هه روه ها ره چاو کردنی ټه و راستیه ی که هه ر قوتايیهك و هه ر پۆلیك جیاوازه له وانی دیکه.

وانه وتنه وهی سه ركه وتوو بریتیه له سوو دووهرگرتن له کاردانه وه و وه لامه کانی قوتايیان و په ره پیدانی توانا و لیها تووی پیوه ندی زا ره کی ټه و قوتايیانه ی بی دهنگن. وانه وتنه وهی سه ركه وتوو بریتیه له هاندانی قوتايیان بۆ ټه وهی به ره و ئاستی پیویست برۆن و له هه مان کاتیشدا بریتیه له وهی که هه موو کاتیک مرۆف بین و ریز له کهسانی تر بگرین و پیشه گهرین.

3— وانه وتنه وهی سه ركه وتوو ته نیا ناییت به رنامه یه کی جیگیر و نه گۆر بی ت به لکو پیویسته توانای گۆرانی تییدا به دی بگریت و جیگه ی ټه زموونی تازه ی تییدا ببیته وه هه روه ها پیویسته متمانه به خو بوون هه بی ت بۆ کاردانه وه و گۆران بۆ ټه وهی له گه ل بارو دۆخه که دا بگو نخت.

ماموستای سهرکه وتوو پیویسته هه موو ژووره که و هه موو قوتابیان به کاربھیتی و ایان لیبکات بن به به شیک له وانه که ی. ده بییت ماموستایان وا خویان بیته بهرچاو که نه وان بهرپوه بهر (مایسترۆ) ی تیپیکی ئۆرکیسترای مۆسیقین و هه ر قوتابییه ک ئامیریک ده ژهنییت و هه ر یه که یان ئاستیکی دیاریکراوی هه یه .

5- نه مه یان زۆر گرنگه وانه وتنه وه ی سهرکه وتوو پیویسته پیکه نین و خوشی تیدا بییت.

واته ده بییت ماموستا خوی زیاتر بکاته وه نه ک بهرده وام توند و جدی بییت.

وانه وتنه وه ی سهرکه وتوو ده بییت نوکته و پیکه نینی تیدا بییت هه رچه نده له سه ر حسیبی خۆت بۆ نه وه ی شه رمیان نه میتی و قوتابیان هه ست به ئاسوده یه کی پتر بکه ن له که ش و هه وای ناوپۆلدا و هه ست بکه ن که تۆش وه ک نه وان مرۆقیکت، که به شی خۆت هه لّه و که موکورپیت هه یه .

وانه وتنه وه ی سهرکه وتوو بریتییه له هه ستکردنی به ئاسوده یی کاتییک ریژه یه کی دیاریکراو له وانه یه کدا جیبه جی ده که ییت.

وانه وتنه وه ی سهرکه وتوو بریتییه له لادان له پرۆگرامی خویندن و بهرنامه ی کار هه ر کاتییک بینیت که ریگه یه کی سهرکه وتوو تر و باشتری فیروون هه یه .

وانه وتنه وه ی سهرکه وتوو بریتییه له راگرتنی هاوسه نگییه ک له نیوان ماموستا وه ک دیکتاتورپکی ده سه لاتدار له لایه ک و هانده ر و پالنه ر له لایه کی دیکه وه .

4- وانه وتنه وه ی سهرکه وتوو پیوه ندی به شیوازه وه هه یه . ئایا وانه وتنه وه پیویسته خوشی به خش بییت؟ ئایا نه مه واتای نه وه یه که وانه وتنه وه بابته و ناوه رۆکی تیدا نییه ؟ نه خیر.

وانه وتنه وه ی کاریگه ر بریتی نییه له به ستنه وه ی هه ردوو ده سه ته کانت به میزی ناو پۆله که وه و چاو پرینه سه ر ته خته و که ره سه ته کانی دیکه له کاتی وانه وتنه وه دا.

6- وانهوتنهوهی سهرکهوتوو بریتیه له بایه خدان و هاندان و په ره پیدانی میشک و به هرهی قوتابیان.

ههروهها وانهوتنهوهی سهرکهوتوو بریتیه له تهرخانکردنی کات بو هه موو قوتابییهک و به سه ربردنی چه ندین سه عاتی بی به رانبه ری سهیرکردن و هه له چنی تاقیکردنه وه و نره دانان و دانانی به نامه ی کورس و پلانی وانه کان و ناماده کردنی که رهسته بو یان، بو نه وهی فیروون و سوودمه ندبوون مسوگر بیته.

7- وانهوتنهوهی سهرکهوتوو به هوی به ریوه به رایه تییه کی به هیتر و خاوه ن دید پالپشتی ده کریت - هه موو پالپشتیه کی دامه زراوهی وهک سهرچاوه و کارمهند و پالپشتی دارایی.

8 - وانهوتنهوهی سهرکهوتوو به رده وام به هیتر ده بیته کاتیک دیدیکی به رفراوان بو دایینکردنی کارمندی ته واو هه یه، ته مهش پیویسته له و کارانه ی که ته نجام ده درین نهک ته نیا نه وانه ی که باس ده کرین ره نگیان دابیتته وه.

9- وانهوتنهوهی سهرکهوتوو بریتیه له چاودتیریکردنی ناست بهرز و ناست نرم و کارکردن به گروپ و به پیژانینی هاوهل و هاوکاره کانت.

وانهوتنهوهی کاریگر پیویسته پاداشت بکریت و نه وهی کاریگر و سهرکهوتوو نییه پیویسته به هوی به شداری پیکردن له خولی راهینان چاره سهر بکریت.

10- له کو تاییشدا وانهوتنهوهی سهرکهوتوو بریتیه له خوشی وه رگرتن و رابواردن و خو پاداشتکردن به شیوه یه کی ناوه کی کاتیک دلنیایت که قوتابییه کانت دلخوشن به وهی که شتیکی تازه فیروون و ده بن به مرؤقیکی باشر به هوی نه و پیکه بن و که شانوهی له سه ر روویان دهرده که ویت.

ماموستای سهرکهوتوو و باش نه وهی که ته نیا بو پاره وانه نالیتته وه، یان له بهر نه وهی ته رکیکه و ده بیته بیکه ن، به لکو له بهر نه وهی خوشی تیدا ده بینن و له بهر نه وهی خو یان ده یانه ویت ماموستا بن.

مالپهړی:

www.honolulu.hawaii.edu

* بهړیوه بهری ناوهندی لاس بو

کاروباری زمان و وهرگیړان

las.translation@yahoo.com

سه چاوه:

نهم بابته له ئینتتهرنیت وهرگیړاوه:

The Teaching Professor

جیهانگیری و پهروهردده

و: پهروهردده و فیترکردن

جیهانگیری (قایرؤسیکی
تایدؤلؤژییه) له گه مارؤی نه قل ددهات
(دروشمی سهرددهمه) و ئامرازی
شارستانیه تی نویی زانسته بو
بلاوکردنه و دی هزر و به هاکانی. بهم
جوړه حه تمیه تی جیهانگیری جوړیک

پیشه کی:

سهدهی بیست و یهك به سهدهی
جیهانگیری ده ژمیړیت. که سهدهی
زالبوونی جیهانگیری به سهه رهوشی
مروقیاه تیدا.

دهژی. کرداری گونجاندنیش یان شه کارلیکردنه واتای خو گونجان دیت له گه ژینگه‌ی سروشتی و کومه‌لایه‌تی و دیارده‌کانی، که کاریکی درپژخایه‌نه و تنیا به کوتایی ژیان کوتایی دیت.

هه‌روه‌ها په‌روه‌ده ئامرازی گورانکاریسه له‌ناو هه‌ر کومه‌لگه‌یه‌کدا، نه‌گه‌ر جیهانی ته‌مرۆ له‌یه‌ک جیهانی بگه‌رپئی، شه‌وه‌ نه‌رکی سه‌رشانمانه له‌و رۆله‌ بگه‌رپیین که په‌روه‌ده له‌و یه‌ک جیهانییه‌دا ده‌یگپیت.

ئامانجی په‌روه‌ده

ئامانجی په‌روه‌ده شه‌وه‌یه‌ مرۆف به‌دوای به‌دیهاتنی خودی خویدا بگه‌رپیت و بایه‌خ به‌و جیاوازییانه‌ بدات که که‌سیک له‌وی دیکه‌ جیا ده‌کاته‌وه. له‌رووی شه‌و ده‌ستکه‌وته‌ فیکری و کرده‌ییانه‌ی هه‌ده‌ستیان دینیت و شه‌وی له‌په‌روه‌ده‌دا بایه‌خی پتر بییت دۆزینه‌وه‌ی هاوولاتییه‌کی خیرخوازو چاک گونجاندنیه‌تی له‌ناو شه‌و ژینگه‌و ده‌وربه‌ره‌ی تیدا ده‌ژیت. ئامانجی په‌روه‌ده‌یش په‌روه‌ده‌کردنی مرۆقه له‌رووی شه‌قلی و ره‌وشتی و جه‌سته‌یی

له‌بیرکردنه‌وه‌ی تازه‌و جوړیک له‌گوزه‌ران کردنی تازه‌به‌سه‌ر خه‌لکدا، هه‌روه‌ها جوړیکی تازه‌ی به‌ره‌مه‌ینان بو‌ سوود لیوه‌رگرتن لپی ده‌سه‌پینیت.

جیهانگیری سستمیکی جیهانی تازه‌یه‌و ئامرازو رپگه‌و توخم و میکانیزمی تاییه‌ت به‌خۆی هه‌یه. به‌م جوړه‌له‌رپی شیوازی جوړاو‌جوړه‌وه‌هاتوه‌ته‌ ناو جیهان هه‌ک: سه‌ته‌لایت و شه‌لکترۆنیات و کۆمپیوت‌ه‌رو ئینته‌رنیت و شیوازی پیوه‌ندیکردنی تازه‌و زانسته‌ فیزیای و جینات و ژینگه‌و سروشتی و کومه‌لایه‌تییه‌کان.

پیناسه‌ی په‌روه‌ده

که‌باس له‌په‌روه‌ده‌ ده‌کریت زه‌جه‌ته‌ پیناسه‌یه‌کی دیارکراو‌و گشتگیری له‌باره‌وه‌ بخړیتته‌ روو، چونکه‌ پیناسه‌ی جوړاو‌جوړ هه‌ن و به‌قه‌د جیاوازی فه‌لسه‌فه‌و دیدی په‌روه‌ده‌یی جیاوازییان هه‌یه، نه‌گه‌ر له‌م توژینه‌وه‌یه‌دا‌وا پیویست بکات پیناسه‌یه‌کی بو‌ بخړیتته‌ روو شه‌وه‌ ده‌شیت هه‌ندیک تیشک پیشکه‌ش بکریت که‌ ئامازه‌یان پی‌ ده‌درپیت.

په‌روه‌ده‌ خۆی کرداری گونجاندنه‌ له‌هه‌ر کومه‌لگه‌یه‌کدا، یان کارلیکردنی نیوان‌تاک و شه‌و ژینگه‌یه‌یه‌ که‌ تیدا

بنه‌ما راسته‌قینه‌کانی پەرۆردە

هارون پره‌شید ده‌لیت: (وه‌لام ئەوه‌یه که ده‌یی‌نیت نه‌که ئەوه‌ی ده‌بیسیت) لێره‌دا باس له‌بنه‌ما جی‌گیره‌ روحی و پره‌وشستی و شارسه‌تانیه‌ت و پێداو‌یستییه‌کانی به‌رژه‌وه‌ندی داها‌توو ده‌که‌ین.

- میکانیزمی تازه‌کردنه‌وه‌ی هاوچه‌رخ و ئەزمونه‌ پەرۆرده‌یی و زانستی و فیکری و په‌خنه‌یییه‌ بووژاوه‌کان و شیوازه‌ ته‌کنه‌لوژییه‌ پێشکه‌وتوو‌ه‌کان و زانیاری و که‌لتوو‌ره‌ جیهانییه‌که‌ی.

— به‌ده‌نگه‌وه‌ها‌تنی مه‌ترسییه‌کانی ئایینده‌ و شیوازه‌ ژیره‌کانی له‌پێناوی مامه‌له‌کردن و سوود وه‌رگرتن له‌جیهانگیری نوێ.

نۆیوونه‌وه‌ پەرۆرده‌یییه‌کان

گرن‌گترین ئەو سیمای تازانه‌ی که له‌په‌ژگاری تازه‌ ده‌رکه‌وتوو‌ن و بوونه‌ته‌ هۆی گۆرانکاری خێرا له‌هه‌موو بواره‌کانی ژياندا ئەمانه‌ن: ته‌قینه‌وه‌ی زانیاری، سه‌ره‌له‌دانی ته‌کنه‌لوژیای تازه، ئاسانی ها‌توو‌چۆو پێوه‌ندیکردن، که‌شه‌کردنه‌ جو‌راو‌جو‌ره‌کان له‌هه‌موو بواره‌کانی ژياندا، بۆیه‌ ده‌بیت تازه‌کردنه‌وه‌ له‌سیاسه‌تی پەرۆرده‌و به‌رپه‌وه‌بردنی پەرۆرده‌ و له‌بونیادی

و سو‌زداری و مرۆییه‌وه‌، به‌گرێدانی به‌زۆر هۆکار له‌هه‌وکاره‌کان و پێوه‌ندییه‌کانی ده‌و‌رو‌به‌ره‌وه‌. (کۆمه‌لایه‌تی و نه‌ته‌وه‌یی و نیشتمانی و ئایینی و ئابووری و سیاسی و زانستی و ته‌کنیکی) به‌م جو‌ره‌ تا‌ک بو‌ ژیانیکی کاریگه‌ر له‌ناو کۆمه‌لگه‌داو له‌ناو ژیانیکی خێزانی و ژیان له‌گه‌ڵ ئەوانی دیکه‌ به‌سه‌رکه‌وتوو‌یی ناماده‌ ده‌کریت.

ئه‌رکی پەرۆرده‌: گواستنه‌وه‌ی جو‌ری هه‌لسوکه‌وتی تا‌که له‌ناو کۆمه‌لدا، گواستنه‌وه‌ی پاشخانی په‌وشنبیری نه‌وه‌کانی رابوردوو‌ه‌ بو‌ نه‌وه‌ی داها‌توو، گۆرینی ئەو پاشخانه‌و راس‌ت‌کردنه‌وه‌یه‌تی له‌ه‌رووی پێکهاته‌که‌یه‌وه‌. ده‌سه‌تکه‌وتنی شاره‌زاییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کانه‌ له‌لایه‌ن تا‌که‌وه‌ که‌ له‌به‌هاو داب و نه‌ریت و سه‌ستم و بېرو‌با‌وه‌ر و ئا‌کارو هه‌لسوکه‌وتی ناو کۆمه‌ل سه‌رچاوه‌ ده‌گرن و تا‌ک تییدا ده‌ژیت، روش‌ن‌کردنه‌وه‌ی هزره‌کان له‌پێی زانیارییه‌ تازه‌کانه‌وه‌.

گرنګترین ټو مه ترسیپانه ی دپنه
به رده م پهروهده ټه مانه ن:

هیوا خوازیپه کانی پهروهده
له سه ده ی بیست و یه کدا، که گرنګترین
دهرته نجامه کانی دروستکردنی
مرؤقیکی تازادو به دیپنانی تاکیکی
فیرووی پیگه یشتوه، له هه موو بواره
ټه قلی و جهسته یی و کومه لایه تی و
هه لچوونی و روو حییه کاند. که
مرؤقیکی باوه رداری هو شمه ندی به توانا
دروست ده کات، تا توانای بنیاتنان و
به خششی له چوارچیوه ی روون بینی
هه بیټ و بتوانیټ له چوارچیوه ی
به پرسیټی خویدا نامانجی خوازراو
به دی بینټ.

- دان نان به واقعی هاوچه رخه دا که
لاوازیپه له بنیاتنانی رو شنبیری گشتی
و ده سته کوه ته زانیاریپه کان و له رزوکی
داهینانه کان و چاودیری نه کردنی توانا
زانستی و ټه ده بی و هونه ریپه کان و
شپوانه له دیدی کومه لایه تیدا، له بواری
سه یرکردنی پسپوریپه زانستی و
ټه ده بیپه کان، که ټه مه شه ده بیټه هو ی
درز تیپکه وتن و شپواندن ی ټه و
سیمایانه ی دام و ده زگه پهروهده یی و
دامه زراوه کانی فیرکردن هه لیانگرتوه و
به دیارترین کوله گه و بناغی به هیز بو

فیرکردن و پروگرام و ریگه کانی
وانه گوتنه وه و ریگه کانی خویندن و
پهروهده ی به رده وام ټه نجام بدریت.

که واته ټه مه (جیهانگیری راسته قینه
نیپه) به پشت به ستمنان به بنه ماو
کومه لگه کانی سه ده ی پابوردو و بو
سه یرکردنی تاینده و تیگه یشتن
له جیهانگیری نوی له ری ټه مانه ی
خواره و:

- چاوخشاندن به و واقیعه ی کومه لگه ی
تیدایه به هه موو ټه و سیمایانه ی پیټی
ده ناسریتته وه، چ خراب چ باش چ یه ک
یه ک بیټ و چ دووانه یی چ وه ک یه ک و
چ دزیه ک.

- ټه و بیرکردنه وه ی بالی به سه ر ناوه وه ی
میلله تدا کی شواوه له سه ر ئاستی
سه رکرده کان یان ده سته بوژیړه کان یان
تویژه کان یان جه ماوهر.

- رازیپوون به شارستانیه ت: هیچ
شارستانیه تیگ ناتوانیټ له یه کیگ
له گو شه کانی دنیا دا به گو شه گیری
میټیټه وه، چونکه کاتی ټه وه هاتوره
هه موو شارستانیه تیگ پاریزگاری
له خو ی بکات و له سارستانیه ته کانی
دی فیرو بیټ. ده بیټ دینامیکی بیټ و
خیرا گه شه بکات و پی ش بکه ویت،
ده نا هیچ شوینیکی بو پی شبرکی و
گه یشتن به وانی دی نایټ.

مه ترسیپه کانی به رده م پهروهده

ههستکردن بهوی دیکه،
مهترسییه کانی پەرۆردە ی هاوشیوهو
بهپۆیه بردنی پەرۆردە.

— مهترسییه پەرۆردەیی و
خیزانییه کان: چۆنیه تی پەرۆردە کردنی
مندال له م کۆمه لگه ی تازه ی ناو
جیهانگیری تازه، مرۆف له بهرانبه ر
مهترسی هاوچه رخذا ده ژیت که
له بهرده میدا که سیته ی خو ی له ده ست
ده دات، که گرنگترینیان چۆنیه تی
پەرۆردە کردن و مامه له کردنه له گه ل
ئه و مندالانه ی پو به پرووی ئەم جیهانه
و هه موو ئەو گۆرانکارییه زۆرانه ی
ده بنه وه.

— ئەو مهترسییه ی پو به پرووی
رۆشنییه نه ته وه یه ک ده بنه وه که
له ئەنجامی قهیرانی گشتی نه ته وه ییه وه
سهریان هه لدا وه له بواره کانی سیاسه ت
و هزره کۆمه لدا وه ک: بوونی سستمی
پەرۆردەیی ناکو ک به پپی نایدۆلۆژیای
هزره ی سیاسی په یه ره کرا وه هه ر
ده وله ت و ولاتی کدا که ئەمه ش ده بیته
هۆی نه بوونی پەرۆردەیه کی سیاسی
پو ون و له سه ر پیک که وتوو بو تاکه
نیو کۆمه ل، هه ره ها باسی کاریگه ری
هیرشه فیکری و رۆشنییه ی و بۆشایه
پهروباوه ر، به رزبوونه وه ی رپۆژه ی

بنیاتنانه ی رۆشنییه ی و ده زگه ی زانیاری
ده ژمیهرین.

— پو به پروو بوونه وه ی ده رگه والا کردن:
گه شه کردنی هۆیه کانی پۆیه ندی کردن و
به رده وه امبوون وای له کرانه وه کردوه
ببیت به کاریکی هه می که ده بیت
مامه له ی له گه لدا بکریته. کرانه وه ش
یارمه تی کاری به کۆمه ل و گونجان و به
ئاگه یی زۆرترو گواستنه وه ی ته کنه لۆژیا
به شیوه یه کی چاکتر و ئاسانه تر ده دات.

— پو به پروو بوونه وه ی زیده رۆیه ی
نه خو شییه کانی بیرو کراتیه ت له رپی
داهیته ان و هه ولدانی خودی بو به ره ه م و
دروست کردن و گه شه کردنی که سی و
به کۆمه ل.

— پو به پروو بوونه وه ی دام و ده زگه یی
له رپی دانانی پلانیکه ی پەرۆردەیی
تازه ی پشت ئەستوو به رابوردو بو
بنیاتنانه ی ناینده ی سستمیکه ی
پەرۆردەیی واکه بتوانیت مرۆقی
سه ده ی بیست و یه ک بنیات بنیت.

— مهترسییه کانی به رپۆیه بردنی
پەرۆردە و فیکردن: بوونی ژینگه ی
پەرۆردەیی خوینده وه ارو بوونی ناوه رۆک
و ناواخنیکی ئە کادیمی و رۆشنییه ی،
بوونی پەرۆردیاری جیاکار که له ناو
قوتاییان بژیت، گه شه پیکردنی هه ستی

پیوهندییه نیو دهوله تییه کانداسه
هلهدهدات تهویش لهپرپی بهدیهاپتی
پلهیه کی بهرزی چرپی و خیرایی له کاتی
کرده ی بلاوبونه وهی زانیارییه کان و
دهستکه وته ته کنیکی و کردارییه کانی
شارستانییه، که رۆلی هوکاری
دهره کی زۆتر دهییت له دیاریکردنی
چاره نووسی لایه نه نه ته وهییه کان،
ته وانه ی ته م بازنه تیکه ل بووه و دواتر
پهراویزه کانیان پیک دینن. به لام
ته حمده ته بو زهید ده لیت: جیهانگیری
کار بو بهیه ک کردنی بیروباوهرو به هاو
چه شنه رهوشتی و شیوازه کانی
بیرکردنه وه له نیوان میلیله ته
جوړبه جوړه کانی جیهان ده کات، وه ک
رئگه یه ک بو دایینکردنی پانتاییه کی
فراوانی تیگه یشتنی ئالوگۆرپی کراو و
نزیک کردنه وه له نیوان مرؤفا، له گه ل
دایینکردنی ناشتی جیهانی.

بویه له م پیناسانه دا ده توانین
جیهانگیری له دوو وشه دا کورت
بکهینه وه:

چرپی گواستننه وهی زانیارییه کان و
خیراییان به را دهیه ک وامان لی دیت
ههست بکهین له گوندیکی سهه
زه مینی Global Village داین.

نه خوینده واری له ناو کوومه لدا، قهیرانی
ماموستاو پیشه ی پهروهرده و فیترکردن.
— گه وره ترین ته و مه ترسییانه ی
رووبه پرووی بهرپرسیانی سستمه
پهروهرده ییه کانی له سه ده ی بیست و
یه ک ده بنه وه، جهخت کردن و قول
کردنه وهی چه مکه کانی له یه ک نزیک
کردنه وه و هاریکاری نیوان تاک و
کوومه ل و گه لانه، بوته وهی بتوانن
دیدیکی جیهانی پیک به یینن و
کارامه یی کاریگه ر دروست بکهن، بو
سه ره رشتی کردنی ئایینده و دۆزینه وهی
ته لته رناتیف بو بهرپیوه بردنی کاره کانی
ته م ئایینده یه .

پیناسه ی جیهانگیری

جیهانگیری Globalization
ده گه یه نییت و له پرووی زمانه وه به گشتی
کردنی شتیک یان چه مکیک یان
به هایه ک یان که لوپه لیک یان هه لویت
و فراوانکردنی بازنه ی
کاریگه رییه که یه وه دیت بوته وهی
هه موو گووی زهوی بگریته وه، به و
پییه ی Globe گووی زهوییه .

بورهان غه لیون ده لیت: جیهانگیری
دینامیکیه تیکی تازه یه و له ناو

بيستمه ته مريكي بوو و دهبيت سدهی
بيست و يه کيش ته مريكي بيت.

— قسهی بريژنيسیکی له
1990/8/10 که دهليت: هيچ
هيژيکی گه وره ی جيهانی جگه
له ته مريکا نييه، تم هيژه گه وره يه ش
دهبيت موتلهق و گشتی بيت له پرووی
سياست و تابووری و سه ربازييه وه،
ثيمه تاکه هيژين له هه موو
لايه نه کاندا.

— له کتيبی (هاوسهنگی سبهيني) ی
(رؤبهرت شتراوس) دا هاتووه که ته رکي
سه ره کی ته مريکا خوی له يه کخستنی
گوی زه ويدا ده نوپيت، به سه رکرايه تي
تهو له گه ل زالبوونی رؤشنبري
رؤژتاواييدا، تم ته رکه ش دهبيت
به خيړايی به رانبه ر ناسيا جي به جي
بکريت يان هه ر هيژيکی ديکه که
له ناو تم شارستانيه ته رؤژتاواييه دا
نييه.

**ته رکي ميلله تي ته مريکا له ناو بردنی
دهو له ته نه ته وه ييه کانه**

ته وه ی له شوييک پرووده دات هه واله که ی
له ته نيشتی بلاوده بيته وه، هه ر
رووداويک له هه ر به شيک روودات ته وه
کاريگه ری له به شه که ی دی
ده رده که وييت.

ناما نجه کانی جيهانگيري

بو تيگه يشتن له ناما نجه کانی
جيهانگيري و مه به سته کانی، دوو پرووی
ده بينين، يه کيکيان سپی رؤشنه و ته وه ی
دی ره شی تاريک. بو يه لي ره دا ده بيت
چاکه و خراپييه کانی تم جيهانگيرييه
نوييه بزاني:

1- خراپييه کانی جيهانگيري: نووسه رو
هزرقانه کان زاراوه که ی دی
جيهانگيرييان وروژاندوه که ته ویش
(به ته مريکی کردنه) له ري پراگه يانراو
سياست و پلانه کانی ته مريکاوه
له جيهاندا، رؤژيک يه کيک له
فيله سووفه رؤژتاواييه کان پراگه ياند و
هوژداری دا که جيهانگيري: ته گه رچی
به راءت له شته گشتييه کانی
جيهانگيري دا ده رده که وييت، به لام
شه يتانه کان خويان له ناو
ورده کارييه کانيدا هه شارداوه له وانه:

— قسه که ی سه روک بوش له
1990/1/24 که گوتي: سده ی

نە گۆر و ماقول بۇ جيهاننىكى ھەلاتو و شىت و بەرگرى خودى يان سروشتى بۇ بەرگرى پزىشكى، چوون لە شارستانىيە تە كشتو كالىيە كانه وە بۇ شارستانىيە تىكى تە كنىسە لۆژى مەعريفى.

- بۇ كارىگەرىيە نىنگە تىقە كان لە پرووى رەوشتى و پەرۋەردە بىيە وە، ئامازە بە خويىندەنە وە يەكى خىراى رۆژنامەى (الرأى) رۆژى يەك شەممە 2001/2/25 دەكەين كە دەئىت لە پاش چەند رۆژىك دەست دەكرىت بە لەدايك بوونى يەكە مېن مندالى كۆپى كراو لە كۆتايى سالدا و دەئىت گۆژمەى نە شتەرگەرىيە كە نيو مىليون دۆلارە و گرى بەست لە گەل (20) ئافرەت كراو بۇ بە خشىنى ھىلكە دان، ھەرۋەھا (50) ئافرەتى دى دانراون بۇئە وەى بىنە زرداك.

لېرەدا كوا رەوشت و پەرۋەردە كردن، ئە گەر لە بنە ما پەرۋەردە بىي و ئايىنىيە كان دوركە و تە وە؟ ئەم جيهانگىرىيە تە كنىسە لۆژىيە تازە يە چىيە؟ دكتور ھەربى عرىقات لە وتارىكدا باس لە گرنگترىن كارىگەرە خراپە كانى دياردەى جيهانگىرى دەكات كە ولاتانى تازە پىگە شتو و بە دەستىانە وە دەنالىنن وەك: زۆربوونى

فرانسوا بايرواى وەزىرى پەرۋەردە و فېرکردنى بالاي فەرەنسا پىي وايە: ئامانجى جيهانگىرى تىكشكاندن و لەناوبردى ناسنامە نەتە وە بىي و رۆشنىبىرىيە نەتە وە بىيە كانى مىللەتەنە.

مامۆستا حوسنى عايش لە وانە يە كدا كە لەيانەى ئەرسۆدۆكس لە عەمان پىشكەشى كردو وە كە وانە يە كى دەلە مەندە و گە نىغىنە يە كە لە مانا، پىمان وايە بۇ كارىگەرى كردنە سەر جيهانگىرى لە پىي كارتىي كردن لە گۆرپانكارىيە كۆمە لايە تىيە كانى مرۆقا يە تى گرنگە. ناو نىشانى وانە كە (ترس لە وەى مرۆق بىي بە ئامىر، يان بە پىنچە وانە وە) يە. ئىمە لېرەدا خالە گرنگە كانى ئەم گۆرپانكارىيە كۆمە لايە تىيانەى پرويان داو وە ئە و كۆسپ و گرفتانەى لە ئە نجامدا دەركە و تىوون باس دەكەين:

- جېھىشتنى ئەفسوونى سروشت و خوليا بوونى ئەفسوونى تە كنىسە لۆژىيا، جېھىشتنى خىزانى درىژ كراو بۇ خىزانى (ئەتۆمى)، ئىنجا چوون بۇ خىزانىكى دژە بۇ كراو، پاشان چوون بۇ خىزانىكى راو كراو يان گۆيزانە وە لە لادانى كۆمە لايە تى بۇ دەرھا و شتەى تە كنىسە لۆژى، جېھىشتنى جيهاننىكى

پهروهده لای قوتایان و ماموستایان و گهشه به چه مکی کرداری خویندن و فیربون ددهات و ههروهه جهخت لهسه فیربونی زمانی نینگلیزی ددهکاتهوه لهقوتابخانهکاندا، ئەمەش ددهلالهت لهکرانهوه بهسه جیهان و چهق نه بهستن بهسه خود ددهکات، و ئاسۆ پهروهردیی و پڤوشنبیرییهکان بهرفراوان ددهکات، چونکه ئەم زمانه بو مامهله کردن لهگهله تهکنه لوژیا و پیشکەوتندا شیاه.

لهگهله ئەوهشدا ئەم کیشهو گۆرانکارییه پڤزه تیف و نیگه تیفانه ددهمانخه نه بهردهم پرسسیارو پرسیارکردن، پیشکەوتن چییه؟ ئیمه له کوئی جیهانگیری و کاریگه ریییه کۆمه لایه تییه کانه وهین که بهسه زمانه وه هیه تی، ههروهه کاریگه ریییه کانی لهسه کۆمهله؟ وهک هه ندیک هزرقان ده لئین: ئیمه بهرانبهر به دوو دووپان پاره ستاوین:

یه کیان: دووپانی که که مه ترسی ئەوهی هیه مرۆف بییت به نیمچه ئامیریک.

دوه میان: مه ترسی گۆرانی ئامیره که و بوونی به نیمچه مرۆقیک.

رپژهی بیکاری، نزمبونی کرپی کارکردن، خراببونی ئاستی گوزه ران، فراوانبونی بۆشایی نیوان هه ژارو دهوله مهنده کان، که مبهونه وهی پڤلی دهولت له بهواره کانی ته ندروستی و فیرکردن و نیشته جی بوون و ژیرخانه کانی دیکه.

2- باشییه کانی جیهانگیری:

کاتی که ئەم گرفت و گۆرانکارییه کۆمه لایه تییه ده وروژین ئەمه واتای ئەوه نییه له پیشکەوتنی پڤزه تیفانهی تهکنه لوژیا له نارادا نه بییت، چونکه باشی زۆر له مه دا هییه که لی ره دا بواری باسکردنیان نییه. تهکنه لوژیا بۆمونه بیابان ده گۆریت بۆ ده ریاچه که له هه مان کاتدا ده توانیت ده ریاچه کهش بکاته بیابان.

له بواری تهکنه لوژیا و پیشکەوتنی پهروه ده بییدا، پتویسته ئەو رپنمایانه له بیر نه کهین که شاعه بدوللا بۆ سوود وه رگرتن له جیهانگیری به چه مکه تهکنه لوژییه که یه وه پیشکەوشی کردوه که جهخت لهسه به کارهینان و بلا و کردنه وهی کۆمپیوتەر له هه موو قوتابخانهکاندا ددهکات. ئەمەش یارمه تیده ره بۆ چاککردنی پڤسهی

ناوچه يه خاوهنی شا ده ماری شارستانی و روښنبري ناوه ندييه و ده بيت فرهيي و شه فافيهت و کرانه و هی سهرده ميانه تييدا رهنګ بداته وه.

- گه شه پيدانی بيرکردنه وه له شيوازی پهروهده يی پيشکه وتوو که له گه ل رووحی زانست و بيرکردنه و هی ره خنه گرانه و ژادای بپروپرا يه ک بگريته وه ههروه ها رزگار بوون له پاشاوه کانی رابوردوی بی که لک و پاريزگاری کردنی سامانه شارستانی و ثایینی و روښنبرييه کان.

- پيوستی بؤ بيرکردنه و هی تازه که کار بؤ بهر هه مهینانی ميژوويه کی نوئ و فيرکردنیکی نوئ و پروگرامیکی نوئ ده کات.

ته ميش له رپی پیکهینانی بونیادی کو مه لاییه ته یی هه کگرتوو و شارستانیه وه که توانای جوولان و تیکه ل بوونی له گه ل نه وانی دیکه دا هه یه، به هه موو جیاوازیه کانیانه وه له رووی بيرکردنه وه و تایفه و ثایینیانه وه.

- دانانی پروگرامی نیشتمانی پته و نه ک دانانی دروشمی خه یالای به تال به رانبه ر هیرشه کان به هه موو جوړه کانیانه وه، روښنبري و ثاکاری.

به ر له ده رکه و تنی جیهانگیری قوتباخانه ی لیکوئینه وه له ثایینه کان ده رکه وت: که هه نديکیان کار بؤ چه ند دیمه نیک یان سیناریوییه کی ثایینده یی چاوه پروانکراو ده کهن، به پشت به ستن به پروداوه هه نوو که ییه کان، بی نه و هی هیچ که سینک خوئی تی هه لبقورتیبت. هه نديکی دیش لیکوئینه وه له سهر توانا کافمان ده کهن بؤ کارتیتکردن له م سیناریویایانه، و اتا توانای ثاره زووه کانی نیستا بؤ وینه کیشانی ثایینه، و اتا ده ستیوه ردان له و هی دیت، جیهانگیری به هه موو وزه کانی کارکردن و کارتیتکردنی خوئی که هه یه تی هه ول ده دات کار له ثایینده ی گوی زه وی بکات. بویه ثایا نیمه نه و توانایه مان هه یه ثایینده ی خو مان دروست بکه یین بی نه و هی کارتیتکردنی نه قلداره جیهانییه کافمان به سهره و هیبت؟ بؤ تیگه یشتن له واقعی جیهانگیری و کاریگریه کانی به سهرمانه وه له م سهرده مه ی نیستاماندا، به تاییه تی له پرووی پهروهده وه، پيوستی درک به و مه ترسی و کو سپانه بکه یین که روو به پروویان ده بیننه وه، وه ک:

— دوورکه و تنه وه له ده مارگیری و ته ريقه تکاری و تایفه گه ری، چونکه نه م

- تیکهڵ کردنی کولتوری نەتەوایی بە پێویستییه کانی ئیستە و دەرگە کردنەو ه لەبەر دەم سستەمە پەرۆردەییە جیهانییەکاندا بەشێنەیی و زانستی، هۆشەند و پێگە یشتوووانە .

- پەیرەوکردنی رێبازی پەرۆردەیی هاوچەرخ، پره‌نسیبی کۆمپیوتەری کۆمەلایەتییانە، بەچەشنیک کە لەگەڵ رۆشنییری کۆمپیوتەری فێرپوونیککی فرەلایەنی گشتگیر بەرپۆه پروات.

- چاندنی گیانی درەگە کردنەو ه لەبەر دەم ناوهدا بەشپۆه یەکی هەمەلایەن لەنیوان هەموو ئاراستە جیاوازه‌کان کە دیموکراسییەتی راستەقینە پەیرەو بکەن و هەموو تەوژمیکیان لایەنیک قبول بکات و هەر یەکیک کە مترین تەنازول بۆ بەرژەوهندی گشتی و واقعیی هەنووکەیی چارەنووسی هاوبەش بکات.

- بایەخ دان بە ئەقلە پەرۆردەییەکان و رێگرتن لەکوچ کردنیان و رازیکردنیان و دااینکردنی هەلی کارکردن و هاندانیان بۆ کارکردن و گەشەکردن و هاندانیان بۆ گەشەپیکردنی هزری داھینان لەپەرۆردەدا، لەرپی خولقاندنی بواریکی زانستی و پێشخستنی ژینگە ی لیکۆلپنەو ه

(سامانە مرۆییەکان، مادی، کارلێکردنی پێشەیی، بەردەوامبوونی کۆمەلایەتی...).

- تەرخانکردنی بودجە یەک لەبودجە ی نەتەوایی و نیشتمانی بۆ پێشکەوتنی پەرۆردە و تۆژینەو ه ی زانستی راستەقینە، تا ئابووری بیوژیتەو ه و پێش بکەویت.

- پارێزگاری کردن لەناسنامە، چونکە هەموو نەتەواییەکان ناسنامە ی هەییەو، هەرچەندە ئەم ناسنامە یە بە بەش بەش پێش بکەویت لەرووی گونجانی لەگەڵ یاساکی گۆران و گۆریندا ئەو و هک بناغە یەک دەمینیتەو ه لەدیاریکردنی سستەم ئابووری و کۆمەلایەتی و ئەخلاق ی و مرۆییە گشتییەکاندا، کە پێوهندیان بەم میللەتەو ه هەییە. پەرۆردەش بەشیکە لەم پێناسە یە، یان هەر پێناسە یەک بەپێی پێویستییه کانی خۆگونجان لەگەڵ ئامانجە کانی یان لەهەموو سەرۆردە میکدا. لەگەڵ بارودۆخی سروشتی بۆ چەسپاندن و پتەوکردنی بەهاو داب و نەریت و خوورەوشتی دیارکراو کار دەکات.

دیاردە ی گونجاندن و جیهانگیری

و فیږبون له‌په‌روه‌ده‌دا بلا‌بووه‌وهو
قوتابخانه په‌روه‌ده‌بیه‌کان ده‌ستیان به
پیش‌برکي کرد بو ناردنی بیروباوړ و
به‌ها و کاره‌کان، له‌جیهان‌یکي
په‌روه‌ده‌بی گۆراودا، وایشی لیټاتوه
بازاری جیهان‌گیری له‌جیهان‌دا بو
گواستن‌وه‌ی بیروک‌ه‌ی سوود و به‌ره‌م
و بازرگانی و جیهانه تاییه‌تیه‌که‌ی
بلا‌ویټته‌وه.

نه‌مړو جیهان گونديکي بچوکه
Global Village و ده‌بیټ
یه‌ک‌گرتو و پی‌که‌وه‌ل‌کاو بیټ له‌ناو
کو‌مه‌لیک بنه‌مای په‌روه‌ده‌بی نه‌گۆرو
راسته‌قینه‌دا. به‌م جوړه لایه‌نی چاکه‌و
خراپ‌ه‌ی جیهان‌گیریان د‌یت‌ه‌ړی و کار
له‌په‌روه‌ده‌ده‌کات.

جیهان‌گیری بوټه‌وه‌ی به‌دی بیټ و
له‌گه‌ل په‌روه‌ده‌ی هاوچه‌رخدا یه‌ک
بگریټه‌وه‌و له‌گه‌ل ده‌وروبه‌رمان و
کو‌مه‌ل‌گه‌که‌ماندا بگونجیت و ده‌بیټ
له‌ناو چوارچیوه‌ی (بنیان‌تان و
خو‌گونجاندن)دا، به‌پپی ټه‌و ژینگه‌یه‌و
قه‌ناعه‌ته‌ی تییدا ده‌ژي جیټی بیټه‌وه‌و
نایټ یه‌کیک خو‌ی له‌وی دپکه
دانوسینټ و یه‌کیک بیټه‌ پاشکوی

ټه‌م دیارده‌یه که‌لینی خسته نیوان
هزرگان و توټه‌ران‌ه‌وه له‌جیهان‌دا،
هنديکیان پییان وایه جیهان‌گیری
نیعمه‌تیکه سامان و گه‌شه‌ی ټابووری و
پیش‌که‌وتن و شارستانیه‌ت له‌گه‌ل خو‌ی
ده‌هینټ، که‌چی ټه‌وانی دیکه پییان وایه
نه‌هامه‌تیه‌که، واتا هه‌ردو جه‌مسه‌ری
دژ به‌یه‌کی گونجان و جیهان‌گیری،
کو‌مه‌لیک هه‌لوټست ده‌رکه‌وتن که هه‌ولی
کو‌کردنه‌وه‌ی چالاکیه‌کانی په‌له‌کردن
به‌ره‌و بازار و کرانه‌وه‌و چالاکیه‌کانی
بونیا‌ده‌که ده‌دن که له‌ژیر شارستانیه‌ت و
کولتور و سیفه‌ته تاییه‌تیه‌کانی هه‌ر
کو‌مه‌لیک‌دا هه‌ول ده‌دن به‌ره‌و خود و
ره‌گ بچن.

کو‌تایی

جیهان‌گیری واقیعی‌که که ناکریت
مامه‌له‌ی له‌گه‌ل‌دا نه‌که‌ین، چونکه نه
ټه‌و به‌یانیه‌یه ده‌رکه‌وتوه‌یه‌و نه
ته‌له‌یه‌کی له‌خسته‌به‌ر، بو‌یه ټه‌رکی
سه‌رشانمان ټه‌وه‌یه له‌گه‌ل ټه‌و کو‌تانه‌ی
که ده‌سه‌پین و ټه‌و بواران‌ه‌ی
ده‌یان‌ره‌خسینن بژین. لی‌ره‌شدا واقیعی
(بازاری جیهان‌گیری) و کاریگه‌ری
بازرگانی کردن به زانیاریه‌وه فیږکردن

- أبو زعرور، محمد س‌عید بن سهو، جیهانگیری، ناوهرؤکی، سهره‌لدانی، تامانجه‌کانی، هه‌لب‌ژاردنی به‌دیل. خانهی ته‌لیبارق، عه‌مان 1998.

- الخضري، محسن ته‌محمد الخضري، جیهانگیری، پی‌شه‌کییه‌ک بو‌فیکرو ئابووری و به‌پ‌توه‌بردنی سهرده‌می نا ده‌وله‌تی، کؤمه‌له‌ی نیلی عه‌ره‌بی، میسر، 1999.

- المجدوب، ئوسامه، جیهانگیری و هه‌ریمایه‌تی، قاهره، خانهی میسری لوینانی 2000.

- فهران، ئیسحاق ته‌محمد، قه‌یرانی په‌روه‌ده له‌نیشتمانی عه‌ره‌بی، خانهی فرقان، عه‌مان، 2000.

- المرزوقی، ته‌هبو یه‌عرب، ئاسوی بووژانه‌وه‌ی عه‌ره‌بی و ئایینه‌دی مرؤف له‌به‌رده‌م ره‌شه‌بای جیهانگیری‌دا، به‌یروت، لوینان 1999.

گؤق‌اره وهرزییه جیهانی و عه‌ره‌بییه‌کان

- ته‌محمد عه‌بدول‌ره‌حمان ته‌محمد، جیهانگیری، دیارده‌و هو‌کاره‌کان، گؤق‌اری زانسته کؤمه‌لایه‌تییه‌کان به‌رگی 26، ژماره 1، به‌هار 1998.

- ساییر حه‌ماد، رۆشنییره‌کان و په‌یره‌وی سیاسی، جه‌ده‌لیه‌تی دوورخستن‌ه‌وه و راکیت‌شان، گؤق‌اری

ته‌وی دی، چونکه هه‌ر کؤمه‌لگه‌یه‌ک ژینگه‌یه‌کی دروست و په‌روه‌رده‌یه‌کی مه‌زن و کولت‌ووړتیکی نه‌مه‌رو ده‌وله‌مه‌ندییه‌کی تاکانه‌و گه‌نجینه‌یه‌کی به‌هاداری تایبه‌ت به‌خوی هه‌یه.

سهرچاوه‌کان:

- جه‌میل، سیار، جیهانگیری و ئایینه‌ده، ستراتژییه‌تی بیرکردنه‌وه، ته‌هلی بو‌چاپ و بلاو‌کردنه‌وه، عه‌مان، 2000.

- ناسر، ئیبراهیم، پی‌شه‌کی له‌په‌روه‌رده‌دا، خانهی عه‌مار، عه‌مان، 1999.

- الطویل، هانی عه‌بدول‌ره‌حمان، به‌رپ‌توه‌بردنی فیترکردن و خویندن، چه‌مک و ئاسو، خانهی وائیل بو‌چاپ، عه‌مان 1999.

- عه‌لی، نه‌بیل، رۆشنییری عه‌ره‌بی و سهرده‌می زانیارییه‌کان، ژماره 265 چاپ‌خانه‌ی الوطن، کویت، 2001.

- هیرست، بول، تومسون، گراهام. مه‌سه‌له‌ی جیهانگه‌ری، وه‌رگی‌رانی ئیبراهیم فه‌تخی، المجلس الاعلی للثقافة 1999.

- فیژرسون، مایک، رۆشنییری جیهانگیری، نه‌ته‌وه‌و جیهانگیری و تازه‌گه‌ری، و: عه‌بدول‌وه‌هاب عه‌لوب. المجلس الاعلی للثقافة 2000.

پهروه‌رده و فیترکردن ————— ژماره (2) سالی 2008

- عه‌بدولمونعیم مجیه‌دین عه‌بدولمونعیم،
په‌روه‌رده له‌نیوان نه‌ته‌وه‌و
جیهانگیری‌دا، گۆفاری کۆلپتژی
په‌روه‌رده، ته‌نتا، میسر، ژماره 26،
1999.

- Jarvis peter, Global Trends
in lifelong learning and the
response of the univerties
comparative Education,
Jun., vol.35 lesue 2, p249,
9p.

- Gurgos Buenfi, nidla
rosa, Intenational economic,
integration: international
education, QSF, Jan / Fed
2000 , 13 Issae, 24p.

رۆشنگیری، زانکۆی ئوردن، ژماره 51
ئه‌یلوول کانوونی یه‌که‌م 2000.

- سلیمان ته‌پوانه، جیهانگیری و
جیهانگیری‌ته‌ی به‌دیل، رۆژنامه‌ی
(الرأی)، عه‌مان.

- یووسف یووسف، جیهانگیری و
دوژمنانی سه‌بینی، (جریده‌ الرأی)،
عمان 2001/2/24.

- حوسنی عایش، مه‌ترسی گۆرانی
مرۆف بۆ ئاله‌ت و به‌یپچه‌وانه‌وه،
(جریده‌ الرأی)، عمان 2001/2/22.

- عمارین، مازن ته‌دیب، پتوه‌ندیه‌کان
و گۆرانی رۆشنگیری، (جریده‌ الرأی)،
عمان 2001/3/17.

- العتیلی، موته‌یه‌د، له‌سایه‌ی
جیهانگیری‌دا ده‌وله‌مه‌ندی زیاد ده‌کات
و هه‌ژاری فراوانتر ده‌بیست، (جریده‌
الرأی)، عمان 2001/12/26.

کاریگه‌ری سرکه‌ی سیو له‌سه‌ر کیشی له‌ش و ئاسته‌کانی شه‌کری کلۆکۆزو ، کۆلیسترۆل له نیره‌کانی که‌رویشکی مائی

نەسكەندەر مستەفا عبدولرەحمان*

پېشەكى

سرکەى سېۋو apple cider vinegar لە خۆراکە شلە گەنبوۋەکانە. لەبواری بەیتاریدا بۆ دابەزینی کیشی لەش و ئاستەکانی کۆلیستەرۆل لە زەرداوی خوین بەکار دیت ، ھەرۋەھا بۆ لابردنی ژەھرەکان و پاککردنەوہی گەدە بەکار دیت .لە لیکۆلینەوہکانی پېششوویدا بەکارھینانی سرکەى سېۋو کاریگەرییەکی باشی لەچاکبوونەوہی ئاوسانی جومگەکان و نازارەکانی پۆماتیزم لای مەزۆف ھەبوو (1) ، ھەرۋەھا سرکەى سېۋو تارادەپەك بووہ ھۆی چاکبوونەوہی ئاوسانەکانی جومگەکان لای جورج (2) . لیکۆلینەوہیەکی دیکە دەرپخستووہ کە سرکەى سېۋو دەتوانیت لە برى سستمیکى خۆراکی دیاریکراو کاربکات وەك لە ھەندیک باری نەخۆشیدا ،ئەوہش بووہ ھۆی دەولەمەندکردنی توانای سرکەى سېۋو لە سوود وەرگرتنی لەش بۆ ھەندیک خۆراکی پۆژانەى بەکارھینراو(1) . لیکۆلینەوہیەکی دیکە دەرپخستووہ کە سرکەى سېۋو کاریگەرییەکی سوودبەخشی ھەپە لە زیندەکردارەکان Metabolism (3) . پیکھاتەکانی سرکەى سېۋو لە پیکھاتەى خودی بەرى سېۋو دەچیت، ھېچ لە پیکھاتەکانی ون ناکات، جگە لە گۆرانی شەکر بۆ ترشی سرکێك (پېی دەوتریت سرکە) ، بەردەوام سرکەى سېۋو سلیلۆزۆ بەکتین و چەوری پۆتینی و ریشالەکانی تیدایە و بە گەلیك توخمی دیکەیش دەولەمەندە . ئەم لیکۆلینەوہیە بووہ ھۆی زانینی کاریگەرى ھەندیک لە خەسلەتەکانی سرکەى سېۋو بۆ کیشی لەش و ئاستەکانی کلۆکۆزۆ کۆلیستەرۆل لە زەرداوی خوینی نېرەکانی کەروپشکی مالى.

که نو پهل و ریگه کانی کارکردن

نیړه ی کهرویشکی مالی پیگه یشتوو *Orctolagus cuniculus* له تمه نه کانی نیوان (6 - 8) مانگ به کارهات، کیشه کانیشیان له نیوان (850-950) گرام بوو. کهرویشکه کان له ناو قه فیزی تایبه تی به خپو کران و خرانه ژیر باری تاقیگه ی پیوانه یی له پله ی گهرمی نیوان (2 - 22) پله ی سه دی) پیش دهست به کاربوون له گه لیاندا، بو ماوه ی دوو ههفته کهرویشکه کان له تاقیگه مانه وه، به ریژه یه کی زور خوراکی په له وهریان پی درا. کهرویشکه کان له سی کومه له ی جیا دانران، ههر کومه له یه ک له 6 کهرویشک پیکهات (6 کهرویشک / کومه له یه ک)، تاقیکردنه وه کان له ریگه ی ده میانه وه بو بو ماوه ی سی ههفته. کومه له کان به م شیوه یه ی خواره وه بوون :

1- کومه له ی یه کمه پوژانه ناوی دلوی پینراویان پی درا بو ماوه ی 21 پوژ به کومه له ی کونترول ژمیوران.

2- کومه له ی دووهم پوژانه سرکه ی سیوی خهستی (0.5 مل / کگم کیشی له ش) پی درا له ریگه ی ده میان بو ماوه ی 21 پوژ.

3- کومه له ی سیبهم پوژانه سرکه ی سیوی خهستی (1 مل / کگم کیشی له ش) پی درا له ریگه ی ده میانه وه بو ماوه ی 21 پوژ.

پیش نه نجامدانی تاقیکردنه وه له سهریان له پوژی دهست به کاربوون ههرسی کومه له کهرویشکه کان کیشران. له کوتایی ههفته ی یه کمه و دووهم و سیبهم می بو نه نجامدانی تاقیکردنه وه کان خوین له خویننه ی لیواری گوچکله ی ههرسی کومه له کهرویشکه کان وهرگیرا، زهرداوی خوین به سامیری سنترفیوج له خوین جیاکرایه وه.

ناستی کلوکوزی زهرداوی خوینیان له ریگه ی چهند کرداریکی شیکردنه وه پینورا (Randex Kit Laboratories Ltd United Kingdom)

به ریگه ی شوکساندنی نه نزمی کلوکوز به بوونی نه نزمی توکسیدیز به پی کارلیکی تریندر، له ژیر دریژی شه پولی (500 نانومه تر) به پی خهستی کلوکوز، ههلمزینی نمونه کان خوینراپه وه وکو هم هاوکیشه ی خواره وه :

خهستی کلوکوز (ملگم / 100 مل خون) $\frac{\text{od نمونه‌که}}{\text{od گراوهی پیوانه‌یی}}$ × خهستی گراوهی پیوانه‌یی (100 ملگم/100 مل)

ئاستی کۆلیستروۆل له‌ناو زهرداوی خوین پیورا به چه‌ند ریگه‌یه‌کی شیکردنه‌وه (Biomerieux Vitex, Inc. USA) به‌ریگه‌ی نه‌نزیمی کۆلیستروۆل و کهووله‌کانی کۆلیستروۆل ده‌گۆریت بۆ بویه‌ی کینۆنیمین quinoneimine . له‌ژیر دریزێ شه‌ پۆلی (500 نانۆمه‌تر) هه‌ ئه‌ژینی سامپله‌کان به‌ ییی خهستی کۆلیستروۆل خوینرایه‌وه وه‌کو ئه‌م هاوکیشه‌ی خواره‌وه :

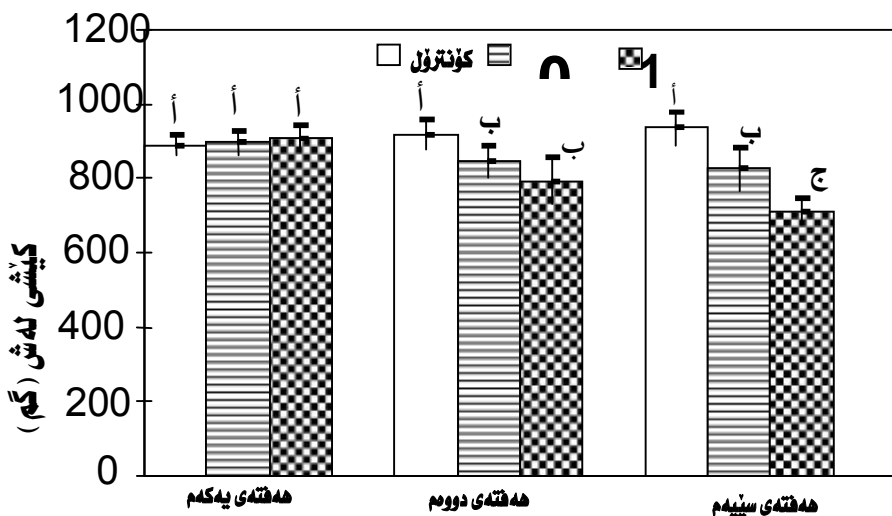
خهستی کۆلیستروۆل (ملگم / 100 مل خون) $\frac{\text{od نمونه‌که}}{\text{od گراوهی پیوانه‌یی}}$ × خهستی گراوهی پیوانه‌یی (100 ملگم/100 مل)

زانباریه‌کان به‌ پیی سه‌رژمییری شیکرانه‌وه به‌ به‌کار هیئانی ناوه‌ندی ژمییریاری و هه‌له‌ی پیوانه‌یی ، جیاوازی نیوان کۆمه‌له جیاوازه‌کانیش دیاریکران به‌ به‌کار هیئانی تاقیکردنه‌وه‌ی دنکن Duncan test ، ئه‌نجامی جیاوازی سه‌رژمییرییه‌که له‌ ئاستی په‌سند بوو ($p < 0.05$).

ئه‌نجامه‌کان

به‌هۆی کاریگه‌ری سرکه‌ی سیوی خهستی (0.5 و 1 مل/کگم کیشی له‌ش) له سه‌ر نیره‌کانی که‌رویشکی مائی له‌ کۆتابی هه‌فته‌ی دووه‌می تاقیکردنه‌وه‌که بووه هۆی که‌مبونه‌وه‌ی کیشی له‌ش به‌شپوهیه‌کی واتایی به‌ جیاکردنه‌وه‌ی له کۆمه‌له‌ی کۆنتروۆل . زیادبوونی کاریگه‌ری سرکه‌ی سیوی خهستی (1 مل/کگم

کیچی له‌ش) له‌سه‌ر ونکردنی کیچی له‌ش له هه‌فته‌ی سییهم به جیاکردنه‌وه‌ی له کۆمه‌له‌ی کۆنترۆل و کۆمه‌له‌ی کاتیپکراو به سرکه‌ی سیوی خه‌ستی (0.5مل/کگم کیچی له‌ش) (شیوه 1).

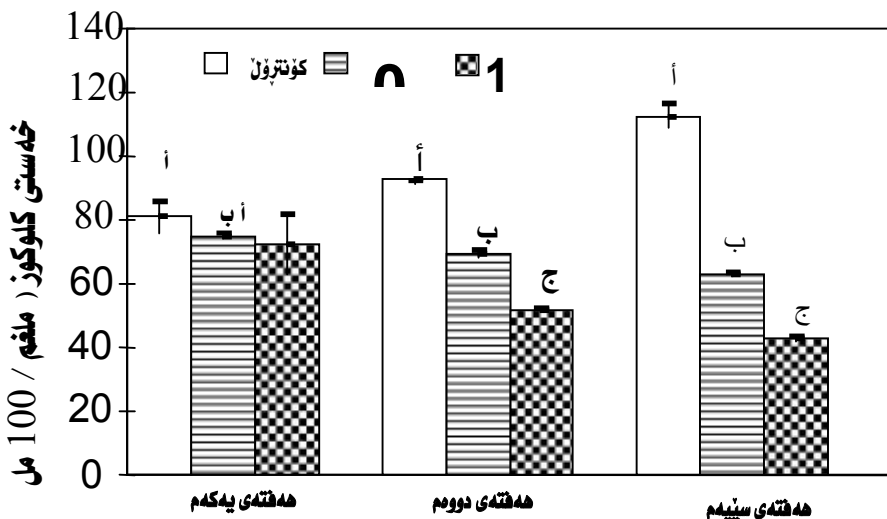
شیوه (1) کاریگه‌ری کارتیکراو به سرکه‌ی سیوی خه‌ستی (0.5 و 1مل/کگم کیچی له‌ش) رۆژانه بۆ ماوه‌ی 21 رۆژ بۆ کیچی له‌ش له نیره‌ی که‌رویشکه‌کانی مائی

به‌های به تیکرا دانراو $\pm$ هه‌له‌ی پیاونه‌یی

بیته جیاوازه‌کان واتای جیاوازه له ناسته‌کان ($p < 0.05$)

کاریگه‌ری سرکه‌ی سیو خه‌ستی (0.5 و 1 مل/کگم کیچی له‌ش) بۆ ماوه‌ی 21 رۆژ رۆژانه له سه‌ر نیره‌کانی که‌رویشک بووه هۆی دابه‌زینی ناستی واتایی کلوکۆز له زه‌رداوی خوین له هه‌فته‌ی یه‌که‌م و له‌و کاته‌دا ناستی دابه‌زینی

کۆمه‌له‌ی کارتیکراو به خهستی (1 مل/ کگم کیشی له‌ش) زیاتر بو له کۆمه‌له‌ی کارتیکراو به خهستی (0.5 مل / کگم کیشی له‌ش) ، وه هۆکاری دابه‌زین به‌رده‌وام بوو تا کۆتایی ماوه‌ی تاقیکردنه‌وه‌کان (شیوه 2).

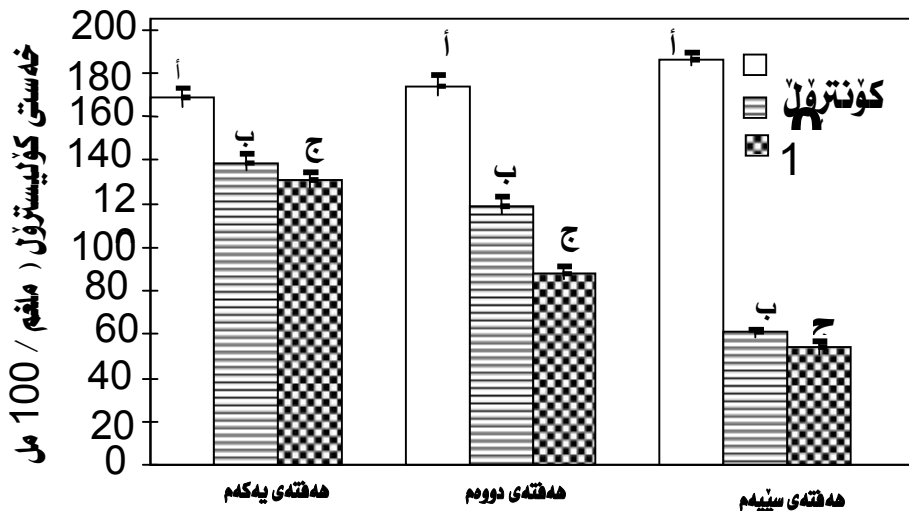
شیوه (2) کاربگه‌ری کارتیکراو به سرکه‌ی سیوی خهستی (0.5 و 1 مل/کگم کیشی له‌ش) رۆژانه بۆ ماوه‌ی 21 رۆژ بۆ ئاستی کلۆکۆز له نیره‌ی که‌رویشکه‌کانی مائی

به‌های به تیکرا دانراو $\pm$ هه‌له‌ی پێوانه‌یی

په‌ته جیباوازه‌کان واتای جیباوازه له ئاسته‌کان ($p < 0.05$)

کاربگه‌ری سرکه‌ی سیوی خهستی (0.5 و 1 مل / کگم کیشی له‌ش) بۆ ماوه‌ی 21 رۆژ رۆژانه له سه‌ر نیره‌کانی که‌رویشکه‌ بووه هۆی دابه‌زینی ئاستی کۆلیسترۆل له زه‌رداوی خوین له ههفته‌ی یه‌که‌م به جیاک‌دنه‌وه‌ی له کۆمه‌له‌ی کۆنترۆل. له‌و کاته‌دا ئاستی دابه‌زینی کۆمه‌له‌ی کارتیکراو به خهستی (1 مل/

پهروه‌رده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
 کگم کیچی لهش) زیاتر بوو له کومه‌له‌ی کارتیکراو به خهستی (0.5 مل /
 کگم کیچی لهش) ، هۆکاری دابه‌زینی ناستی کولیس‌تروژل تا کوتایی ماوه‌ی
 تاقیکردنه‌وه‌کان (شیوه 3) به‌رده‌وام بوو.

شیوه (3) کاریگه‌ری کارتیکراو به سرکه‌ی سیوی خهستی (0.5 و 1 مل/کگم کیچی لهش)
 رۆژانه بۆ ماوه‌ی 21 رۆژ بۆ ناستی کولیس‌تروژل له نیره‌ی که‌رویشکه‌کانی مائی

به‌های به تیکرا دانراو ± هه‌له‌ی پپوانه‌یی
 بیته جیاوازه‌کان واتای جیاوازه له ناسته‌کان ($p < 0.0$)

گفتوگو

له‌ته‌نجامی ئەم لی‌کۆلین‌ه‌وه‌یه بۆمان ڤوون ده‌بیته‌وه که سرکه‌ی سی‌و به توانایه بۆ دابه‌زینی کیشی له‌شی نیره‌کانی که‌رویشکی مائی‌ته‌ویش له‌وانه‌یه له‌ته‌نجامی که‌می چوونه ژوره‌وه‌ی کلۆکۆز بی‌ته‌ بۆ ناو خانه‌کان به‌مه‌ش خانه‌کان له‌ خۆراک بی‌به‌ش ده‌بن، بۆیه بۆ ده‌رپه‌راندنی وزه‌ پشت به‌ سه‌رچاوه‌ی دیکه‌ ده‌به‌ستیت و ه‌کو تی‌کشکاندن‌ی چه‌ورییه‌کان و شانه‌ ماسوله‌کییه‌کان (5). له‌وانه‌شه‌ ئاو‌پته‌ چالاکه‌کانی ناو سرکه‌ی سی‌و هاندەر بی‌ته‌ بۆ زیاد دهردانی کلۆکاکۆن و ئە‌بینفرین له‌ دوا‌یشدا شیک‌کردنه‌وه‌ی چه‌وری و گلایکۆجین (6). له‌وانه‌شه‌ پی‌کهاته‌کانی سرکه‌ی سی‌و کاربکاته‌ سه‌ر زینده‌کرداره‌کانی کاربۆهیدرات و چه‌وری و پ‌رۆتینه‌کان که‌ ده‌بیته‌ هۆی دابه‌زینی کیشی له‌ش دابه‌زینی ئاستی کلۆکۆز له‌ زهرداوی خوی‌نی نیره‌کانی که‌رویشک به‌ کاربگه‌ری سرکه‌ی سی‌وی (0.5 و 1 مل / کلگم کیشی له‌ش) له‌گه‌ڵ لی‌کۆلین‌ه‌وه‌کانی پی‌شوو ده‌قاو ده‌ق بوو که‌ له‌سه‌ر جورج کرابوون، بۆ دابه‌زینی ئاستی کلۆکۆز له‌ زهرداوی خوی‌نی به‌ کاربگه‌ری سرکه‌ی سی‌وی خه‌ست و ڤوون، ڤاگه‌یه‌نرا هاندانی کرداری شیک‌کردنه‌وه‌ی کلۆکۆز له‌ زهرداوی خوی‌نی جورج و ڤاگرتنی کرداری دروست کردنی کلۆکۆز له‌ ڤینگه‌ی *Gluconeogenesis* (7). له‌وانه‌شه‌ ڤاگه‌یاندنی توانای سرکه‌ی سی‌و له‌ دابه‌زاندنی ئاستی کلۆکۆز له‌ زهرداوی خوی‌ن بۆ له‌ش سووده‌خه‌ش بی‌ته‌ له‌ به‌رهمه‌کانی هه‌رس به‌یه‌گرتنی له‌گه‌ڵ هه‌ندی‌ک پی‌کهاته‌ی ڤیشالی سرکه‌ی سی‌و له‌ گه‌ڵ کلۆکۆز و پی‌که‌ینانی ماده‌ی ئالۆز که‌ ڤیخۆله‌کان توانای مژینیان نه‌بیته‌ و به‌مه‌ش ئاستی له‌ خوی‌ندا دابه‌زیت. له‌ لی‌کۆلین‌ه‌وه‌کانی پی‌شوو دا ڤاگه‌یه‌نرا که‌ زیاد بوونی لینجی پی‌کهاته‌کانی گه‌ده‌و ڤیخۆله‌ له‌ته‌نجامی خواردنی پی‌کهاته‌ ڤیشالییه‌کان و به‌کتینی ناو ڤووه‌ک به‌مه‌ش ڤاگرتنی مژینی کلۆکۆز له‌ لایه‌ن ڤیخۆله‌کان (8). سه‌ره‌ڤای ئە‌مه‌ش له‌وانه‌یه‌ سرکه‌ی سی‌و ئاو‌پته‌ی چالاکی تی‌داییت، بۆ ڤاگرتنی چالاکی ئە‌نزیمی ئە‌ل‌فا و ئە‌میلیز و سوکه‌رییز له‌ ڤیخۆله‌ چالاک بی‌ته‌ که‌ ده‌بیته‌ هۆی ڤاگرتنی زینده‌کرداره‌کانی کاربۆهیدرات و مژینی گه‌ده‌یی (9). هه‌روه‌ها له‌وانه‌یه‌ پی‌کهاته‌ ڤیشالییه‌کانی ناو سرکه‌ی سی‌و

دەردانى ھۆرمۈنە كانى گلۇكاكۆن و ئەلسۆماتۆستاتىن راگرېت كە دەبنە ھۆى بەرزبۈونەۋەى ئاستى شەكر لە خویندا (10).

لېرەدا دابەزىنى ئاستى كۆلىستۆل لە زەرداۋى خوینى كەروپېشكە نېرەكان بە كارىگەرى سرکەى سېو ئەنجامى ئەم لېكۆلېنەۋەىيە دەچەسپېنىت كە سرکەى سېو بەتوانايە بۆ دابەزاندى كېشى لەش، ھەرۋەھا ئەنجامەكانى ئەم لېكۆلېنەۋەىيە دۇنيامان دەكاتەۋە كە سرکەى سېو ئاستى كۆلىستۆل لە خوینى نېرەى كەروپېشكەكان دادەبەزىنىت ، ئەمەش دەقاو دەق بوو لەگەل لېكۆلېنەۋەىيەكانى پېشوو لە دابەزىنى ئاستى كۆلىستۆل لە ناو خوینى جورج بە كارىگەرى سرکەى سېو خەست و روون (7) . لەوانەىيە تواناى سرکەى سېو زۆر گرنىگ بېت بۆ دابەزىنى ئاستى كۆلىستۆل لە خویندا بەھۆى لەخۆگرتنى سابونىن، ئەۋىش بە يەكگرتنى لەگەل كۆلىستۆل لەناو بۇشايى گەدە ئاۋىتەى نەتاۋە دروست دەكات كە دەبېتتە ھۆى راگرتنى مۇنى كۆلىستۆل و پاشان فرېدانى لەگەل پاشەرۆكەكان بۆ دەرۋە (11) . لەوانەشە سابونىن لەگەل ترشەكانى زەرداۋ چەۋرىيە ھاۋكېشەكان لە ناو رېخۆلەكان يەك بگرىت و راگرتنى مۇنى دەبېتتە ھاندەرى جگەر بۆ گۆرپىنى كۆلىستۆل بۆ ترشەكانى زەرداۋ (12) . لەوانەشە پېكھاتەكانى سرکەى سېو ۋەكو بەكتىن كارلە زىاد كەردنى زىندەكردارەكانى كۆلىستۆل بكات لە ناو جگەرۋ بېگۆرپىت بۆ ترشەكانى زەرداۋ و راگرتنى ئەنزىمى ئەلغا ھىدرۆكسى رېلەيز لە ناو جگەر پاشان دابەزىنى ئاستى كۆلىستۆل لە خویندا (13) . ئەم لېكۆلېنەۋەىيە بە ھەشت ھەفتە ئەنجام درالە بەروارى 3 / 6 / 2008 تاكو 30 / 7 / 2008 ، لە كۆتايىدا رىزو سوپاسى ئاراستەى ئەو دوو بەرپزە دەكەم كە يارمەتېيان دام لە ئەنجامدانى ئەم لېكۆلېنەۋەىيە لە رووى زانستى و زمانەۋانى ئەۋانىش:

- 1- بەرپزە دكتور ئىسماعىل سالىح ئىبراھىم كاكەبى سەرۆكى بەشى بايۆلۇژى لە كۆلېژى زانستى زانكۆى كۆپە (زانستى)
- 2- بەرپزە مامۇستا سادق ئەجمەد عوسمان شارەزى زمانى كوردى لە ۋەزارەتى پەرۋەردە ب. گ . پرۆگرام و چاپەمەنىيەكان (زمانەۋانى)

سه رچاوه کان

1. Ross, G.M. and Poluhowich, J.J. 1984. The effect of apple cider vinegar on adjuvant arthritic rats. *Nutr. Res.* 4: 737-741.

2. Wolman, P.G. 1987. Management of patients using unproven regiments for arthritis. *J. Am. Diet. Assoc. Chicago* 111. 87(9): 1211-1214.

3. Jacobs-Susan. 1984. Cultured club fantastic fermented foods. *Vegetarian Life and Times, Inc.* 80: 44-45.

4. Steel, R.G.D. and torrie, J.H. 1980. Principles and procedures statistics. 2nd ed. New York. Mc Gray-Hill Book Company Inc. 78-80, 107-109, 125-127.

5. Holm, B. 1997. Diabetes mellitus in the dog . Part(1), *Eur. J. Comp. Anim. Pract.* 7: 61-66.

6. Edwards, C.R.W. and Bouchier, I.A.D. 1991. *Davidsons principles and practice of medicine.* 16th ed., Churchill Livingstone, Edinburgh: 658-666.

7- ياسين، مهدي صالح، يعقوب، ماهر بطرس ويونس، نوال ذنون. 2000. تأثير خل التفاح على المتغيرات الحياتية في ذكور الجرذان المختبرية. مجلة علوم الرافدين العدد 4 المجلد 12.

1. Nelson, R.W., Duesberg, C.A., Ford, S.L., Feldman, E.C., Davenport, D.J., Kiernan, C. and Neal, L. 1998. Effect of dietary insoluble fiber on control of glycemia in dogs with naturally acquired diabetes mellitus. *J. Am. Vet. Assoc.* 212: 380-386.
2. Amin, R., Abdul-Ghani, A.S. and Suleiman, M.S. 1987. Effect of *Trigonella feonum-graecum* on intestinal absorption. *Diabetes.* 36(Suppl. 1). 798.
3. Ribes, G., Sauvaire, Y., Baccou, J.C., Vallette, G., Chenon, D., Trimble, E.R., and Loubaieres-Mariani, M.M. 1984. Effect of fenugreek seeds on endocrine pancreatic secretions in dogs. *Ann. Nutr. Metab.* 28: 37-43.
4. Petit, R.R., Sauvaire, Y.D., Hillaire-Buys, D.M., Leconte, O.M., Baissac, Y.G., Ponsin, G.R. and Ribes, G.R. 1995. Steroid saponins from fenugreek seeds : extraction, purification, pharmacological investigation on feeding behaviour and plasma cholesterol. *Steroids*, 60: 674-680.
5. Sauvaire, Y., Baissac, Y., Leconte, O., Petit, P. and Ribes, G. 1996. Steroid saponins from fenugreek and some of their biological properties. Waller and Yamasaki, Plenum Press, New York. 37- 46.
6. Morita, T., OH-Hashi, A., Takei, K., Ikai, M., Kasaaka, S. and Kiriyama, S. 1997. Cholesterol-lowering effect of soybean, potato and rice proteins depend on their low methionine content in rats fed a cholesterol-free purified diet. *J. Nutr.* 127: 470-477.

پوخته

ليکوالينډه له سهه دوو خهستي سرکهی سڼو Apple cider vinegar کوليسټرول له زهرداوی خوښی نيره کانی کهرويشکی مالى **Oryctolagus cuniculus**. کهرويشکه کان بو سى کومه له دابه شکران، کومه له یه کهم کوليسټرول له ش) کرا بو کيشی له ش و ناسته کانی کلوکوزو

پهروه‌ده و فیکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
ثاوی دلۆپیتراویان پیّ درا له ریځگای ده‌میان‌ه‌وه به کۆمه‌له‌ی کۆنټرۆل ژمبیردان،
کۆمه‌له‌ی دووهم سرکه‌ی سیوی خه‌ستی (0.5 مل/کگم کیشی له‌ش) پیّ درا له
ریځگه‌ی ده‌میان‌ه‌وه بۆ ماوه‌ی 21 رۆژ، کۆمه‌له‌ی سییهم سرکه‌ی سیوی خه‌ستی
(1.0 مل/کگم کیشی له‌ش) ی پیّ درا له ریځگه‌ی ده‌میان‌ه‌وه بۆ ماوه‌ی 21
رۆژ. کاریگه‌ری هه‌ردوو خه‌ستی سرکه‌سیو (0.5 و 1.0 مل/کگم کیشی له‌ش) بووه
هۆی که‌م‌کردنه‌وه‌ی کیشی له‌ش. هه‌روه‌ها بووه هۆی نزم‌بون‌ه‌وه‌ی ئاسته‌کانی
کلۆکۆزو کۆلیسترۆل له زه‌رداوی خوینی نی‌ره‌کانی که‌رویشکی مالی.

ABSTRACT

The effect of two different concentrations (0.5 and 1.0 ml/Kg body weight) of apple cider vinegar were investigated in body weight and serum glucose and cholesterol levels in male rabbits *Oryctolagus cuniculus*. Rabbits were divided into three groups. The rabbits of the first group were treated orally with water and served as a control group. The rabbits of the second group were treated orally with apple cider vinegar (0.5 ml /kg body weight) daily for 21 days. The rabbits of the third group were treated orally with apple cider vinegar (1ml/kg body weight) daily for 21 days. The results revealed that treatment with both concentrations of apple cider vinegar showed a significant decrease in the body weight of male rabbits. Also a decrease were noticed in the levels of serum glucose and cholesterol in the rabbits which treated with both concentrations of apple cider vinegar.

*پسپۆری زینده‌وه‌رزانی

هه‌لسۆرتنه‌ری کاروباری شاره‌زای

زانست و زینده‌وه‌رزانی له‌وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده

رابهري هاريكار بو ماموستايين زماي نينگليزي

نا: رهشيد تهيب

پشكا دوويي:

نه ق بابه ته به شه كه زكتييه كا رابهري هاريكار بو ماموستايين زماي نينگليزي،
كو ژنايي ماموستاي پسيوري زماي نينگليزي (رهشيد تهيب) يشه هاتبوو
ناماده كرن و، ته قاقيا وي وهكو نه قه دي ل سهر روو په لين نه قى گو قاريدا هيتيه
به لافكرن... هه رچه نده نه گهر وهكو دهق زي كه موكوري هه بن لي وهكو ريكيين
وانه گو تني كاره كي سهر نجر اكيش و مفاداره.

يه كا 2

وانا 2

ته پيويستي هه يه ب: وي ني

فوكسي, Book students,

لاپه ره 8

CD لي دان 4-5 Activity

Book لاپه ره 6

نارمانج: كريان د لاري دا. راهينان
ل سهر گر تننا پينقيس. راهينانا ل سهر
نقيسيني ل چه پ بو راست. زماي ب
كار تيناي:

come here, listen, look

*بیژه زاروکا کو ب دهسته کی

ئیشارهت بکهن وه کی تو دبیژی

come here

*ئیشاره بکه و ینی دووی یی زاروکی

دهسته کی خو دانا یه پشت گوھی خو

(مانای گوھ بدی ددهت listen).

*دهستی خو دانای پشتی گوھی خو ب

هه مان شیوه و بیژه listen

*بیژه زاروکا دهستی خو دانه پشت

گوھی خو وه کی تو دبیژی lesten

*ئیشاره بده و ینی سی یی زاروکی

ئیشاره ددهت و بهری ددهت ب ههر

دوو چاقیت فه کری (مانا بهری خو

دکه تی)

*ئیشارهت بده ههر دوو چاقیت فه کری

بهری خو بده دوور و بیژه LOOK

*بیژه زاروکا کو ئیشاره بدهن و بهری

خو بدهنه دوور وه کی تو دبیژی

LOOK

*قی چهنی گه لهک جارا بکه و بیژه

زاروکا هه مان تشت بکهن.

*بیژه زاروکا دی یاریه کی کهن دگهل

بکار ئینانا قان تشتا.

بیژه وان کو فوکس دی وان وشا

بیژیت و دی وان وشا بیژیت و دی نهو

Starter پیداجوون

*قوتابی په رتووکیت خو فه کهن

students لاپه ره 7

*بیژه وان گوھ بدهنه CD

*CD لیده ژماره (چپروکا یه کا 2

وانا 1)

*زاروک ئیشارهت بکه نه و ینیت

دروست وه کی گوھ ددهنی.

*CD لیده ژماره (5) و بیژه زاروکا

ووشی بیژن و چه پله ی لیده ن.

یاری:

*زاروک students Book فه کهن

لاپه ره 8

*ئیشاره بکه و ینی نیکی یی زاروکی

ئیشارهت دکهت ب دهسته کی.

*تو بخو ئیشارهت بکه ب دهستی خو

و بیژه come here

*بیژه come here ناقه کی بیژه و

بیژه زاروکی بهیته نک ته.

*بیژه زاروکی کو بچته فه و روینیت.

*ئه قی چهنی بکه دگهل گه لهک

زاروکا.

*ب ئیشارهت ب دهسته کی جاره کا

دی و بیژه come here

❖ ئیشاره بده تشتیت ناف ریبارا دا
وهك: ماسی، بهلهم، سونه، سوت،
زهورهق یان بهلهمیت دریز، مهلهقان.
❖ بیژه وان كو نافیٹ وان تشتا ب
كوردی بیژن.

❖ پهرتوكا خو بلندكه و خيتهكی چيکه
د ناف ریباری ئیکي دا ب تپلی و هر
سی ماسیا بگههینه ئیک.

❖ بیژه زاروكا كو خيتهكی چيکهن د
ناف ریباری ئیکي دا ب تپلی و هر
سی ماسیا بگههینه ئیک.

❖ بیژه زاروكا كو قهلهمیت خو بگرن.
❖ ل ناف پولی دا بزقره و بیینه كا
قوتایان قهلهمیت خو دروست گرتینه
و دروست روینشتینه.

❖ بیژه زاروكا كو ب قهلهمی خيتهكی
د ناف ریباری ئیکي دا چيکهن و هر
سی ماسیا بگههینه ئیک.

❖ بزقره د ناف پولی دا و بیینه كا
قوتابی ب دروستی خیتا دكیشن.

❖ پهرتوكا خو بلندكه و ب تپلی
خيتهكی بکیشه د ناف ریباری دووی
و بهلهما بگههینه ئیک.

❖ بیژه قوتایا وهکی ته بکهن د ناف
پهرتوكیت خودا.
❖ بیژه قوتایا كو قهلهمیت خو بگرن.

(زاروك) وان ئیشاره و بزاقشا کهن ب
دروستی.

❖ فوكس دی بیژیت (بی ل دويف ئیک)
(لا علی التعین) بو نمونه , Listen
come here , Look , come
here

❖ بیینه كا زاروك بزاقیت دروست دکهن
بو هر و وشهکی.

❖ بو نمونه دهستی خو دانه پشت
گوھی خو، ئیشاره دکهن ب دهستهکی
یان ئیشاره دکهن و بهری خو دوو دکهن
ب هر دوو چاقیت فهکری.

❖ ئیشاره بده زاروكیت بزاقیت خهلهت
دکهت.

❖ بیژه وان باش روینین بهردهوام به
ل سهه قی یاری.

❖ زاروكی دووماهی بی ل قی
یاری نهو دهریی دهرجویه.

❖ پهرتوكا چالاکیا
Activity Book

❖ خیج کیشان (دیفچوون)
Activity Book زاروك
فهکهن لاپهه 6
❖ ئیشارهت بده خیتیت مهوج و بیژه
زاروكا ئهفه شهش ریبان.

❖ ته شه دی هاندهرهك بیت كو شه
ههست بکهن شه و بی ئینگلیزی
تیدگههن.

❖ بیژه وان كو ب قه له می خیته کی
بکهن و ناف ریباری دووی و ههرسی
بگه هینه ئیک.

❖ هه مان تشت دگهل هه چوار ریبارا
بکه.

❖ خیتا چیکه ب تپلی كو تشتا
بگه هینه ئیک.

❖ بیژه قوتابیان ب تپلی تشتا بگه هینه
ئیک.

❖ بیژه قوتابا كو ب قه له می تشتا
بگه هینه ئیک.

یه کا 2 وانا 3

ثارمانج: گوتنا لاژه کی دگهل کاری.
راهینان ل سهر قه له م گرتنی , راهینان
ل سهر دیفچونا خیتا ژ لایئ سهری
پولا خاری ژ لایئ پهری.
زمانی بکار ئینای:-

**look , listen , say
hello**

ته پیوستی هیه ب: **students**
Book لاپه ره 9, **CD** لیدان
ژماره 6

Activity Book لاپه ره 7

Starter پیداچون :-

❖ مه رهه بابی ب قوتابیان بکه ده می
تینه ژور بیژه **hello** ناقا بیژه.
❖ بیژه وه لام بده ب **hello** و شه ناقا
بیژن.

❖ بیژه **come here** و بیژه وان
ئیشاره بکهت ب تپلیت خو.

صندوق 4 پیدانا ناموژگاریت
ئاسان ب ئینگلیزی

زاروك ناموژگاری یربینه ب
**sing , hands ,
ware your , stand up ,
look , sit down , come
here , listen**

❖ دا کوکی بکه كو تو شان تاخفتنا
هه می روژی بکار تینی د ناف پولی
دا.

❖ ته شه دی هاندهرهك بیت که قوتابی
ههست بکون شه و بی زمانی ئینگلیزی
فیر دبن.

ژاروك گوھ ددھنئ

تیکستا CD

Look , listen

Look , listen

Look , listen and say
hello

Hello Naza, hello

Azad , hello Foxy

CD لیده جاره کادی.

راگره CD پستی ههر ریژه کی.

ژاروك گوھ ددھنئ دهر ریژه کی
فه دگیرنه فه.

ژاروك گوھ ددھنئ و فه دگیرنه فه
جاره کادی.

همه می لاوژی لیده فه جاره کادی.

ژاروك تینه ناقدآ و لاوژی د بیژن
دگهل CD .

ژاروك تینه ناقدآ و لاوژی د بیژن
دگهل CD جاره کادی.

ژاروك ههول ددھن لاوژی بیژن بی ی
CD .

لاوژی بیژه به لی چهپلا زیده کهن.

Look (چهپله , چهپله) listen (چهپله , چهپله)

Look (چهپله , چهپله) listen (چهپله , چهپله)

بیژه Listen و دهستی خو ببه
پشت گوھی خو.

بیژه Listen و بیژه قوتابیان و
دهستی خو ببه نه پشت گوھی خو.

بیژه Look و ئیشاره بکه و بهری
خو بکه دوور.

بیژه Look و بیژه قوتابیان ئیشاره
بکه ن و چاقیت خو فه کهن و بهری خو
بدنه دوور.

فان فورمانا بیژه لا علی التعین و
بیژه قوتابیان ئیشاره ت و هره ک
بکه ن.

گوھ بدی و بیژه

بیژه زاروكا کتیبیت

students Book فه کهن لاپهر 9

ئیشاره بده وینی

بیژه Look

ئیشاره ت بده که سانیت وینی دا,
داخاز بکه ل زاروكا کو بیژنه فه کا
ئهف که سانه کینه, وهک فوکس, نازه,
نازاد.

بیژه زاروكا کو دی ئه و گوھ دهنه
لاوژه کی.

دهستی خو دانه پشت گوھی خو و

بیژه Listen

CD لیده ژماره 6

*بيژه همر سی گروپا کو پيگغه لاوژی
بيژن، گروپهك دگهل هندی ته په ته پا
پييا بينيت و گروپهك کاری بکته و
گروپهك چهپله ی لیدهت.

کتیبا چالایا Activity Book

*بيژه قوتایا کتیبیت خو ییت
Activity Book فه کهن لاپه ره 7
*ئیشارهت بده وینا ئیکي یی ته یارا
کاغزی.

*په رتوکا خو بلند که و خیتا بکیشه
ب تپلی ل سهر ریزا ل سهری ته یاری بو
بنی ته یاری.

*بيژه قوتایا کو هه مان تشت بکهن
وه کی ته.

*بيژه وان قه له میته خو بگرن و باش
دانیشن.

*به ری خو دبه قوتایان و ده ست و
روینشتنا وا یا دروست بیینه.

*بيژه وان کو خیتا بکیشن ل سهر
ته یارا ئیکي ب قه له می ل سهری بو
خاری.

Look , lesten and say
hello
Hello Naza , hello Azad
, hello Foxy

*بيژه زاروکا کوفی بیژن جاره کا

دی دگهل ته و چهپله ی لیدهن.

*پولی دابه شکه دوو به ش.

*بيژه نیقا پولی لا وژی بیژن و چهپلی
لیدهن.

*بيژه نیقا دی یا پولی کو بیژن و
بکهن: وه که دهستی خو دانه پشت
گوهی خو، ئیشارهت کهن و چاقیت خو
فه کهن و به ری خو بکه نه دوور.

*گروپا بگوره و نه فی چهندی دووباره
بکه.

*بيژه شهش زاروکا بینه ده ف سه بوری
بیژی لاوژی بیژنه فه، به لی فی جاری
ته په ته پی ل پیته خو بینن ل جاتی
چهپله لیدان ب دهستی.

*داخاز ل گروپه کا دی یا شهش زاروکا
بکه بینه پیشیا پولی کو هه مان کار
بکه نه فه.

*داخاز ل گروپا دی یا شهش زاروکا
بکه بینه پیشیا پولی و لاوژی بیژن و
چهپله ی لیدهن.

Starter پيداچون

- *بيژه زاروكا كو دي لاوژي بيژنه فه.
- *پولي دابه شكرنا سي گروپا.
- *گروپه ك لاوژي بيژيت و چه پلا ليدهت.
- *گروپه ك دي لاوژي بيژيت و ته به ته پي ب پي يا ل عه ردی ب كه ت.
- *گروپا دي لاوژي بيژيت و كار ب كه ت.

- *ئيشاره بده ته يارا دووي و ب تپلي خشتاي چي كه ل سهر خيتا زفروك (موجي) ل سهری بو خاري.
- *بيژه قوتابيا كو وه كي ته ب كه ن خيتي چي كه ن ب تپلي.
- *بيژه قوتابيان كو ب قه له می خيتي چي كه ن ل سهر خيتيت زفروك ل بني ته يارا دووي ل سهری بو خاري.

ببينه و گوه بدی

*قوتابی students Book

قه كه ن لاپه ره 10

*ئيشاره ت بده وينا و بيژه Look

*بيژه قوتابيا ئيشاره ت ب كه نه سا نيت وينا دا.

*بيژه وانا نا قيت وان كه سا بيژن وه ك فوكس نازاد نازه.

*بيژي به ري خو بده نه وينا.

*بيژي گوه بده نه CD بو ليده

ژماره 7

تيكستا CD

(ويني 1)

hello naza , hello azad:

Foxy

hello Foxy : azad , naza

يه كا 3

وانا 1

نارمانج: ناسينا كارا و كرنا وان, راهينانا سهر گرنا قه له می, راهينان سهر نقيسينا چه پ بو راست و چيكرنا بازنا.

زمانی نوی:

دگه ل ناقي sit down , very good

hello , look

ته پيوستي هه يه ب: students

Book لاپه ره 10

CD ژماره / 7_8

Activity Book لاپه ره 8

خو خرڅه رکي، کچه کا دخوینیت،
قازه کا دجیت، ته یارا کاغز.

*لی بخوازه کو ټهو بیژنه ته ټه تشت
چنه ب کوردي.

*نیشارهت بکه سیقا دهسته چهپ و
هر چوار شکلیت (وینیت) راستی،
هرمی، ټه نانس، سیف و ته ری.

*بیژه وان نیشارهت بدهنه وینی راستی
ټه وی و هکی وی همی ل چه پی.
*زاروک نیشارهت بدهنه سیقی.
*پهرتوکا خو بلندکه.

*ب تپلا خو خیچه کی بکیش ل سیقا
چه پی بو سیقا ل دهستی راستی.

*بیژه قوتابیا کو ب تپلیت خو
خیچه کی بکیشن ل سیقا چه پی بو
سیقا راستی.

*ب تپلا خو بازنه ی چیکه دور سیقا
راستی.

*بیژه قوتابیان کو بازنه ی ب تپلا خو
چیکه ن دور سیقا راستی ل پهرتوکیت
خو.

*بیژه وان دهسدهنه قه له میټ خو.
*ل ناف پولی بزقره و تأکید که وان
قه له میټ خو دروست گرتینه؟ و ب
دروستی روینشتینه؟

(وینی 2)

sit down azad , set
down naza : Foxy

(وینی 3)

Look : Foxy

(وینی 4)

very good Foxy : naza

*پهرتوکا خو بلندکه و نیشارهت بده
وینا ده می ټه وین گوهی خو
ددهنه CD.

*CD لیډه نه قه جاره کا دی.

*بیژه قوتابیان نیشارهت بکه نه وینا
ده می گوهی خو ددهنی.

*لیډه چند جاره کا.

گو ه بدی و چه پله ی لیډه.

*CD لیډه ژماره 8

*بیژه قوتابیا کو ووشا بیژن و چه پله ی
لیډن دگه ل چه پله لیډانا CD.

پهرتوکا چالاکیا Activity

Book

وهك هدف كرن و بازنه چيكرن:

*قوتابی کتیبیت خو قه که ن لاپه ره 8

*نیشارهت بده وینیت ره خی چه پی

وهك سیف، کوره کی دانېشتی، پشيله کا

*ته تکيد که کا ټه و خيچې د بهن ل کورې چه پې بو کورې رونشتی نک ، بو کورې راوه ستای يان بو کورې پیننی ل توپې دده ت يان بو کورې توپې د گريت .

*تاکيد که (بيينه) هر وده سا کو ټه و بازنه ی دور کورې روينشتی چيدکن نه کورين دی .

*هه مانه شت بکه بو هر چار وينيت دی .

یه کا 3

وانا 2

ټارمانج : ياربهك بو ناسين و کرنا کاره کی , راهينان ل کسه ر گرتنا قه له می راهينان سه ر نقيسينا چه پ بو راست .

زمانی بکار هاتی :

sit down , stand up

ته پيوستى هه يه ب: وينی فوکس .

students Book لاپه ره 11

*بيژه وان کو ب قه له می خيچه کی بکيشن ل سيثقا چه پې بو سيثقا راستی .

*ل ناف پولی بزفره و تاکيد که کا خيچا وان ل سيثقا چه پې بو سيثقا راستی يه ؟ و نهك بو فيقيی ديه .

*تاکيد که کو بازنييت وان چيکرين دور سيثقی يه نهك دور فيقيی دی يه .
*په رتوکا خو بلندکه .

*يشاره ت بکه کورې روينشتی ل ره ختی چه پې .

*خيچه کی ب تپلی بکيشه ل کورې روينشتی ل ره ختی چه پې بو کورې روينشتی ل ره ختی راستی .

*بيژه وان کو وه کی ته بکه ن .

*ب تپلا خو بازنه کی چيکه دور کورې ره ختی راستی .

*بيژه وان وه کی ته بکه ن .

*بيژه وان خيچه کی ب قه له می بکيشن ل کورې چه پې بو کورې راستی .

*بيژه وان بازنه کی چيکه ن دور کورې راستی .

*بيژه وان ب قه له می خيچه کی چيکه ن ل کورې چه پې بو کورې راستی .

*ب قه له می بلا بازنه کی چيکه ن دور کورې راستی .

*قن ههردوو کارا چهند جاره کا بکه
دگهل حهره کا بو زاروکا دابکهن.

*وینی فوکس بلند که:

Foxy says Foxy says
stand up

*ئیشارهت بده زاروکا دانیشن.
*بیژه زاروکا دی ئه و قی یاری
کهن.

*ئه گهر تو بیژی یان sit down
Foxy says stand up Foxy
up دهبی قوتابی وی کاری بکهن.

*ئه گهر تو بتنی بیژی stand up
یان sit down پی نه قیت قوتابی
رابن و روینن دهبی ب ناخفتنا فوکس
بیت ئه گهر فوکس مه بیشته وان ران
یان روینن ئه و دی ژ لاریی دهرکهفن
و ئه و یاریی ته مام ناکهن.

*بیژه زاروکا ئه گهر ئه و ژ لایی
دهرکهفتن دهبی دهستیت خو دابنه سه
ئیک و رحهت روینن , و زاروکی
دهردچیت ئه و یی ههتا دیمای
بمینیت.

*بیژه وانا جیتخو فره کهن داکو
بشین براقی بکهن و بلقن با ئسانی.

*یاریی دهسیبکه.

Activity Book لاپه ره

9

Starter پیداجوون

*بیژه قوتابیان hello

*هاند بده کو فه گیرن hello

*وینی فوکس بلند که , فوکس

بیژیت sit down.

*حه ره کی بکه دهستیت خو وهک

ئیشارهت بو روینشتنی.

یاری :

*قوتابی پهرتوکیت خو فه کهن

students Book لاپه ره 11

*ئیشارهت بده وینی ئیکی بیژه

Look بیژه زاروکا ئه فه چه دکهن؟

*ئیشارهت بده وینی دوویی بیژی

ئه فه چه دکهن؟

*بیژه stand up وب دهستیت

خو حه ره کی بکه بو قوتابیان

دارابنه فه.

*بیژه sit down وب دهستی

خو حه ره کی بکه بو قوتابیان دا

دانیشن.

*نیشارهت بده وینى کریشکى و

وینى کونى، بیژه نهف کریشکه هز
دکته بچيته د کونى دا.

*بو ههر وینه کى دهسته چهپ (بهق،
تهیر، کریشک) بیژه زاروکا کو
بتپلى ل سهر خیتا بچن و پاش ب
قهله مى سهرا بچن.

*د ناف پولى دا بزقره و تاکيد که
کا زاوک قى هندی دروستى دکهن.

دیفجون Trace

*نیشاره بده وینى کلوى و گیایى
بیژه زاروکا کلوى دقیت بچيته
گیای.

*نیشارهت بده میشا هنگقینى و
کلوى بیژه میشى دقیت بچيته
هنگقینى.

*نیشارهت بده وینى کنکى و
گومشکا داقا بیژى کتکى دقیت
بچيته گومشکا داقا.

*نیشاره بده بهقى و گهقرى ناف
برکى دا قى بهقى دقیت بچيته
کهقرى د ناف برکى دا.

*بیژه زاروکا کو بو ههر دوو وینا
نهو دهبى.

*ل دیف خیتى بچن ب تپلى
دهسپبکهن ل وینى قهله مى.

*ل دويف خیتى بچن ب قهله مى
دهسپبکهن ل وینى قهله مى.

Listen بیژه

*قى یاریى چند جاره کا بکه.

پهروتوکا چالاکيا Activity Book

دیفجون Trace

*بیژه زاروکا پهروتوکیت

Activity Book شه کهن

لاپهره 9

*بیژه Look, نیشاهت بده وینى

مشکى و په نیری بیژه وان مشکى
په نبر دقیت.

*خیته کى بکیشه ل مشکى بو
په نیری ب تپلى.

*تپلا خو بلند و نهقى بکه دا ل
دويف خیتى بچن.

*بیژه قوتابیان کول دويف خیتى
بچن ل مشکى بو په نیری.

*بیژه وان قهله میت خو دهستى خو
بگرن و تاکيد که که گرتنا قهله مى
و روینشتنا وان یا دروسته.

*بیژه زاروکا کو ب قهله مى ل
دويف خیتى بچن ل مشکى بو
په نیری دهسپبکهن ل وینى قهله مى
دوینى دا.

*نیشارهت بده وینى تهیری و وینى
هیلىنى، بیژه نهف تهیره هز دکته
بچيته هیلىنى.

شیواز و ریگه‌کانی وانه‌گوتنه‌وه

و: پهروه‌ده و فیترکردن

به‌شداریکردنی نییه. له‌پرؤگرامی کؤندا
مامؤستا ده‌وری سه‌ره‌کی هه‌بووه
له‌کرداری فیترکردندا، هه‌ر له‌سه‌ره‌تاوه
هه‌تا کؤتایی، هه‌ر خؤی بابه‌تی
خویندنی ریک ده‌خست، به‌پالپشتی
شاره‌زایی تایبه‌تی خؤی و سروشتی
بابه‌ته‌که، به‌بی ره‌چاوکردنی پیویستی
و ناره‌زوو و تواناو ناماده‌کاری و مه‌یل
و شاره‌زایی و پیشینه‌ی فیترخواز، بویه
تاکه ریگه‌ بؤ وانه‌گوتنه‌وه ته‌لقینی
به‌رده‌وام و دو‌باره‌کردنه‌وی بابته و
به‌دیارخستن و ته‌زبه‌رکردن بوو، تاکه

پیشه‌کی:

سه‌ره‌تا پیویسته ته‌وه روون بکه‌ینه‌وه
که وانه‌گوتنه‌وه له‌ پرؤگرامی نویدا
چییه؟ چونکه له‌ناوه‌رؤک و شیوازدا
گؤرانیکی زؤری هه‌یه له‌گه‌ل پرؤگرامی
کؤن و جاران. پرؤگرامی کؤن له‌سه‌ر
یه‌ک ته‌وه‌ر کار ده‌کات ته‌ویش زانیاری
گه‌یاندنه، که نامانجی سه‌ره‌کی پرؤسه‌ی
په‌روه‌ده‌یییه، به‌شپوه‌یه‌کی گشتی و
له‌به‌ر ته‌وه‌ی فیترخواز چه‌شنی ده‌فریکی
به‌تاله له‌پرؤسه‌ی فیتربووندا توانای

لەگەڵ جياوازيکردن لەنيوان كەسەكانى يەك پۆلدا.

پيشەى وانەگوتنەوہ

ليرەدا دەبيت پەنجە بۆ خالينكى گرينگ لە پيشەى وانەگوتنەوہ راكيشين، ئەويش جاران بەهرەدارترين مامۆستا ئەو كەسە بوو كە پەر زانيارى بيت، بەلام ئەمپرو بەهرەدارترين مامۆستا ئەو كەسەيە كە زۆرترين زانيارى ھەيەو لەقوتابىيەكانى دەگات، لەپيداويستى و ئارەزوو و ئامادەكارى و بۆچوونەكانيان لەنيوان رەفتارخوازەكان و بۆماوھيەكان (ژينگە خوازەكان) جياوازي ھەيە لە پيناسەى پيشەى وانەگوتنەوہدا، رەفتار خوازەكان واى بۆ دەچن كە دەشيت ھەر كەسايەتییەك بۆ پيشەى جياجيا ئامادە بكەن، بۆمۆنە دەتوانن مامۆستاي سەرکەوتوو لەرپيگەى مەشق و پراھينان و بەبى رەچاوكردنى لايەنى بۆماوھيە كەسييەتى ئامادە بكەن، ئەوان واى دەبينن كە دروستكردنى كەسييەتى لەسەر بنەماى خودى يان وەرگيراو دەبيت، نەوہك بۆماوھيەى ھەرچى بۆماوھيەى ژينگەخوازەكان رايان واىە كە مامۆستاي باش ئەو

رپيگەى ھەلسەنگاندنيش گوپگرتنە، ئەنجاميش فيربوونە. بەلام ئيستا چەمك و فەلسەفەى پەرۋەردەيى لەفەرھەنگ و رۆشنبيريدا وەكو ھەموو فەرھەنگەكانى ديكە گۆراني بەسەردا ھاتوہ، لەپروفسەى فيترکردندا مرۆڤ تەوہرى سەرەكيبە، ئيستا چەمكى پەرۋەردە بەواتاى ئامادەكردنى مرۆڤە بۆ ژيان، بەواتاى فيرخواز جگە لەلايەنى فەرمى پەرۋەردەيى كە (قوتابخانەو پەيمانگەو زانكۆيە)، تەوہرى سەرەكى رەگەزەكانى پروفسەى پەرۋەردەيى جۆراوجۆرەكانە، بەھەردوو بەشى پەرۋەردەيى گشتى و رەفتارى تايبەتییە لەمامۆستاو بابەتەكانى خویندن و رپيگەكانى وانەگوتنەوہو چۆنيەتى ھەلسەنگاندنە. سەرەراى ئەوہى كە مرۆڤ كەسايەتییەكە ھەموو لايەنەكانى كاملە، لەلايەنى دەروونى و فسيۆلۆژى و ھەلچوون و كۆمەلايەتى و رووحى و عەقلىيەوہ، لەبەرئەوہ پيويستە پروگرامەكان ئەم لايەنانە بەھەند ھەلېگرن و لەرپيگەى لايەنى مەعريفییەوہ پالپشت بەچالاكى و شارەزابى و لەناخيدا بچەقيئن. دەبيت لەكردارى فيربووندا سەيرى گشت لايەنەكانى كەسييەتى مرۆڤ بكرت

شیوازه‌کانی بنیانتراو

له‌سه‌ر کاری قوتابی

پروژه:

چالاکیه‌کی په‌روه‌رده‌یه قوتابی به‌هاو‌کاری ماموستا ره‌گرپتی بو ده‌کن، بو‌گیشتن به‌تامانجیکی دیاری‌کراو، قوتابی چه‌ند چالاکیه‌ک ده‌نوییت، که لایه‌نی پروژه‌تیقانه‌ی لی‌هرده‌گیریت، سه‌رباری شاره‌زایی و لی‌زانین و زانیاری و راستییه‌کان.

(کلباتریک)، ناسراوترین قوتابی (جۆن دیوی) و باشترین که‌س بوو که باو‌ه‌ری به‌فلسه‌فه‌ی فی‌ربوون به‌کار‌کردنه‌وه هه‌یه که چالاک‌ی مه‌به‌ستدار له‌جغزی کۆمه‌لایه‌تیدا ده‌سوریتته‌وه، ده‌لیت: ریگه‌ی پروژه‌کان له‌سه‌ر چوار خال ده‌بیئت:

- 1- ده‌ستنشان‌کردنی مه‌به‌ست
- 2- سوور له‌سه‌ربوون
- 3- جیبه‌جیکردن، لی‌رده‌دا قوتابی فی‌ره سیفه‌تی ره‌خنه‌ی خودی ده‌بیئت.
- 4- بریاردان له‌سه‌ر ته‌نجامه‌کان

نه‌رکه‌کانی قوتا‌بخانه

که‌سه‌یه که هونه‌ری وانه‌گوتنه‌وه له‌که‌سانی به‌ر له‌خۆی وهر‌بگریت، باو‌ه‌ریان به‌بۆ‌ماو‌ه‌یی هه‌یه.

له‌نیوان هه‌ردوو بۆ‌چونه‌کاندا چه‌ندین درزو خالی لاواز دینه‌گۆری، له‌به‌رئ‌ه‌وه‌ی پی‌ویسته‌ پیه‌شه‌ی وانه‌گوتنه‌وه له‌سه‌ر وهر‌گیراو (المکتسب) و بۆ‌ماو‌ه‌یی بنیات بنریت، لی‌رده‌دا به‌وه پی‌ناسه‌ ده‌کریت که وهر‌گیراوه، هونه‌ری وانه‌گوتنه‌وه لکینراوه به‌که‌سایه‌تی ماموستا‌وه هه‌ر ماموستایه‌کیش شیوازیکی تایه‌تی خۆی هه‌یه که له‌ویوه ده‌توانیت ریچکه هه‌لبگریت.

شیوازو ریگه‌کانی وانه‌گوتنه‌وه

ریگه‌کانی وانه‌گوتنه‌وه زۆر و هه‌مه‌چه‌شنه‌ن، هه‌یانه قوتابی و‌ه‌ک پروژه‌یه‌ک له‌دامه‌زراندن و نه‌رکه‌کان وهرده‌گریت، هه‌شیانه له‌سه‌ر بنه‌مای پیشاندان و دۆزینه‌وه‌و خویندنه‌وه‌و هۆیه‌کانی روون‌کردنه‌وه‌و وینه‌و فیلمه‌کانی فیرکردن دروست ده‌بیئت، هه‌روه‌ها هه‌شیانه له‌سه‌ر بنه‌مای قسه‌کردن و بیستن ده‌بیئت، به‌شیوه‌ی کۆرو موحازه‌ره، له‌کۆتاییدا شیوازی هاو‌چه‌رخ په‌یدا‌بوو، له‌فی‌ربوونی خودی و باه‌ه‌تی فیرکردنی تازه.

نهو شیوازانه‌ی له‌سه‌ر بنه‌مای

خستنه‌روو و دوزینه‌وهن

خویندنه‌وه، خستنه‌روو، (استقراء)،
 گواستننه‌وه‌ی بیره له‌گشته‌وه بۆ (لق)،
 له‌موجه‌ره‌ده‌وه بۆ هه‌ستیار، ئه‌رکینکی
 زه‌جمه‌ته له‌ وانه‌گوتنه‌وه به‌ منداڵ،
 لی‌رده‌ا خویندن باشت‌ین خو گونجاندنه
 له‌گه‌ل جوول‌ه‌ی بیرو لۆژیکي
 بیرکردنه‌وه و تی‌گه‌یشتن (ئیسیتیقراء)
 به‌پیی‌چه‌وانه‌ی پی‌وره‌کانه، ئه‌ویش
 بیرکردنه‌وه‌ی قوتابییه له‌به‌شه‌وه بۆ
 گشت، هه‌روه‌ها له‌ساده‌یی‌وه بۆ
 ئاویت‌ه‌بون و له‌هه‌ستیاره‌وه بۆ
 موجه‌رهد، له‌دیاره‌وه بۆ نادیار،
 بۆ‌نمونه، ئاسن و فافون و زپ‌ر به‌گه‌رمی
 لی‌ک ده‌کشین، به‌گشتی کاتراکان
 به‌گه‌رمی لی‌ک ده‌کشین.

مامۆستاکان به‌گشتی ری‌گه‌ی
 ئیسیتیقرا بۆ خویندن به‌کارده‌بن، پی
 به‌پی له‌گه‌ل قوتابی دهرۆن هه‌تاکو
 ده‌گه‌نه گشتگره‌کان که نمونه به‌شه‌کان
 و نمونه هاوشیوه‌کانن.

مامۆستای زمانی عه‌ره‌بی که
 نمونه‌یه‌ک له‌سه‌ر کارا (الفاعل)
 دینیت‌ه‌وه، پاشان نمونه‌یه‌کی دیکه‌و
 هی دیکه‌ش، قوتابی ده‌بی‌ت به‌دوای
 نهو پره‌نسیپانه‌دا بگه‌ریت که کارایان

ئهو کردارو ئه‌رکانه‌یه که مامۆستا
 داوا له‌قوتابی ده‌کات له‌ده‌ره‌وه‌ی پۆل
 ئه‌نجامیان بدات، وه‌ک یارمه‌تیده‌ری‌ک
 له‌ده‌ستینشانکردنی نهو ئامانجانه‌ی که
 به‌نیازه جیبه‌جییان بکات له‌وانه‌کانی
 رابردو و یان داهاتو‌دا، سوودی ئه‌م
 ئه‌رکانه‌ش هاوکاری کردنی قوتابییه
 له‌دیاریکردنی بیروکاره‌کانی بۆ گه‌یشتن
 به‌ئه‌نجامه‌کانی، هه‌روه‌ها بایه‌خ دانه
 به‌شاره‌زایی قوتابی له‌ده‌ره‌وه‌و ناوه‌وه‌ی
 قوتابجانه، هه‌روه‌ها سوود وهرگرتی‌شه
 له‌وه‌لانه‌ی که مامۆستا تووشیان
 ده‌بی‌ت، له‌وانه‌ش:

*پیدانی سه‌ره‌قه‌لم بۆ ئه‌وه‌ی را‌قه
 یان روونی بکاته‌وه.

*دری‌ژه‌دان به‌ چۆنییه‌تی ئاماده‌کردنی
 ئه‌رکه‌کان، ئه‌مه‌ش وا ده‌کات که
 قوتابی زۆر بیر نه‌کاته‌وه.

*دیاری نه‌کردنی کاتیکی ته‌واو بۆ
 ئه‌نجامدانی ئه‌رکه‌کان.

*دارشتنی ئه‌رکه‌کان به‌زمانیکی ته‌وتۆ
 که قوتابی تیی ناگات.

*پیدانی هه‌ندی‌ک ئه‌رک و فرمان وه‌ک
 سزادانیکی قوتابی ئه‌مه‌ش
 له‌په‌روه‌رده‌ی نویدا قه‌ده‌غه‌یه.

پیڅکوه لکاون، خویندن به بی پیوه ناییت و پیوه ریش به بی خویندن ناییت.

هویه کانی روونکردنه وه

ټه وینه هیټلکاریاننه که ماموستا نامادهیان ده کات و پیوه ندییه کی گرنگیان به خویندنه وه وه هیه و له دیارده و شته رووداوه کان نریکت ده کات وه. هویه کانی روونکردنه وه، یان هویه کانی فیترکردن له زوره ی وانه کاندایا به کاردین و هه موو ماموستایه کیش به کاریان ده بات، ماموستا هه ول ده دات له ریټگیه ی هویه کانی روونکردنه وه وه شته کان نریک بکاته وه وه ټه ویش وینه کیټشان و هیټلکاری فیترکردنه.

گرنگی وینه کانی روونکردنه وه

*ده توانریټ به زووترین کات ناماده بگریټ، له کاتی ناماده کردنی ده فته ری پلانی وانه گوتنه وه یان له کاتی راقه کردنی وانه کاندایا به کارده هیټنریټ.

*له بهرته وه ی روون و ناشکرایه بویه قوتابی زوو وه ری ده گریټ.

*ههستی قوتابی بؤ به دوا دچورن راده کیټشیت.

له سهر بنیات ده نریټ و ده گنه ټه و ټه نجامه ی که کارا ناویکه له دوا ی فرمانه وه دیت، ټه و جوړه ماموستایانه نیستیقرا به کاردینن.

پیوه ره کان:

ده توانریټ پیوه به کاربریټ وه کو هویه ک بؤ جوړه ها ریټگیه ی وانه گوتنه وه، ماموستا ده توانریټ وه کو هویه کی بیرکردنه وه و بهرته نجام به کاری بیټیت، پیوه گواستننه وه ی بیر له گشته وه بؤ (لق) (بهش).

ټه و ماموستایه ی که له کاتی وانه گوتنه وه دا یاسا له پیش قوتابیان دادنه نیټ بواریان ده داتی بؤ نمونه هیټنانه وه له سهر یاسا ریټشټن، ټه و ماموستایه شیوازی پیوه به کار ده بات.

زوره ی پهروه ده کاران له و باوهره دان که شیوازی پیوه بؤ قوتابیانی ناماده بی و زانکوکان به بارتره، هه رچی قوتابی قوناغی سه ره تاییه ناتوانن بگنه بهرته نجام به تاییه تی قوتابیانی پوټلی یه که م و دووهم، له بهر ټه وه هه ردوو شیوازی خویندنه وه و پیوه رییه کیان ته و اوکهری ټه وی دیکه یه و

ويىنە و فيلىمى فيئىر كىردن

ئاسانترو سووكترو دلگىرتىشە لەلەي قوتابى.

ئەو شىۋازانەي لەسەر ئاخافتن و بىستىن بىنيات دەنرىن

وانە گوتنە ۋە، موخازەرە لە مامۇستا ۋە بۇ قوتابى شىۋازىكى كارىگەرە بۇ گەياندى بۇچوون و زانىارى و راستىيە كان، ئەم شىۋازە لەسەردەمى سەرھەلدانى پەرۋەردەي رىكەۋە بە كارھاتوۋە، لەگواستىنەۋەي بىرۋچوونە كان لەنەۋەيە كەۋە بۇ نەۋەيە كى دىكە، ھەتاكو ئىستاش ئەم شىۋازە لەلەي زۇربەي مامۇستايان بە كاردىت، لەھەموو شىۋازە كانى دىكە ئاسانترو، زۇربەي مامۇستايان ھەۋل دەدەن ھەليان بۇ پرەخسىت بۇئەۋەي لەژىنگەيە كى بى ژاۋە ژاۋ و زانىارى و بۇچوونە كانىان بگەيەننە قوتابى، لىرەۋە قوتابى بەشەۋقەۋە ھەست لە مامۇستا رادەگىت كە چى دەلىت. شىۋازى موخازەرە لەگەل فىكرە تەقلىدىيە كەي پەرۋەردەدا كۆكە، چونكە پەرۋەردە بەچەمكە تەقلىدىيە كەي ئامانجى گەياندى زانىارىيە كانە بۇ قوتابى، سەرەتا مامۇستا بابەتە كە ئامادە دەكات و

ھەموو جۆرە ويىنەيەك لە كىردارى وانە گوتنە ۋەدا بە كاردىت، دەتوانرىت ويىنەي فۇتۇگرافى يان سىنە مابى و تەلەفزيۇنىش بە كاربەيىت، ويىنە كان دەبنە پالپشتىك بۇ وانە گوتنە ۋە، ھەرۋەھا دەتوانرىت سوود لەويىنە بە كارھىتاندا ۋە رىگىرىت بۇ كارى وانە گوتنە ۋە، ويىنە باش چالاكى باشتر دەداتە قوتابى بۇ فيرېوون، ھەرۋەھا زانىارى رىكويىكتەر دەدات، چونكە زانىارى بە ئاسانترو دەگەيەننە قوتابى، ھەرۋەھا كاتىش بۇ قوتابى و مامۇستا دەكىرپتە ۋە، پىۋەندىيە كى زۆرى بەشارە زابى قوتابىيە ۋە ھەيە، سەبارەت بە فىلىمى فير كارى بە كورتترىن كات مەبەستە كان دەپىكىت، بە فىلم دەتوانىن كۆمەلنىك زانىارى نوئى پىۋەندىدار بگەيەننە قوتابى و لەزۆر سەرچاۋەشەۋە.

ھەرۋەھا ويىنە پروداۋى گىرنگ تۆمار دەكات، بۇنمۇنە تۆمار كىردنى نەشتەرگەرىيە كى گەرە. لەفىلىمە كانى فير كىردندا، كە بەھەردوۋ لايەنى دەنگ و رەنگەۋە دەبىت، بۇيە ھەموو ھەستە كان بەشدارى تىدا دەكەن، لەبەر ھەندىك كىردارى فيرېوون

هه‌ندیك مامۆستایان بایه‌خیکي زۆری
پیی‌ده‌ده‌ن، چونکه له‌گه‌ل هه‌ندیك
بنه‌مای په‌روه‌ده‌ی نویدا ده‌گونیخت.

شیوازه

هاوچه‌رخیبه‌کانی فیرکردن

فیربوونی خودی: ئامانجی
په‌روه‌ده‌یی شه‌وه ناگه‌یه‌نیت که
قوتاییان پر زانیاری و راستییه‌کان
بکات، به‌لکو به‌هه‌وه توانای
به‌رده‌وامیان بدریتی، بۆشه‌وه‌ی توانای
به‌دواداچوون و کرداری په‌روه‌ده‌ییان
ئه‌نجام بدن، پاش ته‌واوکردنی خویندن،
بۆیه ده‌بیت به‌ره‌وه خود فیربوون بچیت،
به‌وه مهرجه‌ی قوتایی توانای
به‌شاداربوونی هه‌یه‌یت
له‌ده‌ستنی‌شانکردنی ئامانجه‌کان،
فیربوونی خودی شه‌م لایه‌نه باشانه‌ی
هه‌یه:

*هه‌ره قوتاییه‌ک خیرایی تاییه‌تی خۆی
هه‌یه، بی شه‌وه‌ی بنه‌ماو کاتی بۆ
دیاری بکریت.

*قوتایی به‌شداري چالاکی پیویست
ده‌کات له‌کرداری فیربووندا، که‌ته
فیربوون کرداریکی خودییه نه‌وه‌ک
ده‌ره‌کی.

*قوتایی ده‌توانیت به‌دوای سه‌رچاوه‌ی
هه‌مه‌جۆردا بگه‌ریت.

له‌که‌شیکي ئارامه‌وه ده‌یگه‌یه‌نیته
قوتایی، له‌گه‌ل هه‌بوونی جیوازی
تا که‌که‌سی زانیارییه‌کان به‌یه‌کسانی
ده‌گه‌یه‌نیت، شه‌م شیوازه بۆ شه‌وه پۆلانه
ده‌شیت که ژماره‌ی قوتاییانی زۆرن و
هه‌ول ده‌دریت سه‌رنجی قوتایی
راییکیشیت، شه‌گه‌ر مامۆستا که‌ توانای
شه‌وه‌ی هه‌بوو خۆئاماده‌کردن بۆ
وانه‌گوتنه‌وه مهرجیکي سه‌ره‌کییه بۆ
سه‌رکه‌وتنی مامۆستای موحازه‌ره‌ی
باش شه‌وه‌یه که نوسرایته‌وه، یان
به‌لایه‌نی که‌مه‌وه مامۆستا خۆی بۆ
ئاماده‌کردی و چه‌ند سه‌ره‌قه‌له‌میکی
نوسیییت بۆ قسه‌ له‌سه‌رکردن،
هه‌روه‌ها ریکویپیکي له‌گواستنه‌وه،
له‌به‌شیکه‌وه بۆ به‌شیکي دیکه.

کۆرگرتن

شیوازیکی گرنه‌گه مامۆستایان جاران
و ئیستاش له‌پۆله‌کاندا به‌کاری دینن،
چه‌ند قوتایییه‌کی تایه‌تمه‌ند
پاده‌سپیرییت بۆ گفتوگۆکردن له‌سه‌ر
بابه‌تیک، شیوازی کۆرگرتن و موحازه‌ره
له‌بۆچوونه‌کانی په‌روه‌ده‌ی نوئ
گونجوه، لیره‌دا فیربوون به‌وه واتایه دیت
که فیرخواز چالاکی بنه‌ره‌تی بنویینیت،
که خۆیان بابته‌که له‌چه‌ند
سه‌رچاوه‌یه‌که‌وه ئاماده‌ده‌کن، له‌به‌ر

هه‌لسه‌نگاندن و تاقیکردنه‌وهی هه‌لسه‌نگاندن، هه‌روه‌ها گرنگترین سوودی په‌روه‌دهیی شه و بابه‌تانه شه‌وهیه، شه قوتابییانه‌ی دره‌نگ فیترده‌بن هه‌ست به‌دارمان ناکهن، له‌به‌ر شه‌وهی ئاستی وه‌رگرتن لای قوتابی له‌گه‌ل هه‌روپیکه‌ی به‌راورد ناکریت، بویه قوتابی له‌ترس و دل‌ه‌پراوکی دوور ده‌خاته‌وه، چونکه خویندن خودییه و کاتیکی دیاریکاری بۆ نییه. گرنگ شه‌وهیه قوتابی کوتابی به‌پروسه‌که بینیت به‌وکاته‌ی که بوی ته‌واو ده‌کریت نه‌وه‌ک که بوی دیاری ده‌کریت، به‌و تواناو هیزه‌ی که هه‌یه‌تی، هه‌روه‌ها له‌به‌ر شه‌وه‌ی خویندن خودییه هاندانیکه بۆ قوتابی بۆ به‌رپرسیاریه‌تی و به‌شدار‌ی کردنی پوزه‌تیقانه له‌چالاک‌ی زانستی.

پوخته:

گرنگ شه‌وهیه که ماموستا بزانیته جوهره ئاویتته بوونی‌ک هه‌یه له‌نیوان، رینگه و شیوازو هه‌یه‌کاندا، شه ئاویتته بوونه‌ش پشت به‌چهنده گۆرانکاریه‌ک ده‌به‌ستیت، وه‌کو، پرونی ئامانجه‌کان، ناوه‌روک، ئاستی قوتابییان، زۆری سه‌رچاوه‌کان، تواناو ناره‌زووه‌کانی قوتابی، به‌لام رینگه‌یان شیوازی وانه‌گوتنه‌وه لایه‌نی پوزه‌تیقانه هه‌یه،

*فیتربوونی خودی، یارمه‌تیده‌ره بۆ دۆزینه‌وه‌ی خواست و به‌هره‌کانی قوتابی.

*فیتربوونی خودی، رۆلێکی پوزه‌تیقانه ده‌داته ماموستا بۆ رینمایی کردنی قوتابی و ئاماده‌کردنی بابه‌ت و ئامیری فیترکاری پیویست به‌فیتربوونه‌وه.

*قوتابی له‌میانی شه‌م شتانه‌وه، هه‌لسه‌نگاندنی‌ک بۆ خۆی بکات که چ فیتربووه‌ره‌خنه‌ش له‌خۆ بگریت، له‌کاتی خویندن و چالاک‌ی کردن له‌کاتیکی دیاریکاراودا.

بابه‌ته نوییه‌کانی فیتربوون

هه‌موو شه‌وه‌که شتانه ده‌گریتته‌وه که له‌پروسه‌ی خویندن و فیتربووندا به‌شدارن. شه بابه‌تانه‌ن که چه‌ندین چالاک‌ی پروسه‌ی خویندن له‌خۆ ده‌گرن، هه‌روه‌کو: ئامانجه‌کان، شیوازو چالاک‌ی و هه‌یه‌کانی هه‌لسه‌نگاندن و رینماییه زه‌رووریه‌کانی خویندن.

شه بابه‌تانه ده‌گریتته‌وه به‌فیتربوونی خودی، یان بۆ فیتربوونی تاکه‌که‌سی ده‌ست ده‌دن، شه بابه‌تانه‌ش چه‌ند توخمیکی سه‌ره‌کی و بنه‌ره‌تیان هه‌یه وه‌کو: لاپه‌ره‌ی ناوینشان، بیرۆکه‌ی گشتی، ئامانجه‌کان، تاقیکردنه‌وه‌ی فیتربوون، پاساوه‌کانی خویندن و ئامانجه‌کانی، چالاک‌ی زانستی،

باشترین ریگه‌ش شه و ریگه‌یه‌یه که
سروشستی ناوهرۆک و قوتابی و
ثامانجه‌کان پیک بگه‌یه‌نیت.

سه‌رچاوه:

www.tarbya.net

کارامه‌یی له بیرکردنه‌وه‌دا

و: په‌روه‌رده و فیترکردن

پیناسه‌ی بیرکردنه‌وه

زنجیره چالاکیه‌کی ته‌قلیه‌یه که می‌شک ته‌نجامی ده‌دات کاتی‌ک که تووشی گرفتیک ده‌بیت ، به‌ریگه‌یه‌ک یان چه‌ند هه‌سته‌وه‌ریک پيشوازی لیده‌کریت . بیرکردنه‌وه چه‌مکیکی دامال‌راوه ، چونکه چالاکیه‌کانی می‌شک نابینترین و شه‌وه‌ی که ده‌شبینریت به‌رته‌نجامی کرداری بیرکردنه‌وه‌یه ، به‌لام کارامه‌یی له‌بیرکردنه‌وه‌دا چه‌ند کرده‌یه‌کی دیاری‌کراون ، بو‌چاره‌سه‌رکردن و ری‌کخستن و شیکردنه‌وه‌ی زانیاریه‌کان به‌کاردیت و پاشانیش ده‌ستنیشانکردنی گرفته‌کان و بریاردان له‌سه‌رچاره‌کردنیان.

گرنگی فیبروونی کارامهکان

- * منډال پر زانیاری پیویست و هموو جوړه گۆرانکاریبهک دهکات که له ناییندهدا بهره و رووی ده بیتهوه.
- * منډال له سهر گوزارشت کردن له بیروپراکانی رادیییت.
- * منډال جوړه نهرم و نیانی و هممه پهنگیبهک وهرده گریت.
- * له باوه پر به خو بوون پشتگیری منډال دهکات.

گرنگترین خه سله تی ژینگه ی ناماده کراوی قوتا بخانه بو فیبروونی بیرکردنه وه:

- 1- بهرپوه به رایه تی قوتا بخانه له تامانج و فیبروونی بیرکردنه وه و پیداویستیبه کانی تیده گات.
- 2- دایینکردنی پرؤگرام و کتیبی پیویست که هاریکاری بیرکردنه وه دهکن.
- 3- ههل ره خساندن بو توپژینه وه و نه زمونگه رایبی.
- 4- ههل ره خساندن بو سه ریبه سستی گوزارشت و به شداریکردن.
- 5- دایینکردنی باهه تی خاوی پیویست بو فیبروون.
- 6- دایینکردنی کات و شوینی گونجاو بو فیبروونی کارامه بیبه کان.
- 7- راهینانی مامؤستا له سهر خویندن و وانه گوتنه وه ی کارامه بی و بیرکردنه وه.
- 8- بوونی چالاکي به ده ره له توانای منډال.
- 9- پیویسته ژینگه ی قوتابی پاریزراوییت و منډال هه ست به هیچ جوړه گه ف لیکردنیک نه کات که ده کرینه سهر که سایه تی نه و.
- 10- هاندان و ریژگرتن له ده ستپیشخه ری تاکه که سی.
- 11- ریژگرتن له که سایه تی قوتابی و پاریزگاری کردن له شکؤمه ندیبه که ی.

ته نجامی مده	ته نجامی بده
به راورد له نیوان وه لامی قوتابیبه کانداه که.	ناسین و تیگه یشتنی تایبه تمه ندی و پیویستیبه کانی قوناغه کانی ته مه نی منډال.
ده فته ری تی بی نیبه کان له گه ل خؤتدا	هاندانی بیرکردنه وه ی منډالان

<p>بۆ پۆل مهبه ، له جياتى شهوه تيبينى پوزه تيقانه بۆ منداڵ دهريه .</p>	<p>به دهسته واژهى وهكو (وهلامه كهت نزيكه ، ههولدانىكى باشه ، تۆ هاوكارىت ههروهها دهتوانيت بهوردى وهسفى كارهكانى منداڵ بكهيت .</p>
<p>ههول بده ههنديك رهفتارى ريگر له بهردهم بيركردنهوه دهرمهبره ، بهتاييهتى رهزامهندى تهواوهتى لهسهه وهلامهكان وهك و (راسته يان چهوته) .</p>	<p>دان بهههله كاتدا بنى تهگر ههلهت كرد ، بۆ منداڵانىش روون بكهوه كه شهمه كارىكى باشه .</p>
<p>كه مكردهوه لهوشهوه دهسته واژهى هاندانى وهكو (زۆرباشه ، ئافهريه ههنديك جار دهبنه ريگر له بهردهم بيركردنهوه دا .</p>	<p>با نامنجى ههلسه نگاندهكان بۆ فيربوون بيت نهوهك بۆ بهراورد كردن .</p>
<p>دهسته واژهى هاندانى ناديار له لاي قوتابى بهكار مههينه .</p>	<p>زانياريه كات بۆ قوتابى ئاشكرا بكهو سهراوه كانيش بۆ قوتابى بلئى كاتيك پرسيارت لى دهكات و لهسهه به كاهينان رايان بينه .</p>
<p>له وهلامهكانى منداڵان توند مهبهوه گالتهيان پى مهكه . پرسيارى شهوتوه كه كه منداڵ وهلامى ههريه مهكى بداتهوهو بى سوود بى وهكو : باشترين سهوزه چيه ؟</p>	<p>ههلى بيركردنهوه به دهنگىكى بهرز بره خسينه وهكو (بۆچى ، رات چيهه ، بۆمان رافه كه ، ناياشتى زياترت ههيه بيليت .</p>
<p>وشه و زاراوهى ناديار و په نهانكراو بۆ پرسيارى منداڵان بهكار مهبه .</p>	<p>ببه نمونه يهك بۆ منداڵان و له وهلامدانه وهدا لهسههه خۆ به ، تاكو بههاى بيركردنهوهو رامان دهركه و پت</p>
<p>په له له منداڵان مهكه بۆ وهلامدانهوه .</p>	<p>ريزو ستايش ديار بيخه بۆ ديارى كردنى راستى جياوازي نيوان</p>

	مندالان.
	هه موو کاردان هوه و بوچونه کان وه ربگره هه رچنده له لای توؤ ئاسان و ساده بن.
	زاراوه و گوزارشتی په یوه ست به کارامه یی بیرکردنه وه به کار بیته ، بو نمونه پرسپاری تیبینییه کان جیاواز له گهل پرسپاری راقه کردن.
	شیوازی کاریگه ر به کار بیته به تاییه ت له گهل هه و مندالانه ی له قوناغی ئاست نزمی واندا به تامانجی په ره پیدانی ئاستی پالنه ره کان ، هه م ریگه یه بو هه و مندالانه باشه که دوودل و ئاست نزم.
	بو بیرکردنه وه وه لامدانه وه کاتیکی باش بره خسیته.
	هاندانی گفتوگوئی ناوپول و ئاراسته ی تامانجی دیاریکراویان بکه.
	هاندانی مندال بو باوه ر به خو بوون و گوزارشت له خو کردن بده.
	فیروونی چالاک هان بده ، هه و فیر بوونه ی که سنووری دانیشتن و گوئیگرتن ده به زینیت ، پالپشتی مندالی باوه ر به خو بوو بکه.
	بایه خ به هه ول و کوششه کان بدریت نه وه ک له سه ر ته نجامه کان ، هه و منداله ی که پله ی به رزی له هه لسه نگاندندا به ده ست نه هیناوه ،

پییوسته به‌دوای پوزه‌تیقه‌کانی ناو وه‌لامه‌کانیدا بگه‌رین.

سه‌رچاوه:

www.almuallem.net

دووباره بنیات‌انه‌وهی سستمی په‌روه‌رده‌یی

ن: والته‌ر نیگنهر

و. نا: په‌روه‌رده و فیترکردن

له‌مه‌دا بۆ‌ئه‌وه ده‌گه‌ریت‌ه‌وه که زۆربه‌ی
زۆرمان له‌ناو
سستمی‌کی قوت‌بخانه‌ی
وادا په‌روه‌رده‌بووه و پیگه‌یشتوه که
مندالی‌ خاوه‌ن پیوستی تایبته له
مندالی‌ خاوه‌ن ناپیوستی
تایبته جیاده‌کاته‌وه، ئه‌وه
شتیکی سروشتی ده‌خاته به‌رچاوه

که‌م که‌س له ئیمه به‌راستی باوه‌رمان
به‌وه هه‌یه که تیکه‌لا‌کردنی ته‌واری
ئه‌و مندالانه‌ی خاوه‌نی پیوستی
تایبته‌ن له‌ناو پرۆگرامه‌کانی په‌روه‌رده‌ی
گشتی له‌قوت‌بخانه
گشتی‌ه‌کان کاریکی
پیوسته‌ه‌و زۆر هه‌ن گومانیان
له‌م نامانجه هه‌یه، هۆکاری گرنگیش

نەبىت؟ زۆرىي باوكان و دايكانى
ئەوانەى خاۋەنى پىۋىستى پەۋەردەبى
تايبەت نىن، بەتايبەتى سەقەتەكان
دەيانەۋىت مندالەكەيان بن بە پياۋىكى
بەرپرس و پايەى خۇيان لەناو ھاۋرپىيان
و كۆمەلدا ھەبىت. بەپىي ئەم
بنەمايەش كىردارى
فېرکردنى كۆمەلايەتى لەپۆلەكانى
خویندن بوۋەتە كارىكى زۆر گىنگ و
ئەۋە فېرى مندالان دەكات چۆن پىكەۋە
بژىن و پىكەۋە پىبگەن. بەشىكى زۆرى
كەس و كىارى مندالانى
خاۋەن پىۋىستى تايبەت
پىيان وايە مندالەكانيان
لەمەلەندەكانى تايبەت بەكارامەبى
تايبەت ۋەك خۇيان دەيانەۋىت ۋا
فېرنابن و كەمىك ھاندان پالپشتى
لەلايەن ھاۋرپىيان يان
ھاۋشانەكانيانەۋە
لەقوتابخانە تايبەتايەكان
ھەيەكە منداللى سەقەت ناتاۋىت
بىت بەبەشىك لەكۆمەللى
ناۋخۇي دەۋردراۋ
بەكۆمەللى ھاۋرپى.
لەراستىدا مندالانى خاۋەن
پىۋىستى پەۋەردەبى تايبەت دەشىت
كەم لە ھاۋرپى خاۋەن پىۋىستى
پەۋەردەبى تايبەت فېرپىن، بەلام لەپال

ئەگەر
جياكردنەۋەبە
لەبەرژەۋەندى(منداللى سەقەت) بوۋايە
ئەم پەيامە كۆنە لە (سىستى
گۆشەگىرکردنى ئاسايىيەۋە
ھاتۋە) و بە
(سىستى
گۆشەگىركان
لەقوتابخانە)دا پەبىۋەستە، تا ئەمپۆش
ئەقل و ھۆشمان پەردەۋد پۆش دەكات و
گومان دەخاتە دلمان، دەرچوۋىش
لەبازنەى ھەلۋىستە گوماناۋىيەكان
پىۋىستى بە زانىۋارى پىسپۆران
و ئەزمونى شارەزايان نىيە، بەلكو
بەسادەبى پىۋىستىمان بەجلەۋ گرتنە
دەستى ھەستى لۆژىكىانەى خۇمان
ھەيەكە زۆرتىن ئەقل و دلمان
دەكاتەۋە و گۆرانىك لەبىرو باۋەرۋ
ھەستەكانماندا دروست دەكات. مندال
شت پتر لە ھاۋرپىيانى فېر دەبىت و
زۆرىيان درك بەمە دەكەن، ئەۋان
شارەزايى خۇيان بەكاردېنن و لەسەر
بنەماي ئەم راستىيە ژيانى خۇيان
بنيات دەنېن و لەناو كۆمەلەى
تىكەلاۋى جۇراۋجۇر چاكتار كاردەكەن.

چونكە بەر لەھەموو شتىك ژيان
تىكەلەيەكەۋ جۇراۋجۇرە كەۋاتە چ
شتىك رى لەقوتابخانە دەگرېت ئەۋھا

ده‌که‌ینه‌وه ههر زوو سه‌رنجی شه‌وه
 ده‌دین په‌روه‌ده که هه‌مووان
 پیکه‌ه‌وه کۆده‌کاته‌وه
 (تیکه‌لاو‌کردنی هه‌مووان گرفت نییه،
 به‌لکو ده‌بیت وا سه‌یری بکه‌ین که
 شه‌مه په‌روه‌ده‌بیه) و شه‌مه کاره‌که‌مان
 بو‌ئاسان ده‌کات بو‌ شه‌وه‌ی خو‌مان
 ئاماده بکه‌ین و به‌تالین بو‌ روو به‌روو
 بو‌ونه‌وه‌ی مه‌ترسییه‌کانی ئایینه‌ده،
 له‌هوکاته‌هی
 سستمی قوتابخانه‌کامنان
 له‌ناو سستمی
 قوتابخانه‌ان‌ه‌ی
 کۆکه‌راوه کۆده‌که‌ینه‌وه‌و
 تواناکان له‌ناو سستمی تایبته بو‌
 سستمی‌کی ئاسایی دابه‌ش ده‌که‌ین و،
 رۆلی مامۆستای په‌وه‌رده‌ی تایبته
 ریک ده‌خه‌ین بو‌ شه‌وه‌ی یارمه‌تی
 مامۆستیایان له‌ فیترکردنی گشتی بده‌ین
 تا رۆلی کاراته‌ر له‌ پۆله‌کانی خویندندا
 ببینن، شه‌و پۆلانه‌ی
 تیکه‌ل‌کردنیان تیدایه و ریکه‌ی
 فیترکردنی خو‌لق‌په‌روایان تیدا به‌کار دیت
 (یه‌کین له‌م ریکه‌یانه‌یانه‌ی فیترکردنی
 ئاراسته‌کراوه بو‌ ئاسته‌ته
 دیارکراوه جو‌ربه‌جو‌ره‌کان) که
 ژماره‌یه‌ک قوتابی به‌ ئاستی جیاوازی
 تیدا ده‌توانن له‌هه‌مان بابته که

شه‌م راستیه‌ده‌ راستیه‌کی تالتر هه‌یه،
 شه‌ویش شه‌وه‌یه که سستمی گو‌شه‌گیری
 په‌روه‌رده‌یی مندالان‌ی
 خاوه‌ن ناپۆیستی په‌روه‌رده‌یی
 تایبته‌ی وا په‌روه‌ده‌ ده‌کات تا بن به
 پیاو، بچ شه‌وه‌ی تیکه‌لاوی رۆژانه‌یان
 له‌گه‌ل شه‌وانه‌ی خاوه‌ن پۆیستی
 تایبته‌تی هه‌بیت، بۆیه شه‌مه وه‌ک کۆمه‌ل
 ده‌مانه‌ویت ده‌رفه‌تی سوود وه‌رگرتن له‌م
 وانه کۆمه‌ل‌ایه‌تیه‌یه له‌ریتی (پیکه‌وه‌ فیتر
 ده‌بین و گه‌وره ده‌بین) له‌ده‌ست خو‌مان
 بده‌ین. دانایی له‌وه‌دایه که مندالی
 سه‌قه‌ت له‌ هاو‌رپی و دراوسی دور
 نه‌خه‌ینه‌وه کاتیک بو‌ قوتابخانه
 ده‌بیه‌ین، شتیکی ئاسایی شه‌گه‌ر هاتو
 مندال بچته‌ قوتابخانه‌یه‌کی نزیکی مالی
 خۆی، به‌لام لایه‌نیکه‌ی مرۆبی کارتی‌که‌ر
 هه‌یه که لی تیکه‌یشتنی ئاسانه،
 شه‌ویش لیک ببینه‌وه‌و به‌ کامه
 پیوه‌ری مندالان هه‌لبژیریین و
 له‌یه‌که‌دییان جیا‌بکه‌ینه‌وه؟
 ئایا به‌هۆی جیاوازی په‌گه‌زی، یان
 جیاوازی په‌نگ، یان دروستبوونی
 (په‌روه‌ده‌ی ئایینی) لیکیان بکه‌ینه‌وه؟
 شه‌مه دانایی تیدا نییه، یان لۆژیک‌یا‌نه
 نییه (سه‌قه‌تی) وک پیه‌وه‌ر بو‌
 گو‌شه‌گیری له‌ناو سستمی په‌وه‌رده‌یی
 به‌کار بێنن. شه‌و کاته‌ی به‌م شیوه‌یه بیر

بوارتان له ولاته که تان هه بوو
سه ر له نوئ سستی
قوتابخانه کانتان به ته وای و له بناغه دا
بنیات بنینه وه، ئایا دوو باره قوتابخانه
تایبه ته ککان ده گیرنه وه.
سه رتان سوپونه مینیت
ئه گهر وه لامه کانتان (نه خیر
بوو). ئه مه وه لامینکی
دانیانه ولوژیکیانه یه.

سه رچاوه:

www.tarbya.net

ماموستا بۆیان راقه ده کات فیترین،
له گه ل بوونی ئامازه ی ئه وه ی که
زۆریک له ماموستایان ئه م ریگه یه
له مـاوه ی مه شق کردنیان به کار
دینن، به لام له زۆریه ی حاله ته کاندایان
به کاری ناهینن. من نالییم
پیوستیمـان به پهروه‌ده ی
تایبه ت نییه. به لام ئه م پرسیاره
لوژیکیانه ده کهم! ئایا
پیوستیمان به پهروه‌ده ی
تایبه ت هه یه؟ سه ر له وه ی
په له له وه لامدانه وه که تان بکه ن
هه م دیسان ده پرسم: ئه گهر هاتوو

تاقیکردنه‌وه‌ی باش

ن: ئه حمه د محمه د بنو له حوسین*

و.نا: پهروه‌ده و فیترکردن

کۆمه‌لێک خالی سه‌ره‌کی هه‌ن که
ده‌ییت له‌کاتی
ئه‌نجام‌دانی تاقیکردنه‌وه‌دا
هه‌بن بۆ ئه‌وه‌ی تاقیکردنه‌وه‌که

جیبی ریز بیټ و متمانه به ئه نجامه که ی بکهین و سوودی لی وه برگیرین. ههروهها خالی ناسه ره کیش هههن که وا چاکه له تاقیکردنه وه دا ههبن، به لام ئه مه مهر جیکی پیویست نییه، سییه م جوړی سیمای تاییه تیش ههیه له تاقیکردنه وه ی ورد یان ده برپدا، هه ر ئه م جوړه تاقیکردنه وه چاکه شه بۆ به دیهینانی ئه و مه به سته ی له پیناویدا ئه نجام ده دریت شیاه، تاقیکردنه وه ش هه مه لایه ن نابیت ئه گه ر هاتو زانیاری له باره ی راده ی شیای بۆ هه لسه نگانندی تیدا نه بیټ.

بۆ به دیهینانی ئه و ناماجه ی له پیناویاندا ئه نجام دراوه. به ته واره تیش هه مه لایه ن نابیت ئه گه ر زانیاری شیاه ی بۆ هه لسه نگانندی تیدا نه بیټ.

یه که م : نیشانه بنه رته ییه کان

أ - بابه تیانه :

به واتای وه لاهه نانی بۆچوون یان حوکمی تاکه که سی ئه و مامۆستایه دیت که کاری راستکردنه وه ی تاقیکردنه وه که ئه نجام ده دات. یان رانه وه سانی نمره ی راستکراوه له سه ر ئه و که سه ی ده فته ری تاقیکردنه وه که راست ده کاته وه، یان جیاوازی تی نه که وتنی نمره کانی به گۆرانی مامۆستای راستکه ره وه.

کۆمه لیک نیشانه ی بنه رته ی هه ن که ده بیټ له کاتی ئه نجامدانی هه ر تاقیکردنه وه یه کدا هه بن بۆ ئه وه ی متمانه به ئه نجامه که ی بکهین و سوودی لی ببینن، ههروهها نیشانه ی نابنه ره تیش هه ن که وا چاکه له تاقیکردنه وه دا هه بیټ، به لام مهر جیکی پیویست نییه.

ههروهها به واتای ئه وه دیت که وه لامه که بیشر دیاری کرابیت و نابیت دوو مامۆستا که کاری راستکردنه وه ئه نجام ده دن

سییه م جوړی نیشانه ی تاییه تیش له تاقیکردنه وه ی ورد یان ده برپدا ههیه.

له راستکردنه وه دا جیاوازیان هه بیټ وه که له پرسپاره بابه تییه کانداییه. نیشانه یه کی مبا به تیانه ییش سه ره کییه له

تاقیکردنه وه ی سه رکه وتووش چاکترینیانه

به‌شیک له وه‌لامدانه‌وی قوتاییان
هه‌ن له‌گه‌ل پرسیاکانی ته‌ودا
ناگونجین یان بی‌ری لی نه‌کردونه‌ته‌وه.

مه‌رجی ده‌ست خه‌تی قوتایی و
شیوازو دانانی وه‌لام و پاکی نووسین و
چاکی رینوس و ته‌و که‌شه‌ی ده‌وریان
داوه کاربگه‌ر ده‌بیت.

شتیکی سروشتیه‌ی په‌روه‌ردیاری
سه‌ر راست قایل نابیت هه‌روا له‌خویه‌وه
پله دابنیت یان یه‌کیکی خوش بویت و
زولم له‌وی دیکه بکات.

بویه هه‌ول ده‌دات رپگه‌ی وا
بدوزیتته‌وه که له‌مه دوور بگه‌ویتته‌وه،
ته‌مه‌ش به سروشتی تاقیکردنه‌وه
به‌نده‌و پیوه‌ندی
به‌دانان و راستکردنه‌وه هه‌یه.

ته‌وه‌یش به پرسیاره‌وه دانانه‌وه
په‌یوه‌ست بیت، ته‌وه
ده‌بیت پرسیاره‌کان نمونه‌یی بن و
له‌هه‌موو به‌شه‌کانی

بابه‌ته‌که‌وه هاتبن و، دیارکراو
بن و له‌سه‌ر لی شیوان و ته‌م و مراوی
بوونه‌وه دوورین، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ئاستی
قوتاییان و له‌گه‌ل زمانی
قوتاییاندا بگونجین، له‌هه‌مان
کاتدا له‌سه‌ر شیوازی
تازه (رپگه‌ی بابه‌تیانه) داترابن.

ته‌وه‌یش پیوه‌ندی به‌راستکردنه‌وه
هه‌بیت، ته‌وه ده‌بیت نمونه‌ی

نیشانه‌کانی

تاقیکردنه‌وی سه‌رکه‌وتوی چاک که
جینگیری ئینجا

راستگویی تاقیکردنه‌وه‌که‌ی
له‌سه‌ر ده‌وه‌ستیت، هه‌روه‌ها
شتیکی پیوسته بو هه‌موو
ته‌زمونه‌کان ته‌وانه‌ی زاره‌کیبانه‌و
ته‌وانه‌ی ده‌نوسرین، به‌لام پیوست

بوونی بو ته‌زمونی (به‌نوسین) پتره،
هویه‌که‌ش بو ته‌وه ده‌گه‌رپته‌وه که
خودیه‌تی پیوه‌ دیاره، واته دانان و
راستکردنه‌وه به بیروراو
ئاره‌زوی راستکه‌ره‌وه

کاربگه‌ری ده‌بیت. راستکه‌ره‌وه
کاتییک پرسیار
تاقیکردنه‌وه داده‌رپتیت

پرسیاره‌کان له‌سه‌ر بنه‌مای میزاج
و ئاره‌زووه‌کانی خوی داده‌نیت و پیی
وايه ته‌م به‌شه‌ی بابه‌ته‌که‌ گرنگه بویه
پرسیاریک یان ژماره‌یه‌ک پرسیار
له‌و به‌شه‌ دینیتته‌وه، له‌هه‌مان کاتدا

پیی وایه به‌شیکسی دیکه گرنگ
نییه بویه پشت گوپی ده‌خات، که
ته‌مه بوچوونیکه‌ ره‌نگه‌ که‌س
لایه‌نگیری نه‌کات،
هه‌میشه‌یش چه‌ند

به‌سه‌ر کۆمه‌لێکی دیاپکراو له قوتابیاندا به‌کار دێت، په‌نگه‌ بۆ کۆمه‌لێکی دیکه‌ نه‌شیت، چونکه‌ کۆمه‌لێک هۆکار هه‌ن کار له‌پاره‌ی راستگۆیی تاقیکردنه‌وه‌ ده‌که‌ن و هه‌ک ئاستی قوتابیگان یان نه‌و مامۆستایه‌ی وانه‌ به‌و کۆمه‌له‌ قوتابییه‌ ده‌لێتته‌وه‌ و به‌وانی دیکه‌ی نالێتته‌وه‌، بۆیه‌ وا چاکه‌ هه‌ر مامۆستایه‌ک تاقیکردنه‌وه‌ی

نمونه‌یه‌ی بۆ قوتابییه‌کانی ئاماده‌ بکات، چونکه‌ نه‌و مامۆستایه‌ چاکتر ئاگه‌ی له‌ ئاستی زانیاری قوتابییه‌کانه‌تی هه‌یه‌و تاقیکردنه‌وه‌که‌شی راستگۆیه‌گانه‌ ده‌بی‌ت. هه‌روه‌ها نه‌زمونکردنی تاقیکردنه‌وه‌که‌ له‌قوناغی ئاماده‌کردن و پیاوه‌کردن و گۆڕینی چه‌ند جارێک پله‌ی راستگۆیی به‌رز ده‌کاته‌وه‌، نه‌مه‌ش له‌په‌ی دوورخستنه‌وه‌ی له‌و هۆکارانه‌ی کار له‌پله‌ی راستگۆیی ده‌که‌ن. به‌مجۆره‌ تاقیکردنه‌وه‌که‌ له‌ به‌شه‌کان و ئامانجه‌کانی تا راده‌یه‌کی باش نزیك ده‌که‌وتته‌وه‌ که‌ له‌په‌یناویدا دانراوه‌ پله‌یه‌کی زۆری راستگۆیه‌ی وه‌رده‌گرێت. بۆ گه‌یشتن

وه‌لامی تایبه‌تی ریگه‌ی به‌ نووسین وه‌لامدانه‌وه‌ی له‌به‌رده‌ستدا هه‌بی‌ت و خۆپه‌ندنه‌وه‌یه‌کی به‌چاوی به‌ر راستکردنه‌وه‌ی وه‌لامه‌کان کرابی‌ت. پیوستیشمان به‌دوو هه‌نگاه‌ که‌ له‌ په‌سیاری باه‌تیدا نییه‌. به‌ به‌کاره‌ینانی په‌سیاری باه‌تیش ده‌توانین باه‌تیه‌یه‌ به‌په‌ژیه‌ی 100% به‌دی به‌ینین.

ب / راستگۆیی :

تاقیکردنه‌وه‌ی سه‌رکه‌وتوو ئه‌وه‌ ده‌په‌یوت که‌ په‌وانه‌که‌ی بۆ دانراوه‌. نه‌مه‌ش راستگۆیی په‌ی ده‌لێن، واته‌ نه‌و ئه‌رکه‌ هه‌له‌سه‌نگینه‌ت که‌ بۆ هه‌له‌سه‌نگانه‌ن ئاماده‌کراوه‌ هه‌یه‌چ شتیکی دیکه‌ی جی‌اواز هه‌له‌سه‌نگینه‌ت پیوستیشه‌ی به‌ په‌سیار دانان نییه‌ بۆ نه‌وه‌ی زیره‌کی راستی هه‌ر په‌سیاریکیش له‌سه‌ر راده‌ی نه‌و لایه‌نه‌ ده‌وه‌ستی‌ت که‌ بۆ په‌وانه‌کردنی دانراوه‌ راستگۆیه‌ی تاقیکردنه‌وه‌یش به‌ راستگۆیه‌ی هه‌ر په‌سیاریکه‌وه‌ په‌یه‌سته‌و تاقیکردنه‌وه‌ی راستگۆش نه‌و تاقیکردنه‌وه‌یه‌ که‌ بۆ په‌وانه‌کردنی

ئىيە، كەۋاتە تاقىيىرىدەنەۋەى ناراستىگۇ بۇونى ئىيە.

- راستىگۇيى خەسلەتتىكە بە ئەنجامى تاقىيىرىدەنەۋەكەۋە پەيۋەستە نەك بە خۇدى تاقىيىرىدەنەۋەكەۋە، ۋەلا مى ئىمە بۇ ئاسانكىردن و كورتكىردنەۋە كورتكىردنەۋەكەۋە پەيۋەست دەكەين.

- راستىگۇيى تاقىيىرىدەنەۋە بە جىنگىرىيەۋە بەندە واتە لەسەر دانانى ھەمان دەرتەنجام لەھەموو دووبارەكىردنەۋەيەكىسى بەسەر پۇلىكى دىيارىكىراۋەدا.

شايانى باسە (ئەبۇ لىدە) لە كىتتىيى (مبادىء القىياس)دا بەم جۇرەى خوارەۋە ئامماژە بە جۇرەكانى راستىگۇيى دەكات:

راستىگۇيى ناۋەرۇك

- لۇژىكى يان راستىگۇيى چەمك
- روكەش يان رۇوى دەرەۋە
- ئەزمۇنى يان رۇويىۋى كە بۇ (پىششىكىنى كراۋ، پىكەۋە ھاتوۋ) دابەش دەكرىت.

راستىگۇيى ھۇكار ئامىز:

بە راستىگۇيى تاقىيىرىدەنەۋە يەكىك لەم رىگەيانەى خوارەۋە بەكاردىت:

- 1 - راستىگۇيى ناۋەرۇك.
- 2 - راستىگۇيى (چۇنىيە كىردن).
- 3 راستىگۇيى پىششىكىنىكىراۋ (پىششىكىنىكىردن)

گىرنگىرىن

تايىبەتەندى راستىگۇيىش ئەمانەن:

- لەسەر دوو ھۇكار دەۋەستىت كە لە تاقىيىرىدەنەۋە مەبەست، يان ئەۋ ئەركەى پىۋىستە ئەنجامى بدات، ھەرۋەھا ئەۋ جۇرە يان ئەۋ كۇمەلەى تاقىيىرىدەنەۋەكەيىان لەسەر ئەنجام دەدرىت.

- راستىگۇيى سىفەتتىكى جۇرەكىيە واتە تايىبەتە بەبەكارھىنانى دىيارىكىراۋ (بەۋ ئامانجەى تاقىيىرىدەنەۋەكەى لەپىناۋدا دانراۋە).

بۇيە تاقىيىرىدەنەۋەى رادەى زانىارى ۋەرگرتن لە بابەتتىك راستىگۇ دەبىت ئەگەر ھاتەۋو زانىارى قوتابى لەم بابەتەدا ھەلەسەنگىنىت.

- راستىگۇيى خەسلەتتىكى رىژەيىيە يان ھەنگاۋ بە ھەنگاۋ ھەلپەسپىراۋ

بەژماردىنى ھۆكارى پېۋەندى نېۋان ئەو پلانەى قوتاييان لە جارى يەكەم و ئەو پلانەى لە جارى دوۋەمدا ۋە دەست ھېنراۋە دەپېۋرېت. ئەگەر لە ھەردوو تاقىکردنە ۋەدا پلەكان جىگىرو ۋەك يەك بوون ئەو دەگوترېت جىگىرى تاقىکردنە ۋە كە (تۆراندايك) لەمانەى خوارە ۋەدا كۆى كردنەتەو:

- 1- سىماى گشتى بەردەوامى تاك
- ئاستى تواناى تاك لە يەكەن يان لە پتر لە سىما گشتىيەكاندا.
- كارامەيە گشتىيەكان.
- تواناى بۆ تىگەيشتن لە رېنمايەكان.
- سىماى تايبەتى بەردەوامى تاك
- سىما جۆزىيەكان سەبارەت بە تاقىکردنەو.
- چەند جۆرېكى ديارىكـراۋ لە پېكھاتەكانى تاقىکردنەو.
- كارىگەرى ھۆكارەكانى رېكەوت كە بە رادەى زانينى تاقىکردنەو پەيوەستن.
- سىماى گشتى كاتى تاك
- تەندروستى
- ماندوۋىي
- پالئەرهكان
- پەشىۋى ھەلچوون
- لۆزىكى تاقىکردنەو

ھۆكارى گىرنگ ھەن كار لە راستگۆيى دەكەن، لەوانە:

- ھۆكارى پەيوەست بە قوتاييان.
- شىۋانى قوتابى لە تاقىکردنەو ۋەدا.
- پەۋشتى خراب لە ۋەلامدانە ۋەدا.
- ھۆكارى

- پەيوەست
- بە تاقىکردنە ۋەو ۋە.
- زمانى تاقىکردنە ۋەو.
- تەمومزۋاى پرسىيارەكان.
- ئاسانى پرسىيارەكان يان گرانييان.
- پېۋەندى نېۋان پرسىيارەكان و ئەو ۋە قوتابى فېرى بوو ۋە.
- ھۆكارى پەيوەست بە بەرپېۋەبردنى تاقىکردنە ۋەو ۋە.
- ھۆكارى ژىنگەيى (گەرمى و ساردى و ژاۋە ژاۋ).
- ھۆكارى پېۋەندىدار بە چاپ كردنە ۋە.
- ھۆكارى پەيوەست بە رېنمايە ناديار يان ناجىگىرەكانە ۋەو.
- بەكارھىنانى تاقىکردنە ۋە بۆ كارىك ئەو ئامانجەى لى نەخوارزېت.

ج: جىگىرى

مەبەست لە جىگىرى تاقىکردنە ۋە ئەو يەكە كە ئەگەر لە ھەمان بارودۇخدا تاقىکردنە ۋە بۆ ھەمان ئەو كەسانە ئەنجام بدرايە كە ئەنجاميان داۋە ھەمان ئەنجام ۋە دەست بەيئەنە ۋە، ئەمەش

ده‌ریخت، بویه پیوسته هم‌مو
پرسپاره‌کان که تاقیکردنه‌وه
ده‌یانگریته‌وه جیاوازبن، واته هر
پرسپاریک و له‌امدانه‌وهی به‌بی جیاوازی
قوتایان ده‌بیټ.

ئهمه‌ش پیوستی به‌مه‌ودایه‌کی
فراوان له‌نیوان ئاسان و گراندا هه‌یه،
به‌چه‌شنیک ئهمه‌ بیټه هه‌وی
دابه‌شکردنیکی ناوه‌نجی له‌ نیوان پله‌ی
به‌رزو که‌متر له‌پله‌کان و دارشتنی
پرسپاره‌کان له‌هم‌مو ئاسته‌کانسی
گرانیدا، به‌چه‌شنیک قوتایان پله‌ی
جۆراوجۆر به‌ده‌سه‌ست بیټن، ئهمه‌ش
نمونه‌یه‌کی پروونکه‌ره‌ویه بۆ ئهمه‌ ئهم
پرسپاره‌ی خواره‌وه له‌ کاتی خویندندا
به‌ قوتایان بده: ئایا راستگۆیی
چاکه‌یه؟ به‌ به‌ئی یان نه‌خیر وه‌لام
بده‌وه.

له‌شیکردنه‌وهی وه‌لامی قوتایاندا
ئه‌وه درده‌که‌ویټ که‌ هه‌موویان به‌به‌لام
وه‌لامیان داوه‌ته‌وه له‌کاتی‌کدا ده‌بیټ له
پرسپاری جیاوازدا وه‌لامه‌کان به‌پیتی
جیاوازی قوتایان جیاواز بن، ئهمه‌ش
ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیټ که‌ ئهم پرسپاره زۆر
روونه‌و هیچ سیمایه‌کی جیاوازی تیدا
نییه. پرسپاریکی دی ده‌دریټه هه‌مان
ئهو قوتایانه:

راستگۆیی به‌ شتیکی پیوست
دژمیریټ له‌ هه‌لویتسه‌کانی ژیاندا
ریژه‌ی ئهمه‌ باس بکه‌ ؟

- تیگه‌بشتن له‌ شیوازی کارکردن له
پرسپاره‌کانی تاقیکردنه‌وه
- بارودۆخه‌ ده‌ره‌کییه‌کان
سیمای تاییه‌تی کاتی تاک:
- تیگه‌بشتن له‌ کاره‌ پیوسته
تاییه‌تییه‌کانی تاقیکردنه‌وه.
- فیله‌ جوړییه‌کان.
- ناماده‌یی ئه‌قلی.
- نا‌جیگی‌ی یاده‌وه‌ری.
- کات و جۆری نووسین به‌ ده‌ست.
- هۆکاری به‌خت و ریکه‌وت.

پێوانه‌کردنی جیگی‌ری :

جیگی‌ری به‌ کۆمه‌لیک ریگه‌ی
ئه‌زمونی و روویوی پێوانه‌ ده‌کریت
که‌ ئهمانه‌ی خواره‌وه‌مان لا گرنه‌گه‌:
1 - دووباره‌ پیاده‌کردنه‌وه.
2 - وینه‌ چون یه‌که‌کان.
3 - نیوه‌کان (الانصاف).
4 - پێوانه‌کردنی جیگی‌ری به‌هۆی
هاوکیشه‌ی پێوانه‌بیه‌وه.

سه‌رچاوه‌کانی ناجیگی‌ری ئهمان:

- 1 - راستکه‌ره‌وه.
- 2 - ناجیگی‌ری ناوه‌رۆکی تاقیکردنه‌وه‌که.
- 3 - ناجیگی‌ری خودی تاقیکردنه‌وه‌که.

جیاوازی :

تاقیکردنه‌وه‌ی جیاواز،
ده‌شیت جیاوازییه‌کان له‌نیوان
قوتاییه‌ سه‌رکه‌وتوه‌وه‌کان و لاوازه‌کاندا

دهروونی و کۆمه‌لایه‌تی شیای
قوتاییان بکات، به‌مه‌به‌ستی
ئه‌وه‌وی بتوانن به
وردی تاقیکردنه‌وه‌که‌یان ئه‌نجام بدن.

هه‌روه‌ها ده‌بیت مامۆستا ئه‌و
ئامانجه‌ دیاری بکات که بۆی دانراوه به
هه‌بوونی پێوه‌ندییه‌کی مرۆیی که جیبی
متمان‌ه‌ی نیوان مامۆستا و قوتابی بیت
و ده‌بیت مامۆستا بوار بداته یه‌که
یه‌که‌ی قوتاییان و چاکترین تواناو
وه‌لامدان‌ه‌وه‌یان بۆ ده‌رخات، بۆ ئه‌وه‌ی
باشترین ئه‌نجام وه‌ده‌ست بێنن، که
بتوانیت له‌گه‌ڵ هاو‌رپییانی دیکه‌ی
قوتاییاندا به‌راوردیان پێ بکات.

ئه‌وه‌ی یارمه‌تی ئه‌م کاره‌ ده‌دات
ئه‌وه‌یه‌ که هه‌ر یه‌کێک له‌ مامۆستا
قوتاییان به‌ رێنماییه‌کان
پابه‌ندبن به‌ رانبه‌ر به‌ قوتاییان
ببخویننه‌وه‌ به‌ر له‌وه‌ی ده‌ست به
وه‌لامدان‌ه‌وه‌ بکریت، بۆ ئه‌وه‌ی کاره‌که
لای قوتاییان تیکه‌ڵ نه‌بیت، به‌ تاییه‌تی
که قوتاییان پتر کاریان به
پرسیاره‌کان هه‌یه‌ نه‌ک رێنماییه‌کان
و هه‌ندیکیان هه‌ندیک جار هه‌ر
نایاخویننه‌وه‌.

رێنماییه‌کان ئاسان و پروون بن و
مامۆستا خو‌ی
بیاخوینیت هه‌وه‌ به‌چه‌شنیک هه‌ر
به‌شیک له‌به‌شه‌کان پروون بن، بۆ
دوو‌ر که‌وتنه‌وه‌ له‌ خراپ گه‌یشتن و

له‌م پرسیاره‌دا قوتاییان وه‌لامیان له
نیوان 50 – 100% واته‌ جیاوازی تی
ده‌که‌ویت ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نیت که
پرسیاره‌که‌ جیاوازی
له‌گه‌ڵ پرسیاره‌که‌ی
دیکه‌دا هه‌یه‌ که
مه‌رجیکه‌ی سه‌ره‌کییه‌ بۆ
هه‌ر پرسیاریک ئه‌م پرسیاره‌ وه‌لاوه
بنریت چونکه‌ سوودی نییه‌.

بۆ به‌دیه‌بنانی جیاوازی له‌ پرسیاردا
ده‌بیت ئه‌نجامی هه‌موو پرسیاره‌کان
له‌رپه‌که‌ی هه‌لسه‌نگاندن و دیاریکردنی
را‌ده‌ی ئاستی و گرانی پله‌ی جیاوازی
نیوانیان له‌واقیعی ژماره‌یه‌که‌ وه‌لامی
راست و هه‌له‌و ته‌رک کراوه‌کان له‌هه‌ر
پرسیاریکدا شی بکریته‌وه‌ یان پێوه‌ندی
نیوان ئه‌نجامی هه‌ر پرسیاریک و
ئه‌نجامه‌کانی تاقیکردنه‌وه‌که‌ هه‌موو
بدۆزیننه‌وه‌.

ه: ئاسانی پیاده‌کردن و راستکردنه‌وه‌و
ده‌ره‌بنانی ئه‌نجام:

پروسه‌ی پیاده‌کردنی تاقیکردنه‌وه‌
کۆمه‌لێک هه‌وکار کاری
تێده‌که‌ن، له‌ناویاندا هه‌ن پێوه‌ندیان به
خودی تاقیکردنه‌وه‌که‌وه‌ هه‌یه‌و
به‌هۆی ئه‌و تاییه‌مه‌ندییه‌ی
هه‌یه‌تی، هه‌شه‌ پێوه‌ندی
به‌راسته‌که‌ره‌وه‌وه‌ هه‌یه‌و به‌و قوتاییانه‌وه‌
په‌یه‌سته‌ تاقیکردنه‌وه‌یان پێ ده‌ریت،
بۆیه‌ پێویسته‌ مامۆستا ره‌چاوی که‌شی

ههنگاو یکی گرنګه،
گۆرانی پله خاوه کان بۆ پله
پتوره بیه کان، یان ته مه نی دریتی
زانباری و ده دست هیتراو، که
ده شیت بۆ ئاسته دیاره کان زانیاریه
و ده دست هاتوره کان بگوریت و ده
پیشتر روون کرایه وه چهندهنگاو یکی
گرنګ ههن که بۆ کاری تاقیکردنه وه
سه رکه وتوو پتوینتن:

- 1 - دیارکردنی ئامانجه کان.
- 2 - ماوه ی تاقیکردنه وه که.
- 3 - دانانی پرسیار.
- 4 - ریکخستننی ریزه ندی پرسیاره کان.
- 5 - دانانی ریتمای بۆ پرسیاره کان.
- 6 - ئاماده کردنی کلیلی کردنه وه ی پرسیاره کان.
- 7 - نه زمونکردنی تاقیکردنه وه که.
- 8 - گۆرینی تاقیکردنه وه که.
- 9 - پیاده کردنی تاقیکردنه وه که.
- 10 - هه لسه نگانندی تاقیکردنه وه که

سه رچاوه کان :

بۆ ئەم وتاره سوود لهم سه رچاوانه
وه رگیراوه:

- مبادی القیاس النفسی والتقیم
التربوي ، سبع ابو لبدة 1405 هـ
- التقوم التربوي ، سعید
بامشحسوس وآخرون 1400 هـ
- التقوم والقیاس النفسی والتربوي ،
رمزية الغریب 1920 م

تیکه لئوون له لای قوتابیان،
پتوینتنه ماموستا
وه لامی پرسیارکردنی قوتابیان له
باری پرسیاره کانه وه
بداتنه وه، نه وانیه پتویندیان
به ریتماییه کانه وه هیه بۆ نه وه ی
ته گهر ههر نادیاریه کیان تیدا بیت
لابریت، پتوینتنه هه میشه قوتابیان
هه ست بکه ن که نه وه ی ریتمای و
سه رپه رشتنی ده کات مرۆقیکه
بایه خیان پی ده دات و ئاگهی لیئانه،
به مه ش ماموستا ده توانیت چاکترین
ته جام له تاقیکردنه وه
و ده دست بیتیت.

راستکردنه وه به پتوینی نمونیه ی
دیاریکراوی وه لامه که وه به پتی خشته ی
مه زنده کردنی پله کان ته نجام ده دریت،
شیکردنه وه ی
پلانسه ش به ههنگاو یکی گرنګ
داده نریت و لیره دا تاقیکردنه وه
وه سفیکی چاکستی راسته وخۆی
را ده ی کاری تاکه که مان پی
ده به خشیت که ناوی ده نین (پله ی خاو)،
که بریتیه له ژماره یه ک پرسیار له و
پرسیارانه ی قوتابی به راستی
وه لامی داونه ته وه خۆی له خۆیدا هیچ
وانا وه ده لاله تیکی نییه و ناکریت لیک
بدریتته وه ته نیا ته گهر هاتو له گهل
خشته ی پتویره کاندای به راورد نه کریت
که له قوناغی ئاماده کردنی
تاقیکردنه وه دا

گه‌ران بۆ‌هه‌لبژاردنی قوتا بخانه

و: په‌روه‌ده و فیترکردن

بی‌گومان بریاری
هه‌لبژاردنی قوتا بخانه بۆ مندال
له‌لایهن کەس و کاره‌وه
به‌بریاریکی چاره‌نووس‌ساز
ده‌ژمی‌ریت و کار
له‌پیکهاتنی‌ی‌تایینه‌دی ده‌کات
و پپووستی به‌لیکۆلینه‌وه‌و
پرسیارو گه‌ران‌ی زۆر هه‌یه،
چونکه قوتا بخانه نه‌و شوینه‌یه که

تا له‌م کاته‌دا هه‌موو سالتیک
له‌زۆریه‌ی ماله‌کاندا پرسیاری
نه‌وه ده‌کریت که:
- تایا منداله‌که‌م له‌هه‌مان
قوتا بخانه به‌یلمه‌وه؟
- له‌سه‌ر چ بنه‌مایه‌ک قوتا بخانه
بۆ منداله‌که‌م هه‌لبژیرم؟
- چۆن قوتا بخانه‌ی منداله‌که‌م هه‌لبژیرم؟
ته‌مه‌و زۆر پرسیاری دی...

مندال كەسايەتى سەرکەوتنى لەداهاتودا ديارى دەکات، نەك ئەو زانیاریانەى ھەيەتى. چونکە زانیاری لەبەردەستدایە و ھەر چ کاتیک بتەویت بەردەست دیت، بەلام دیاریکردنی ئەو زانیاریانەى تاک دەیەویت و جیاکردنەوى باش و خراپ و چاک بەکارھێنانى جیاوازییەكە دروست دەکات.

پرسیار: لەخزم و ھاوڕۆی و ناسیو مامۆستاگان و ئەو قوتابیانەى خاوەنى شارەزابی پەرۋەردەیین بکە کە بۆ یەکیك لەقوتابییەکانى ئەم قوتابخانەى ھەلبژاردوو، بۆ ئەوى دیکە لەم قوتابخانەى ماوەتەو.

سەربەخۆ دەست بە گەران بکە بۆ ژمارەیهك قوتابخانە کە بۆت ھەلبژێراو، یان بۆت پێشنیاز کراو، ھەتا ئەگەر چاوت بە ھیچ یەکیك لەبەرسەکانیشى نەکەوت ئەو دەتوانیت بگەیتە بارى سەرنج لەبارەیانەو دوو قوتابخانە، یان سێ، ھەلبژێرە بۆئەوى لییان بکۆلییەو. دەست بەکاربە...

مندال لییەو بنبەماکانى فېرپوون و کارامەى چەمکانەى زانیارییەکانى لەداهاتوودا لەسەر بنیات دەنیت و دەدەست دینیت. پەنگە جیی سەرسوورمان بیٹ کە ھۆکارە یارمەتیدەرەکان بۆ ھەلبژاردنى قوتابخانە بۆ مندال زۆر کەم ھەبن. ئەمەش ھانمان دەدات پتر لیى بکۆلینەو، تا بتوانین کۆمەلیك نامۆژگارى و ھەنگاوى پراکتیکی و تیپینى بخەینەرۆو، بەھیوای ئەو یارمەتیدەر بن بۆ ھەلبژاردنى ئەو قوتابخانەى بۆ مندالەكەت دەگوئیت.

بەر لەدەست پێکردن: ئەم بریارە پێویست بە تەرخانکردنى کات و بێکردنەوى باش ھەیە، بۆیە دەبیٹ کەسایەتى ناییندەى مندالەكەت بکەیتەو و بزانیٹ چییە، ئەم خەیاڵکردنە یارمەتیت دەدات لەوى ئاخۆ تۆ چیت لەقوتابخانە دەویٹ کە بەشدارى زۆر لەپەھێنانى کەسیتی مندالەكە دەکات.

نامانجەکانت:

- ئايا پروبەرەكانى لەگەڵ ژمارەى

قوتايياندا دەگونجیت؟

- ئايا دلڤرڤينن پاك و خاوينن، پاريزراون؟

- ئايا رينك و پينكن و هاتوچۆى تيدا بەئاسانى ئەنجام دەدریت؟

- ئايا جوانكارى و بەرهمە هونەرپيەكانى

بەرهمى قوتاييانن يان ئامادەكراون؟

3 سەيرى مامۆستاكان بکە:

- ئايا لەگەڵ منداڵەكان بە نەرمى و خۆشەويستى دەجووڵیتەو.

- ئايا دەتوانن بۆ ئاستى منداڵان دابەزن و تىكەليان بن، تەنيا رۆلى مامۆستا دەگيژن؟

- ئەوەى مامۆستا دەيكات هەلبەسەنگينە نەك ئەوەى دەيليت يان فيرى قوتاييانى دەكات؟

4 سەيرى قوتاييەكان بکە:

- ئايا دلخۆشن؟

- ئايا ئامادەيى بۆ چارەكردنى گرتە تاييەتپيەكانيان نيشان دەدەن؟

- ئايا بۆ دەربرينى خودى خۆيان متمانەيان بەخۆيان هەپە؟

- ئايا لەفېربووندا بە ئۆقرەن؟

5 - لەكاتى ديتنى بەرپرسدا:

1- لە ژينگە وردبەو:

- ئەو گـرنگە كه گۆرەپانى قوتابجانەكه پاك و فراوان بىت و شوينى ياريكردن و دانىشتنى تىدايىت، و بەدەرنبەيت لە پروبەرى پرسەو زايى و جوانكارى.

- گۆرەپانى ياريكردن چۆنە (زەوييەكەى پاريزراو، هەرەها ياريەكان، جوړى لەكەى، پەرزينى بۆ نەهاتنە ژوورەوئى گياندار و ئاژەلان هەپە؟

- شوينى ئاوى چۆنە (پاك و وشكە، ئايا كرڤيكارى تىدايە بۆ يارمەتيدانى منداڵەكان؟

- ئايا دەرگەى چوونە ژوورەوو چوونە دەرەوئى پاريزراو و چاوديرى كراو؟

- ئايا كەلوپەلى بەكارهاتووى تيدا لەگەڵ تەمەنى منداڵەكان دەگونجیت؟

تا چەنديش پتەو و چاكە؟

2- سەيرى پۆلەكان بکە:

ئەگەر ويستت بچيته ناو پۆلەكان وا باشە مۆلەت وەرېگريت:

لهو پروگرامانه بگه‌ړی که یارمه‌تی
مندالّه‌کته دده‌دن بو
گه‌شه‌کردن له‌پرووی کومه‌لایه‌تی و
دروونی و جه‌سته‌یی و نه‌قلیبه‌وه؟

- ثایا پروگرامی دیکه له‌قوتابخانه‌که
هه‌په؟ ټهو چالاکیه نامه‌نه‌ه‌جیانه‌ی
پیش‌ک‌ش ده‌کرین کامانه؟

- قوتابخانه چوڼ له‌گه‌ل گرفته‌کانی
ره‌وشته ده‌جوولیتته‌وه، ثایا
رابه‌ری په‌روه‌ده‌یی تیدایه؟

**7- پیوه‌ندی ک‌س و کارو قوتابخانه
چوڼ ریک ده‌خریت؟**

- سستمی به‌رده‌وامی
له‌نیوان که‌سوکارو ماموستاو ئیداره
چوڼه؟

- سستمی نه‌نجومه‌نی
دایکان و باوکان چوڼه؟

- ټهو به‌رپرسیاریه‌تیبه‌چیبه که
که‌سوکار له‌هاوک‌اریک‌ردنی
له‌گه‌ل قوتابخانه‌دا به‌کاری دپینت؟

8- مندالّه‌کته له‌گه‌ل خوت ببه

بیرورای مندالّه‌کته به‌ه‌ند و‌ه‌ر‌ب‌گره،
چونکه ه‌ر ټهو ده‌چیتته قوتابخانه بو‌یه

ره‌نگه پیش و‌ه‌خت نامیلکه‌یه‌کت
له‌باره‌ی راقه‌کردنی
سس‌تمه‌کانی قوتابخانه و‌ه‌ده‌ست
هینا، به‌لام به‌ر له‌وه‌ی بریار
بده‌یت پیوستیت به‌زانیاری زور
هه‌په و‌ه‌ک:

- چی له‌تو‌مارک‌ردنه‌کان
په‌په‌وه ده‌کریت؟ قیسته‌کان چه‌ندن
(ټه‌گر هه‌پیت)

چوڼ ده‌درین؟ ثایا
هه‌ل‌ب‌ژاردن له‌قبول‌ک‌ردنا هه‌په؟

- ده‌وامی ماموستایان
چوڼه، ناماده‌یی و شاره‌زاییان
چوڼه؟

ثایا خول و پروگرامیان بو ده‌کریتته‌وه
بو به‌رزک‌ردنه‌وه‌ی ناستی کارامه‌یی و
نویک‌ردنه‌وه‌ی
شاره‌زاییان و زیندوو‌کردنه‌وه‌ی
کوڼه‌کانیان؟

پروگرامه‌کانی پروژانه‌ی
قوتابخانه: ماوه‌ی یاری و خواردن و
وانه‌گوتنه‌وه چه‌نده؟

**6- شپوازه په‌په‌وه‌ک‌راوه‌کانی فیترکردن
چین؟**

- لهو قوتابخانه‌دوورکه‌وه که
شپوازی کوڼ بو فیترکردن به‌کار‌دینن و

كە دەيكيشىيت و ئەۋەندە ئاسان نىيە .
ئەگەرچى سادەش دېتە بەرچاۋ، كاتى
شياۋ ۋەربىگرە، شەرم مەكەۋ دوو دل
مەبە، پىرسىياركردن مافى خۆت و
مندالەكەتە ..

دلئىبابە كە ھەر چەندى باۋكەن
گرنگى بەجۋرى
ئەۋ قوتابخانەيەى بۆ
مندالەكەنباۋ ھەلىدەبۇيرن
بدەن، ئەم قوتابخانانە ھەۋل
دەدەن بەرەۋ ئاستى باشتىر بچن.

- بىر لەۋە بىكەۋە كە ئەۋەى بۆ
مندالى كەسېك شىاۋە بۆ مندالەكەى
تۆ شىاۋ نىيە .

- ئەۋەت لەبىرىيت كە دەكـرىت
(تووتى) فېرى ژماردن بىت و مەيموون
بە پىتەكان فېر بىت .

- مندالى نىۋان (2-3) سالى ھەر
(15) مندال پىۋىستىيان بە دوو
مامۇستا ھەيە، بەلام مندالانى
تەمەن (4-5) سالى ھەر
(20) مندال پىۋىستى بەدوو مامۇستا
ھەيە .

- ئەۋەكەتەى خەرىكى كارى خۆم دەبم
و بايەخ بەھەموۋ مندالىك دەدەم و

لەگەل خۆت بىبە بۆ قوتابخانە بۆئەۋەى
كاتىكى چاك بۆ خۆى تىدا
بەسەر ببات:

- لىي بېرسە ئاخۆ لەكاتى يارىكردن و
بەشدارىكردن لەھەندىك چالاككىدا
ھەستى بەئاسوودەيى كىرۋە؟

- ئاگادار بە چونكە زۆرىەى مندالان
لەشۋىنى نامۆۋ لەگەل
كەسانى ئائاشنادا ھەست بە
ئاسوودەيى تەۋاۋ ناكەن بۆيە
پىۋىستە لەكاردانەۋەى مندالەكەت
بەرانبەر قوتابخانە تى بگەيت؟

- گىفتوگۆى لەبارەى ئەۋەى بىنۋىەتى
لەگەل بىكە و بزانه كامە شت سەرنجى
پاكىشۋاۋەۋ كامەى
سەرنجى رانەكىشۋاۋە؟

- ئەگەر تەۋاۋ لەھەلبۇزاردنەكەت
دلئىبابوويت، ئەۋە ھەۋل
بدە ھۆكارەكانى بۆ روون بىكەيەۋەۋ
ھانى بدە بە ئەزمونەكەدا تىپەرىت،
ئەۋەى بۆ دووپات بىكەۋە كە خۆشت
دەۋىت و كامەرانى و بەرژەۋەندى ئەۋت
لا گرنگە؟

كەۋاتە ئىستا بىرىارى خۆت بدە: ئەم
بىرىارە گرنگە لەژىيانى خۆت و
مندالەكەت شىيانى ئەۋ ماندوۋبوۋنەيە

ٲه‌ویش یه‌که‌میان: که‌سایه‌تی لاواز یان
ٲه‌وه‌ی ململانی‌ی ناوه‌وه‌ی هه‌یه‌ ده‌بی‌ته
خراپ‌ترین دوژمن بۆ سه‌ر خۆ‌ی و
مندالی‌ی که‌سایه‌تی لاوازی‌ش له‌جیاتی
گه‌ران به‌دوای چاره‌کردنی گرفته‌کانی
له‌ناوه‌وه‌ی خۆ‌یدا ده‌باته
به‌ر سه‌رزه‌نش‌ت‌کردنی جیهانی
ده‌وروه‌ری.

ٲاگام له‌دنیای ده‌وروه‌رم ده‌بی‌ت ٲه‌و
با‌به‌ته‌ی ده‌ی‌لی‌مه‌وه‌ خو‌شم ده‌وی‌ت،
ش‌کو‌مه‌ندیم له‌هه‌موو هه‌لسوکه‌وته‌کاتم
به‌رجه‌سته ده‌که‌م، ٲا
ٲه‌وکاته‌ مندا‌له‌کان ٲه‌مه
ده‌بینن و بۆ لاسایی‌کردنه‌وه‌ خۆ‌یان
ماندوو ده‌که‌ن. ٲه‌وه‌ی فیریان ده‌که‌م
زۆر گرنگ نییه‌، به‌ل‌کو ٲه‌وه‌ گرنگه‌ که
له‌ به‌رچاویان چۆنم و چۆن دیمه
به‌رچاویان.

سه‌رچاوه:

www.bareedmm.com

مامۆستا:

پاش دروست بوون، زۆر زه‌حه‌ته
که‌سایه‌تی بگۆزیت. ٲه‌مه‌ش مه‌ترسی
دوو بنه‌مای پێ زانراو ٲتر ده‌کات،

پروژه‌ی فیرکردنی ناسایی و نه‌هیش‌تنی نه‌خوینده‌واری له‌ هه‌ری‌می کوردستان

* وشیار جه مهد حاجی

ثامانجی سه ره کی فلهسه فوهو ستراتیزیه تی وهزاره تی پهروورده هی حکومته تی هه ری می کوردستان، روون و ناشکرایه که له ههوله کانیدا بو نه هیشتن و بنپرکردنی دیاردهی ترسناکی نه خوینده واری له هه ری می کوردستان به رده و امه و به ثامانجی هاوسه ننگ بوونی پرۆسه ی پهروورده و فیترکردنی قوتابیان و خویندکاران و هو شیار کردنه وهی خیزان و به ستنه وهی کو مه لگه به پهروورده وه که دایکان و باوکان و خیزان ته و اوکاری ته کتیف کردنی تم پرۆسه یهن ، به هو ی ته و پرۆه به رزه ی که له روویوی پهروورده یی سالی 2000 دا ده رکه و توه که له 34% له هه ردوو پاریزگه ی هه ولیرو دهوک و له 27% له پاریزگه ی سلیمانی له کو مه لگه که ماندا نه خوینده وارن.

وهزاره تی پهروورده توانیویه تی سه رکه و توهانه چه ن دین پرۆزه ی نه هیشتنی نه خوینده واری و فیترکردنی گه وره جیبه جی بکات و دروشمی (به ره و کو مه لگه یه کی خالی له نه خوینده واری) بی نی ته زه وینه ی پیاده کردن واری به نه نجام گه یانندن و به ره مه یتنان، به تاییه تیش له کو مه لگه یه کدا که ته و ژماره زوره ی نه خوینده واران ی هه بی ت. جیبه جی بکردن و بنپرکردنی دیارده ی نه خوینده واری کاریکی زورگرنگه و له هه مان کاتیشدا زور زه حمت و دژواره، له گه له ته مانه شدا بنیاتنانی که سایه تی مروقی کورد، که ئیستا له پرۆزه کانی فیترکردنی گه ورده ا رهنگی داوه ته وه و به رنامه و پرۆگرامه کانی قوناغه کانی خویندنی سه رکه و تنی زوری به ده سه ته یناوه و ناوه روکی جه خت ده کاته سه رلا یه نه کانی (رۆشنبری گشتی و پهروورده یی و فیترکردن و ته ندروستی و یاساو ریساکانی کو مه لگه و ژینگه)، جگه له نامیلکه کانی هو شیاری (خۆراکی دروست، ژیانی دروست، خۆراکی شیوا، به شداری ژنان له کو مه لگه ی لادی ، زیاده مه سه ره فی) و به رنامه ی هو شیاری هه مه چه شنه و چالاکی جوړاو جوړ. تا ته مرۆز نزیکه ی دوو سه دو هه شتاو سی هه زارو سه دو هه شتا که سی نه خوینده وار له هه ر سی پاریزگه ی هه ولیرو دهوک و سلیمانی له

پهروه ده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
 نه خویندهواری رزگاریان بووه ، بهم شیویه: (103565) کهس له پاریزگه ی
 ههولیرو (74366) کهس له پاریزگه ی دهوک و (105249) کهس له پاریزگه ی
 سلیمانی بهرووناکي وزانست ورژشنبیری وهوشیاری جوړاو جوړو ژیانی هاوچهرخ و
 پیشکهوتوو ناشنابوون ، واته ریژه ی نه خویندهواران دابه زیوه بو 20% ، که بهو
 هویوهش کوّمه لگه پیش ده که ویت و دهردیکی کوشندهش له ناو ده چیت که په تاي
 نه زانین و نه خوینده وارپییه . نهو ستراتیژییه ته ی که وهزاره تی په روه ده له ههریمی
 کوردستان په پیره وی ده کات نه م بهرنامه نه ی وهزاره ت بهو ناراسته یه بهرده وام
 ده بییت.

پوخته ی سدرجه می پروژه کان 2000 تا کو 2008 له ههرسی پاریزگه ی ههولیرو دهوک و سلیمانی

ژ	ناوه ووک	پاریزگه ی سلیمانی	پاریزگه ی ههولیر	پاریزگه ی دهوک	کوی گشتی
1	ژماره ی بنکه کان	3362	2982	2102	8446
2	ژماره ی فیرخووازان	105249	103565	74366	283180

وهزاره تی په روه ده ی حکومته تی ههریمی کوردستان به مه بهستی جیبه جینکردنی
 فله سه فیه و ستراتیژییه تی پرۆسه ی (فیربوون بو هه مووان) . سالی 2004
 به هه ماهه نگی و هاوکاری ریکتراوی یونیسیف پرۆزه ی خویندنی (فیرکردنی
 خیرا) ی ده ست پیکرد که سه رته له هه ر دوو پاریزگه ی ههولیرو سلیمانی وه کو
 نه زمون له (10) قوتا بخانه و خویندنگه بو (1500) قوتابی و خویندکار دهستی
 پیکرد و سه رکه وتنی به دهسته ینا. له روانگه ی دابینکردنی مافه کانی مرۆف و
 دهسته بهرکردنی ژیانیکی سه ربه رز و به خته وهر بو تاکه کانی کوّمه لگه ، بو
 گه پراوه ی نهو که سانه ی که وازیان له خویندن هیئاوه و به هه ر هوکاریک بییت
 له خویندن دابراون ، نه مرۆ هه لیکی زیپینی بو وهرگر تیان په خساندوه ، نه م
 پرۆسه یه نهو فیرخووازانه ده گرته وه که له ته مه نی نیوان (12- 22) سالی بو
 کوران و (12-24) سالی بو کچان ، نهو مندال و هه رزه کارانه مافی خویندنیان
 پیدراوه که له بهر هه ر هویکه بییت دابراون یان وازیان له خویندن هیئاوه و مافی

پهروه‌ده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

خویندیان له قوتابخانه و خویندنگه فەرمییەکاندا نەماوە و تەمەنیان لە یاساکانی فەرمی وەزارەت بە دەره ، یان ئەو کەسانە دەگریته‌وه کە دەرفەتی خویندیان بۆ نەپەخساوه و تەمەنیشیان گونجاوه، هەموو ئەو کەسانە هەلی خویندیان بۆ پەخساوه کە دەتوانن لە قوتابخانه و خویندنگه‌کانی فیترکردنی خیرا بخوینن و درێژە بە فیتربوونیان بدەن، (9) سالی خویندنی قۆناغی بنه‌رەتی بە (5) سالی خویندن تەواو دەکەن، پۆله‌کانی (1-2) ی بنه‌رەتی بە یەک ساڵ، (3-4) بە یەک ساڵ ، (5-6) بە یەک ساڵ و (7-8) بە یەک ساڵ و پۆلی (9) ی بنه‌رەتی بە یەک ساڵ ، بە هاوکاری ریکخراوی یونیسێف پرۆگرام و بەرنامە ی خویندنی تاییه‌تیان بۆ تامادە کراوه و پیرای کردنه‌وه‌ی چەندین خولی مەشق و راهیپان و رابەران بۆ بەرپۆه‌به‌رو مامۆستایان و سەرپەرشتیارانی په‌روه‌ده‌یی فیترکردنی خیرا کراوه‌ته‌وه، بۆ پالپشتی و سەرخستنی ئەم پرۆسەیه و چەندین شاندیش له وەزارەتی په‌روه‌ده له دەره‌وه‌ی ولات مەشقیان پیکراوه.

مەبەست و ئامانجی وەزارەتی په‌روه‌ده دابینکردنی مافەکانی تاکه‌کانی کۆمەڵ و هاندانیانە بۆ فیتربوون و نەهێشتنی دابراوان لە دەره‌وه‌ی بازنە ی قوتابخانە و خویندنگه‌کان و پەخساندنێ هەلیکی باش و گونجاوه بۆ ئەوه‌ی ئەم دەرفەتیان له‌به‌رده‌مدا والا بیت و هاوشانی هاوه‌لانیان بە ماف و داخوازی و ئاوه‌ته‌کانیان بگەن و بە سەرپه‌ستی له پێشکەوتنی کۆمە‌لگه‌دا بەشدارێ بکەن، گه‌رانه‌وه‌یان بۆ قوتابخانه و خویندنگه دەسکەوتێکی دیکه‌یه بۆ کۆمە‌لگه، چونکه ده‌بیتته‌هۆی که‌مبوونه‌وه‌ی دیارده ناشایسته‌کان و ه‌کو دیارکه‌وتنی منداڵ و گه‌نجەکان له‌سەر شه‌قام یان کاریی‌کردنی منداڵان و چەندین دیارده‌ی دیکه، بەم پێی‌ه‌ش وەزارەتی په‌روه‌ده ئەو ئەرکە‌ی سەرشانی بە دروستی رپه‌روی خۆی ده‌گریت و ولاتیش به‌ره‌و که‌ناری ئارامی و دابینکردنی مافەکانی که‌سی و نیشتیمانی و کۆمە‌لگه‌یی ده‌چیت. له هه‌مان کاتیشدا تاکی نه‌خوینده‌وار نامینیت یان به‌لایه‌نی که‌مه‌وه‌ روو له که‌مبوونه‌وه‌ ده‌کات.

ژماره‌ی قوتابخانه و خویندنگه‌کانی فیترکردنی خیرا له هه‌ریمی کوردستان
2009-2008

ژ	پاريزگه	ژماره قوتابخانه و خویندنگه	ژماره فيرخواز
		کوی کور کچ	کوی کور کچ
1	ههولير	10 20 30	437 1125 1562
2	سليماني	5 11 16	227 513 740
3	دهوک	6 10 16	300 400 700
4	گه رميان	8 7 15	200 130 500
	کوی گشتی	29 48 77	1164 2338 3502

بو ټم سالی خویندنیس له سه رجهم پاريزگه کانی هه ریمی کوردستان (77) قوتابخانه و خویندنگه ی فيرکردنی خیرا کراوه ته وه که (3502) قوتابی و خویندکار له خۆده گریټ . ټم بهرنامه ی هاندانه ره خساندنی دهر فته تیکه بو تاکه کانی کۆمه لگه و هاوولا تیان بگه نه تاما نجه کانیان و بتوانن بخوینن و ئاستی زانست و زانیاریان بهرزیته وه و کۆمه لگه ش بپووزیته وه .

جیاوازی نیوان خویندنی نهوجه وانان و خویندنی خیرا : قوتابخانه ی نهوجه وانان بو ته مه نی نیوان (9-15) سالییه نهوانه ی که له خویندن سستت یان نهوانه ی که ته مه نیان له ته مه نی یاسایی خویندنی ئاسایی گه وره تر و به فه رمی له و قوتابخانه وهرده گیران وماوه ی خویندنیان تیدا (4) ساله، هه ر بو پشتیوانی سه رخستنی پرۆسه ی فيرکردنی خیرا بریاردره که قوتابخانه و خویندنگه کانی نهوجه وانان نه مینیت و له گه ل فيرکردنی خیرادا یه ک بخرین و هه مان پرۆگرام و بهرنامه و سستمی خیرای به سه ردا جیبه جی بکریټ.

ژماره ی بنکه و فيرخوازان (پزگاریان بووه) له پرۆزه ی نه هیشتنی
نه خوینده واری ماوه ی نیوان 2000-2007

سالی	ژماره ی بنکه	ژماره ی فيرخواز	ریژه ی %
2003 - 2000	1502	63000	٪34
2004-2003	2840	80202	٪30

2005-2004	1451	52801	٪28
2006-2005	1413	46064	٪26
2007-2006	600	21913	٪24
2008-2007	640	19200	٪22
كۆی گشتی	8446	283180	-

خوێندن و فێربوون له پرۆسه کانی نههیشتنی نهخوێندهواری و فێرکردنی خێرا (ئارهزوومهندانیه)، لهروانگهی جیبهجی کردنی فهلسهفهی پەرۆهردهیی هاوچهرخ که وهزارهتی پەرۆهرده ئیسته له ههریمی کوردستان پهپهروی دهکات، یهکیک له تهوهره گرنگهکانی له روانگهی دهسته بهربوونی مافهکانی تاکي کوردو شهکتیف کردنی رۆلی خێزان و بهشداربوونی کارایان له پەرۆهرده و فێرکردن هاوشانی قوتابخانه و خوێندگه و، نهشومای تاکهکان و پیشخستنی شیوازی ژیانان و پیگه قایمکردنی کهسایهتی فێرخوازان بۆ رووبهرووبوونهوی ژیانن سهردهمیانهی ئەمرۆی شارستانییهت و ههڵگرنتی ئەو بهرپرسیاریهتییه نیشتمانییه و ناساندنی ئەرك و رۆلیان له هه ماههنگی و بهدواداچوونیان بۆ پیشکهوتنهکانی کۆمهله، بهتایبهتیش بواری پەرۆهرده و فێرکردن، وهزارهتی پەرۆهرده لهپێگهی پرۆسهی فێرکردنی ناتاسایی و نافهرمی چهندین ههنگاوی پرهکتیکی و کردارهکی ناوه بۆ خزمهتی گهلهکه مان و بهتایبهت خێزان و تاکهکانی کۆمهلهگه، لهوانهش جیبهجیکردنی ههلهمهتی نههیشتنی نهخوێندهواری که بهردهوامه له سههرجهم شار و شارۆچکه ولادیکانی کوردستان که لهتهمهنی نیوان (15- 45) سالیان و بههره هۆکارێک بوویت دهرفتهی خوێندنیان بۆ نهپهخساوه و نهیانتوانیوه بچنه بهرخوێندن، شهمش وای کردوه بیته دیاردهیهکی ترسناک و کاریگهری زۆری نواندوه لهسههه پیشکهوتنی کۆمهله و بهپێی روویبوی پەرۆهردهیی و ئامارهکانی وهزارهتی پەرۆهرده دهرکهوتوه که رێژی 34% کۆمهلهگه که مان نهخوێندهوارن، بۆیه بهرنامه و پلانهکانی وهزارهت بهو ئاراستهیهدا چرکراوهتهوه بۆ پرکاربوونی تاکهکان و هاوولاتیان له نهخوێندهواری و نهزانی و سالانه لهسهدان بنکه و بهههزاران فێرخواز روو له بنکه و قوتابخانه و خوێندنگهکانی نههیشتنی نهخوێندهواری و فێرکردنی گهوره دهکهن، ئارهزوومهندانه وهک ئەرکیکی نیشتمانی خۆیان ناونوس دهکهن و

به پروناکی زانست و زانیاری و هۆشیاری هه‌مه‌چۆر ئاشناده‌بن و درێژه به‌فێربوون و خۆیندن ده‌دهن، بۆ ئەم مه‌به‌سته‌وه پێشکه‌شکردنی ئاسانکاری زیاتر بۆ فێرخوازان ئاسته‌کانی خۆیندنی قۆناغه‌کانی نه‌هه‌یشتنی نه‌خۆینده‌واری و فێرکردنی گه‌وره له‌پۆله‌کانی (1 - 6) ی قۆناغی بنه‌رپه‌تی خۆیندن به (3) سالی خۆیندن ته‌واوده‌که‌ن و ده‌شتوانن قۆناغه‌کانی دیکه‌ی خۆیندن ئازادانه به‌رپن و درێژه به‌خۆیندنیان بدن.

سسیمی فێربوون بۆ هه‌مووان و فێربوونی به‌رده‌وام بناغه‌ی فێربوونی نافه‌رمییه‌وه به‌ته‌واوکاری فێرکردنی ئاسایی و فه‌رمی داده‌نریت و توخمیککی سه‌ره‌کییه له کارلیکی له‌گه‌ڵ گه‌شه‌پێدانی به‌رده‌وامدان و پێشکه‌وتنی هزر و بیر، په‌یوه‌سته به نه‌شومایپکردنی توانسته‌کانی تاکه‌کان و پێشخستنێ کارامه‌ییه‌کان و به‌رزکردنه‌وی ئاستی توانا‌کانی به‌ره‌مه‌پێنان و به‌شداربوونی کارای تاکه‌کان له‌گۆزپانکاری و وه‌رچه‌رخانه کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری و شارستانییه‌کان. فێرکردنی ئاسایی به‌رنامه‌ی کاروباری پرۆسه‌کانی (نه‌هه‌یشتنی نه‌خۆینده‌واری ، فێرکردنی گه‌وره ، فێرکردنی خێرا ، خۆیندنی ته‌وزیمی) له‌خۆ ده‌گریت . بۆیه وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده له‌م روانگه‌یه‌وه پرۆسه‌کانی پێکه‌وه گرێداوه و به‌رنامه‌ریژی له‌م پێناوه‌دا کردووته ئامانجی بنه‌رپه‌تی و به‌پێی توانا کار بۆ پێکانی ئەو ئامانجانه‌ی ده‌کات. راپرده‌گه‌یه‌نین که وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده به‌رده‌وامه له‌بایه‌خدان به‌ پرۆسه‌کان و دا‌بینکردنی بودجه‌و پێداویستییه‌کانی پرۆژه‌کانی نه‌هه‌یشتنی نه‌خۆینده‌واری و فێرکردنی گه‌وره هه‌روه‌ها کردنه‌وی قوتابخانه‌و خۆیندنگه‌ی فێرکردنی خێرا له‌هه‌ریمی کوردستان. هه‌لومه‌رجی ئەم‌رۆی هه‌ریمی کوردستان که به‌ پرۆسه‌ی ئاوه‌دانکردنه‌وه‌و بووژانه‌وه‌و بنیاتنانی که‌سایه‌تی مرۆقی کورددا تپپه‌ر ده‌ییت و پێشکه‌وتنی گه‌وره‌ی به‌خۆوه بینیه‌وه، به‌تایبه‌تیش بواری په‌روه‌رده‌و فێرکردن، فه‌لسه‌فه‌و سسیمی نوێخوازی و پێشکه‌وتنی سه‌رده‌میانه په‌یره‌و ده‌کات که هاوشانی ژبانی ئەم‌رۆی سه‌رده‌میانه په‌یره‌و ده‌کات و هه‌نگای سه‌رکه‌وتووی هاویشتووه. بۆئه‌وه‌ی گیانی هاوکاری و هاوئاهه‌نگی و هه‌ست به‌به‌رپرسیاریتی پتر قولل بیه‌تیه‌وه و بۆ پێشخستنێ کۆمه‌لگه‌ی کورده‌واری پیاده‌بکریت ، ئەم هه‌لمه‌ت و هه‌نگاوانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده پێویستی به‌هاوکاری هه‌موو لایه‌که که بتوانین ئەم دیاردانه‌ی نه‌خۆینده‌واری و نه‌زانین و دا‌بران له‌خۆیندن و دوورکه‌وتنه‌وه‌و ساردبوونه‌وه له‌خۆیندن به‌ره‌و که‌مبوونه‌وه نه‌مان به‌ین ، با هه‌ول‌ه‌کامان یه‌ک

پهروهرده و فيترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
 بڅهين و بهيه كهوه له څيزان و كهسانى دهوړوبه رمانه وه دهست پي بكهين وهانيان
 بدهين كه بچنه بهر خوښندن و بو ناونوس كردن روو له بنكه كاني نه هيشتنى
 نه خوښنده وارى و فيتر كړدى گه وړان بكن، ههروها ته و منډال و هه رزه كارانه ي كه
 له خوښندن داپړون روو له قوتابخانه و خوښندن گه كاني (فيتر كړدى خيرا) بكن.
 نه بوونى بهرنامه يان لاوازي ريكخواه كاني كوومه لگه ي مهدهنى (سههترو
 ريكخواه و سهنديكاكان) له هه ريمى كوردستان له ته نجامدانى چالاكي و
 به شدار بوون له و بنياتنانه، نه يانتوانيوه له كړدنه وه ي بنكه ي نه هيشتنى
 نه خوښنده وارى هاوبه شى بكن يان ناونوس كړدن و بيا ه خدان به و منډال و
 هه رزه كارانه ي كه له خوښندن داپړون يان له نيو تويژه كاني خوياندا نه خوښنده وړن.
 له ولاتانى پيشكه ووتوو تا ولاتانى عه ربه يش سههترو ريكخواه كانيان زور چالاكن
 خو به خشانه به شى زورى چالاكيه كانيان بو ته و جوړه خزمه تانه ته رځان كړدووه و
 بهرنامه ي هو شيارى هه مه چه شنه بلاوده كه نه وه و هه ماهه نكي و هاوكارى
 وه زارته كانيان ده كه ن كه به مه ش خزمه تيكي گه وړه بو ولات و كوومه لگه كه يان
 پيشكه ش ده كه ن. به لام محابن له هه ريمى كوردستاندا بهرنامه و ته جيندا ي له م جوړه
 زور كه مه و ده گم نه، به واتا وه زارته ي پهروهرده به ته نيا ته م تر كه ي له ته ستو
 گرتووه.

* بهر پيوه بهرى فيتر كړدى نانا سابي

له ديوانى وه زارته ي پهروهرده

بڼه ماو رينمايى تايهت به تاقير كړدنه وه كان بو سالى خوښندنى (2008 - 2009)

نا : ليژنه يه كه له بهر پيوه بهر رايه تي گشتى نه زمونږه كان

دەستپێك:

دراى چەندین راپرسی و گەڕانیکی زۆر بەناوەروۆکی بنەمای تاقیکردنەوهەکانی ئەو وولاتانەى سیستمی نوێیان پەیرەوکردووە، بە هەول و ماندوو بوونیکی زۆری بەرێژ وەزیری پەرۆردە و شارەزایانی بواری تاقیکردنەوهەکان، بۆ ئامادەکردنی بنەماو رێنماییەکانی تاییەت بە تاقیکردنەوهەکان کە لە لایەن لیژنەیهک لە وەزارەتی پەرۆردەو لیژنەى پێداچوونەوه لە بەرێوەبەراییەتی گشتی ئەزمونەکان بۆ ئەم مەبەستە پیکھیتران، تانرا ئەم بنەمایانەى تاییەتن بە تاقیکردنەوهەکان ئامادە بکەین بە جۆریک لە گەڵ گۆرانکاریەکانی سیستمی پەرۆرییدا کە لە رۆژانی 22-24/ئایاری/2007 دا دا بریاری لەسەردرا گونجاویت. داوامان لە هەموو ئەوانەى کە پەيوەندارن بە جی بە جی کردنی ئەم بنەماو رێنمایانە زۆر بە ووردی هەموو بەندو خالەکانی بخویننەوه و چەندین جار پێداچوونەوهی تیدا بکەن... بۆ ئەوهی هەموو وورده کاریەکانی وەك نوسراوه جی بە جی بکریت. بی گومان هەموو پیتشنیارو هەولتیکى بە سوود بۆ پتەوکردنی ئەم بنەمایە بۆ بەرەو پیتشبردنی تاقیکردنەوهەکان بە ئاراستەى چەسپاندنی ئەم سیستمە مە جیگای خوێان دەگرن و لە هەولت بەردەوامداین بۆ تەواو کردنی بەشی دووهم بە جۆریک گونجاو بیست لە گەڵ سیستمی نوێی خویندندا.

باپەر بەکر باپەر

بەرێوەبەری گشتی ئەزمونەکان
6 / تشرینی یەكەم/2008

(بەشی یەكەم)

تاقیکردنەوه گشتیەکان

بەندی یەكەم:

وهزارهتی پهروهده تاقیکردنه و گشتییه کان و تاقیکردنه وهی نیشتمانی پۆله جیاجیاکان ته نجام ددهات جگه له تاقیکردنه وهی نیشتمانی پۆلی پینجه می بنهړهتی که له بهر یوه بهرایه تی پهروهده له قهزاکان ته نجام ددهریت.

بهندی دووهم:

1- وهزارهتی پهروهده پروانامه تاقیکردنه و گشتییه کان (به که لوریا) دواي ته او کردنی قوناغی ناماده بی به به شه جیاوازه کانیه وه ددهاته ته و که سانه ی که ته و قوناغانه به سهرکه وتووی دهرن له چوارچپوهی پرنسیپ و رینماییه کان.

2- وهزارهتی پهروهده له ریگای بهر یوه بهرایه تیه گشتییه کانیه وه پروانامه ی پۆلی شه شه می بنهړه تی و نۆیه می بنهړه تی ددهاته ته وانه ی بو دامه زانندن وهیان بو بهرده وام بوون له خویندن پیویستیان پی ی دهبیت، بهم شیویه:

أ- ته وانه ی تاقیکردنه وهی به که لوریا ن له سیسته می کوندا ته نجامد او ه هر وه ک پیشو و پروانامه یان ددهریت.

ب - هر قوتابی و خویندکاریک دواي نه مانی تاقیکردنه وهی به که لوریا ی پۆلی نۆیه می بنهړه تی به شداری تاقیکردنه وهی نیشتمانی نه کردبیت پروانامه ی پۆلی شه شه می بنهړه تی و نۆیه می بنهړه تی نادریت تی تابه شداری له و تاقیکردنه وهی به نه کات.

ت - دهبی له پروانامه که یاندا ناماژه به به شداری بوون و دهرچوونیا ن له (تاقیکردنه وهی نیشتمانی) دا درا بیت.

بهندی سییه م:

1- وهزارهتی پهروهده سالانه له بابه تاکانی پۆله کانی (8 تا 10) (تاقیکردنه وهی نیشتمانی) له پۆلیک یان زیاتر دهست نیشان ده کات.

2- رینماییه پیویست به و تاقیکردنه وانه دهرده چیت و له کاتی خویدا گشتاندنی بو ده کریت.

3- ھەموو پرسیارەکانى (تاقىکردنەۋەى نىشتمانى) بابەتى دەسن و (ۋەلامى ھەلبۇتدراۋ) لە دیدى قوتابى و خویندکاردا بە جۆرىك دابریژرین کە ھەموویان بە ئەگەر بیئە پېش چاۋ، دەبى ۋەلامەکان لەیەك چونیان تىدابىت و نایىت لە چوار(ھەلبۇاردە ۋەلام) کەمتر بىت.

4- دوو بابەت بەیەكەۋە لەرۆژىكدا تاقىکردنەۋەى تىا ئەنجام ئەدرىت بەپى ى خشتەیهك كە دواتر رىكدهخرىت لەلایەن ۋەزارەتەۋە.

5- ئەنجامەکانى ئەو تاقىکردنەۋانە بۆ ھەلسەنگاندنى ھەمەلایەنە و دۆزینەۋەى چارەسەرى پىویست بۆ پرکردنەۋەى كەم و كوریەكان دەبىت.

6- ھەلسەنگاندن بۆ ئەنجامەکانى تاقىکردنەۋەى نىشتمانى پۆلى پىنجمەى بنەرەتى لە ئەستۆى بەرپۆبەرايەتى گشتى پەرۋەردەى پارىزگاكاندايە ۋە بەپى ى فۆرمىكى تايبەت جى بە جى دەكرىت و (بەرپۆبەرايەتى گشتى تاقىکردنەۋەكان) لە ئەنجامەکانى ئاگادار دەكرىتەۋە.

بەندى چوارەم:

بەرزترىن نمرەى دەرچوون (100) نمرەىە و نزمترین نمرەى دەرچوون (50) نمرەىە.

بەندى پىنجمە:

أ. قۇناغى بنەرەتى:

كۆى نمرەكانى پۆلى نۆیەمى بنەرەتى بەم شپۆیە دەبىت:

* رىژەى 15% لە كۆى نمرەى بابەتەكانى پۆلى ھەوتەم ۋەردەگىرىت.

* رىژەى 15% لە كۆى نمرەى بابەتەكانى پۆلى ھەشتەم ۋەردەگىرىت.

* رىژەى 70% لە كۆى نمرەى بابەتەكانى پۆلى نۆیەم ۋەردەگىرىت.

* سەبارەت بە خویندنى خىرا رىژەى 30% لە كۆنمرەى پۆلى چوارەم ۋەردەگىرىت.

كۆى رىژەكانى پۆلەكانى (ھەوتەم و ھەشتەم و نۆیەم) ۋەك ئەنجامىك بۆ ۋەرگرتن لە ئامادەىی ئەكادىمى و ئامادەىی پىشەىی و پەیمانگاكان كى بركىى لەسەر دەكرىت.

ب - قۇناغى ئامادەىی

پەروەردە و فېرکردن _____ ژمارە (2) سالى 2008

1- قوتابى و خويندكار له قۇناعى ئامادەبىي رېژەي نمرەي 10% له پۆلى دەيەم و 15% له پۆلى يانزەھەم له گەل خۇيدا كۆدەكاتەوہ.

2- رېژەي 75% نمرەي بابەتەكانى تاقىكردنەوہى گشتى پۆلى دوانزەھەم وەردەگيريت.

3- ئەنجامى كۆتايى قۇناعى ئامادەبىي بۆ پېشبركى كردن لە زانكو و پەيمانگاكاندا، كۆكراوہى رېژەي نمرەي پۆلەكانى دەيەم و يانزەھەم و دوانزەھەم دەييت:

بۆ نمونە: 10% پۆلى دەيەم + 15% پۆلى يانزەھەم + 75% پۆلى دوانزەھەم = ئەنجامى كۆتايى.

4- رېژەي وەرگىراو لە ھەردوو پۆلى دەيەم و يانزەھەم لەو بابەتانە وەردەگيريت كە ھاوبەشن لە گەل ئەو بابەتانەي دەچنە ئەزمونە گشتىەكانى لە پۆلى دوانزەھەم.

بەندى شەشەم:

سيستەمى وەرزى لە گشت قوتابجانەو خويندنگاكانى ھەريمدا لە قۇناعى بنەرەتى و پۆلى دەيەمى ئامادەبىيدا بۆسالى خويندنى (2008 – 2009) پەيرەو دەكرىت، بەم شىوہىە:

1- سالى خويندن لە دوو وەرزى خويندن پىنك دىت.

2- ھەر وەرزىكى خويندن لە پۆلى (4 تا 10) تاقىكردنەوہى نيوہى وەرزى دەييت، بەم جۆرە:

(20) نمرە بۆ ھەلسەنگاندنى نيوہى يەكەمى وەرزى يەكەم تەرخان دەكرىت.

(20) نمرە بۆ تاقىكردنەوہى نوسىنەكى (تحريرى) نيوہى يەكەمى وەرزى يەكەم تەرخان دەكرىت.

(20) نمرە بۆ ھەلسەنگاندنى نيوہى دووہمى وەرزى يەكەم تەرخان دەكرىت.

(40) نمرە بۆ تاقىكردنەوہى نوسىنەكى بۆ سەرچەمى بابەتى وەرزى دەييت.

3- (20) نمرە ھەلسەنگاندنى نيوہى يەكەم و نيوہى دووہمى ھەردوو وەرزى، بە شىوہى تاقىكردنەوہى رۆژانە لە پۆلدا بە (دوو كىوز) و (دوو بەشدارى چالاكى پۆل) وەيان زياتر دەييت.

4- کؤفره ی وهرزی یه کهم بهم شیوه یه ده بیټ.

	(20)	+ (20) نمره	+ (20) نمره	= 100 نمره	
	نمره +				
کؤفره ی وهرزی یه کهم	یه کهمی وهرزی یه کهم	یه کهمی وهرزی یه کهم	یه کهمی وهرزی یه کهم	یه کهمی وهرزی یه کهم	یه کهمی وهرزی یه کهم
تساقی کردنه وهرزی	تساقی کردنه وهرزی	تساقی کردنه وهرزی	تساقی کردنه وهرزی	تساقی کردنه وهرزی	تساقی کردنه وهرزی
نوسینه کی سهرجه م	نوسینه کی نیوهی	نوسینه کی نیوهی	نوسینه کی نیوهی	نوسینه کی نیوهی	نوسینه کی نیوهی
بایه ته کانی وهرزی	بایه ته کانی وهرزی	بایه ته کانی وهرزی	بایه ته کانی وهرزی	بایه ته کانی وهرزی	بایه ته کانی وهرزی
یه کهم	یه کهم	یه کهم	یه کهم	یه کهم	یه کهم
هه لسه نگانندی نیوهی	هه لسه نگانندی نیوهی	هه لسه نگانندی نیوهی	هه لسه نگانندی نیوهی	هه لسه نگانندی نیوهی	هه لسه نگانندی نیوهی
دووه می وهرزی یه کهم	دووه می وهرزی یه کهم	دووه می وهرزی یه کهم	دووه می وهرزی یه کهم	دووه می وهرزی یه کهم	دووه می وهرزی یه کهم

5- کؤفره ی وهرزی دووه م به هه مان شیوه ی کؤفره ی وهرزی یه کهم ده بیټ.

6- ته نجامی کؤتابی سالانه ی قوتابی و خویندکار بیټ دیت له =

کؤفره ی وهرزی یه کهم + کؤفره ی وهرزی دووه م

2

به ندی هه وته م:

أ - سی پؤلی یه کهمی قؤناعی بنه رتی:-

1- ته نجامی کؤتابی له م سی پؤله دا =

کؤی هه لسه نگاننده کانی وهرزی یه کهم + کؤی هه لسه نگاننده کانی وهرزی دووه م
2

2- له هه ر وهرزی کدا چوار هه لسه نگانندیان بؤ ده کریت به ریژه ی 25% نمره بؤ هه ر هه لسه نگانندیټک.

3- ته نجام به (لاواز, په سند , ناوه ند , باش , زؤر باش , نایاب) ده دریتته وه.

4- دهرنه چوون له و سی پؤله دا نیه.

پەرۋەردە و فېئىر كىردن _____ ژمارە (2) سالى 2008

5- نمرەكان لە (تۆمارگەى نمرەى پۆل) دا تۆماردەكرىت و دەگويزىتتەوه بۆ تۆمارگەى نمرەى خويىندنگە و قوتابجانە بە بەپىيى رىزبەندى ئاستى دىيارى كراو لە خالى سى يەمى سەرەوهدا .

6- راپۆرتى ھەلسەنگاندن لە كۆبونەوھى داىكان و باوكاندا لە دىدارى گەشەدا سوودى لى وەرەدەگىرئىت.

7- لەسەر داواى خىزانەكەى دەتوانئى لەو پۆلەدا بىنئىتتەوه.

8- لەسەر مامۆستاي بابەت پىويستە ئاستى قوتابى و خويىندكارە لاوازەكان بەرزبكاتەوه.

9- خەملاندنى ئەنجامەكان بەپىيى ئەم نمرانە لە تۆمارگەى مامۆستادا تۆمار دەكرئىت بەرامبەر بە ئاستەكان، بەلام ئەنجام بە پىيى خالى سى يەم لەسەر كارت دەدرئىتتەوه بە قوتابى و خويىندكار، بەم شىوھىە:

نایاب	لە 90 تا 100
زۆرباش	لە 80 تا 89
باش	لە 70 تا 79
ناوەند	لە 60 تا 69
پەسند	لە 50 تا 59
لاواز	لە سفر تا 49

ب- قوتابى و خويىندكارى خويىندنى تايبەت و گەراوھى دەرەوھى ھەرىم لە گەل خەلكانى بىانى ھاتوو بۆ ھەرىم كە بەردەوام بوون لە خويىندن لە پۆلەكانى (1، 2، 3) ى بنەرەت، لە كاتى پىويستىدا بۆ ديار كردنى ئاستيان لىژنەبەك لە سەرپەرشتىيارى پەرۋەردىيى سالانە تا رۆژى 10/10 ھەلسەنگاندىان بۆ دەكات بە مەرجىك ئەو پۆلەى لىيى دائەنرئىن لە سەروى تەمەنباھەو نەبئىت.

بهندی ههشتم:

أ- (تاقیکردنهوهی نیشتمانی) وهك له (بهندی سیپهه) دا دیارکراوه شوینی تاقیکردنهوهی گشتی (پۆلی نۆیهه) دهگریتهوه.
ب - سالانه له پۆلهکانی (8 ، 9 ، 10) دا تاقیکردنهوهکان وهزاری دهییت.

بهندی نۆیهه:

1- تاقیکردنهوهی دهرهکی (پیشهیی به هه موو بهشهکانیهوه) تههنا تهوانه بهشدار دهن که له پۆلی سیپهه می پیشهیی (12 ی ئامادهیی پیشهیی) دا دهرچوونیان به دهست نههیناوه ،یان تهو سالهیان خویندوه بهلام ریگیان پی نه دراوه بهشدار له تاقیکردنهوه گشتیههکاندا بکهن به هوئی کهوتنیان له سی بابته و زیاتر.

2- دهرچوون له پۆلی یهکه می پیشهیی (10 ی ئامادهیی پیشهیی) بهپی سیسته می وهرزی دیاری دهگریت وهك له خالی شهشهه له بهندی شهشهه دا هاتروه.

(بهشی دووهه)

لیژنه ی بهردهوامی تاقیکردنهوه گشتیههکان

بهندی دهیهه:

یهکهه:

بهفرمانی وهزیری پهروهرده لیژنهیههک پیک دهینریت به سهروکایهتی بریکاری وهزارته کهپی ی دهگوتریت (لیژنه ی بهردهوامی تاقیکردنهوه گشتیههکان) و دواتر بهناوی (لیژنه ی بهردهوام) هوه دهناسریت.

دوهم:

نه‌ندامانی لیژنه‌ی په‌رده‌وام له‌و که‌سانه ده‌ستنیشان ده‌کړین که ناسراون به دل‌سوزی و گیانی به‌رپرسيه‌تی و ده‌ست پاکي وځاوه‌ن ته‌زمون له‌ بواړی په‌رده‌رده و فیترکردن، به‌رپوه‌به‌ری گشتی تاقیکردنه‌وه‌کانیش ده‌بیته‌ جیگری سه‌رؤکی لیژنه.

سیپه‌م:

لیژنه‌ی په‌رده‌وام پیکه‌وه به‌رپرسن له‌ به‌رپوه‌بردنی تاقیکردنه‌وه گشتیبه‌کاندا و دانانی پرسپاره‌کان و پاراستنی نه‌پینیه‌کانی وده‌ره‌پنانی رینمایی تایبته‌ به‌ ری‌ک‌خستنی و به‌رپوه‌چوونی راگه‌یاندنی ته‌نجامه‌کانی و به‌دواداچونه‌وه‌یان، کاره‌کانی لیژنه‌ی په‌رده‌وام به‌کاری (به‌ده‌رایي (أستثنائي)) داده‌نریت جیا له‌کاری فه‌رمانبه‌ری ئاسایی.

(به‌شی سپه‌م)

بابه‌ته‌کانی نه‌زمونده گشتیبه‌کان

به‌ندی یانزه‌هه‌م:

بابه‌ته‌کانی نه‌زمونده گشتیبه‌کانی خویندنی بنه‌ره‌تی و ئاماده‌یی به‌ هه‌موو به‌شه‌کانیه‌وه به‌ رینمایی له‌لایه‌ن وه‌زیری په‌روه‌رده‌وه ده‌ستنیشان ده‌کړین.

به‌ندی دوآنزه‌هه‌م:

زمانی کوردی زمانی فه‌رمی خویندنه‌ له‌ گشت قوتابخانه و خویندنگا‌کانی هه‌ریمی کوردستانی عیراقدا، هه‌ردوو بابته‌ی زمانی عه‌ره‌بی و زمانی ئینگلیزی له‌ پال زمانی کوردیدا ده‌خویندريت.

به‌ندی سیانزه‌هه‌م:

قوتابیان و خویندکارانی ته‌و قوتابخانه و خویندنگایانه‌ی به‌ زمانی تر جگه‌ له‌ کوردی و عه‌ره‌بی و ئینگلیزی ده‌خوینن سه‌ره‌رای ته‌و زمانانه تاقیکردنه‌وه له‌و زمانه‌شدا ده‌که‌ن ته‌گه‌ر خو‌یان بیان‌ه‌ویت و وه‌زیری په‌روه‌رده برپار ده‌دات بابته‌ی تر بڅاته سه‌ر بابته‌کانی تاقیکردنه‌وه گشتیبه‌کان.

به‌ندی چوارده‌هم:

وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده به هم‌ماهه‌نگی له‌گه‌ل وه‌زاره‌تی خویندنی بالادا بریار ده‌دات نره‌ی پیویست بخریته سهر‌نه‌نجامی نره‌ی قوتابی و خویندکار بو مملانی ی وهرگرتن له کولیژ و په‌یمانگاگاندا.

(به‌شی چواره‌م)

به‌ندی پانزه‌هم:

ئه‌وانه‌ی مافی به‌شداربوونیان هه‌یه له تاقیکردنه‌وه گشتیه‌کانی قوناغی ناماده‌بییدا:

یه‌که‌م:

له پۆلی دوازه‌هم‌دا له گشت باب‌ته‌کان له ئه‌نجامی تیکرای کۆششی سالانه‌دا ده‌رچوونیان به‌ده‌ست هیئا بیئت.

دوه‌م:

له پۆلی دوازه‌هم‌دا له تیکرای کۆششی سالانه‌دا له سی‌بابه‌ت و که‌متر ماونه‌ته‌وه.

سی‌یه‌م:

أ - قوتابی و خویندکاری به‌رده‌وام له خویندن له قوناغی ناماده‌بی به‌هم‌وو به‌شه‌کانیه‌وه که مافی به‌شدار ی له تاقی کردنه‌وه‌ی گشتیدا به‌ده‌ست هیئا بیئت، له کاتی ده‌رنه‌چوونیان له تاقیکردنه‌وه‌ی گشتیدا بۆیان هه‌یه دوو سالی تر راسته‌وه‌خۆ و به‌ده‌ر له مه‌رجی ته‌مه‌ن به‌شدار ی تاقیکردنه‌وه‌ی گشتی بکه‌نه‌وه به‌شیوه‌ی ده‌ره‌کی له په‌روه‌ده‌کانی خویندا.

ب - ئه‌وانه‌ی به‌پیی خالی - أ - سه‌ره‌وه به‌شدار ی ده‌که‌ن ده‌بیئت سالانه پیش 10/15 له ریگای قوتابخانه‌و خویندنگاگانیه‌وه ناوی خوین تۆمار بکه‌ن و

ټوانیش له ماوهی (10) روژدا به لیستیك ناوه‌کانیان بنیرن بو به‌رپوه‌به‌رایه‌تی په‌روه‌ده‌ی قزا/ به‌شی تاقیکردنه‌وه‌کان به بی ټه‌وه‌ی ده‌وام بکن.

ت - ټه‌وانه‌ی به‌پی ی خالی - ا - سه‌روه‌ه به‌شدارۍ ده‌کن ټه‌گر له‌و ماوه‌یه‌دا نه‌یانتوانی ده‌رچوون به‌ده‌ست به‌ینن ده‌بیټ به‌ ریگای تاقی کردنه‌وه‌ی به‌رایۍ وه‌ک خویندکاری ده‌ره‌کی به‌شدارۍ بکنه‌وه له تاقی کردنه‌وه‌ی گشتی دا.

پ - قوتابی و خویندکار له قوناغی ټاماده‌ییدا به‌ه‌موو به‌شه‌کانیه‌وه ټه‌گر له‌تاقی کردنه‌وه‌ی گشتی دا له یه‌ک بابه‌ت یا دوو بابه‌ت مایه‌وه، بو‌یان هه‌یه سالانی دواتر و بو ماوه‌ی سی سال ټه‌نھا له‌و بابه‌تانه تاقی کردنه‌وه بکنه‌وه له سنوری په‌روه‌ده‌کانیان.

ټه‌گر له‌و ماوه‌یه‌دا ده‌رچوونیان به‌ده‌ست نه‌هینا، ده‌بی ټه‌ک خویندکاری ده‌ره‌کی وه به‌رپگ تاقی کردنه‌وه‌ی به‌رایۍ به‌شدارۍ بکنه‌وه له تاقی کردنه‌وه گشتیه‌کاندا.

ج - قوتابی و خویندکاری ټیواران تاقیکردنه‌وه‌کانیان به‌سه‌ر هوټله‌کاندا دابه‌ش ده‌کرین و ناکریت به‌هیچ شیویه‌ک هوټلی تایبه‌تیان هه‌بیټ.

به‌ندی شانزه‌هه‌م: تاقیکردنه‌وه‌ی ده‌ره‌کی

یه‌که‌م: قوناغی بنه‌رپه‌ت

قوتابی و خویندکاری هه‌لگری بروانامه‌ی به‌که‌لوژیای (شه‌شه‌می سه‌ره‌تایی و سیپه‌می ناوه‌ندی) پی‌شوو که له خویندن داپراون و مافی ده‌وامیان له روژدا نه‌ماوه به‌هه‌ر هوټیه‌ک بیټ ده‌توانن درپژه به‌خویندن بدن به‌ریگای ده‌ره‌کی و به‌م شیویه:

ا - سالانه له ریگای به‌رپوه‌به‌رایه‌تی په‌روه‌ده له قه‌زاکانه‌وه ناوی خو‌یان تو‌مار ده‌کن، بو ټه‌م مه‌به‌سته‌ش. یه‌کټک له قوتابخانه‌و خویندن‌گانیان بو‌ دیاری ده‌کریت بو ټه‌نجام دانی ټه‌م تاقیکردنه‌وانه.

ب - سالانه به‌شدارۍ تاقیکردنه‌وه‌ی کو‌تایی هه‌ردوو وه‌رز ده‌کن و به‌پی ی ری‌نماییه‌کانی ده‌رچوونی سیسته‌می وه‌زی تاقیکردنه‌وه‌کیان له (100) غره ده‌بیټ.

پهروه ده و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
ت - پیوسته به شداری له تاقیکردنه وهی نیشتمانیدا بکهن له پۆله کانی (8، 9)
داوه گشت ټهو بابه تانه ټه گریته وه که ده ستنیشان کراون و له بروانامه کهیدا ټماژه
به و به شداریه ی بکریت.

دووه م: قوناعی ټامادهیی

- أ - بۆ ټه وهی به شداری تاقیکردنه وهی گشتی ټامادهیی (زانستی و وپژوهی) بکهن،
مه رجه پۆلی ده یه می ټامادهیی ته و او بکهن به پی ی به ندی سه ره وه، خالی (أ، ت).
- ب - دوا ی ده رچوون له پۆلی ده یه م و دوا ی دوو سال و به ریگی تاقیکردنه وهی
به رای به شداری تاقیکردنه وهی گشتی ده کهن ټه گه ر مافی به شداریان له قوتابخانه
خویندنگا کانی روژدا نه ماییت.
- ت - قوتابی و خویندکاری ده ره کی که مافی به شداریوونی له تاقی کردنه وهی
گشتیدا به ده ست هی ناوه به م جزره به شداری ده کات:
- 1- ټه گه ر له تاقی کردنه وهی ټه و ساله دا ده رنه چوو، سالی دواتر به ریگی تاقی
کردنه وهی به رای به شداری ده کاته وه.
  - 2- له تاقی کردنه وهی به رای و کو تایی سالدا به رپر سیاره له پرۆگرامی ټه و ساله ی
تاقی کردنه وهی تیا ټه کات.
  - 3- قوتابی و خویندکاری ده ره کی ده ییت له مه لبه ندی پاریزگادا تاقیکردنه وه
به رای به کان و گشتی به کان ټه نجام بدن.
  - 4- هو لی تاییه تیان ناییت و به سه ر هو لی تاقیکردنه وه کاندا دابه ش ده کرین
به ریژه یه کی گونجاو به جوړیک که گرفت له هو له کاندا دروست نه کات.
  - 5- ټه گه ر له یه ک بابته یا دوو بابته مایه وه سالی دواتر هه ر له و بابته تانه
تاقیکردنه وه ده که نه وه، و له مه لبه ندی پاریزگا ټه نجام ټه دریت.
  - 6- ټه گه ر له ماوه ی سی سالدا نه ی توانی ټه و دوو بابته به رییت ټه و به ریگی
تاقیکردنه وهی به رای له گشت بابته کان به شداری ده که نه وه.

سی یه م:

ټه وانه ی خویندنی خپرا ته و او ده کهن و بروانامه ی پۆلی نو یه می بنه رپه تی وه رده گرن
بو یان هه یه به پی ی خالی دووه می ټه م به نده دريژه به خویندنیان بدن.

چوارهم:

نهوانی پۆلی نۆیه‌میان ته‌واو کرده، مافی ده‌وامی رۆژیان ماوه و له خویندن داپراون، دوی ته‌واو کردنی پۆلی ده‌یهم، به پئی ی خالی یه‌که‌م (أ، ت) ی ئەم به‌نده و به پئی ی رینماییه‌کانی تاقیکردنه‌وه‌ی دهره‌کی بۆیان هه‌یه دوی سئی سال و به‌رپێگای تاقیکردنه‌وه‌ی به‌رابری به‌شداری تاقیکردنه‌وه‌ی ناماده‌یی (ویژه‌یی و زانستی) بکه‌ن.

پینجه‌م:

نهوانی ئاره‌زوی تاقیکردنه‌وه‌ی دهره‌کیان هه‌یه ده‌بیت له 10/1 هه‌موو سالیك داواکاری پینشکه‌ش بکه‌ن بۆ په‌روه‌رده‌کانیان تا به‌رواری 11/1.

شه‌شه‌م:

نه‌وه‌ی به‌شداری تاقیکردنه‌وه‌ی دهره‌کی ده‌کات ده‌بئی بری (25000) هه‌زار دینار بدات، وه‌ نه‌و پاره‌یه‌ش ئەکریت به‌ داها‌ت بۆ حکومه‌ت وه‌ به‌ پسوله‌تی داها‌ت ئەدریت به‌یه‌که‌ی ژمیاری.

حه‌وته‌م:

خویندنی پیشه‌یی به‌پئی ی رینماییه‌کانی تاییه‌ت به‌ خویندنی پیشه‌یی ده‌بیت.

(به‌شی پینجه‌م)

کاته‌کانی تاقیکردنه‌وه‌ گشتییه‌کان

به‌ندی حه‌فده‌هه‌م:

یه‌که‌م:

تاقیکردنه‌وه‌ گشتییه‌کانی خولی یه‌که‌م له هه‌فته‌ی کۆتایی مانگی (تایار) دا ده‌ست پئی ده‌کات.

دووه‌م:

تاقیکردنه‌وه‌ گشتییه‌کانی خولی دووه‌م له هه‌فته‌ی کۆتایی مانگی (تاب) دا ده‌ست پئی ده‌کات.

سپیه‌م:

تاقیکردنه‌وه‌کانی پۆله‌ نا‌کۆتاییه‌کان سالانه ده‌ستنیشان ده‌کریت.

چوارهم:

وه‌زیری په‌روه‌ده له کاتی پیوستدا بریار د‌دات کاته‌کانی تاقیکردنه‌وه گشتییه‌کان بگوریت.

(به‌شی شه‌شم)

په‌لپگرتن له تاقیکردنه‌وه‌گشتییه‌کاندا

به‌ندی هه‌ژده‌هم:

یه‌که‌م:

ته‌نجامه‌کانی تاقیکردنه‌وه‌گشتییه‌کان بنبره، ناکریت دووباره چاو پیدا خشانده‌وه له پشکنینی تینوسه‌کاندا بکریت.

دووه‌م:

به‌برپاری سه‌رؤکی لیژنه‌ی بالا (2%) تینوسی تاقیکردنه‌وه‌کان وه‌یان زیاتر پیشکردنه‌وه‌ی وه‌رده‌گیریت وه‌ک نمونه بو سهر له نوی وردبینی کردن و پشکنینه‌وه، ته‌گهر پیوست بو.

به‌ندی نۆزده‌هم:

یه‌که‌م:

دوای راگه‌یاندنی ته‌نجامه‌کان، له ماوه‌ی (15) رۆژ له خولی یه‌که‌م و (7) رۆژ له خولی دووه‌مدا قوتابی و خویندکار بۆیان هه‌یه په‌لپگرن به‌رامبه‌ر به (5000) پینج‌هزار دینار له ههر بابته‌تیکدا، نابی بری پاره‌ی وه‌رگیراو له (15000) پازده‌هزار دینار تیپهر بکات له چهند بابته په‌لپبگریت، دوای راگه‌یاندنی ته‌نجامی په‌لپه‌کان، ته‌نجامه‌کان بنبرده‌بن. ههر فۆرمیکی په‌لپگرتن پسوله‌ی داها‌تی له گه‌لدا نه‌بیته فه‌رامۆشده‌کریت.

دووم :

هموو نه نامانی لیژنه کانی کۆنترۆلی تاییهت به تاقیکردنه وه گشتیه کانی له کۆنترۆلی خۆیاندا نه نامی لیژنه ی په لپگرتن ده بن.

سییه م:

به چاودیری لیژنه ی به رده و امی تاقیکردنه وه کان ، لیژنه کانی کۆنترۆل له کۆنترۆله کاندای چاوه کۆکردنه وه ی نمره کان و گواستنه وه بیان له ناو تینووسه کاندای بۆسه بهرگه که ی ده خشینریته وه بۆ دنیایی بوون له پشکنینی هموو وه لامه کانی ناو تینووسه که .

چوارهم:

بری پاره ی وەرگیراو له نه نجامی په لپگرتن به پی ی (پسوله ی داها ت) له گه نجینه وهرده گیریت به ژماره ی په لپه کان و ده بیته داها ت بۆ حکومه ت.

پینجه م:

به هه مان ریگای ده ستینشان کراو له برگه ی یه که م سه ره وه دا په لپه کان بۆ قوتابی و خۆیندکارانی پۆله نا کۆتاییه کان نه نجام ده دریت له قوتابخانه و خۆیندنگا کانی خۆیان وله ریگای لیژنه ی تاقیکردنه وه ی قوتابخانه و خۆیندنگا کان به رامبه ر هه مان بره پاره که له به ریوه به رایه تی په روه رده پسوله ی بۆ وهرده گیریت.

به ندی بیسته م:

یه که م:

نمره کانی تاقیکردنه وه گشتیه کان له سه ر بنه مای به رزترین نمره ی ده رچوون (100) نمره و نزمترین نمره ی ده رچوون (50) نمره ده خه ملیتریت.

دووم:

نه گه ر بابه ته کانی پشکنین زیاتر بوو له یه که بابه ت که له سه ر (100) نمره پشکنینیان بۆ ده کریت ، سه رجه می نمره کانی نه و بابه تانه ده بن به نه نجام وله سه ر لاپه ره ی وه لامی پرسیاره کان و بهرگی تینووس ده نووسریته وه .

سییه م:

نهوانه ی له دهره وه ی وولات گهراونه ته وه وهیان بیانی نیشته جی ی ههریمن ده کری
له کاتی پیویستدا نمره ی دهرچوونی بابه ته کانی زمانیان بو دیاری بگریت که له گه
ناستی خویندنیاندا بگونجیت.

(به شی جهوته م)

دهرچوون - مانه وه - که وتی

له ههر دوو قوناعی بنه رته ی و ناماده بییدا

به ندی بیست و یه ک:

یه که م: قوناعی بنه رته:

أ - له پوله کانی (4, 5, 6, 7, 8, 9) ی بنه رته ی له خولی یه که مدا
مانه وه له دووباهت و زیاتر به ماوه داده نریت و له بابه ته ماوه کان له خولی دووهم
تاقیکردنه وه ده کاته وه , نه گهر نه نجام له خولی دووهمدا له یه ک بابه ت مایه وه به
دهرچوو داده ندریت و چ نمره یه ک وهر بگریت له و بابه ته, ههر نه و نمره یه ی بو تو مار
ده کریت.

ب - دهرچوو له یه ک بابه ت به پهرینه وه ده بیته له سالی دواتر له خولی یه که مدا
له و بابه ته نمره ی دهرچوون به ده ست به ینیت وه به پیچه وانه وه ده بی له خولی
دووهمدا تاقیکردنه وه بکاتاهه, نه گهر دهرچوونی به ده ست نه هیئا به که وتوو
هه ژمار ده کریت. له سالی دواتر له خولی دووهمدا مانه وه ی له هه مان بابه تی
سالی پیشوودا بیته به که وتوو داده نریت.

ت - نه گهر له پوله کانی (7, 8, 9) ی بنه رته ی پیویستی به چاککردنی تی کرای
بوو له و یه ک بابه ته ی ماوته وه به دهرچوو دانراوه بو هیه له خولی دووهمدا له و
بابه ته تاقیکردنه وه بکاتاهه وه چ نمره یه ک وهر بگریت ههر نه و نمره یه ی بو تو مار

پهروه‌ده و فیرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

ده‌کریت بۆ ئەم مەبەستەش دواى وەرگرتنه‌وهى ئەنجام له ماوهى پانزه رۆژدا داواكارى پيش كەش ده‌كات بۆ خویندنگا و قوتابخانه‌كهى.

پ - نمره‌ى ئەو بابەته‌ى تپیدا ماوه‌ته‌وه و به‌ ده‌رچوو دانراوه ، له‌كاتى گواستننه‌وه‌یدا بۆ پارێزگاكانى ناو عیراق جگه له‌ هه‌رێم نمره‌كه‌ى بۆ ده‌کریت به‌ (50)ى ریت.

دوهم : قۆناغى ئاماده‌یى:

له‌ قۆناغى ئاماده‌ییدا قوتابى و خویندكار له‌ تاقیکردنه‌وه گشتیه‌كاندا به‌ ده‌رچوو داده‌نریت ئەگه‌ر نمره‌ى ده‌رچوونى له‌ هه‌موو بابەته‌كاندا به‌ده‌ست هینا.

سپه‌م : چا‌ك‌کردنى تپكرا : قوتابى و خویندكار بۆى هه‌یه تپكراى چاك بكاته‌وه

به‌م مه‌رجانه :

1- ده‌رچووى سالى يه‌كه‌مى خولى يه‌كه‌م بپت به‌ تپكراى (80%) و زیاتر ، ناپیت بۆ ئەم مەبەستە به‌ هه‌یج شپۆهیه‌ك كه‌رتە‌كان نزیك بكریتنه‌وه.

2- له‌ زانكو و په‌یمانگاكاندا وهرنه‌گیرايت.

3- ته‌نیا بۆ يه‌ك ساڵ به‌ شپۆه‌ى ده‌ره‌كى به‌شدارى له‌ ئەزموونه‌ گشتیه‌كانى ئاماده‌یى ده‌كات.

4- قوتابى و خویندكار سه‌ر پشك ده‌بن له‌ هه‌لبژاردنى نمره‌كانى يه‌كێك له‌م دووسالانه‌ياندا ، ئەگه‌ر نمره‌كانى سالى دووه‌مى هه‌لبژارد... ئەوا (21) نمره‌ى پيشبركى و وەرگرتنى له‌ زانكو و په‌یمانگاكاندا نادریتى.

چواره‌م:

أ - ده‌رچووى قۆناغى ئاماده‌یى به‌شى زانستى بۆى هه‌یه تاقیکردنه‌وه‌ى گشتى به‌رپگای ده‌ره‌كى له‌به‌شى وێژه‌ییدا ئەنجام بدات و به‌پێچه‌وانه‌وه.

ب - ده‌رچووى به‌شى پيشه‌یى ده‌توانى تاقیکردنه‌وه‌ى ئاماده‌یى ئەكادیمى (وێژه‌یى و زانستى) بدات به‌لام رپگا به‌ ده‌رچوانى ئەكادیمى (زانستى و وێژه‌یى) نادریت تاقیکردنه‌وه له‌به‌شه‌كانى پيشه‌یى بدن.

بەندى بىست و دووهم:

يەكەم: لە قۇناغى بنەرەتدا:

- أ - رېژەي (15%) لە كۆي نمرەي بابەتەكانى پۆلى حەوتەم وەردەگيريت.
- ب - رېژەي (15%) لە كۆي نمرەي بابەتەكانى پۆلى هەشتەم وەردەگيريت.
- ت - رېژەي (70%) لە كۆي نمرەي بابەتەكانى پۆلى نۆيەم وەردەگيريت.
- پ - كۆي رېژەي نمرەي پۆلەكانى (حەوتەم و هەشتەم و نۆيەم) وەك ئەنجاميەك بۆ وەرگرتن لە ئامادەبىي ئەكادېمىي و ئامادەبىي پېشەبىي و پەيمانگانگان پېشەركىي لەسەر دەكریت، ئەمەش بەپىي ئەو رېنمىيانەي لە راپۆرتى (هەلسەنگاندنى قوتابى و خويندكار)دا كە نمرەكانى هەر بابەتتېكى تېدا دەست نیشان كراو بۆ نمونە: ئەنجامەكانى پۆلى نۆيەم بەم شىۋەيە دەردەهيترت:
- (كۆنمەي بابەتەكانى پۆلى حەوتەم $15 \times$ %) + (كۆنمەي بابەتەكانى پۆلى هەشتەم $15 \times$ %) + (كۆنمەي بابەتەكانى نۆيەم $70 \times$ %).
- ج - لەو قوتابخانەو خويندنگايانەي بابەتەكانى زمانى سريانى يان توركمانيان تېدا دەخويندريت ئەو دوو بابەتە لەگەل بابەتەكانى هەردوو برگەي (أ . ب . ت)ى سەرەو هەژمار دەكریت، لە سەر داواي قوتابخانەو خويندنگاكيان.

بەندى بىست و سېيەم:

يەكەم: قۇناغى بنەرەتى:

- أ - قوتابى و خويندكار لە دوو بابەت و زياتر بکەويت بەماو دەنریت ولە خولى دووهدا تاقىکردنەويان تېدا دەكاتەو.
- ب - بە دەرنەچوو دادەنرین لە خولى دووهدا ئەگەر لە دوو بابەت و زياتر ماينەو.
- دووهم: قۇناغى ئامادەبىي:**
- أ - لە خولى يەكەمدا لە چەند بابەت بکەويت بەماو دەنریت ولە خولى دووهدا تاقىکردنەو دەكاتەو.
- ب - لە خولى دووهدا ماو لە يەك بابەت بەهەر ھۆيەك بىت بە دەرنەچوو دادەنریت.

به ندى بيست و چوارهم:

به كه م:

- قوتابى و خوښندكار له ههردوو خول به دهرنه چوو داده نریت لهو ساله دا نه گهر:
- أ - قۆبييهى كرد يان ههولئى قۆبييه كردنيدا له تاقىكردنه وه كاندا و چاودير و به ريوه به رى هۆلئيش باوه ريان پينهاتبيت.
- ب - ههولئى گيره شوينى له هۆلئى تاقىكردنه وه بدات و يان ههر كاريك بكات بۆ دروست كردنى كۆسپ له به ريوه چوونى تاقىكردنه وه كاندا.
- ت - ههر ئاميريكى كه ياندى برده ناو هۆلئى تاقىكردنه وه كانه وه وهك (مۆبايل و هيدفۆن)، گواستنه وهى دهنگ (بلوتوس) و كاتزميرى بلوتوس و ئاميرى ژميرده (أله حاسيه) له هۆلئى تاقىكردنه وه دا به گزى (قۆبييه) داده نریت.
- پ - به قۆبييه وه بگيريت نهوا له گشت بابته كانى نهو ساله دا به كه وتوو داده نریت نه گهر يهك بابته تى و دوو بابته يش بيت.
- ج - نه گهر تينوسه كهى بدرينيت له ناو هۆلئى تاقىكردنه وه به مه به ستى سو كايه تى كردن.

دووه م:

- قوتابى و خوښندكار به دهرنه چوو داده نرين لهو سالهى خوښندياندا و كارى ياسايان به رامبه ر نه نجام ده دريت نه گهر:
- أ - هه ره شهى له يه كيك له نه ندا مانى هۆلئى تاقىكردنه وه يان مه لبه ندى كۆنترۆل بكات به ههر ريگايهك له ناو مه لبه ندى يان له دهره وهى.
- ب - بينرا ههر جۆره چه كيكي هه لگرتبيت له ناو هۆلئى تاقىكردنه وه به مۆلته يان بى مۆلته.
- ت - تينوسه كهى به دهر له ئاداب و ره وشت يان سه ر پيچى له سيسته مى تيدى بيت.

(به شى هه شتتم)

هوكمه ديسپلينييه كان و سزاييه كان

به ندى بيست و پينجه م:

- سه روكى ليژنهى به رده وام بۆى هه يه له ماوهى (6) مانگ داو له روژى راگه ياندى نه نجامه كانى تاقىكردنه وه گشتييه كان نه م كارانهى خواره وه نه نجام بدات:

یه‌که‌م:

تینووسی هەر قوتابی و خویندکاریک که گومانای ته‌زویری
تیدا بیت بیداته لیکۆلینه‌وه و بریاری هه‌لوه‌شانندنه‌وه‌ی
تاقیکردنه‌وه‌که‌شی بدات و به‌ده‌نه‌چوو دایبنیت، نه‌گه‌ر راستی گومانه‌که
ده‌رکه‌وت بۆی هه‌یه‌ سزای دیکه‌ش بداته به‌پرسیاران.

دووه‌م:

هه‌لوه‌شانندنه‌وه‌ی تاقیکردنه‌وه‌ی هەر قوتابی و خویندکاریک نه‌گه‌ر ده‌رکه‌وت که
به‌شداری کردنه‌که‌ی له‌ ته‌زمونه‌گشتیه‌کاندا به‌ شیوه‌یه‌کی ناره‌وا بوو بیت و
قوتابی و خویندکاره‌که‌ خۆی لایهن بیت له‌ ناره‌وا یی نه‌و به‌شداری پیکردنه‌.

به‌ندی بیست وشه‌شه‌م:

یه‌که‌م:

ده‌ست تیوه‌ردان له‌ ته‌زمونه‌گشتیه‌کان به‌هەر جوړیک بیت به‌کاری ترسناک
داده‌نریت و نه‌و که‌سانه‌ی ته‌نجامی ده‌ده‌ن به‌ر پرسیاران و به‌ گویره‌ی یاسا سزا
ده‌درین.

دووه‌م:

که‌م و کوری و پشت گوئی خستن له‌ جی به‌ جی کردنی کاره‌کانی
ته‌زمونه‌گشتیه‌کان سه‌ر پیچیه‌ له‌ نه‌رکه‌کانی فه‌رمانه‌رایه‌تی، نه‌وانه‌ی نه‌و
کاره‌ ته‌نجام ده‌ده‌ن به‌ گویره‌ی یاسا سزا ده‌درین.

(به‌شی نۆیه‌م)

نه‌ حکامه‌ گشتیه‌کان و کۆتاییه‌کان

به‌ندی بیست و هه‌وته‌م:

یه‌که‌م:

لایهنه‌ په‌یوه‌نداره‌کان به‌پرسیاران له‌ به‌شداری پیکردنی ناره‌وا ی قوتابی و
خویندکار له‌ ته‌زمونه‌گشتیه‌کاندا، به‌شداری نه‌کردنی قوتابی و خویندکار که
مافی به‌شداری هه‌بیت، به‌پیتی یاسا و رینماییه‌کان.

دوهم:

له‌باره‌ی به‌شداری کردن‌ی ناپه‌وای هه‌ر قوتابی و خویندکاریک له‌
ئه‌زمونه‌گشتییه‌کاندا که خۆی هیچ زانیاریه‌کی نه‌بیټ له‌و ناپه‌واییه‌و لایه‌نیش
نه‌بیټ تیايدا ویا‌ن هیچ که‌س و کاریکی ده‌ستی نه‌بیټ له‌و به‌شداریه‌ له
تاقیکردنه‌وه‌که‌دا نه‌وا به‌ده‌رچووی قو‌ناغه‌که‌ داده‌نریت که‌ تاقیکردنه‌وه‌ی لی
ئه‌نجامداوه‌ گه‌ر له‌ تاقیکردنه‌وه‌گشتییه‌که‌ ده‌رچوو بیټ.

به‌ندی بیست وه‌شته‌م:

دانانی پرسیارو گۆرینی بۆ سه‌ر زمانه‌کانی تر وچاپ و به‌رگ کردنی و ووردبینی
و ره‌وانه‌ کردنی له‌لایه‌ن لیژنه‌ی به‌رده‌وامه‌وه‌ ده‌بیټ هه‌روه‌ها پشکنین و ووردبینی
تینووسه‌کان و به‌ریوه‌بردنی مه‌لبه‌نده‌کانی پشکنین و کارکردن و تو‌مار کردنی
نمره‌کان و هه‌موو شه‌و ئه‌رکانه‌ی په‌یوه‌نداره‌ به‌ ئه‌زمونه‌گشتییه‌کانه‌وه‌ به‌کاری
(به‌ده‌رایي (أستثنائی)) وتایبه‌ت داده‌نرین جیا له‌کاری فه‌رمانبه‌ری ئاسایی،
ئه‌وانه‌ی پی‌ی هه‌لده‌ستن به‌ر پرسیارن له‌ ئه‌نجامدانیا‌ن به‌ گیانیکی به‌رپرسینه‌وه‌ ی
ته‌واو ، پاراستنی هه‌موو پیداو‌یستییه‌کان بکه‌ن به‌پی‌ی ی بنه‌مای به‌رپرسیاری
فه‌رمانبه‌ران له‌ یاساو رینماییه‌کاندا.

به‌ندی بیست و نۆیه‌م:

وه‌زیری په‌روه‌ده‌ بۆی هه‌یه‌ رینمایي له‌ پیناوی سانایی راپه‌رندنی ئه‌م
سیسته‌مه‌دا ده‌ریکات.

(بەشی دەیهەم)

تاقیکردنەوهکانی

قوتابی و خویندکاری گەراوه بۆ هەریم

بەندی سییەم:

قوتابی و خویندکاری گەراوه بۆ هەریم کە هەردوو بابەتی زمانی عەرەبی و کوردیان نەخویندییت و بەرەگەز خەلکی هەریمی کوردستانن لە بابەتەکانی کوردی و عەرەبیدا نمرەیان وەک لای خوارەوه دەبییت:

یەکەم: قوتابی بنەرەتی:

1- ئەگەر گەراوه لە پۆلهکانی (1، 2، 3) ی بنەرەتدا بوو ئەوا لەو پۆله دادەنرێت کە پێی گەیشتوو وەک هەر قوتابی و خویندکاریکی ئاسایی.

2- ئەگەر گەراوه لە پۆلهکانی (4 تا 9) ی بنەرەتدا بوو، بەم جوۆرە نمرە ی بۆ دادەنرێت:

أ - سالی یەکەم و دوووەمی گەرانەوهی بۆ دەرچوونی دەبییت (30) نمرە بە دەست بهیئیت. هەر چەندی بە دەست هیئا (20) نمرە لە گەل کۆدەکریتەوه بۆ تۆمارکردنی لە تۆمارگەدا، وەناییت کۆی نمرە کە لە (100) نمرە زیاتر بکات.

ب - سالی سێ یەم و چوارەمی گەرانەوه بۆ دەرچوونی دەبییت (40) نمرە بە دەست بهیئیت. هەر چەندی بە دەست هیئا (10) نمرە لە گەل کۆدەکریتەوه بۆ تۆمارکردنی لە تۆمارگەدا و ناییت کۆی نمرە کە لە (100) نمرە زیاتر بکات.

3- گەراوهی وولاتانی عەرەبی بە رەگەز خەلکی هەریمی کوردستان بییت تەنھا لە بابەتی کوردیدا دەبەخشرین، بە پێی برگە ی (یەکەم خالی (2) ی سەرەوه.

4- هاتوانی وولاتانی بیانی کە زمانی عەرەبیان نەخویندوه لە کوردی و عەرەبیدا، دەبەخشرین ئەگەر خۆیان داوا بکەن.

پەرۆدە دە و فێرکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

5- هاتوانی دەرۆه ی هەریم له پارێزگاکانی عێراقدا دهبه خشرین له بابتهی زمانی کوردیدا، ئەگەر خۆیان بیانەوێت به گوێره ی ئەو رێنمایانە ی که وهزارهتی پەرۆدەهه سالانه دهری دهکات.

دووهم: قۆناغی ئامادهیی: بۆبه خشین له ههردوو زمانی کوردی و عه ره بیدا پێویسته:

1- گهراوه له قۆناغی ئامادهیی لهسالی یه کهم و دووه مدا بۆ دهرچوون دهبی (30) نمره به دهست بهیئیت وه (20) نمره شی دهریئیت و نابیئت کۆی نمره که له (100) نمره زیاتریئت.

2- لهسالی سییه مدا دهبی (40) نمره به دهست بهیئیت بۆ دهرچوون، (10) نمره ی دهریئیت و نابیئت کۆی نمره که له (100) زیاتریئت.

3- خاله کانی (1، 2) ی سه ره وه مه رچی به شداریوون ده بیئت له تاقیکردنه وه گشتیه کاندایه کام سالدا گهراپیته وه به پی ی زنجیره ی ساله دیاریکراوه کان.

4- قوتابی و خویندکار له تاقیکردنه وه ی گشتی پۆلی دوانزه له و بابته تانه دهبه خشرین که بۆیان دیاری ده کریت به پی ی به لگه نامه ی ئەو وولاتانه ی که لییان گهراونه ته وه به مه رچیک له قۆناغی ئامادهیی له چوار سال زیاتر نه بیئت.

5- گهراوه ی وولاتانی عه ره بی و دهرۆه ی پارێزگاکانی هەریم له عێراقدا ته نها له بابته تی کوردیدا دهبه خشرین به پی ی برگه کانی خاله کانی سه ره وه.

سییه م:

چوار سالی دیاریکراوی قۆناغی بنه ره تی به پی ی (برگه ی یه کهم، خالی 2 (أ، ب) سه ره وه ی ئەگەر درێژبوه وه بۆ قۆناغی ئامادهیی ئەو چوار ساله له هه ر پۆلیکدا کۆتایی بیئت ئەو قوتابی و خویندکار دوا ی ته واره بوونی سالی چواره م وه ک خویندکاری ئاسایی ده بیئت تاقیکردنه وه بکات.

چواره م:

بۆ سوود وه رگرتن له و به نده مه رچه گهراوه ماوه ی دابرا نی له خویندن له هه ریئما، سی سال و زیاتریئت له هه ریئما و پۆلیان برپیئت به پی ی ئەو پروانامه یه ی له گه ل خۆیدا ده یه یئته وه.

به‌ندی سی و یه‌ک:

رینماییه‌کانی تایبته به قوتابی و خویندکاری نابینا:

1- سه‌بارهت به قوتابی و خویندکاری نابینا پیویسته قوتابی و خویندکار راپورتی‌کی پزیشکی په‌سندکارو له لیژنه‌ی پزیشکی یه‌وه پی‌شک‌ه‌ش به به‌رپوه‌به‌رایه‌تی گشتی په‌روه‌ده بکات تاییدا پشتگیری کرابیت که ناوبراو نابینایه و به‌رپژه‌ی 85٪ زیاتر.

2- ته‌و راپورته پزیشکیه به‌رزده‌کریتته‌وه بو وه‌زاره‌تی په‌روه‌ده بو دهره‌ی‌نایی فرمائی پیویست.

3- روژانسی تاقیکردنه‌وه به‌رپوه‌به‌ری قوتابخانه‌وه خویندنگا یان هوئی ته‌زمو‌نه‌گشتیه‌کان، ماموستایه‌کی چاودیر بو قوتابی و خویندکاری نابینا داده‌نیت له‌وانه‌ی که پسرپور نین له‌بابه‌ته‌که‌وه له ژیر چاودیری خوئی بو‌ته‌وه‌ی بو‌یان بنوسیته‌وه‌و پیویسته روژانه نووسره‌کانیان بگوردریت.

4- قوتابی و خویندکاری نابینا له‌ته‌زمو‌نه‌نیشتمانیه‌کانی بنه‌ره‌ت و تاقیکردنه‌وه‌کانی پوله‌ناکو‌تاییه‌کان له‌بابه‌ته‌کانی (بیرکاری و فیزییا) به‌گشتی ده‌به‌خشرین هه‌روه‌ها له‌پرسیاره‌بیرکاریه‌کان و وینه‌کان له‌بابه‌ته‌کانی تردا، و ته‌نیا له‌نووسینی هاوکیشه‌ی کیمیایی و دابه‌ش کردنی نه‌لک‌ترۆنه‌کان و وینه‌کان له‌کیمیا دا له‌گه‌ل‌پرسیاره‌کانی دهنگ له‌بابه‌تی نینگلیزی و نه‌خشه‌کان له‌جوگرافیدا.

5- له‌قوناغی ناماده‌ییدا پیویسته قوتابی و خویندکاری نابینا ناراسته‌ی به‌شه‌مرۆبیه‌کان(ویژه‌یی) و نه‌وانه‌ی له‌گه‌ل بارودو‌خیمان ده‌گونجین، ناکریت قوتابی و خویندکاری نابینا ناراسته‌ی به‌شی زانستی یان پیشه‌ییه‌کان بکریت.

6- قوتابی و خویندکاری نابینا له‌قوناغی ناماده‌یی له‌بابه‌تی بیرکاری و پرسپاره‌بیرکاریه‌کان و وینه‌ییه‌کان له‌بابه‌ته‌کانی تردا له‌گه‌ل‌ده‌نگه‌کان له‌زمانی نینگلیزی و نه‌خشه‌کان له‌جوگرافیدا ده‌به‌خشرین.

به‌ندی سی و دوو:

(هه‌ر رینماییی و بریاریکی پیشوتر تایبته به‌هه‌ردوو قوناغی بنه‌ره‌تی و ناماده‌یی له‌گه‌ل‌ته‌م سیسته‌مه‌دا نه‌گونجیت) کاری بی‌ناکریت.

***

التربية والتعليم

مجلة تربوية فصلية تصدرها وزارة التربية في حكومة إقليم كردستان - العراق
العدد (2) - 2008

في هذا العدد

- 1 - واقع الأنشطة اللاصفية في المعاهد ..... إعداد: مدحت عبدالرزاق عبدالنبي
227
- 2 - مسرحية تعليمية (الحسن ابن الهيثم) ..... د. فيصل ابراهيم المقدادي
239
- 3 - دراسة مقارنة بين الحضارتين ..... عبدالجيد حسن بابان
258
- 4 - من إبداعات معلمي كردستان ..... التربية والتعليم
265

واقع الانشطة اللاصفية في المعاهد وسبل تطويرها

إعداد: مدحت عبدالرزاق عبدالنبي

مقدمة:

يعد موضوع النشاطات اللاصفية في الموضوعات الشيقة والمهمة في المجال التربوي، والتي يجب أن تلقي الرعاية والعناية والاهتمام من لدن المسؤولين في التربية والتعليم لما لها من أهمية بارزة في دعم المواد الدراسية الاكاديمية والتطبيقية في آن واحد، ويجب أن يتلائم الاهتمام في كلا المجالين. لان الفتور الذي يصاحب النشاط اللاصفي سيرافقه فتور وتدني في مستوى التحصيل الدراسي.

پهروه رده و فيترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
والذي قد يبرز من خلال اللامبالاة والإهمال الذي غالباً ما يلاحظ بين الطلبة
وهو ما تؤكدُه أقوال المدرسين بين الحين والآخر خلال متابعتهم لطلبتهم. لاجل ذلك
تم إعداد هذا البحث المتواضع من خلال عينة من طلبة وطالبات معاهد المعلمين
والمعلمات والفنون الجميلة في مركز محافظة نينوى. وان اختيار عينة كان مقصوداً
من قبل الباحث من اعتقاده ان من ابرز مهمات خريجي و خريجات هذه المعاهد هي
العمل على دعم النشاطات اللاصفية في المدارس التي سيلتحقون بها لاحقاً.

الدور التاريخي للنشاط اللاصفي

لو تتبعنا تاريخ التربية الاسلامية لوجدنا انها اولت اهتماماً بالغاً في العملية
التربوية والتعليمية بكافة جوانبها، ولم تغفل عن مجال بحثنا هذا وهو (النشاط
اللاصفي). اذ لم تقتصر العملية التربوية على تعليم القراءة والكتابة فقط وانما
تعدت ذلك الى النشاطات التي تهنيء لبناء الشخصية المتكاملة.
وخير دليل على ذلك ما اكبر عليه الخليفة عمر بن الخطاب (رض) بقوله "علموا
اولادكم القراءة والكتابة والسباحة والرمية وركوب الخيل، فانهم مخلوقون لزمان
غير زمانكم"

النشاط اللاصفي / معناه واهميته

يعد النشاط اللاصفي المجال المناسب لخبرات يمر بها الفرد، وهي خبرات منتقاة،
بحيث يؤدي المرور بها الى تحقيق اهداف التربية، ويترك أثراً فعالاً في عملية التربية،
وهو يفوق احياناً اثر التعليم في الصف الدراسي عن طريق المواد الدراسية.
ان هذه القيمة التربوية للنشاط اللاصفي، تؤكد على ضرورة التفكير فيه باعتباره
خبرة تفيد في اعداد الطالب، اذ يجب ان يخطط له وينفذ وفق الاسس التي تعين على

پهروهرده و فيترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
تحقیق الاهداف التربوية، وليس بقصد تفوق فريق على آخر او لاغراض الدعاية التي
تنظم لها بعض المعاهد.

- العلاقة بين النشاط اللاصفي والاهداف العامة للتربية يعد النشاط اللاصفي في مجالات منه امتداد للمواد الدراسية وفي مجالات اخرى يكون مستقلاً عنها، ومن الضروري ان يكون هناك تنسيق لتجنب التكرار غير المفيد.
- لاجل ذلك ينبغي تحديد العلاقة بين النشاط اللاصفي والاهداف العامة للتربية، ويتضح ذلك من خلال مساهمة النشاط اللاصفي في تحقيق ما يلي
- تحقيق الاهداف الصحية.
- تحقيق هدف الكفاية المهنية، ويزود الطالب بمعلومات عن المهن المختلفة.
- استثمار وقت الفراغ مع ما يمنحه من اهتمامات في الفنون المختلفة.
- فهم طبيعة الانسان والتعامل الناجح مع الاخرين سواء في الاسرة او خارجها.
- تدريب الطلبة على النشاطات الجماعية، وتأكيد المواطنة لديه باعتبارها هدف من أهداف التربية.

اهمية البحث

يحد الباحث بان الدور الحيوي والهام الذي يلعب النشاط اللاصفي في العملية التربوية، ولقيمته في المناهج الدراسية المقررة، وبمكانته ووضعه بالقياس الى المواد الدراسية كل ذلك منح موضوع البحث هذه الاهمية.

اهداف البحث

التعرف على الصعوبات التي تواجه تنفيذ برامج النشاط اللاصفي من خلال آراء الطلبة ومقترحاتهم في الوصول إلى السبل الايجابية في كيفية استغلال والافادة منه في العملية التربوية، ودفعها قدما لمواكبة الطرف الراهن بمتطلباته.

اجراءات البحث

أ: العينة

اعتمد الباحث في تحديد العينة على الطريقة العشوائية ومن طلبة المعاهد المتواجدة في المحافظة/ محافظة نينوى، والتي تعد أولى بالامر من غيرها باعتبارها تعد الكوادر الخاصة بالعملية التربوية والتعليمية، ولو ان معهد الفنون الجميلة "الذي يعد من أهدافه أساساً أعداد الفنانين في حقول فن المختلفة"، لكن مع الأسف يجري التأكيد من قبل الجهات المعنية على أعداد المعلم دون أعداد الفنان، متغافلة بذلك دور بقية المعاهد الأخرى في هذا المجال.

بيان بعينة البحث

عدد افراد العينة		عدد الطلبة		المعهد
اناث	ذكور	اناث	ذكور	
26	37	130	185	معهد الفنون الجميلة
134	—	670	—	معهد اعداد المعلمات
—	140	—	705	معهد اعداد المعلمين

ب: اداة البحث

تم تقديم استبيان موحد بكامل افراد العينة، وروعي بفقرات الاستبيان بان تكون ذا علاقة بموضوع البحث وبشكل يخدمه، ليصل من خلاله الباحث الى الاستجابات المباشرة.

ج: خطة التحليل الاحصائي

وجد الباحث ولغرض تقديم صورة واضحة عن واقع النشاطات اللاصفية، وما يجب ان تكون عليه ان افضل واسرع طريقة احصائية في تحليل استجابات المشاركين في عينة البحث هو اعتماد النسبة المئوية.

تحليل نتائج الاستبيان

- تبين من تحليل نتائج الاستبيان الذي قدم لعينة البحث، الآتي
- أ - 1: اكدت غالبية العينة ان ما يقدم من نشاطات في الوقت المحاضر يعد ضئيلاً لايتناسب و دور هذه النشاطات في العملية التربوية.
  - أ - 2: هناك اتفاق من قبل العينة ان الوقت المحدد لممارسة بعض النشاطات لايسمح للطلبة بايفاء متطلباتها، والشعور بنوع من السعادة اثناء ممارستها.
  - أ - 3: اكدت غالبية العينة انه ليس هناك من اهتمام من قبل الهيئات التدريسية في المعاهد بالنشاطات وكيفية ممارستها بشكل يشعر الطالب بقيمتها واهميتها.
  - أ - 4: برزت ظاهرة ضعف المناهج الدراسية كأثر سلبي بعدم ممارسة النشاطات بشكل يمكن ربطها بمناهج دراسية ذات العلاقة.
  - أ - 5: معاناة الطالب من ازدحام المواد الدراسية وتداخلها، والدوام المتصل، ورد كحالة مؤكدة لاتسمح له بممارسة النشاطات بالشكل المطلوب.
  - أ - 6: في حالة القيام ببعض النشاطات فانه لايجد ما يحفزه لهذه الممارسة او تلك، فقدان الحوافز تجاه النشاطات ورد بنسبة تكاد تكون متفقة لدى جميع افراد العينة.
  - أ - 7: تبين من استجابات غالبية افراد العينة بانه ليست لديهم الرغبة بمهنة التعليم، والحالة هذه لاتدفعهم لممارسة النشاطات اياً كان نوعها.
  - ب - 1: اكدت نسبة عالية من افراد العينة على ضرورة مشاركة الطالب في وضع برامج بعض النشاطات.
  - ب - 2: اتفقت نسبة عالية من افراد العينة على ضرورة مشاركة ذوي الخبرة والاختصاص بتقييم النشاطات التي يارسها الطلبة.
  - ب - 3: اكد غالبية افراد العينة على ان النشاطات اللاصفية تسهم في تحقيق المطالب التالية.
  - أ - استغلال ما لدى الطالب من قرارات ابداعية.
  - ب - التعويض عن النقص في بعض نواحي السلوك.

- ج - التعرف على نواحي التقدم والتخلف أو الانحراف لدى الطالب.
د - التخفيف من وطأة الانفعالات والعنفوان التي يمر بها الطالب.
هـ - دعم العلاقات الانسانية بين الطلبة والمدرسين، وبين الطلبة البعض بالآخر.
ب - 4: وإذا ما انتقلنا الى الفقرة (4) من الاستبيان، والتي تتعلق بما يفضل الطالب من نشاطات والتي يود ان تقدم خلال السنة الدراسية.
فان الباحث يجد ان هناك تفاوتاً في طرح الآراء التي تضمنتها هذه الفقرة والتي وزعت على ثلاث مجالات رئيسة هي:

المجال الفني المجال الرياضي المجال اللغوي

والتي تم تضمينها (13) نوعاً من النشاطات، وروعي في اختيارها ووضعها بالشكل الذي تقترب فيه من المجالات الدراسية التي يتناولها الطلبة في المعاهد، او أن تأخذ طابعاً ترفيهياً ترويحياً وبهذا يلاحظ بان هناك تفاوتاً في الاستجابات تجاه أنواع النشاطات فقد يكون هناك اختيار واحد ل احد النشاطات الواردة في المجالات - الثلاث دون غيره، وليس بالضرورة ان يكون هناك استجابة لكل المجالات الواردة في هذه الفقرة.

- لكي يكون النشاط اللاصفي ناجحاً...
يتقدم الباحث بعد متابعة لاستجاباته افراد العينة بالآراء التالية بغية الافادة من النشاطات وامكانية تنفيذها.

1- تنوع الوان النشاط - مع محاولة دراسة امكانية النشاطات القائمة في العهد لسنوات سابقة مع دراسة امكانية تحسينها او اضافة انواع اخرى غيرها او الغاء بعضها بعدم جبرواها.

2- توزيع الاشراف على الوان النشاط - ضرورة وضع خطة للاشراف على النشاطات المقرر تنفيذها مع المدرسين المختصين، كل وفق استعداداته وهوايته وميوله بشكل يضمن المتابعة الجيدة.

3- تمويل النشاط - تحدد الوان النشاط مع امكانية الصرف عليها واقامتها بالشكل المطلوب، ومناقشة مصادر تمويلها .

4- وضع الخطط المناسبة لتنفيذ برامج النشاط، مع الأخذ بنظر الاعتبار امكانية التحوير والتغيير في تنفيذ الخطة أو البرنامج المعد سابقاً.

مقومات نجاح النشاطات

- 1- توفر الحرية والرغبة من قبل الطالب للمشاركة في ممارسة النشاطات.
- 2- يفضل مشاركة الطالب في النشاط بعد دفعه لاشتراك يحدد بشكل مناسب، ليس الغرض منه تمويل النشاط وانما لكي يشعر الطالب بكيانه بالجماعة وحرية النشاط الذي يقوم به.
- 3- اختيار احد الطلبة من المشاركين في النشاطات لكي يكون قائداً لمجموعته في النشاط الذي يمارسى من قبلهم، بحيث تتوفر لديه القدرة على تحليل المواقف داخل المجموعة والحكم على مدى تطور الجماعة، ومدى احتياجاتها.
- 4- مشاركة الطلبة في وضع خطط برامج النشاطات لتكون معبرة عن رغبات المشاركين فيها، وتوزيع الاعمال الخاصة بكل نشاط بين المشاركين لضمان نجاح أكبر.

توصيات

- 1- من الملاحظ ان المعاهد تهتم بالنشاط بهدف الحصول على تقييم من قبل الجهات المعنية، مما يجعلها تعتمد في تنفيذ نشاطاتها على بعض الطلبة المتميزين، دون الأخذ بنظر الاعتبار ضرورة مشاركة جميع الطلبة حسب قدراتهم واستعداداتهم كما حدد آنفاً.

پهروه رده و فيتركردن _____ ژماره (2) سالی 2008
 2- ان بعض المعاهد قد تبالغ في الاهتمام بالنشاط دون الإهتمام بوضع الطالب من
 الناحية التربوية والنفسية، وقد يبذل بعض الطلبة جهداً أكثر مما يجب في بعض
 النشاطات لابتعد بشكل أو آخر عن الجو الدراسي ومتابعة ما يتخلله من جوانب
 نظرية وعلمية.

مقترحات

- 1- ضرورة إعادة النظر في طبيعة نظام معاهد المعلمين بشكل ينسجم مع متطلبات
 الطرف الراهن.
- 2- ضرورة إعادة النظر في المناهج الدراسية الحالية بشكل يفسح المجال من خلال
 التجديد ممارسة أفضل للنشاطات اللاصفية.
- 3- ضرورة وضع خطة عمل فاعلة لغرض التدريس وتقديم المحاضرات بشكل يختلف
 عما يجري في المدارس الاعدادية أو المتوسطة.
- 4- تشكيل وحدة للإرشاد النفسي والبحث الاجتماعي في كل معهد، مع تفرغ
 المدرسين الذين يعملون فيها تفرغاً جزئياً، وتتولى هذه الوحدة بدورها توجيه الطلبة
 لبعض النشاطات التي يمكنهم ممارستها دون غيرها، كجانب من جوانب التوجيه
 والعلاج.

معهد الفنون الجميلة

غير موافق		الى حدما		موافق جداً	
اناث	ذكور	اناث	ذكور	اناث	ذكور
1.4	10.1	11.2	24.7	14.6	36.0
7.9	13.5	10.1	29.2	11.2	28.1
10.1	27.0	9.0	20.2	10.1	23.6
5.6	12.4	11.2	28.1	12.4	30.3
6.7	11.2	10.1	22.5	13.5	36.0
0.0	4.5	13.5	25.8	15.7	40.4

6.7	13.5	3.4	13.5	19.1	43.8
4.5	16.9	10.1	19.1	14.6	34.8
1.1	6.7	9.0	22.5	19.1	41.6
0.0	7.9	9.0	20.2	20.2	42.7
14.6	29.2	16.9	19.1	9.0	22.5
7.9	19.1	11.2	24.7	10.1	27.0
12.4	21.3	3.4	16.9	13.5	32.6
0.0	0.0	4.5	32.6	24.0	38.5
1	8	4	14	9	28
2	9	3	17	11	24
-	5	1	13	3	33
4	16	3	12	10	22
4	13	5	14	12	23
-	5	2	18	8	27
-	24	-	21	-	5
-	3	6	24	15	23
-	4	1	12	16	34
-	4	6	19	8	27
1	8	4	25	6	17
2	9	9	23	8	19
4	12	3	14	9	24

خلاصه بنتائج الاستبيان

معهد اعداد المعلمين			معهد اعداد المعلمات			
غير	الى	موافق	غير	الى	موافق	رقم

الفقرة	جداً	حدمما	موافق	جداً	حدمما	موافق
	اناث	اناث	اناث	ذکور	ذکور	ذکور
1 - أ	79.9	10.4	9.7	45.7	44.3	10.0
2	69.4	17.2	13.4	57.9	31.4	10.7
3	67.2	16.4	16.4	47.9	37.9	14.2
4	31.3	38.1	30.6	37.9	30.7	31.4
5	91.8	8.2	0.0	72.9	5.0	22.1
6	71.6	22.4	6.0	56.4	38.6	5.0
7	51.5	24.6	23.9	45.0	35.0	20.0
ب - 1	77.6	22.4	0.0	55.7	26.4	17.9
2	83.6	14.9	1.5	66.4	22.1	11.4
3	75.4	18.7	6.0	61.4	25.0	13.6
ب	38.1	49.3	12.7	50.7	34.3	15.0
ج	40.3	44.8	14.9	53.6	- .30	16.4
د	69.4	23.9	6.7	72.9	12.9	14.2
هـ	84.3	13.4	2.2	83.6	10.7	5.7
1 i4	21	20	9	23	10	13
2	25	11	14	69	7	20
3	28	10	10	37	9	10
4	31	13	6	14	17	15
5	20	13	17	13	14	16
ب 1	32	15	3	35	8	4
2	7	22	21	21	13	14
3	32	11	7	21	14	9
4	31	11	8	28	10	6
ج 1	27	14	9	33	10	5
2	11	27	10	22	19	6

7	13	28	9	13	28	3
10	20	20	5	9	36	4

استبيان

لدراسة واقع الانشطة اللاصفية وسبل تطويرها
 كما هو معلوم ان المناهج الدراسية لا يمكنها ان تحقق رسالة التربية كاملة اذا لم تقترب من حاجات المجتمع والذي يتم من خلال النشاط اللاصفي، فيه يتم توجيه الطالب والتلميذ نحو البيئة المحلية وبذلك يمكن تحقيق المهدفين التاليين.
 - نمو شخصية الطالب وتوجيه سلوكه.
 - اعداده لمواجهة الحياة بما يتفق والاهداف الاجتماعية.
 من هذا المنطلق نود مشاركتك في الاجابة على الاسئلة التالية بكل دقة و وضوح دون ذكر الاسم.

المعهد	الصف	الاختصاص	الجنس
أ - ضع دائرة حول الاختيار الذي تراه ملاءماً			
1. ان ما يقدم من نشاطات في المعهد في الوقت الحاضر يعد ضئيلاً لايتناسب واهمية دورها في العملية التربوية.			
	موافق جداً	موافق الى حدما	غير موافق
2. ان الوقت المحدد لممارسة بعض النشاطات لا يكفي في ضح الطلبة الفائدة المرجوة فيه.			
	موافق جداً	موافق الى حدما	غير موافق
3. عدم ايلاء اعضاء الهيئة التدريسية في المعهد اهتماماً بالنشاطات يعد سبباً في تخلي الطلبة عن ممارستها. موافق جداً موافق الى حدما غير موافق			
4. ضعف المناهج الدراسية في المعهد يعد سبباً في عدم اهتمام الطلبة لممارسة النشاطات ذات العلاقة بمناهج دراسية معينة.			
	موافق جداً	موافق الى حدما	غير موافق
5. ازدهام المواد الدراسية في المعهد يعد سبباً في عدم ممارسة الطالب النشاطات.			
	موافق جداً	موافق الى حدما	غير موافق

6. فقدان الحوافز عند ممارسة بعض النشاطات يعد سبباً في عدم ممارستها لاحقاً.

موافق جداً موافق الى حد ما غير موافق

7. انعدام رغبة الطالب بمهنة التعليم لاتدفعه لممارسة النشاطات.

موافق جداً موافق الى حد ما غير موافق

ب - الاسئلة التالية بحاجة الى ترتيب حسب اهميتها من قبلك، فيمكنك وضع دائرة حول الارقام من (1-3)، اذ يعبر رقم (1)، عن الاهمية و (2) الى حد ما و (3) عن عدم الاهمية.

1	2	3	1. هل تفضل مشاركة الطالب في وضع برامج لبعض النشاطات
1	2	3	2. يعد تقييم النشاطات من قبل ذوي الخبرة والاختصاص
			3. انني اجد ان النشاط اللاصفي يسهم في الجوانب التالية:
1	2	3	أ - استغلال ما لدى الطلبة من قرارات ابداعية
1	2	3	ب - التعويض عن نقص في بعض نواحي السلوك
			3
1	2	3	ج - التعرف على نواحي التقدم والتخلف او الانحراف لدى الطالب
1	2	3	د - التخفيف من وطأة الانفعالات والضغوط التي يمر بها الطالب
1	2	3	هـ - دعم العلاقات الانسانية بين الطلبة والمدرسين

4. يفضل ان تقدم النشاطات التالية ضمن السنة الدراسية

أ - المجال الفني

1	2	3	1- أعمال النحت
1	2	3	2- التصوير الفوتوغرافي
1	2	3	3- الرسوم التعبيرية (الكاريكاتور)
1	2	3	4- الرسوم التعبيرية على المنسوجات
1	2	3	5- رسوم العرائس

ب - المجال الرياضي

پهروه رده و فيتر كردن _____ ژماره (2) سالي 2008

3	2	1	1. العاب القوى الخفيفة
3	2	1	2. العاب القوى الثقيلة
3	2	1	3. الرياضة الآلية
3	2	1	4. الرياضة الفكرية (الشطرنج ....)
3	2	1	ج - المجال اللغوي
3	2	1	1. الاذاعة المدرسية
3	2	1	2. النشاط الخطاي
3	2	1	4. المجالات المدرسية
			5. اقتراحات و آراء حرة

مسرحية تعليمية

الحسن ابن الهيثم

د. فيصل ابراهيم المقدادي

الشخصيات :

- الحاکم بامر الله (صاحب مصر).

- مستشار 1

- مستشار 2

- ابن هیثم

- الحاجب (حاجب الحاکم بامر الله - صاحب مصر)

- شرطي 1

- شرطي 2

- احدهم 1

- احدهم 2

ملاحظة : يستحسن ان يكون المنظر : لمقام الحسن ابن الهيثم متكون بالاجمال من تشكيل فني لكتبه ، حتى كرسية و باب غرفته .... الخ . وكتبه الأساسية:

1. شرح اصول اقليدس في الهندسة و العدد و تلخيصه.

2. الكتاب الجامع في اصول الحساب.

3. كتاب في تحليل المسائل الهندسية.

4. كتاب في المساحة على جهة الاصول.

5. كتاب في حساب المعاملات.

6. كتاب في المدخل الى الأمور الهندسية.

7. كتاب في التحليل و التركيب الهندسية على جهة التمثيل للمتعلمين.

8. كتاب في تثبيت احكام النجوم بجهة البرهان.

9. كتاب في تقويم الصناعة الطبية.

10. كتاب المناظر.

11. الشكوك على بطليموس.

(في مقام الحاکم بامر الله - صاحب مصر مع مستشاريه)

الحاکم : هل لكما ان تبينا لي شخصية ابن الهيثم هذا ؟

مستشار 1 : رجل علم افرغ وسعة في طلب العلوم الرياضية و الآهية.

مستشار 2 : شرح و لخص و اختصر عن هذه الاصول الثلاثة ما احاط فكره

بتصوره ووقف تميزه على تدبره فهو يقول : (يظهر ابن الهيثم وسط بقعة ضوء)

ابن الهيثم : و أنا أشرح ما صنعته في الاصول الثلاثة ، اعني العلوم الرياضية و التطبيقية و الالهية لاقف على موضع عنايتي بطلب الحق و حرصي على ادراكه و تعلم حقيقة ما ذكرته من عزوف نفسي عن مماثلة العوام الرعاع الاغبياء و سموها الى مشابهة اولياء الله الاخير الانقياء .

مستشار 2 : ما هي طريقته يا ابن الهيثم في البحث؟

ابن الهيثم : لقد رأيت انني لا اصل الى الحق الا من اراء يكون عنصرها الامور الحسية و صورتها الامور العقلية اي انني انطلق من الدافع المحسوس و اتصفح الموجودات مستقرناً خواصها واقفاً على ما كان منها (مطرداً لا يتغير) ممارساً ايها ممارسة دقيقة مجبلاً عقلي في ثناياها مسجلاً نتائجي يقيس بين الاشباه .

مستشار 1 : فهي اذن طريقة (الاعتبار) المازجي بين المشاهدة و النظر؟

ابن الهيثم : نعم ، المازجة بين المشاهدة و النظر بين الرؤية و الرأي بين العمل و العلم .

مستشار 2 : ماذا أرى في يدك يا ابن الهيثم؟

ابن الهيثم : اكتب كتاباً لم انته منه بعد .

مستشار 1 : ما اسمه

ابن الهيثم : اسمه (عن الشكوك على بطليموس) .

مستشار 2 : هل لك ان تقرأ لنا شيئاً منه؟

ابن الهيثم : (يبتسم) بالرغم من انني لم انته منه بعد ، إلا انني استطيع ان اسمعكم شيئاً (يتناول الكتاب بيديه ثم يفتحه على صفحة و يقرأ) ... و لما نظرنا في كتب الرجل المشهور بالفصيلة المتفنن في المعاني الرياضية المشار اليه في العلوم الحقيقية أعني بطليموس القلوزي ، وجدنا فيها علوماً كثيرة و معاني غزيرة ، كثيرة الفوائد ، عظيمة المنافع ، و لما خصمناها و ميّزناها ، و تحرينا أنصافه و أنصاف الحق منه وجدنا فيها مواضع مشبهة ، و الفاظاً بشعة و معاني متناقضة إلا أنها يسيرة في جنب ما اصاب فيه من المعاني الصحيحة ، فرأينا في ان الامسك منها هضماً للحق و تعدياً عليه و ظلماً لمن ينظر بعدنا في كتبه في سترنا ذلك عنه . وجدنا اوطء الامور ذكر هذه المواضع و اظهارها لمن يجهل من بعد ذلك في سد ثغرها و تصحيح معانيها بكل وجه يمكن ان يؤدي الى حقائقها . (موسيقى خفيفة ، تطفأ بقعة الاضاءة من على ابن الهيثم و تعود الاضاءة كاملة على المشهد السابق) .

الحاكم : (جاداً) ان كلام الرجل فيه علم و ابداع .

مستشار 1 : داخلت فکر ابن الهیثم یا مولای روح الابداع و علقنت بذهنه نظریات جدیدہ.

الحاکم : و لماذا لم ينشرها؟

مستشار 2 : لم يتسارع يا مولاي ، فهو نوع من العلماء المتأين بدرسه و تنقيته ، مصلحاً لعيوب تجاربه محققاً لنتائجہ.

الحاکم : انني اسمع عنه بين الفينة والفنية ، لقد ذاع صيته و بلغت شهرته مصر .
مستشار 1 : نعم ، فبالرغم من الثالثة و الستين من عمره فقد عرف عنه ما هو عليه من الاتقان لهذا الشأن لذا فقد تاقنت نفسي الى رؤيته.

مستشار 2 : و اعتقد يا مولاي في انه قادر على ان يعطي علمه بما يفيد مصر .
مستشار 2 : بل و نقل عنه يا مولاي في انه قال : (يظهر ابن هيثم في بقعة ضوء).

ابن الهيثم : لو كنت بمصر لعملت في نيلها عملاً يحصل به النفع في كل حالة من حالاته من زيادة و نقص ، فقد بلغني انه يتحدد عن موضع عالٍ هو في طرف الاقليم المصري.

(موسيقى خفيفة تطفأ بقعة الضوء).

الحاکم : (مهتماً) و هل هناك ما يسند هذا القول؟

مستشار 1 : نعم يا مولاي اكده اكثر من شخص.

الحاکم : حسن و الله ، خذ جملة من المال و ارغبه الحضور لمصر ، ان قيمة المعرفة و العلم و العلماء لا تعوض بمال انني و الله ساخرج للقاءه بنفسي على باب القاهرة .
انني أمر بانزاله و اكرامه و احترامه .

المستشارين (1 ، 2) : (سوية) سمعاً و طاعة يا مولاي . (موسيقى) (انتقاله لبيت ابن الهيثم ، يجلس مستغرقاً في الكتابة تحيطه كتبه).

ابن الهيثم : (يكتب) .. ان الحس اقوى دليلاً من السمع فان جالينوس وان كان في الدرجة العليا من التحري و التحفظ فيما يباشره و يحكيه فان الحس اصدق منه ..
و ان غاية العلم ادراك الحق و الحق متحول متغير و ليس بالامر المطلق الثابت المقيّد بل هو بمثابة النقطة التقريبية يحوم حولها الباحث و يسعى اليها دون ان يدركها ابداً...

پهروه رده و فيتر كردن _____ ژماره (2) سالی 2008

(يدخل المستشار بهدوء دون ان يراه ابن الهيثم) و لذا وجبت زيادة التدقيق و الضبط ووجب تقدير المعطيات وخواصها .. ومثل العلم بلا عمل كمثل الشجرة بلا ثمر ، ومثل العلم بلا عمل كمثل الرعد والبرق بلا مطر ومثل العلم بلا عمل كمثل القوس بلا وتر.

مستشار 1: (يفاجاه) أي و الله ، فلا علم بلا عمل والعلم جد ومثابرة صدقت والله يا ابن الهيثم.

ابن الهيثم : (يفاجا) من انت؟

مستشار 1 : اعرابي من مصر.

ابن الهيثم: أهلاً بك و هل لي من مساعدة اسديها لك؟

مستشار 1: شكراً لك جئتكم محاوراً فقط.

ابن الهيثم : (يرفع كتابه وقلمه بعيداً) تفضل يا ابن النيل.

مستشار 1 : لقد عشت با ابن الهيثم فترة من الزمن متنقلاً من مذهب فلسفي الى غيره.

ابن الهيثم : نعم لكنني كنت متخبطاً بين مختلف الآراء و الاعتقادات.

مستشار 1 : و ماذا كانت النتيجة؟

ابن الهيثم : النتيجة حيرة وخيبة ويأس.

مستشار 1 : لماذا ؟ ففي ذلك ايضاً ما يدعو للنضوج.

ابن الهيثم : أبدأ انني لم احظ من هذه المعتقدات بطائل و لا عرفت منها للحق منهجاً.

مستشار 1 : لكنك عرفت فيها الرأي.

ابن الهيثم : كلا ، و لا عرفت الى الرأي مسلكاً محدداً.

مستشار 1 : و كيف لك اذن ان تقيم مرحلتك تلك؟

ابن الهيثم : (بعد هنية) لا يصل الى الحق الا من آراء يكون عنصرها الامور الحسية ، اي المادية وصورتها الامور العقلية.

مستشار 1 : (يبتعد عنه قليلاً) آه ، لذلك كله أفرغت وسعك في طلب العلوم الرياضية والطبيعية والالهية.

ابن الهيثم : (ضاحكاً) الآن فقط ادركت يا ابن النيل سر نشاطي.

مستشار 1 : سر نشاطك؟

پہرودہ ردہ و فیترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

ابن الهيثم : نعم ، سر شرحي و تلخيصي و اختصاري من هذه الاصول الثلاثة ما احاط فكري بتصوري ووقف تمييزي على تدبري و صنف من فروعها مما جرى مجرى الايضاح والافصاح عن غوامض هذه الامور الثلاثة ...

مستشار 1 : وما السر في عدم نشرك لجديد نظرياتك الا في الثالثة و الستين من عمرك ؟

ابن الهيثم : متوخياً في هذا اموراً ثلاثة.

مستشار 1 : ماهي يا ابن الهيثم ؟

ابن الهيثم : احدها افادة من يطلب الحق و يؤثره في حياتي و بعد وفاتي.

مستشار 1 : والآخر ؟

ابن الهيثم : انما جعلت ذلك ارتياضاً لي بهذه الامور في اثبات ما أتصوره واتقنه فكري من تلك العلوم.

مستشار 1 : والثالثة ؟

ابن الهيثم : و الثالثة اني صيرته ذخيرةً و عدة لزمان الشيخوخة و اوان الهرم.

مستشار 1 : و هل اقامتك في البصرة و بغداد ستطول ؟

ابن الهيثم : كلا ، ساسافر الى مصر واقيم في القاهرة في الجامع الازهر منها.

مستشار 1 : و هل ستعتكف في الازهر ناسكاً ؟

ابن الهيثم : (كمن يحلم) أه ، لو كنت بمصر لعملت في نيلها عملاً يحصل به النفع في كل حالة من حالاته من زيادة و نقص ، فقد بلغني انه ينحدر من موضع عالٍ في طرف الاقليم المصري.

(موسيقى)

مستشار 1 : يا ابن الهيثم ان حاكم مصر الفاطمي و هو من العلويين يميل الى الحكمة لقد بلغه خبرك هذا و ما انت عليه من الاتقان لهذا الشأن تتوق نفسه الى رؤيتك ويزيد الحكم اليك شوقاً وها هو قد اختارني لابلاغك ترحيبهم (يخرج اليه مالا) و قد سير اليك جملة من المال و يرغبك في الحضور لمصر.

ابن الهيثم (جاداً) اختارك لابلاغي أنا ؟

مستشار 1 : نعم ، انت الحسن ابن الهيثم.

ابن الهيثم : (بعد لحظة تفكير و بهدوء) هيا ، هيا يا رجل مصر و على بركة الله .

(موسيقى) .

(الحاکم الفاطمي بمصر مع مستشاريه وحاجبه يستقبل ابن الهيثم)

الحاکم : اهلاً بالحسن ابن الهيثم في مصر .

ابن الهيثم : ادام الله نعمتکم لمصر والمسلمين .

الحاکم : كيف هي اقامتك في مصر؟

ابن الهيثم : و ها انت كما ترى يا مولاي لقد احسنتم بانزالي و اكرامي و احتراممي .

الحاکم : و ما غاية العلم يا ابن الهيثم؟

ابن الهيثم : ان غاية العلم ادراك الحق .

الحاکم : و هل الحق ثابت او متحول؟

ابن الهيثم : ان الحق متحول متغير يا مولاي و ليس بالامر المطلق الثابت المقيد بل

هو بمثابة النقطة التقاربية يحوم حولها الباحث و يسعى اليها دون ان يدركها . ولذا

وجبت زيادة التدقيق والضبط ووجب تقدير المعطيات وخواصها .

الحاکم : إنك يا ابن الهيثم اهلك وقومك اطلب ما تشتهي؟

ابن الهيثم : انني لم اهتم بما جعل فيه العوام همهم من اقبال على المادة وعلى الجاه

مهما كانت السبل الموصلة اليهم بل حرصت...

الحاکم : حرصت ، حرصت على اي شيء؟

ابن الهيثم : حرصت على ادراك ما به تنكشف تمويهات الظنون مشتتياً . ايثار الحق

وطلب العلم .

الحاکم : (ببتسم) حسن يا ابن الهيثم لقد عرفنا عنك ما انت عليه من الفضل

والتحصيل واتقان لمختلف العلوم فقد تافت نفسي و الله لرؤيتك .

ابن الهيثم : رأتك العافية يا مولاي .

الحاکم : نقل عنك ، في انك قلت اكثر من مرة : (لو انني في مصر لعملت في نيلها

عملا يحصل به النفع في كل حالاته من : زيادة و نقص فقد بلغني انه ينحدر من

وضع عال هو في طرف الاقليم المصري .

ابن الهيثم : نعم قلت ذلك .

الحاکم : و هل تستجيب الان بما وعدت به؟

ابن الهيثم : نعم اني لمستجيب بما وعدت به من امر النيل .

(موسيقى)

پهروه رده و فيتر كردن _____ ژماره (2) سالي 2008

الحاكم : (مهلاً فرحاً) حسن ، انني آمر بان يسير مع الحسن ابن الهيثم جماعة من افضل الصناع المتولين للعمارة بايديهم ليستعين بهم هندسته التي خطرت له .

الحاجب : (والمستشارين) سمعاً و طاعة يامولاي .

ابن الهيثم : انني سأبدأ في السير الى الاقليم بطوله .

الحاكم : حسن . و لتسر معك جماعة من افضل الصناع .

ابن الهيثم : على بركة الله ..

(موسيقى)

(مستشار 2 مع ابن الهيثم - الاخير جالس على كرسي و امامه طاولة فوقها مجموعة من القوارير الشفافة اربعة منها مملوءة بالماء و باقي القوارير مملوءة بالطين و التراب) .

مستشار 1 : ماذا ترى يا ابن الهيثم ؟

ابن الهيثم : (صامت شارد البال) كما ترى .

مستشار 1 : هل لك ان تجبني عن نتائج جولاتك حول النيل ؟

ابن الهيثم : (ينتبه) آه ، عفواً ، عفواً ، لقد اخترت ماء النيل من جانبيه (يتناول قارورة ماء ويرفعها لعينيه) و رأيت ... (يصمت فجأة)

مستشار 1 : ماذا رأيت ؟

ابن الهيثم : رأيت بان الاتيان بجديد في هندسته تحتاج مني الى وقت و جهد كبيرين لا اقوى عليهم .

مستشار 1 : حسنٌ و هل هناك ما يدعو للقلق ؟

ابن الهيثم : نعم ، هو : كيف لي ان اقنع اصحاب الامر و النهي في هذه البلاد ؟

مستشار 1 : (بسخرية) الامر في غاية البساطة : قل لهم مثلاً انني رجل بلغ من

الكبر مبلغه ولا أستطيع تنفيذ ما اتصوره وينتهي كل شيء (يتقدم من ابن

الهيثم ويهمس باذنه) .... و اياك من اليوم فصاعداً ان تداعب المهام الكبرى

بلسناك فقط على انها من المسليات، ان المسليات احياناً ضارة ، لقد قالها سقراط

الدميم .

(يخرج ضاحكاً)

پهروه رده و فيتركردن _____ ژماره (2) سالی 2008
 ابن الهيثم (بهدوء) نعم اقولها له ، واني ادرك ما ينبغي عليّ ان افعله ومقتنع
 تمام النفع بما افعله.

(موسيقى)

اضاعة على كامل مختبر ابن الهيثم في بيته، كتبه المتناثرة في كل زاوية علقت على
 الجدران وسائل ايضاح لمعادلة بحروف كبيرة وتخطيطات لمثلثاته.

وسائل الايضاح مكتوب فيها:

* (ان مساحة الاشكال المستوية ترجع الى مساحات المثلثات ك المساحة 7

ج ط (ط - أ) (ط - ب) (ط - ج)

اذا كان ط = نصف محيط مثلث اضلاعه أ ، ب ، ج

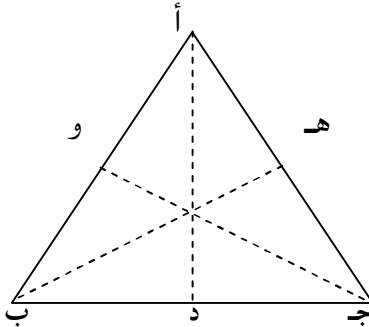
جا a جتا (ج λ - λ) جتا 1 جا ظ ط

ظتا a =

جا (1 - λ 2)

* هب نقطتين أ و ب على محيط دائرة مركزها نقطوم و شعاعها ش المطلوب تعيين
 نقطة ن على الدائرة اذا انطلق شعاع ضوء من ا اليها بنقطة ب بعد انعكاسه فيها
 على سطح مرآة الدائرة.

* خواص المثلثات : في كل مثلث نسبة العمودين النازلين من اي رأسين على الضلع
 المقابل هي على التقابل نسبة الضلعين احدهما الى الاخر.

الشکل (1)

1. البرهان الاول : نعتبر المثلثين

د = هـ = زاوية قائمة.

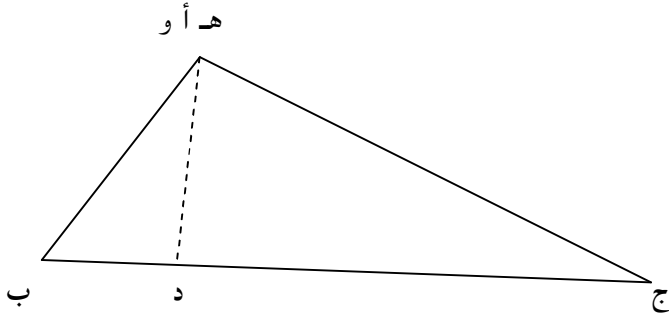
ج زاوية مشتركة

اذن المثلثان متشابهان و اضلاعهما متناسبة اي:

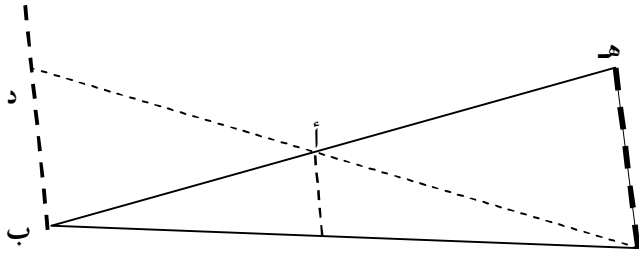
$$\frac{\text{ج أ}}{\text{ب ج}} = \frac{\text{أ د}}{\text{ب هـ}} = \frac{\text{ج د}}{\text{ج هـ}}$$

وذلك هو المطلوب.

2. البرهان الثاني :

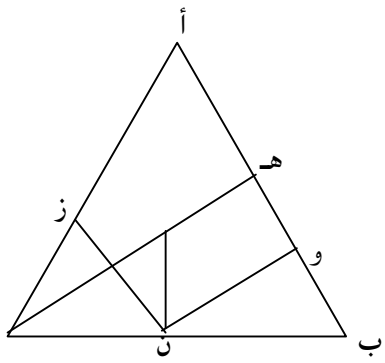
الشکل (3)

الشكل (2)

سطح اي مضلع في الارتفاع النازل عليه يساوي ضعف مساحة المثلث:
 اذن : $أد \times ب ج = أ ج \times ب هـ$

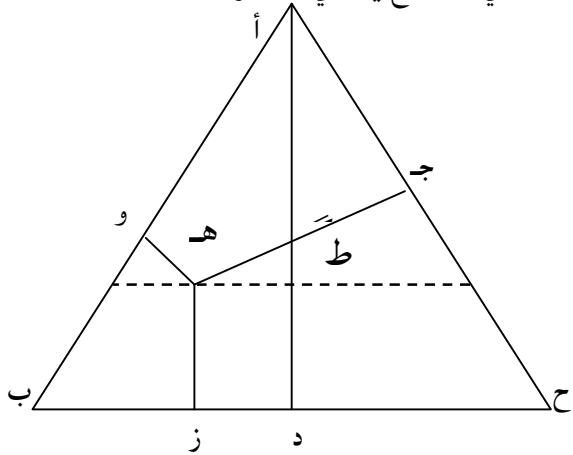
※ مثال ثان : مجموع العمودين النازلين من نقطة من قاعدة المتساوي الساقين على الضلعين المتساويين يساوي العمود النازل من زاوية القاعدة على الضلع المقابل

$ن و + ن ز = ب هـ$

پہرودہ و فیکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

* و نبرهن على أن مجموع الاعمدة الثلاثة النازلة من نقطة داخلية في المثلث المتساوي الاضلاع يساوي أحد ارتفاعات المثلث:

$$\begin{aligned} \text{هـ ز} &= \text{ط د} \\ \text{هـ و} + \text{هـ ح} &= \text{أ ط} \end{aligned}$$

مجموع الاعمدة = أ د

(يدخل الحاكم مع مستشاريه والحاجب اثناء كتابة ابن الهيثم اخر معلقة على الحائط)

(موسيقى)

الحاكم : (بعد لحظة تأمل للفتات المعلقة) ماذا تفعل يا ابن الهيثم؟
ابن الهيثم : اصنف كتاب المناظر يا مولاي.
الحاكم : و هل هو كتاب جديد تضيفه لكتبك الاخرى؟

پهروه رده و فيترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008

ابن الهيثم : انه ليس كتاب عادي ، بل هو كتاب العمر ، لقد قضيت في اعداده سنوات طوال باحثاً مجرباً.

الحاكم : (يلتفت للقوانين و المعادلات التي خطت على اللافات) و هل لك ان تشرح لي معنى تلك الارقام و الحروف على عجلة؟
ابن الهيثم : يمكن شرح ذلك يا مولاي.

(بينما يهيم ابن الهيثم لتناول عصاه الطويلة للاشارة بها للقوانين و المعادلات يسرع الحاجب بتقديم الكرسي للحاكم و يدعو للجلوس بينما يقف مستشاريه بالقرب منه) يشرح ابن الهيثم مجد و لباقة جميع ما يراه مخطوطاً من وسائل ايضاح بينما الحاكم يهز احدى رجليه دون اكتراث).

الحاكم : حسنٌ ، حسنٌ يا ابن الهيثم ان هذا كلام فقط.
ابن الهيثم : كلا ، كلا ، يا مولاي ان هذا علم ، و لا علم بلا عمل ، و العلم جدٌ و مثابرة.

الحاكم : حسنٌ ، حسنٌ يا ابن الهيثم ، هل لك ان تجبني عن نتائج جولاتك في الاقاليم الواقعة على النيل؟

ابن الهيثم : لما سافرت يامولاي الى الاقاليم بطولها و رأيت من اثار من تقدم من ساكنيه من الامم الخالية و هي على غاية من احكام الصنعة و جودة الهندسة.
الحاكم : و على اي شيء اشتملت؟

ابن الهيثم رأيت ما اشتملت عليه اشكال سماوية و مقالات هندسية و تصوير معجز.
الحاكم : و ماذا تحقق لك؟

ابن الهيثم تحقق لي ان الذي اقصدته ليس بممكن. (موسيقى)
الحاكم : لماذا؟

ابن الهيثم : لان من سيقوني لم يغرب عن باهم أي علم اعلمه.

الحاكم : الى اين وصلت؟

ابن الهيثم وصلت الى موضع المعروف بالجنادل قبلي مدينة اسوان.

الحاكم : و كيف رأيتته ؟

ابن الهيثم : و هو موضع مرتفع ينحدر منه ماء النيل ، عاينته و باشرته و اخترته من جانبيه ، فوجدت أمره ... (يصمت)

(موسيقى خفيفة)

الحاکم : کيف و جدت امره ؟

ابن الهيثم (بعد فترة) و جدت امره لا یمشي على موافقة مرادي .

الحاکم : تعني انكسار همتك ووقوف خاطرک؟

(يقف و يبتعد عن كرسية)

(بغضب) حسنٌ حسنٌ يا ابن الهيثم، لو انك صحيح تعاودك أحياناً المسؤولية الشخصية والعلمية تجاه الناس و لو انك رجل علم صحيح لا تترضي عقم النظريات و الكتب و لو كنت مسلماً حقيقياً لفعلت شيء لنيل مصر، لفعلت ما صرحت و ما اوعدت به لعمل علمي عظيم ، و في هذا فقط تضمن خلودك الابدي، اما الان فمحال ما تقوله ، فلا بد من تنفيذ ما اوعدت به و الا قبضت عليك و ضبطت ماعندك من مالٍ و متاع.

ابن الهيثم : يامولاي رأيت بان الاتيان بجديد في هندسة تحتاج مني الى وقت و جهد كبيرين ، لا اقوى عليهما .

الحاکم : (دون اکتراث لكلام ابن الهيثم) حسنٌ ، حسنٌ قرارات اميرية:

اولاً : يضبط جميع ما عند الحسن ابن الهيثم من مال و متاع.

ثانياً : يوضع الحسن ابن الهيثم تحت الاقامة الاجبارية في بيته. (موسيقى)

(يخرج الحاکم و الحاجب و مستشاريه)

(انتقالة لبيت ابن الهيثم ، الباب موصدة بقفل كبير يحرسه شرطيان. (موسيقى خفيفة) بينما ابن الهيثم مشغول بالقراءة و الكتابة).

ابن الهيثم : (يقرأ عنوان كتاب يحمل) " حل شكوك اقليدس في الاصول و شرح معانيه " كتاب ألفتة اخيراً يحمل للعصر القادم مفاهيمي الهندسية اللاقليدية (يقرأ منه).

(كل معنى تغمض حقيقة و تختفي بالبديهة خواصه و يشك به في بعض احوال غيره ، فالشك متسلط عليه و للمعاند و المشكك طريق مقنع الى معاندته ، و الطعن عليه و خاصة العلوم العقلية و المعاني البرهانية . اذ العقل و التميز مشترك لجميع الناس و ليس جميعهم متساوي الرتبة فيها و ليس يذعن واحد من الناس لغيره فيما يدعي صحته بالقياس و لا تصح دعواه في نفسه الا بعد ان يصح له ذلك

پهرووده و فيترکردن _____ ژماره (2) سالی 2008
المعنى بقياسه و تمييزه الذي استأنفه هو وتشكك صحته في عقله ...) يضعه جانباً
ويتناول كتاب المناظر).

شرطي 1 : (ينظر لابن الهيثم من ثقب الباب) ماذا تفعل يا ابن هيثم؟
ابن الهيثم : انه ليس كتاب عادي ، بل هو كتاب العمر . (موسيقى) .
(يمر شخص يحمل كتاباً بيديه و يقف سامعاً الحوار)

شرطي 1 : كم قضيت فيه ؟

ابن الهيثم : لقد قضيت في اعداده سنوات طوال باحثاً و مجرباً .

شرطي 2 : (ينظر لابن الهيثم من ثقب آخر ويسأله هامساً) و هل يمكن ان
تذكر لنا شيئاً ؟

ابن الهيثم : (يشرح جاداً تخطيطاً لتجربته) اسمع " اذا كان في موضع واحد عدة
سُرج في امكنة متفرقة و كانت جميعها مقابلة لثقب واحد و كان ذلك الثقب ينفذ
الى مكانٍ مظلم . و كانت مقابل ذلك الثقب في مكانٍ مظلم جدار ... فان اضواء
تلك السرج تظهر على ذلك الجدار متفرقة و بعدد تلك السرج و كل واحد منها
مقابل لواحد من السرج على السميت المستقيم الذي يمر بالثقب ، و اذا ستر واحد
من السرج بظلٍ من الاضواء التي في الوضع المظلم الضوء الذي يقابل ذلك السرج
فقط و ان رفع الستار عن السراج عاد ذلك الضوء الى مكانه .

شرطي 2 : يضحك و ماذا يفيدنا ذلك ؟

ابن الهيثم : ان هذا ينطلق من مبدأ عرف بنظرية (الشعاع) .

شرطي 2 : (ينظر لشرطي 1 و يضحك ساخراً) نظرية الشعاع ؟

ابن الهيثم : (جاداً) نعم ، نظرية الشعاع .

شرطي 2 : و ما هو الشعاع هذا ؟ ما امره ؟

ابن الهيثم : نظرية شعاع تقول : ان شعاع يخرج من العين في شكل مخروط رأسه عبد
العين و قاعدته عند سطح الشيء المرئي و اذا ما لمس الشعاع الشيء المبصر حدث
الابصار .

شرطي 1 : لم افهم ، هناك سؤال ...

ابن الهيثم : (يقاطعه) هناك عديد من الاسئلة الا انني اؤكد و اقر بوجود ظاهرة
النور في حد ذاتها متميزة

شرطي 2: و كيف ذلك يا ابن الهيثم ؟

ابن الهيثم: ان ظاهرة النور برأي - موجودة بحد ذاتها متميزة عن مختلف الظواهر الطبيعية بينما كان من سبقني الى البحث عن هذه الظاهرة قد جعل منها صفة من صفات العين و خاصة من خواصها الوظيفية . (الشرطيان ينظران لبعضهما ، بيتسمان ... لعدم فهمهما).

شرطي 1: (مبتسما) اذن نستطيع ان نقول ان النور قد ولد على يد ابن الهيثم و لذا حق لك ان تدعي (ابا النور) و (منشأ علم البصريات).

شرطي 2: صه يا هذا (محتجاً) ان الله عز و جل وحده خلق النور و لذا حق له ان يدعي ابا النور استغفر الله يا رجل.

شرطي 1: استغفر الله ... استغفر الله ... انني لا اقصد ...

ابن الهيثم : هو طموح نحو الفهم الذاتي للخروج من الخيرة و نحو الادراك، أفلم يقل تعالى مخاطباً رسوله الكريم في مقام الامتنان و التذکر بالنعمة : (ألم نشرح لك صدرك ...)

(موسيقى).

ابن الهيثم : استغفر الله ... استغفر الله ... ان الله عز و جل هو خالق الارض و السماء، انه سيد الكون.

شرطي 1 : حسن يا ابن الهيثم ، ما المهم في كل هذا؟

ابن الهيثم : المهم انني تتبععت الواقع وربطت الصلة بين مظاهره و نسقت النتائج تنسيقاً منظماً.

احدهم 1 : (يتدخل) الا ان اقليدس قد بحث قبلك في ظاهرة الانعكاس و ان بطليموس قد تناول بالدرس ظاهرة الانكسار و ان ارخميدس قد نظر في المرايا المحرقة .
(الشرطيان يندهشان لتدخل احدهم 1)

شرطي 1 : هيا ابتعد من هنا و لا تتدخل في حديثنا.

شرطي 2 : ان الرجل (يشير لابن الهيثم) تمنع عليه مخالطة الناس ... انه تحت الإقامة الجبرية.

ابن الهيثم : (بصوت اعلى) الا انه لم يجمع بين معلوماتهم عامل الوحدة الذي منه يتكون العلم ، وهذا ...

شرطي 2 : (يتدخل بامر لابعاد احدهم عن المكان) لا اهمية لهذا كله هيا ... هيا ابتعد ... (يبعده دفعاً يخرج ثم يعود ليقف جانباً دون ان يراه الشرطيان).
ابن الهيثم : كلا .. كلا .. ان هذا عامل هو وجود النور في ذاته لقد كتب عن هذا في المناظر ....

(يفتح كتابه و يقرأ منه)

.... و نبتديء في البحث باستقراء الموجودات و تصفح احوال المبصرات و تمييز خواص الجزئيات و نلتقط باستقراء ما يخص البصر في حال الابصار وما هو مطرد لا يتغير و ظاهر لا يشتهبه من كيفية الاحساس ثم نرتقي في البحث و المقاييس على التدرج و الترتيب ، مع انتقاد المقترحات و التحفظ من الغلط في النتائج ، و نجعل غرضنا في جميع ما نستقربه و نتصفحه استعمال العدل لا اتباع الهوى و نتحرى في سائر ما نميزه و ننتقده طلب الحق لا الميل مع الاراء .
شرطي 2 : هيا نم لقد انتهت حلقة السهرة اليوم ، نم.

(ينامان بينما يتسلل احدهم 1)

احدهم 1 : (يهمس لابن الهيثم) و كيف اختتمت فهرست المصنفات ؟
ابن الهيثم : اختتمته بقولي : (يقرأ من نهاية الكتاب) و لم تكن تلك سوى رسائل و مصنفات عدة حصلت لي في ايدي جماعة من الناس بالبصرة و الاهواز ضاعت دساتيرها ، و قطع الشغل بامور الدنيا و عوارض الاسفار عن نسخها و كثيراً ما يعرض ذلك للعلماء)

احدهم 1 : و ان طال الله لي مدة الحياة و فسح في العمر صنفت و شرحت و لخصت من هذه العلوم اشياء كثيرة تتردد في نفسي يبعثني و يحثني على اخراجها الى فكري و الله يفعل ما يشاء و يحكم ما يريد و بيده مقاليد كل شيء و هو المبدئي المعيد ....

(موسيقى تبدأ خفيفة ثم تتصاعد بقوة و تتوقف فجأة)

(يدخل احدهم 2 مسرعاً لاهثاً)

احدهم 2 : (بأمر الشرطيين) هل يقيم الحسن ابن الهيثم هنا ؟
شرطي 1 : (ينهض قافزاً) آ ، آه .... نعم .. نعم .. ماذا تريد منه ؟

احدهم 2 : افتح الباب بسرعة.

شرطي 2 : (ينهض) كلا ، كلا .. ان الحسن ابن الهيثم هنا تحت الاقامة الاجبارية.

شرطي 1 : يمنع عليه الاختلاط ، ان هذا أمر أميري ، هيا ابتعد من هنا .

شرطي 2 : يمنع عليه مزاوله نشاطه العام ايضاً .

احدهم 1 : (يتقدم لاحدهم 2 يسأله) و ماذا تريد منه يا سيدي ؟

شرطي 1 : (يدفعه بعيداً) و ما علاقتك انت بهذا ، هيا ابتعد .

احدهم 2 انا افهم ان الحسن ابن الهيثم وضع تحت الاقامة الجبرية في بيته و منع عليه الاختلاط و مزاوله نشاطه العام و صودرت حريته غير ان الفلك دوار ... كما يقال ... فقد دارت الدنيا دورتها...

احدهم 1 : ماذا تقصد يا سيدي ؟

شرطي 2 : عدت ثانية ... (يرفع يده عليه مهدداً فيبتعد أحدهم 1 قليلاً).

احدهم 2 : اقول فقد دارت الدنيا دورتها على الحاكم الفاطمي في مصر .

شرطي 1 : لا يصح ذلك ، لا احد يسمح لك بالتصريح في هذه الامور ، هيا اخرج من هنا .

شرطي 2 : (جاداً مع احدهم 2) ماذا تقول يا رجل ؟ هل ما تقوله صحيح؟

احدهم 2: صحيحٌ كلبن امي و حقيقته كحقيقته ان لك عينان ... دارت الدنيا دورتها على الحاكم الفاطمي ، نعم و جيء بدله شخص آخر مما دعاه لاعادة النظر باجراءات سلفه ، و ها أمر العفو عن الحسن ابن الهيثم ، تفضلاً ..

(يعرض عليهما الأمر)

(موسيقى)

شرطي 1 : (يقرأ الأمر ، يندهش بينما يفتح شرطي 2 القفل الكبير عن باب

بيت الحسن ابن الهيثم)

هذا صحيحٌ .. والله .. فالحاكم الجديد اعرف بامور حكمه ... (ينسحبان بهدوء)

احدهم 1 : (يطرق الباب بقوة عدة مرات دون ان يجيبه أحد) أفتح الباب يا ابن الهيثم ... افتح باب يا رجل ...

احدهم 2 : افتح الباب يا ابن الهيثم , لقد جئتك نبأ سار ... افتح الباب يا رجل , فهناك من الاخبار ما يسرك هيا افتحها (يطرق الباب بقوة) افتحها بسرعة ..... يدفعا احدهم 1 و احدهم 2 بقوة فتفتح على مصراعها يظهر ابن الهيثم على كرسيه تحيطه كتبه من كل جهة مشغول بالكتابة على ورقة بجانبه).

ابن الهيثم : (دون توقف) ما بالك يا رجل ؟ كدت ان تهتك عليّ ستر استغراقي ..

احدهم 1 : كف عن الكتابة الان , كفاك استغراقاً ...

احدهم 2 : كفاك استغراقاً في كتبك لقد حدث ما لم يكن في الحسبان لقد أمر الحاكم الجديد باطلاق سراحك والعفو عنك ومنحك حريتك.

احدهم 1 : اهنك يا ابن الهيثم من كل قلبي ...

احدهم 2 : خذ نسخة من الامر

(يشهره له)

خذ ... خذ .... !

ابن الهيثم : كيف سمح لك الحرس بالدخول؟

احدهم 2 : اقول لك تناول أمر العفو ... لقد انصرفا حال رؤيتهما لامر الحاكم الجديد يا رجل ... لقد هربت الحكومة كلها.

ابن الهيثم : (لا يحرك ساكناً و بدون اكتراث لما يسمعه) لا .. لا .. لأ .. اريد) بيتعد عنهما محدثا نفسه).

لا اريد من هذه الدنيا الا قبة على باب الازهر لأتفرغ الى التصنيف و التأليف ... لقد بلغ مني الكبر مبلغه و لا استطيع تنفيذ ما اتصوره ... ان فكرتي و الله ستبقى صائبة و صالحة ، فان لم استطيع انجازها فستنجزه الاجيال القادمة ..

پهروه رده و فيتر كودن _____ ژماره (2) سالى 2008
ستنجزه نظريتي في اصلاح مجرى مياه النيل في منطقة الجنادل قبلى مدينة
اسوان.

احدهم 2 : (تسقط من يده الممدودة لائحة أمر العفو ... يبتسم) هذا هو امر
العلماء و المفكرين في كل زمان مكان.

احدهم 1: بل قل يا للاثم الفاحش الذي حكم عقل الحاكم الفاطمي ما كان
عليه ان يفعل ذلك كله , بل كان عليه ان يتصرف بعقل قائد حكيم تميزه الادارة
السامية , كان عليه ان يدرك لحظة انطواء العالم و المفكر.

وان يتحلى بفراصة همس الحكمة لايصال مقاصده لابن الهيثم , كي تتحول بعد
ذلك الى فعل ابداع عظيمة لنيل مصر يقف بعدها الناس مهللين فرحين , ويبقى
الحاكم متربعا على عرش الاحترام و في الوقت الذي خلع فيه الحاكم الفاطمي و
انطوت صفحة حكمه في ذاكرة الناس , استمرت عطاءات ابن الهيثم العلمية
لتتواصل فترة ازدهار العلوم.

دراسة مقارنة بين الحضارتين

المصرية والعراقية

عبدالمجيد حسن بابان*

بدور الحضارة المصرية (في سنة 3400 ق.م) مبدأ تاريخهم فان مقابر اور المعاصرة في (العراق) تمثل خاتمة دور يقدر المؤرخون السومريون أنه يبدأ بالطفوان ويمتد الوفا من السنين " (1) 2_ الفارق في شخوص الحضارتين:

لازالت مصر شاخصة، راسخة الجذور - من عهدها البعيدة والقريبة، وهي تبهر العيون، وتحير الافكار فأهرام مصر العظيمة من الحجر تتحدى قهر القوى المادية.

أما حضارة العراق، فقد اندثر معظم آثارها، وتحولت مدنها الى ركام وحطام. ف (التلال الشهباء الصغيرة التي تمثل ماضي العراق تكاد لا تُذكر المرء بأي من عظمتها السابقة). (2)

ملاحظة: يعزي المؤلف الاسباب الى فيضانات دجلة والفرات.

3_ الفارق في عاصمة البلدين (بغداد - القاهرة):

ونحن اذ نغرق في بحر اعماق حضارتين (المصرية والعراقية) و مجدهما الذي لا يضاهاى، ينبغي ان نترفع عن المفاخرة و التباهي بما قدم الاباء والاجداد ..... نريد ان تنهض بلادنا بان تقدم الافضل وان يكون هتافنا دوماً : هل من مزيد؟!

شهد العالم حضارات، لازالت مفخرة للبشرية، رغم القرون التي توالى عليها فهي تشع بنورها عبر الاف من السنين الغابرات، ولازال بعض آثارها شاخصاً يتحدى الزمن وكل القوى المادية. وثمة فروق بين أعرق حضارتين: (حضارة وادي النيل المصرية) وحضارة وادي الرافدين (العراقية) ومن ابرز هذه الفوارق.

1_ الفارق في قدم وعراقة الحضارتين: لقد سبقت الحضارة العراقية حضارة مصر بألاف من السنين كما يقول ليونارد وولي:

(بينما يعتبر المصريون تأسيس الاسرة الملكية الاولى التي بدأت بما نسميه

يكن بهذا الانحدار، فمياهه عند الفيضان لم تكن طاغية ، بل كانت مفيدة الى حد ما لانها كانت تأتي بالظمي الغرينية الخصبه من اعالي النهر وتضيفها الى جانبي النهر - بدون خطورة في الغالب - لكي تكون اكثر خصوبة على الدوام.

5- الفارق في الانتاج الزراعي:

أرض العراق خصبة معظمها يصلح للزراعة اذ مايزل منها المالح وتم القضاء على التصحر.

وارض الجنوب والوسط كلسية مخصبة، لو ان الاهتمام بالري كان حاصلًا لتمكن العراق من اعاشة كل منطقة الشرق الاوسط كما ورد في تاريخ هيرودوتس. ولكن مع ذلك فقد برزت مجاعة ايام الحصار الدولي على العراق، وكانت لها انعكاسات هائلة .اما في مصر، فقد ورد في كتاب (ماقبل الفلسفة) ما يأتي:

ان مصر الحديثة كلها لاتصلح للزراعة والسكن سوى 3,5% والـ 96,5% من سكانها يعيشون على 3,5% من الارض، تقوى على اعاشة سكانها (5) المصدر السابق علماً أن عدد سكان مصر يتجاوز اكثر من ضعفي سكان العراق-اليوم.

بُنيت بغداد - عاصمة العراق، بشكل مختلف عن عاصمة مصر (القاهرة) فقد بُنيت بغداد كما ورد في كتاب الدكتور الاشعب: (ان مايجب التأكيد عليه هو ان محطط المدينة عبر عصورها تأثر بعامل الفيضانات وأخطاره التي تهدد او تحدُّ من نمو بغداد). (3)

أما القاهرة فهي تعتبر من المدن القلائل في العالم التي انطبعت حياتها على بنيتها، وخلفت عصور تلك الحياة الطويلة أحياءً بأكملها في تلك المدينة، لازالت باقية، محتفظة بتلك الاثار القديمة.

ولم يؤثر فيها دخول الحضارة الحديثة او اتصال مصر والقاهرة بالعالم الغربي، بل بقيت في القاهرة دليلاً على ادلة القيادة. وبرهاناً على عظمة ذلك التراث القديم ، تراث العالم الاسلامي بأجلى صورته. (4)

4- الفارق بين وادي الرافدين (دجلة والفرات) ووادي النيل.

رافدا العراق - دجلة والفرات - شديدا الانحدار، مياههما سريعة، جارفة، طاغية اثناء الفيضان، قوية ومدمرة، لذلك كانت قادرة على كسر السداد، واجتياح الارض المجاورة " اما النيل فلم

6- الفارق في الشخصيتين (المصرية العراقية):

وتتمثل الفوارق في الشخصيتين (المصرية والعراقية) في جملة امور منها:

أ- فارق العنف والثورة:

يرى الباحثون ان الشخصية المصرية تتميز بالهدوء والاتزان وعدم الاضطراب والتمرد والثورة، ويبدو ان الحضارة المصرية هي التي اورثت هذه الشخصية المصرية في نفسية الانسان المصري (فأحداث الخلق) في اساطير الخليقة المصرية تمت بهدوء، لانها كانت وليدة ظروف طبيعية غير عنيفة وذلك مجرد ارادة الالهة. وفي مصر كان اول اله خالق. وفي نفس الوقت ملك، والفرعون (الملك) اله ايضا. (6).

أما الشخصية العراقية، المعروفة بالهياج والانفعال والاضطراب السريع واللجوء الى العنف والثورة، (فـلعل هذا العنف الذي تميزت به البيئة الطبيعية في العراق (وخاصة الفيضان - الكاتب) يفسر لنا العنف والصراع اللذين رافقا عملية الخلق والتكوين المذكورة في الاسطورة البابلية... والاشارة هنا الى الصراع العنيف بين الالهة القديمة والالهة الحديثة).

ب- الفارق في التفاؤل والتشاؤم:

تنعكس آثار التشاؤم العراقي على أغانيه التي تقطر دماً ودمعاً، حيث المكابدة والجراح والنكبات، فتسود الدنيا في عينيه، وكأن قسمته جاءت مكتوبة ومصيره اصبح في قاع الالم، ليس يدري كيف يداوي الجراح اوينجو من لعنة القدر؟! يقول جاكوبسن: (لو عاد العراق

القديم الى الحياة لما اضطرب كثيراً لمراى آثاره وهي حطام، لانه كان دائماً يعرف معرفة عميقة أن الانسان أيامه معدودة، ومهما صنع فما هو الاريح) والسبب عند المؤلف هو عامل الطبيعة والفيضان.

أما المصري المتفائل ((فلو عاد المصري القديم الى الحياة اليوم لَسُرَّ لمراى أهرامه، وهي باقية بعد، لانه كان يعطي الانسان منجزاته الملموسة من جوهرها يفوق ماترضى باعطائه معظم الحضارات)) أو ربما طمح الى المزيد من الشواخص المبهرة.

ج- فارق الثقة بالنفس:

المصري واثق من نفسه، معتمد عليها منذ القدم يتغنى بالمستقبل ولايهابه، يشع نور قلبه وعقله : وربما لذلك سبق

يلف الام وطفلها في غطاء مريع
ويحطم الخضرة ، في حقول القصب
ويعرف الحصاد إبان نضجه
مياه صاعده تؤلم العين
طوفان يغطي كل الضفاف
فتحصد أضخم الاشجار
عاصفة (عاتية) تمزق كل شئ
بسرعتها المطيحة في فوضى عارمة
إذا كيف تكون قصة ثقة العراقي
بنفسه - خاصة الفلاح - الذي يكتسح
الفيضان كل ما زرعه وما بناه وحيث لا
خلاص ولا مفر وكل شئ كان في الماضي
مرتبطا بما يزرع!!
وقصيدة نازك الملائكة من هذا
النوع ايضاً ، حتى انها اسمتها بـ(النهر
العاشق) فالياه لم تعشق العراقيين حبا
فيهم وانما عشقت فيهم الموت والتدمير
والتشريد والتجويع .. وازالة الوجه
الحضاري من البلاد... وكانت نتيجة
ذلك يأس وقنوط .هذا الرصافي في
قصيدته ((بغداد)) يتساءل: كيف
ركعت بهم الاحداث، واوجعتهم
النكبات؟! يبكي المجد الضائع، وكيف
انهم تفرقوا او تشتتوا، وهو يتساءل
دوماً : ماهذه الحربات؟ بعد ان زالت
البروج المشيدة والقصور التي علت بها
الشرفات...

الاتظار العربية الاخرى في كثير من
الامور، ولاريب أن النهضة العربية قد
ابتدأت بمصر اولا. هذا احد الملوك
المصريين القدامى يقول:

انتبهوا لاقوالي ، أصغوا اليها
اتكلم اليكم ، اجعلكم تعون
انني (رُع) المولود في جسده
اجلس على عرشه فرحاً ، اذ جعلني
ملكاً ، سيد هذا البلد

نصائح خير ، خططي لتحقق
أحمي مصر وادافع عنها
أما العراقيون، فتراهم يندبون حظهم،
وهم يتندرون على بعضهم
بقولهم(عراقي)!! ولو انهم قاموا باعمال
لم ينتج عنها شئ سموها بـ(عراقيات)
وإن كان ما يبدعونه شيئاً مميّزاً!!

وليس هناك مايغري الانسان
(العراقي) عن الاعتداد بنفسه (- سوى
تاريخه الذي لا أثر له - الكاتب) خاصة
عندما يتأمل قوى الطبيعة فالزوابع
الرعيه والفيضان السنيوية، أسقطت
عنه تلك الثقة. هذا نموذج من شعره
القديم:

والفيضان الراسب الذي لايقوى أحد
على مقاومته
والذي يهز السماء وينزل الرجفة
بالارض

بالفرس والترک والروس وغيرهم وكانت
معبراً للتتار والمغول في حربهم الشرسة
على المنطقة نقلاً عن اقوام اخرى
سبققتها، دكت بسنابك خيلها ارض
الوطن بين فترة واخرى.

هـ - فارق في الانسانية والعنصرية:

رغم كون الحضارتين المصرية
والعراقية عريقتين، فان الانسان المصري
يبدو اكثر انسانية من العراقي،
لاسباب مجتمعة ساهمت في تكوين
طبيعة الاخير التي تأثرت بجملة من
السلبيات (فاذا اقام غريب في مصر
وتعلم الكلام باللغّة- (اللهجة) المصرية
، وتزيّاً بالملابس المصرية قبل كواحد
من (الناس) ولم يترفوا عليه اويهبزأوا
منه. الاسويون او الليدون او الزنوج
حين يتأقلمون قد يقبلهم اهل مصر
كمصريين ذوي مراتب عليا بل قد
يبلغون اعلى المراتب كلها). اما العراقي
(العربي او الكوردي) فاذا سكن
احدهم في ديار الاخر ظل اسمه على
مسماه، فاذا سكن كردي في ديار
العرب قالوا له ولأولاده: (الكوردي)
وان لم يتعلم ابناؤه كلمة كوردية، وكذلك
اذا سكن عربي في كردستان قيل له او
لأولاده: (العربي) وان كان اطفاله
يكادون لا يحسنون التكلم بالعربية.

بغداد حسيك رقدة وسبات
أوتمضك هذه النكباتُ
ركعت بك الاحداث حتى اصبحت
أدواءً خطبك ماهن مأساة

قوم أضاعوا مجدهم وتفرقوا
فتراهم جميعاً وقلوبهم شتات
وتقول يا لأبي الخلائق لوترى
أركان مجدي وهي مهترمات
لغدوت تنكرني وتبرح قائلاً
بتعجب ماهذه الخريات ؟

اين البروج بنيتهن مشيدة
اين القصور علت بهن الشرفات

د - الفارق في الاستقرار والهدوء الحضاري:

(ما يميز حضارة وادي النيل انها
استقرت منذ وقت مبكر ، لانها كانت
منطقة مغلقة تقريبا امام الغزاة .
ويكاد البحر الابيض المتوسط يكون
الباب الرئيسي المفتوح لاطلالة الآخرين
عليها. بينما ظلت حضارة وادي
الرافدين متحركة شأنها في ذلك شأن
الحضارة الرومانية).

وربما التكوين الطبيعي وموقعه
جعل العراق اقليماً مفتوحاً على الخارج
والعراق كان ولا يزال جسراً منذ أمد
بعيد يربط الجزيرة العربية وبلاد الروم

و- فارق الذكاء:

العراقيون اهل ذكاء وتمرد على حكامهم، وربما لتعدد اجناسهم ولقد اثبت العلم صحة ذكاء الشعوب المتعددة الاعراق في البلد الواحد لذلك كان العراقي ميالا الى التمرد اكثر من غيره - وخاصة المصري وقصة الاسكندر المقدوني- ان صحت، مع اهل العراق معروفة حين كتب لاستاذة (ارسطو) لقد اعياني اهل العراق، وما ان جريت حيلة الا وجدتهم قد سبقوني الى التخلص منها - وادلى الجاحظ بدلوه في هذا الصدد فقال: (ان العلة في عصيان اهل العراق على الامراء هي انهم اهل نظر وفتنة ثاقبة ، ومع النظر والفتنة يكون التنقيب والبحث يكون الطعن والقذح والترجيح بين الرجال والتميز بين الرؤساء واظهار عيوب الامراء ومازال اهل العراق موصوفا بقله الطاعة والشقاق على اولي الرئاسة). (9)

وربما لذكائهم تصدّر العراقيون في ابتكار الكثير من العلوم والبراعة فيها فاذا كان فيضان العراق مدمرا منذ الطوفان وكانت تأثيراته النسبية في الشخصية العراقية واقعا ملموسا، واذا كان الفيضان قد عمل على تجديد خراب

البلد منذ صباه، وترك حضارته ركاما وحطاما...

فان أهله لايزالون يذكرون تلك الحضارة ويشمخون بها يستنشقون عبق عظمتها ملء الصدور، يذكرون عصورها وحقبها، يتفاخرون بما رسمت ايدي بعض قاداتهم من ادب وعلم وفن وعمارة..

يتغنون دوماً بما خلقته عبقيتهم الفذة، فهم - وقد انقضى عهد الفيضان بانشاء السدود والبحيرات - لايزالون يركنون الى التغني بتلك الحضارات فقط وليس السير في صفها وكأن ثقمتهم المفقودة لاتزال تستعصي عليهم الخلق والابتكار، وتمنعهم من نزع غشاوة العتمة عن البصائر والابصار.

ان مصر التي بنت الاهرامات وأحضرت آلاف الحجر من اصقاع بعيدة او قريبة لشئ مدهش حقا.

اما العراقيون الذين كانوا قريبين من الجبل والحجارة - نسبيا - فلم يكن في وسعهم البناء بالحجارة نفسها التي خلدت بها مصر حضارتها فلو كانت بلاد الرافدين قد توفرت لها فرص البناء بغير مواد الطوب (الطين) ولو انهم كافحوا طغيان الفيضان " منذ

4- جغرافیه المدن. د. عطیات عبدالقادر حمدي دار المعارف 1965، ص 23
5- حضارة العراق ص 54-55. تألیف لجنة من الباحثين العراقيين. المقال للدكتور تقي الدباغ.
6- حضارة العراق. مجموعة من الاساتذة المختصين. المقال للدكتور تقي الدباغ ص 45-55
7- نفس المصدر السابق السابق، ص 146-145
8- حضارة العراق. مجموعة من الاساتذة المختصين
9- دراسة في طبيعة المجتمع العراقي، د. علي الوردي ط/2. المكتبة الحيدرية. بغداد. ص 366

*مدير المناهج- ديوان الوزارة

المصادر:
1- وادي الرافدين - مهد الحضارة السيد ليونارد وولي. ص 3 تعريب أحمد عبدالباقي - مكتبة المشنى. بغداد.
2- ما قبل الفلسفة - ت: ه.أ. فرانكفورت. جون.أ. ولسن. شوركيلد جاكوبسن. ترجمة جبرا ابراهيم جبرا. مراجعة الدكتور محمود الأمين - بالاشتراك مع مؤسسة فرانكلين - مكتبة الحياة - فرع بغداد.
3- مدينة بغداد: نموها، بنيتها، تخطيطها. د. خالص الأشعب - دار الحرية 1982 ص 22

من إبداعات معلمي كردستان

مرجع في الرياضيات

قاموس التعاريف الأساسية المصور

عربي - إنكليزي

هذا الكتاب أو القاموس من تأليف الأستاذ صباح بوبا سولاقا - خبير
مناهج الرياضيات في وزارة التربية بإقليم كردستان، طبعت الطبعة
الاولى منه من قبل شركة المطبوعات للتوزيع والنشر في بيروت
2008، ويقع في (780) صفحة من القطع الكبير.

يستفيد منها المعلمون وتلاميذ
الإبتدائية كما يستفيد منها طالب
الجامعة ومدرس الثانوية، وهذا لم يكن
ممكناً إلا بعد قيام المؤلف بالبحث
والتحريض المستمرين عن المفردات
المختلفة والمستعملة في حقل الرياضيات
بالإضافة إلى الاطلاع على المعاجم
والقواميس الرياضية المتوافرة لهذا
الغرض، وبعد الجمع لأكثر عدد من
الكلمات (المفردات) الرئيسية منها
والفرعية (التابعة لها) والمستعملة ضمن
الرياضيات الحديثة كان البحث عن أدق
تعريف لها ليسهل فهمها وإدراكها
مقارنة بما تحويه غالبية الكتب المنهجية
المقررة لمدارسنا ومدارس بعض الأقطار

ويضم بين دفتيه أغلب التعاريف
والمفاهيم الرياضية المدرسية المتداولة وإن
كان في جزء منه جمع وترتيب وسمي
(مرجع في الرياضيات - قاموس
التعاريف الأساسية المصور) كونه يغطي
الموضوعات الرياضية كافة ليكون عوناً
للطلاب والمعلمين (وهنا نود أن ننوه بان
كلمة المعلم في القاموس تعني كل من
يقوم بالتعليم في المراحل الأساسية
والإعدادية والجامعية) الذين لا يمكنهم
الإحاطة بكل دقائقها ومفاهيمها في
الفروع المختلفة من خلال الكتب
المنهجية المقررة للمدارس الإبتدائية وما
بعدها، حيث يقوم على شرح وافٍ
لمفردات الواردة فيه والتي يمكن أن

الرياضيات وأساسياته ويعطي فكراً أوسع وأشمل لبعض المفاهيم والأفكار لتعميق إدراكها وزيادة المعلومات عنها رياضياً كونه المرشد للقارئ الذي لطالما يود البحث عن جوابٍ لسؤالٍ أشغل فكره، وهذا كان الهدف الأساسي الذي من أجله تم وضع هذا الكتاب ليؤد كل فردٍ (أيًا كان) بالمعلومات الأولية البسيطة عن كل مفردة وموقعها في فروع الرياضيات المختلفة التي تساعدنا على حل المسائل التي تتصل بالأعداد والكميات، كأن تكون كطريقة قائمة على الكميات المعلومة في أبسط صورها وقد بدأت بالعد على الأصابع ومن ثم العمليات الأساسية الأربع (الجمع - الطرح - الضرب - القسمة) التي جاءت تحت عنوان الحساب، أو أن تكون في الهندسة من حيث تعاملها مع الخطوط والمنحنيات والزوايا والدوائر وعلاقتها ببعضها، أو أن تكون في الجبر من حيث ما له صلة بحل المعادلات وما يقوم مقام الكميات فيها بحروف بدلاً من الأعداد، أو أن تكون في المثلثات وهي طريقة قائمة ومفيدة في أجل المثلث وإيجاد زوايا الارتفاع أو الانخفاض أو في حل المسائل الخاصة بزوايا الميل أو تلك المتعلقة بالدوال المثلثية ودراستها، أو أن تكون في الإحصاء وما له من أهمية

العربية كدول الخليج العربي ودول المغرب العربي بالإضافة إلى بعض الكتب المساعدة من سوريا ومصر والأردن للدراسة الأكاديمية والتي استبعدت أسماؤها من قائمة المصادر التي أدرجت في متن الكتاب لكثرتها، إلى جانب المصادر الكثيرة الخاصة بالدراسة الجامعية منها ما هو باللغة العربية أو الإنكليزية والتي كانت من العوامل المساعدة في الكتاب آخذاً في الاعتبار ما آلت إليه الرياضيات من تجديد وتقدم ومتماشياً مع روح العصر ومع ما جاء بالمنهج المطور والموحد لدول الخليج العربي للدراستين الابتدائية والثانوية من أجل أن يسد هذا الكتاب جزءاً من الفراغ إن كان في مكتبتنا العامة أو الخاصة بعد أن بدأ كل طالب علم من الطلبة أو المعلمين والمختصين يشعر ويحس إحساساً عميقاً لما تفتقر إليه مكتبتنا من مرجع في الرياضيات الحديثة وباللغة العربية بخاصة للركون إليه بغية الاستفادة منه كلما دعت الحاجة لذلك، كما إن الهدف في جزءٍ آخر منه هو لتوضيح الأفكار الرئيسية والمفاهيم الأساسية التي وردت في الكتب المدرسية عامة، وهذا لا يعني أن (القاموس) يعلم أسلوب التعليم (قطعاً) بل هو منهج (تعليمي) لكل دارس لعلم

وعلاقة خاصة وضرورة أساسية في إجراء البحوث التطبيقية والتربوية والنفسية، أو في المنطق أو في التفاضل والتكامل أو... .

ما شابه من فروع الرياضيات المختلفة، ولا شك في أن الحاجة إلى هذا المرجع ماسة ليس في المدرسة فحسب بل حتى في البيت إلى أولئك الآباء والأمهات الذين يملكون قسطاً (مهماً) كان بسيطاً) من المعلومات الرياضية بغية مساعدة أبنائهم لما فيه من المعلومات المفيدة والمرتبطة بتنسيق أنيق، حيث روعيت في تصميم القاموس سهولة البحث عن المفردة بواسطة التقييم المتسلسل للرئيسية منها ثم التقييم الثانوي للمفردات التابعة لها مع الترتيب الهجائي للحروف، بالإضافة إلى السرد (الفهرست) الكامل وباللغتين العربية والإنكليزية لما يجويه من المفردات المستخدمة في كتابته والذي يمكن اعتباره المفتاح أو الدليل الذي يسهل على القارئ اللبيب استخدامه لمعرفة ما يريده من المفردات لبحث فيها عن كل ما تتضمنه من معان وأفكار مفيدة، ولهذا لا يقل (المرجع) شأناً عما هو متبوع في القواميس

والمعاجم الأخرى، بل هو أقرب ما يكون إلى (المنجد في الرياضيات) أو (موسوعة الرياضيات) أو (كنز الفكر الرياضي) ولكن بشكل مصغر وبسيط لأن هناك العشرات من المفردات المستعملة رياضياً لم تنطرق إليها بسبب استخدامها في دراسة الرياضيات العالية كالتحليل الرياضي والتوبولوجي والجبر المتقدم...

والخاصة بالدراسات الجامعية للمراحل المتقدمة منها على وجه الخصوص، ورغم ذلك فإنه غني بمفرداته وبسيط في استعماله ليكون في متناول أيدي الجميع لأسلوبه الهادف ولغزارة الوصف في الشرح الوافي لتعريف المفردة وإيضاحها والاستعانة بالأمثلة والأشكال التوضيحية لتمثيلها كلما تطلب الأمر ذلك، لأن الرياضيات (كونها مجردة) لا يمكن أن تدرك بسهولة ولا أن تفهم بيسر إلا عن طريق التطبيق وعلى أوسع نطاق، فالتطبيقات من خلال التعاريف هي السبيل الوحيد لفهمها وتمثيلها، وإن من يتصفح هذا المرجع يفهم بسهولة ويسر ما يقرؤه لسلسلة التعابير الواردة فيه ليحقق الهدف وهو معاونة الدارسين والمعلمين لأن جلّ اهتمام المؤلف انصب على فكرة المفردة رياضياً وعرضها

وهكذا، كما أعطي لكل حرف الرقم الدال عليه في حساب الجمل مباشرة بعد كتابته وهو نظام الأرقام الأبجدية العربية تخليداً لذكرى أولئك الأجداد العظام الذين استمروا على هذا الأسلوب في الكتابة والتعليم لمدة طويلة وأناروا دروب العلم للمجتمعات المتقدمة والمعاصرة. فمثلاً حرف الألف عبارة عن الرقم 1 وحرف الباء عبارة عن العدد 2 وحرف التاء عبارة عن العدد 400 و...، كما خصص لكل كلمة قبل كتابتها العدد الأساس (الرئيسي) الدال عليها بحسب الترتيب والتسلسل الهجائي للحروف، ثم يأتي التسلسل مجدداً مع الترتيب الهجائي الثانوي لمفرداتها، كما يتضمن هذا القسم أيضاً 42 جدولاً و835 شكلاً توضيحياً بجانب كل مفردة استوجب إيضاحها ليتمكن القاريء من تعزيز مقدرته العلمية على الفهم والتصور.

الباب الأول/ القسم الثاني

يحتوي 22 ملحقاً حيث عناوينها وأرقام صفحاتها مشتتة في صفحة رقم 506، تتضمن شروحات وافية لكل ما تتطلبه دراسة الرياضيات من الفهم والإدراك وهي غاية في الدقة والتصميم

بالصورة البسيطة التي يتمكن القاريء من إدراكها وتمييزها ليحسن استخدامها ولتنمو فيه المقدرة على التعبير نتيجة لتذوقها كفكرة رياضية، مؤكداً على الجوانب التطبيقية للمفردة علمياً دون الدخول في تفاصيل البراهين الدقيقة للحقائق والقواعد أو المبرهنات، كما ابتعد المؤلف قدر الإمكان عن تقديم المفاهيم الرياضية على شكل قواعد تستوجب الحفظ مستخدماً لغة المجموعات والتطبيقات إلى أقصى حدٍ ممكن وبهذا يمكن أن تتاح فرصة المعرفة لمن يرغبها والعلم لمن ينشده. يقع هذا الكتاب في ثلاثة أبواب رئيسية كالآتي:

الباب الأول/ القسم الأول

قاموس التعاريف الأساسية يتضمن 1995 كلمة ومصطلحاً حيث الرئيسية منها 509 ومفرداتها 1486 مرتبة بحسب الترتيب الهجائي للحروف من الألف إلى الياء، ونظراً إلى طبيعة اللغة العربية التي تبدأ فيها الكلمات بأداة التعريف (الـ) فقد وضعت الكلمات بالحرف الذي يلي أداة التعريف هذه، مثلاً: كلمة الزاوية تجدها في حرف الزاي وكلمة الهندسة تجدها في حرف الهاء وكلمة النقطة في حرف النون..

التقدم العلمي والتكنولوجي للإنسان المعاصر فجمعوا من مختلف أنحاء المعمورة المعارف العلمية وعملوا على دمج الشرقية بالغربية منها بالإضافة إلى إثرائهم لها والإضافة عليها، فأخلصوا النية في العمل ووقفوا حياتهم في سبيل خدمة الإنسانية وكان القاسم المشترك بينهم في كل الأزمنة خير ورفاهية الإنسان وتقدمه. فمنهم من استثمر طاقاته المبدعة وقدراته العقلية الخلاقة في فروع الرياضيات المختلفة التي مهدت بدورها السبيل إلى الازدهار والتقدم في العلوم الطبيعية والطبية والهندسية بعامة وفي علوم الفلك والجغرافية بخاصة، فأصبحت جميعها في متناول اليد لمن يطلبها كما أصبحت جزءاً هاماً من الحياة اليومية ولا يمكن الاستغناء عنها لتطبيقاتها العملية الكثيرة، كل هذا بفضل الرياضيات كأول العلوم التي ظهرت وهي متمثلة بالهندسة لقياس الأطوال وحساب المثلثات لقياس الزوايا والميول في البناء ومن هؤلاء من كان له الشرف الكبير بالعمل في مجال الرياضيات وتطبيقاتها دون المجالات الأخرى، وكان لزاماً أن يكتب عنهم بما يستحق التأمل والتفكير في أعمالهم العظيمة وما لمآثرهم الجليلة في الموضوع الذي أفلحوا فيه وفاءً لصبرهم العظيم وعملهم الدؤوب لما قدموه من بحوث في مجال

من خلال تمثيلها للبيانات والمعلومات المتداولة إن كانت بشكل جداول في الأشكال الهندسية المستوية والمجسمة أو في جداول التحويل والمقارنة بين النظامين الفرنسي (المترى) والإنكليزي أو في العلاقات بين مجسمات أفلاطون أو في جداول المشتقات والتكاملات المطلوبة في دراسة الرياضيات للدراستين الأكاديمية والجامعية بالإضافة إلى تصنيف المضلعات وجداول المعادلات غير القياسية للقطوع المخروطية بطريقة انسحاب المحاور أو في حالات التطابق والتشابه في المثلثات المستوية وغيرها الكثير مما يبحث عنها كل فرد مهتم بمادة الرياضيات ويريد إدراكها بالشكل الذي يفهمه، بالإضافة إلى الارتباط الوثيق بين المعلومات التي تتضمنها وبين المعلومات التي تتضمنها مفردة الرياضيات في متن القاموس.

الباب الثاني

خاص بالأعلام الذين وردت أسماء أكثرهم في القاموس ولكي يكتمل ما القصد في هذا المؤلف، جرى تعريف القاريء بأعمالهم كي يتمكن عن قرب من الإطلاع على ما قدموه من الخدمة لإنسانية جمعاء من خلال الارتقاء بالرياضيات خدمة للعلوم الأخرى، حيث بجهودهم وفكرهم النير فتحت أبواب

في صفحة 583، ولم يتم التطرق الى الآخرين أمثال أريستايوس وتياتيتوس وديموكريتيوس وزينون وميناخوس وبيكوس وهيرون الأسكندري وبارامنيديس و... لسبب أن أعمال بعضهم هي مذكورة عند بعضهم الآخر من جهة وما كتب عنهم في المصادر المتوافرة لم تكن سوى معلومات بسيطة تم الإستغناء عن سردها.

2/ أعلام العرب والمسلمين:

ومنهم 25 علما وكان من الأفق الزيادة في الكتابة عن حياة بعض آخر منهم، أمثال يوحنا القس والجوهري وأثير الدين الأبهري المتوفى عام 1294م وهم الذين قاموا بترجمة كتاب الأصول لإقليدس (أعلام- 1: 6) وأبو الحسن علي بن أحمد السنوي الذي ألف كتابا في اللوغاريتمات باللغة الفارسية عام 1030م وترجمه الى العربية تحت عنوان (المقنع في الحساب الهندي)، وأبو الجود من القرن العاشر للميلاد، وأبو يوسف بن يعقوب الكندي من العصر العباسي الأول وابن الشاطر المتوفى سنة 777هـ في عصر المماليك وشهاب الدين بن الهائم المتوفى سنة 815هـ وله كتاب في الحساب يدعى مرشد الطالب، وأخيرا وليس آخرا الخجندي الذي توصل الى حل المعادلات التكعيبية بالطرائق الهندسية، وبالتالي أقدم المؤلف على تقديم الأعمال المهمة

الرياضيات دون التطرق إلى المجالات الأخرى التي كان يبحث فيها كالفلك أو الفلسفة أو الطب أو ...

فتركت مآثرهم في هذه المواضيع جانبا، لأنه والحالة هذه كان يخرج هذا الكتاب من دائرة مرجع في الرياضيات المدرسية والعمل فيه كان يأخذ منحى آخر ككتاب تاريخي أو فلسفي، وبما أن من غير الممكن حصر هذا الكم من العلماء فكان للمشاهير منهم الدور الأكبر والبارز في هذا الكتاب والذين أسماؤهم ليست غريبة على دارسي التفاضل والتكامل calculus ومن هذا المنطق تم العرض في هذا الباب لـ 80 عالما من علماء رياضيات الإغريق والعرب والأجانب في جانب أو أكثر من أعمالهم الرياضية وأرائهم السديدة بصورة موجزة ووافية، ولا جدال في أن تحقيق الإيجاز في الكتابة يكون على شاكلة المثل القائل (ما قل ودل) وهذا بدوره يؤدي إلى حذف الكثير من العبارات والجمل التي لاتقيضها الضرورة، باستثناء تلك المعلومات التي تقوم من علم العالم مقام الصورة الواضحة لفهمه والوقوف على نتائج أبحاثه العظيمة.

وزعت الأعلام هذه إلى ثلاثة مجاميع كالآتي:

1/ أعلام الإغريق:

اختير منهم 12 علما والواردة أسماؤهم في الفهرست الملحق مع الأعلام

الواردة فيها، كما هناك مسردين آخرين أحدهما لمفردات الإحصاء وبحسب التسلسل الرقمي والهجائي للحروف ويقابلها المعنى باللغة الإنكليزية والآخر لمفردات الرياضيات المالية بنفس الترتيب الأول. استخدم الكاتب في المسرد العربي الرئيسي ثلاثة رموز حرفية وهذا من أجل أن يعلم القاريء بأنها ذكرت لأهميتها لا غير، وما عليه إلا مراجعة المسرد الخاص لعله يجد هناك مفردات ثانوية للكلمات الرئيسية التي لم تدرج في المسرد العربي.

يهدف الكاتب في كتابه هذا أن يستفيد منه كل فرد يريد استكمال معلوماته الرياضية بقدر الجهد المبذول فيه، إنه نتاج أيام بلياليها للبحث عن كلمة العلمية السليمة التي ينتظرها البعض وهو أحوج ما يكون إليها، وما زالت المجالات واسعة للعمل في مرحلة الرياضيات التي يمكن القول عنها بأنها تسير بخطى حثيثة نحو مرحلة متقدمة من التكامل، وما لعلوم الأقمار الصناعية والفضائيات والأنترنيت والصناعات الثقيلة والإطارات والسفن العملاقة التي تبحر إلا ثمرة من ثمراتها العظيمة.

تعريف بالمؤلف:

* من مواليد 1949 عينكاوة/ أربيل.

لبعض منهم كي يطلع عليها القاريء الكريم عسى أن يبهج القلب منه ويسره لأجداد الأكرمين من ماضيه العظام.

3/ أعلام الأجانب:

وخص لـ 43 علماً ممن لهم الباع الطويل والشهرة العالية في مجال تقدم الرياضيات وتم استبعاد الكتابة عن علماء ورياضيين محترفين آخرين أمثال: (كولدباخ 1690—1764م) و (كارفيلد 1831 - 1888م) الذي طور برهانا أساسياً لنظرية فيشاغورس والعلامة دودجسن (المشهور باسم لويس كارول 1832-1898م) (أرنست كومر 1810 - 1893م) الذي اكتشف مفهوم الحلقة، والنمساوي (كورت كوديل 1906 -) الذي بين أن النظم البديهية الشكلية لا يمكنها مجد ذاتها أن تصف العدد بصورة تامة، (بيرس د.بيكوك 1791 - 1858م)، (هايجن 1629 - 1695م) وكثيرون غيرهم أمثال ماكلورين وكرامير ورول وساكيرى وتايلور ... من أجل عدم الإطالة أكثر وكى لا يكون هناك أكثر من كتاب واحد.

الباب الثالث

خاص بالمسردين الرئيسيين العربي والإنكليزي حيث مفردات الأول مرتبة بحسب التسلسل الرقمي للمفردات، أما الثاني فمرتبة بحسب أرقام الصفحات

* أنهى دراسته الجامعية في جامعة
السليمانية وتخرج من كلية العلوم، قسم
الرياضيات، عام 1972.

* اشترك في دورة الرياضيات المعاصرة
التي أقامتها وحدة التدريب في أربيل
عام 1977 واجتازها بدرجة امتياز.

* شارك في الدورة التدريبية التي
أقامتها المنظمة العربية للتربية والثقافة
والعلوم التابعة لجامعة الدول العربية
بكلية التربية. جامعة بغداد، في مجال
تدريس الرياضيات المعاصرة في المرحلة
المتوسطة للقيادات عام 1977.

* عمل كمتعاون تقني في الجزائر للفترة
من 1977-1981.

* ترأس قسم الرياضيات في معاهد
إعداد المعلمين والمعلمات المركزي في
محافظة أربيل للفترة من
1988-2000.

* شارك بدورة قادة الرياضيات للمنهج
المطور والموحد لأقطار الخليج للدراسة
الابتدائية المقامة في معهد التدريب
والتطوير عام 1990 في بغداد.

* يعمل كخبير لمناهج الرياضيات في
وزارة التربية لحكومة إقليم كردستان -
العراق منذ العام 2001.

* نال عام 2002 درجة الاختصاصي
التربوي.

* شارك في دورة تدريبية خاصة بطرائق
التدريس الحديثة التي أقامتها منظمة
في Associative Creative
عمان 2005.

* عضو ومقرر اللجنة العليا لتحديث
المناهج الدراسية في الرياضيات والعلوم
2007.

